

VYUČOVÁNÍ

VE TŘÍDĚ ELEMENTÁRNÍ.

DÍL PRVÝ.

METHODICKÉ PROPRACOVÁNÍ UČIVA Z VYUČOVÁNÍ
NÁZORNÉHO.

SEPSAL

ALOIS LHOTSKÝ.

TŘETÍ, SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM KE ŠKOLÁM JEDNO-, DVOU-
A TROJTRÍDNÍM UPRAVENÉ VYDÁNÍ.

V TŘEBÍČI, 1893.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY J. F. KUBEŠE.

—————
VŠECHNA PRÁVA SE VYHRAŽUJÍ.
—————

7

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA PEDAGOGICKÉ FAKULTY HRADECKÉ PRAHOVÉ	
Signatura	U 4254
inventár. č.	11449

Předmluva.

Rozkvět literatury paedagogické v době nové jest velmi potěšitelný, avšak dosud nedostává se učitelstvu našemu praktických příručních knih, jež by mu vyučování samo usnadňovaly. Okolnost ta přiměla mne, že sepsal jsem »**Vyučování ve třídě elementární**«, jehož první díl „*Methodické propracování učiva z vyučování názorného*“ učitelstvu tuto podávám.

Řídě se vlastní mnoholetou zkušeností snažil jsem se na základě učebních plánův učitelstvu podati knihu skutečně praktickou, a proto vyhýbal jsem se každému nemístnému zabíhání do přílišných podrobností.

K jednotlivým rozmlouvám připojil jsem dispoice, dle kterých jsou zpracovány, a přiměřená, postupně volená zakončení, povídky, bajky, básně, přísloví, hádanky a rebusy. Při tom věnoval jsem zvláštní pozornost stránce vychovávací a upotřebil každé příležitosti, kterou by se na cit náboženský a vlastenecký v dětech působiti dalo. Ze příčiny té užil jsem k zakončením také legend a, čeho posud nikde jsem neshledal, příběhů ze života J. V. císaře pána a korunního prince.

Konče předmluvu svou vzdávám zároveň srdečné díky p. profesoru V. Borskému, který s nevšední ochotou celý rukopis můj laskavě prohlédl.

Ve Příboře, v lednu roku 1884.

J. I.

*

Předmluva k vydání druhému.

Kdo stopuje ruch literární za časů našich, brzy pozná, že každý, jenž nyní se spisem nějakým na veřejnost se odváží, na tuhý připraven býti musí boj s pp. kritiky, neb při vůli sebe lepší nelze vyhověti všem, zvláště však subjektivním náhledům jednotlivcův.

Spis náš po třech letech dožil se vydání druhého. Nemůžeme jinak, jako považovati to za znamení velmi příznivé, jež nasvědčuje, že směr celého spisu byl šťastně volen. Podařilo se nám spisem svým poměrně v krátké době přízeň velectěného učitelstva nejen si zjednati ale i zachovati; — a to právě jest spisovateli za práci jeho odměnou nejmilejší. Proto také s chutí dvojnásobnou vypravuje prvé dítko své v rouše opraveném a rozšířeném na druhou pout a dovoluje se při tom podotknouti toto:

Úmyslem spisovatelovým bylo, spisem svým na základě vlastních zkušeností pp. kolegům podati cestu *jednu*, kterou by dosíci mohli účelu vyučování názorného v nynější škole národní. Nelze tedy spisu jeho považovati za evangelium, kterého měniti nebo od kterého odbočiti není dovoleno.

Kdo o něčem máš myšlenky lepší a dle místních poměrů něco vypustiti aneb něco přidati chceš, jednej dle rozumu svého a nijak se neprohřešiš.

Z *dvacíti* hodin vyučovacímu jazyku v *prvé* třídě vyměřených věnují se obyčejně *čtyři* hodiny vyučování názornému. Chce-li učitel týhodně probrati *dvě* rozmluvy, chce-li dbáti náležitě stránky vychovací a mimo to žáky občas naučiti některé básni, věru, potom mnoho přidati nebude moci. Připomínáme také, poukazující na

články ve čtení poučném v první čítance obsažené, hlavně ty, kteří samostatná pojednání o čase atd. mítí tuto chtějí, že již v první třídě, když žáci čísti se naučili, na základě čítanky ve cvičeních mluvních pokračovati jest.

Rozmluvy o *těle lidském* položeny jsou na poslední místo z té příčiny, poněvadž dušesloví učí, že dítě spíše naučí se nazírati na věci mimo sebe, než na vlastní své tělo, ač to jest mu nejbližší.

Ohledně vyprávěnek k jednotlivým rozmluvám připojených musí spisovatel připomenouti, že byl si vědom toho, že dětem nejlépe jest pozitivními příklady vštěpovati mravnost, ale z toho nenásleduje ještě, že by negativních výstrah ani v těch případech, kdy jedná se o poklesek všední, užití se nesmělo. Probírejme se jen našimi knihovnami žákovskými, čtème spisy nejlepších spisovatelů mládeže naší a přesvědčíme se, že by polovice spisů těch z knihoven žákovských vyloučiti se musila, kdyby odchylna od pravidla toho možna nebyla.

Rádi doznáváme, že odchylny takové obmeziti jest na míru nejmenší, a opravili jsme dle toho vydání druhé.

Vůbec snažil se spisovatel vyhověti rozličným požadavkům a doporučuje proto i druhé vydání spisu svého přízni pp. kolegův.

V Třešti, v dubnu r. 1887.

J. I.

Předmluva k vydání třetímu.

I v tomto vydání spisovatel opravil a doplnil, co po zralém uvážení za dobré uznal. K jednotlivým odstavcům, poznav obtížné působení učitelů na školách jedno-, dvou- a trojtřídních z vlastní zkušenosti, připojil stručný návod, jak vésti si tu na školách těch. Z Bartošova spisu »Naše děti« pilně bylo čerpáno.

V Třešti, v říjnu r. 1892.

J. L.

Úvod.

Přímo k cíli, zacházkám
se vyhýbej!
Komenský.

Důležitá zásada didaktická »*Vyučuj názorně*« platí pro vyučování vůbec, které tedy vesměs býti má vyučováním názorným.

Nicméně objevuje se ve třídě elementární *vyučování názorné* jako předmět zvláštní, který se vyvinul během času s rozvojem názornosti u vyučování.

Děti vidí sice bystře, ale zřídka kdy pozorují čili v pravém smyslu slova nazírají; též mluva jejich, když do školy vstupují, na mnoze bývá vadna. Aby se tomu odpomohlo, zavedena do třídy elementární zvláštní *cvičení nazírací*, pro něž v době nové přijat název *vyučování názorné*.

Lze tedy vyučování názorné nazvati můstkem z domácnosti do školy vedoucím, přirozenou přípravou na vlastní vyučování, kmenem, z něhož jednotlivé předměty učebné jako větve a ratolesti vyrůstají.

Důležitost názorného vyučování poznána byla dávno již paedagogy na slovo vzatými. *Amos Komenský* sepsal pro žáky své spis: »*Svět v obrazích*«. Také ještě jiní mužové cvičení názorná uznávali za základ potřebných oprav ve školství. Sem patří: *Jan Bernard Basedov*, *Jan Jindřich Pestalozzi*, *Graser*, *Denzel* a j. v.

Náhledy mužů těch velice se od sebe lišily. Mnoho proměn bylo názornému vyučování doznati, než objevilo se v rouše nyní nejším, kterým jasněji vyniknul účel jeho.

Basedov považoval názorná cvičení za pouhý formální cvik myslí a rozumu. *Pestalozzi* hledal hlavní účel názorného vyučování ve cvičení názornosti a řeči. Předmětem všeho vyučování bylo mu výhradně tělo lidské, při čemž až v přílišné zevrubnosti si liboval. *Graser* chtěl zase, aby počátečné vyučování mělo vůbec ráz praktický, a navrhoval k tomu dům, obydlí rodiny za prostředek. Hlavním účelem cvičení názorných dle něho bylo vzdělání pro život. Konečně *Denzel* učinil z názorného vyučování přípravu k učení se náboženství.

Doba nynější žádá na názorném vyučování, aby obohacováním žáků vědomostmi podle stupně jejich vzdělání cvičila se mluva, bystřil se rozum, šlechtilo se srdce a tříbila se vůle jejich.

Valná hromada gothského zemského spolku učitelského vytkla tento účel vyučování názorného:

1. Vyučování názorné má dítěti poskytnouti mnoho názorů.
2. Má žáka vésti k vyšším duševním útvarům, k pojmem, soudům a úsudkům.
3. Má upravenými jazykovými cvičeními dosahovati u žáků mluvně hbitost a podávati jim jazyk spisovný.
4. Má vzdělávati city a vůli.
5. Má býti přípravou vyučování reálnému.

Vyučováním názorným vystihuje se dvoji účel: *reální* a *formální*.

Poslední záleží v tom, že se názorným vyučováním vzdělávají rozličné duševní síly žákovy; *nazíravost, pozornost, soudnost, rozum, obrazivost a paměť*; též šlechtí se jím city a vůle dítěte.

Reální stránkou hledí vyučování názorné k tomu, aby obor vědomostí žactva byl doplňován a rozšiřován a to hledíc k představám i ke stránce jazykové.

Ve třídě elementární musejí se obě tyto stránky, formální a reální, pěstovati měrou patřičnou; i rozeznáváme dle toho, čím se jich dosahuje, názorné vyučování:

- I. *popisné,*
- II. *vypravovací,*
- III. *básnické.*

Názorné vyučování vypravovací a básnické slove také *mramrní* a odnáší se výhradně ku stránce *formální*; názorné vyučování *popisné* pak ku stránce *reální*.

I.

Názorným vyučováním popisným popisují se věci z nejbližšího okolí žákovy. Učivo k němu ve smyslu učebných plánů jest následující:

1. Školní světnice.
2. Věci ve školní světnici.
3. Dům a jeho části.
4. Oděv.
5. Obuv.
6. Pokrmy.
7. Nápoje.
8. Nástroje.
9. Řemeslníci.
10. Některá domácí zvířata.
11. Některé ovocné stromy.
12. Některé nerosty.
13. Tělo lidské.

Kterak se o věcech těch rozmlouvatí má, aby se vyhovělo účelu vyučování názorného, pozná každý z rozmluv samých; avšak přece dlužno upozorniti na některá pravidla:

a) Předmět, o kterém se rozmlouvá, musí se napřed žákům náležitě ukázati, aby jej nejen zrakem, ale i hmatem a dle okolností jinými smysly pozorovati mohli.

b) Rozmluva sama buď nenucená, volná, beze všeho pedantství, aniž stávej se při vši lehkosti a zdánlivé nahodilosti bezzáměrnou zábavou.

c) Poněvadž kde nic není, ani nejzkušenější paedagog ničeho bráti nemůže, jest při mnohých cvičeních učitel samému mnoho předříkávatí; přece však převládej vždy metoda doptávací.

d) O každém předmětu jednáno buď všestranně; děti mají se na jednom předmětu mnohému, nikoliv na mnoha předmětech málo naučiti.

e) Zprvu buď přihlíženo k celku, pak k částem větším a naposled teprv k částicím.

f) Práce kvapná nebyvá sice platna, ale přece varuj se přílišné rozvlácnosti a nemístného zabilhání, neb s počátku jest žákům pouhé poznávání věcí a jich jmenování dosti obtížno.

g) Všeho, co by žák samočinně naléztí mohl, vymáhej umělými, příhodnými otázkami, sic jinak by dítě nikdy mysliti nemusilo a učení zůstalo by povrchné.

h) Žáci ať odpovídají hlasitě, vždy celou větou, ať vykládají; odpovědi slovných, byť to sebe více namáhalo, nepřijímej nikdy!

Cvičení názorná, která by vyhovovala řečeným pravidlům, nedají se, jak mnozí tvrdí, z rukávu vytřepati, nýbrž vyžadují důkladné přípravy, která mnohdy více času a námahy potřebuje než nějaká praeparace pro stupeň vyšší. —

Ze příčiny té jest zvláště mladým učitelům doporučiti, aby připravující se, dle určité dispozice celou rozmluvu, otázky i odpovědi, vypracovali. Takovou přípravou stane se učitel nejspíše pánem látky a mistrem formy, jimž býti má, chce-li názorným vyučováním cíle pravého dosíci. Poznané má se také věc k věci přirovnávati, neb, jak *Komenský* dí, nikdo nezná věci dokonale, kdo zná věc jedinou; teprve, když rozumí, co mají věci jiné podobného a nepodobného, a proč, rozumí jí.

Nejlépeším názorem jest předmět skutečný; částečně dá se tento nahraditi modely, obrazy neb výkresem učitelovým na tabuli.

Je-li na obraze více věcí vyobrazených, musí se zastříti vše, co k věci, o níž se jedná, nenáleží a čím by se pozornost dětská roztrhovala.

II.

Názorné vyučování vypravovací běží vedle názorného vyučování popisného, poskytuje k němu vhodná zakončení, výklady a vysvětlení, ale netvoří zvláštního oboru vyučování. Jím snažíme se výhradně na duši a srdce dětské působiti. Látka k názornému vyučování vypravovacímu není plánem učebním vázána, nýbrž jest volna a zahrnuje v sobě povídky, báchorky, bajky, paraboly, legendy, hádanky a přísloví.

Učivo toto čerpati můžeme buď libovolně z pramenů rozličných, aneb později, když žáci umějí čísti, z čítanky; ale vždy vzato budí z oboru dětského.

Povídky musejí býti poučny, ale ne snad nějakým přivěšeným napomenutím neb příslovím, nýbrž událostmi samými. Mimo to musejí býti obšírné a názorné; pročež jsou zde všelijaké náčrty učitelovy na tabuli zcela na místě.

Stručnost, která se u historiků chválí, jest při názorném vyučování vypravovacím chybou. Aby však přílišnou délkou nevybočilo se nad vnímavost dětskou, nesmí řada událostí a počet jednajících osob býti tuze veliký.

Takové povídky, na kterých viděti, že jsou jen k tomu sdělány, aby se jimi něco mravoučného přiodělo, v nichž udání jména, místa a času schází, které učitel a žák nerad opakuje, otupují zálibu dětskou k povídkám.

Forma povídek musí býti jednoduchá, správná a krásná, tón vypravovací spíše živý než smutný. Ze příčin snadno pochopitelných doporučuje se, by jména jednajících osob v povídce se nestotožňovala se jmény žáků; by tam, kde chlapi a děvčata se vyučují pohromadě, střídavě o chlapcích a pak o děvčatech bylo vypravováno.

Učitel vypravuje nesmí státi jako nějaká socha, ale zaujat má býti obsahem povídky, aby žáci city, které vypravováním v nich vzniknouti mají, takřka se tváře jeho vyčísti mohli. Vnímavost dětskou jest mu ještě různými, mírně konanými pohyby podporovati.

Konečně přidržuj žáky, aby jednání té které osoby z povídky sami posuzovali a tak k dobrému přidržování a od zlého odpuzování byli. Dle okolnosti lze povídek, zvláště když žáci poněkud pokročili, upotřebiti ku zvláštním cvičením mluvním, jimiž žáci učí se vypravovati. V případě tom, když vypravování dokončíš, popřej žákům napřed chvíli k oddechu a ku přemýšlení, aby, co jim podáno, lépe strávití mohli.

Potom teprv opakuj otázkami obsah povídky: posléze pak ať vypravují povídku celou žáci sami. Při tom nemíchej se jim snad přílišnými opravami mluvy do řeči, nýbrž nechej jich vypravovati tak, jak duch jejich jim ukazuje.

Prísloví a hádanky jest učiteli, aby jim žáci porozuměli, buď povídkou neb krátkou rozmluvou napřed vysvětliti.

Při rozpravách o příslovích nejlépe jest vždy jednati o smyslné stránce, t. j. o tom, co se jimi povídá, a pak teprv o stránce nevlastní, totiž o tom, co se jimi myslí.

Ku konci uvozují se jednotlivé případy, aby dítky pozvolna učily se užívati přísloví na pravém místě a v případě příhodném.

III.

Místo povídek, přísloví atd. lze upotřebiti ku zakončení jednotlivých rozmluv aneb jako zvláštní cvičení menších básní. Řeč vázaná nesmí dítěti zůstatí neznáma, vždyť chová dítě v sobě také cit pro takt a rým a povaha jeho kloní se k básnickému.

Básní jest mnoho, ale ne všechny hodí se pro děti. Většina básníků pohybuje se totiž ve kruzích vyšších. Učitel sám musí posouditi, co se pro jeho žáky nejlépe hodí. Vhodné básně at pak vybere a naučí jim žáky na paměť. Zprvu musí jim objasniti obsah básně. To učiní, vypravuje-li báseň v řeči nevázané. Po té poví žákům celou báseň a posléze učí jí po částech tak dlouho na paměť, až jí žáci celou umějí. K tomu jest sice potřebí mnoho trpělivosti, ale žáci takovým cvičením velmi mnoho získají: stávají se smělejšími, přisvojí si hojnost slov, vůbec množství pojmů nenechá ducha dětského bez účinkův.

Znamější pomocné knihy k vyučování názornému jsou tyto:

Sokol J.: Věcné vyučování na školách obecných.

Svoboda Jan: Školka.

Blažek: Věcné vyučování dle Schuberta.

Tesař Fr.: Názorné vyučování.

Vorbes Tomáš: Vyučování v první třídě.

Knížek Václav: Methodika vyučování v první třídě.

Wiedemann Fr.: Der Lehrer der Kleinen.

Knaus: Das erste Schuljahr ohne Leseschreibunterricht.

Růžička: Věcné vyučování (Urbánek).

Richter K.: Der Anschauungsunterricht in der Elementarclasse.

Wiedemann F.: Präparationen für den Anschauungsunterricht.

Heinemann: Handbuch für den Anschauungsunterricht.

Saazer: Methodik der Elementarclasse.

Krček F.: Názorné vyučování na nižších stupních školy národní.

Macháček A.: Učivo k názornému vyučování v prvních ročnících školy národní.

Hraše: Povídky.

Štulc: 50 bajek.

Zeman: Milé povídky.

Doucha: Povídky.

Vrtátko: Sedmikrásky.

Nikolau: Škola deklamatorní.

Vinařický: Drobné básně.

Erben: Sbirka básní.

Ulrich a Weinfurt: Deklamovánky.

Štěpánek: Kvítí z luhů domácích.

Doucha: Záhonek malých.

Lipový věnec.

Bartoš: Naše děti.

První den školní.

Cvičení I. (Když žáci poprvé sejdou se ve škole.)

Oslovení — vykonávání různých pohybů — hra — povídka; cesta ze školy a do školy — ukončení.

Rodiče přivádějí obyčejně sami šestileté děti své do školy. Učitel přijme je z rukou jejich, posadí je do lavic a propustiv rodiče, osloví nové své žáky takto:

Miluji malé děti a mám radost, když jich mnoho ke mně do školy přichází. I vás jest zde dnes mnoho. Těší mne, milé děti, že se vás tolik sešlo a že jste ke mně do školy přišly.

Kde jste nyní? (ve škole). Aby vás nohy nebolely, sedíte v lavicích. Ukažte mi, jak umíte krásně sedět! Položte ruce na lavice! Vstaňte všichni! Stůjte tak krásně jako já! —

Teď vám něco povím: Když později zvolám »Pozor«, posadíte se rovno, ruce takto před sebe položíte a budete se dívat na mne. Tedy: »Pozor!« Dobře to umíte! Zavolám-li »vstaňte«, všichni tiše najednou vstanete. Vstaňte! Sedněte! Pozor! Toto několikrát po sobě se opakuje.

Položte nyní ruce na hlavu — na prsa — na ramena! (Učitel vše činí též.) Založte ruce! Ruce na lavice! Tleskněte rukama! Podívejte se tamhle! tam atd. Podívejte se na stůl, na kamna atd. Položíme ještě jednou ruce na hlavu, ale teprv teukráte, až načítám 1, 2, 3. Položte ruce na hlavu, 1, 2, 3! Taktéž vykonávají žáci dle tempa ostatní naznačené pohyby.

Ukažte, jak dělá krejčí, když šije, jak švec, — jak stolař, když hobluje, — když řeže, — jak dělá trubač, když troubí, — jak bubeník, když bubnuje atd.

Nakreslím ptáka na tabuli a do toho budeme střílet. Až napočítám 1, 2, 3, strelte mu do hlavy a řekněte: pať! 1, 2, 3! Podobně střílejí žáci do ostatních částí (učitel ustřelenou vždy setře), až ze ptáka na tabuli nezbude nic. Hra se může opakovati. Učitel může také nakresliti více ptáků, do kterých žáci střílejí.

Protože jste všechno tak dobře uměli, budu vám vypravovati povídku. Pozor!

Byl jeden pastýř a ten pastýř hnal jedenkrát ovce na pastvu. Měl mnoho ovec a jedna z nich byla malinká — to bylo jehňátko.

To jehňátko bylo velmi veselo; bylo rádo, že mohlo jít také na pastvu. Ze samé radosti skákalo sem a tam. Jeho maminka, jedna stará ovce, povídala mu: »Neskákej, ať se ti nestane něco zlého!« Jehňátko hned poslechlo a šlo jako ostatní ovce pěkně pomalu. Najednou přišlo ke hromádce kamení. Když k té hromádce přišlo, zapomnělo, co mu maminka pravila, a samo sobě povídalo: »Tu hromádku kamení já přeskočím.« Udělalo — hop. V tom také slyšela jeho maminka bolestně volati: bé! bé! Maminka a pastýř hned se obrátili a dívali se, co se stalo. A hle, jehňátko leželo na zemi. Když je pastýř zdvihl, nemohlo chodit, mělo zlomenou nohu. I vzal je pastýř na ramena a hnal ovce zase domů. Doma jehňátku nohu zavázal. Dlouho trvalo, než se mu noha zhojila. A když zase ozdravělo, bylo vždy opatrné, nezapomnělo nikdy, co se mu stalo, když tu hromádku kamení přeskakovalo.

Těž vy, milé ditky, buďte opatrní! Nikdy neutíkejte, když půjdete ze školy nebo do školy; chodte jen pomalu, aby se vám tak nevedlo jako tomu jehňátku, o kterém jsem vám vykládal. Líbilo se vám dnes ve škole? Přijdete sem odpoledne zase rády? Povězte tatínkovi a mamince, až se vás budou tázati, co jste dělaly ve škole: My jsme si hrály a potom nám pan učitel vykládal povídku.

Vstaňte! Před školou a po škole budeme se modlívati. Dnes pomodlím se já hlasitě a vy se tiše modlete. Po té učitel žáky propustí a doprovodí je až za budovu školní.

Cvičení II. (Když žáci po druhé sejdou se ve škole.)

Povídka: Kterak žáci mají se chovati ve škole — odpovídání sborové — jména žákův — ukončení.

Napřed vykoná učitel se žáky modlitbu týmž způsobem jako při cvičení prvé. Pak promluví k žákům následovně: Viděl jsem, že se vám povídka, kterou jsem vám vypravoval, líbila, že rádi povídky posloucháte. Proto budu vám opět vykládati povídku — a to o Václavovi. Václav byl velmi hodný chlapec. Jeho tatínek a maminka byli tuze chudobní, ale Václava rádi do školy posílali. Vždy také mu říkali: »Václave, buď hodný a pilný!« Václav měl své rodiče rád a proto vše dělal tak, jak si přáli. Když šel do školy, šel pomalu a nikde se nezastavoval. Když přišel ke dveřím školní světnice, smekl čepici, tiše dvéře otevřel, do světnice vkročil a tiše opět za sebou dvéře zavřel. Byl-li již pan učitel ve škole, nešel Václav hned do lavice, nýbrž se napřed panu učiteli pěkně uklonil. Pak teprv šel k lavici, ve které sedával, a položil na ni věci, které si do školy přinesl. Potom šel tam k těm hákům, k věšáku, a zavěsil si naň klobouk. Když se zase k lavici vrátil, uschoval si do lavice vše a jen tabulku nechal si ležeti na lavici. Na tabulce kreslil nebo psal tak dlouho,

až pan učitel dal znamení, že se budou učit. Při vyučování seděl Václav pořád rovno, ruce měl položený na lavici a poslouchal, co pan učitel vykládal. Nikam se neohlížel — Václav byl pozorný. Tázal-li se pan učitel žáků na něco, vždy zdvihl ruku takto (ukaž!) aby pan učitel věděl, že on ví, nač se táže. Tak Václav stále dělával, též doma se pilně učival a proto mnoho uměl. Pan učitel a rodiče měli hodného a pilného Václava velmi rádi. Také já mám hodné a pilné žáky velice rád a proto bych chtěl, abyste i vy, milé děti, byly tak hodny jako Václav. Abyste věděly, kterak Václav všechno dělal, ukáži vám to. Učitel vezme si klobouk, jde ven za dveře, vstoupí opět do světnice a ukazujíc vše žákům tak, jak to bylo v povídce naznačeno. Totéž dá několika žáky provést. — Myslím, že to nyní dovedete již všichni.

Pozor! Říkejte po mně, co já povím: Jan, chléb, stůl, pes, myš, strom, vůl, rád, mám, dám, pět, šest, ruka, noha, oko atd. Učitel jmenuje ještě více slov a žáci je po něm říkají.

Některé z vás již znám. Jmenuješ ty se František? Ostatních ještě neznám. Rád bych však věděl, jak se všichni jmenujete. Jak se jmenuješ ty? Pověz: »Jmenuji se Karel«. (Takto pokračuje učitel dále.) — Chlapce již znám. Půjdu nyní k děvčatům. Jak se jmenuješ ty? ty? atd. Budu vás jednou sám jmenovati. Kdo své jméno uslyší, vstane a řekne: »Zde!« Tedy pozor! Jan, Karel. (Najednou vstanou dva žáci.) Poslouchejte, něco vám povím: Jméno Karel dostali jste na křtu. To jest vaše křestní jméno. Vy máte ještě jiné jméno, to máte po tatínkovi, a to jest vaše příjmení. Pověz ty mi své příjmení! Ty, atd. — několik žáků jmenuje své příjmení. Jménem křestním volají vás doma. Ve škole budu vás příjmením volati. Zkusím, ví-li každý své příjmení. Koho zavolám, vstane a řekne: »Zde!« — Učitel vyvolává žáky musí míti jich seznam po ruce. Pak opakovati může ještě hru. Líbilo-li se vám zase ve škole? Přijďte tedy zítra ráno rádi do školy? Povězte mamince, až se vás bude tázati, co jste dělali ve škole: Pan učitel vykládal nám povídku a my jsme mu povídali, jak se jmenujeme. Proste také tatínka, by vám koupil tabučku i kamének a přineste je zítra do školy. Budeme kreslit. Potom se učitel se žáky pomodlí a pustí je domů.

Školní světnice.

Jméno a části školní světnice.

Úvod — Jméno »školní světnice« — pojmenování částí školní světnice — jmenování prosté — ukončení.*)

Doma býváte ve světnici. Nyní jste též ve světnici, ale tato světnice jest ve škole a proto jmenuje se školní světnice. Jste tedy

*) Vstoupí-li učitel do učírny, naskytuje se mu příležitost žáky upozorniti, by povstali vždy, když přijde do školy on nebo nějaká jiná vznešená osoba.

ve školní světnici. V jaké světnici jste nyní? Ve školní světnici se děti učivají, školní světnice jmenuje se také učirna. Jak jmenuje se školní světnice, protože se v ní děti učivají? Ohlédněte se po školní světnici! Toto jest stěna. Opakuj, N! To jest také stěna. Co jest toto také? Kdo z vás umí ukázati ještě nějakou stěnu ve školní světnici? Kdo ještě jinou stěnu umí ukázati? Kolem světnice jsou stěny. Opakuj, B! Podívejte se tam! (Uč. ukazuje nahoru.) Jest to také stěna? (ne). To jest strop. Opakuj, Z! Všichni! Po čem chodíme ve světnici? Kdyby tady byla jenom jedna stěna, byla-li by to již celá světnice? Proto říkáme: »Stěna jest část světnice«. Opakuj, D! Všichni! Je-li pak strop sám již celá světnice? Strop jest také část světnice. Opakuj, R! Všichni! Kdo to umí říci o podlaze? Budu jmenovati sám všechny části světnice. Části světnice jsou: stěny, strop a podlaha. Opakuj, F! Všichni! Jmenovali jsme části školní světnice. Co jsme jmenovali?

Na školách *vícetřídních* ukonči se nyní povídkou dole uvedenou a v následujících dvou půlhodinách rozmlouvá se o stěnách, dále o stropu a o podlaze školní světnice.

Na školách *ménětřídních* dostačí, když tyto tři rozmluvy shrnou se v jednu. Ale pak třeba tuto ještě dodati: Podívejte se lépe na stěny! Stěny naší školní světnice jsou bílé. Jaké jsou stěny naší školní světnice? Jaký jest strop dle barvy? Stěny i strop mohou ale také býti ještě malovány. Jaké mohou býti ještě stěny i strop? Kdo bílí stěny a strop? Kdo je maluje?

Podívejte se na podlahu! Z čeho je podlaha udělána? (z prken). Z čeho bývá podlaha v kostele? (z kamení). Z čeho v komorách? (z cihel). Podlahu máme rádi čistou. Co děláme proto? (vymetáme, umýváme). Abyste podlahy nezašpinili, máte vždy boty otřítí, než jdete do světnice. Co máte...? Učili jsme se o školní světnici. O čem jsme se učili? Řekněte to doma! Nyní ukonči se povídkou.

Budu vám ještě něco vypravovati.

Byli dva bratři: Vojtěch a Jaroslav. Jaroslav byl starší než Vojtěch a chodil již do školy. Kdykoliv ze školy přišel, byl vesel. Ve škole byl pozorný a mohl se tudíž pochlubiti rodičům, že všecko uměl. Též říkával doma všelijaké povídky a zpíval písně, kterým se ve škole naučil. Byl rád, že něco uměl.

Vojtěchovi, když slyšel, jak Jaroslav všecko umí, bylo líto, že sám ničeho neuměl. Maminka to pozorovala, těšila ho a pravila mu: »Vojtěchu, nermuť se, za rok budeš choditi také do školy a potom se též jako Jaroslav všemu naučíš.« »Ach, jak budu rád choditi také do školy!« řekl Vojtěch. »Kdybych tam jen raději již mohl jíti!« Vy, milé dítka, chodíte již do školy. Chodíte sem rády? Kdo rád bývá ve škole, mnohému se naučí. Chodte tedy všichni rádi do školy!

Stěny školní světnice.

Úvod — určení — velikost — co jest mezi nimi a v nich
— jaké jsou — ukončení.

Jmenuj části školní světnice, N! Na které straně jest tato stěna? Stěna na pravé straně jmenuje se pravá stěna. Opakuj, N! Všichni! Ukaž pravou stěnu a řekni tak, N! Na které straně jest tato stěna? To jest levá stěna. Opakuj, N! Ukaž levou stěnu, N! Ale ve světnici jsou ještě dvě stěny, jedna je v předu, druhá v zadu. Ukaž stěnu před námi, N! To jest přední stěna. Opakuj, N! Stěna za vámi jmenuje se zadní stěna. Opakuj, N! N! Ukaž přední stěnu, N!, zadní, N! atd. Díváme-li se na stěnu od tohoto konce až k tomu konci, říkáme: »Stěna jest dlouhá.« Řekni tak, N! Všichni! Dívejte se nyní na stěnu pravou! Jest pravá stěna také dlouhá? (Žáci přisvědčují.) Jest stěna pravá také jen tak dlouhá jako přední? Pravá stěna jest delší než přední. Opakuj, N! Protože přední stěna není tak dlouhá jako pravá, říkáme: »Přední stěna jest kratší než pravá.« Opakuj, N! Všichni! Která stěna jest tak dlouhá, jako přední? (Zadní.) Která stěna jest tak dlouhá jako pravá? (Levá.) Které stěny jsou stejně dlouhé? Přední a zadní stěna jsou stejně dlouhé. Které ještě? (Pravá a levá.) Díváme-li se na přední stěnu od podlahy ke stropu, říkáme: »Přední stěna jest vysoká.« Dívejte se na pravou stěnu! Jest ona také vysoká? Která stěna jest tak vysoká jako pravá? Která ještě? Ve světnici jsou všechny stěny stejně vysoké. Opakuj, N! Všichni! Tady setkává se přední stěna s pravou. Ukaž, kde se přední stěna setkává s pravou, N! To místočko, mezi přední a pravou stěnou, jmenuje se kout. To jest kout. Opakuj, N! Postav se do toho koutu, N! Ve světnici jsou ještě jiné kouty. Kdo ještě umí ukázati nějaký kout? Kdo ještě? Kdo ještě? Co musí býti ve stěnách, aby světlo vcházelo do světnice? (Okna.) Ve které stěně jsou okna v naší školní světnici? Ale ve stěnách bývá také něco, čím lidé vcházejí do světnice. Co jest to? Ve které stěně jsou dvěře? Aby byly stěny pěkné, bývají malovány. Ve škole jsou stěny malované. V některých světnicích bývají stěny bílé, to jsou stěny obílené. Jaké stěny máte doma vy, N? Aby zůstaly stěny vždy pěkný, nesmí se na ně nic lepiti, ani malovati (čmárati).

Opakování a ukončení:

Jak se jmenuje stěna po pravé straně? po levé? před vámi, za vámi? Jaká jest stěna, díváme-li se na ni od tohoto konce až k onomu konci? Které stěny jsou stejně dlouhé? Jaká jest stěna, díváme-li se na ni od podlahy ke stropu? Jak se jmenuje místo, kde se dvě stěny sbíhají? Co jest ve stěnách, aby do světnice vcházelo světlo? Čím lidé vcházejí do světnice? Jaké bývají stěny, aby byly pěkný? Povídali jsme, jaké jsou stěny. Opakuj, N! Budete-li všickni hodni, budu vám vypravovati zase povídku.

Vypravoval jsem vám, že Vojtěch byl vždy smuten, když slyšel, čemu bratr jeho Jaroslav ve škole se naučil, a že nemohl se dočkat chvíle, kdy sám bude moci chodit do školy.

Po roce vyplnilo se přání Vojtěchovo. Vojtěch chodil do školy též a sice jako vy do třídy první. Tenkrát byli ve třídě první sami hodní žáci, kteří pana učitele milovali a pilností mu jen radost působili.

Dnes jsou z těch malých žáků již muži, kteří nechodí více do školy se učit. Některé z nich znám ještě z té doby, kdy chodili do školy. Z jednoho takového žáčka jest nyní velebný pán, ze dvou jsou páni učitelé, z jednoho je dovedný kovář; ano, z každého z nich jest teď pořádný člověk.

I z vás budou někdy hodní lidé, když zůstanete vždy pilní.

Slibte mi tedy, milí žáci, že budete vždy žáky takovými, jací byli žáci, kteří chodili s Vojtěchem do školy.

Jeden sedlák měl mladého koníka. Ten však byl líný, nerad pracoval, nerad táhal vůz. Jednou, když musil táhnouti těžký vůz, pomyslel sobě: »Nač bych pracoval, raději uteku!« I odtrhnul se od vozu a utekl do lesa. Tam se mu velice líbilo. Vybíral si nejpěknější trávu, pil z čistého pramenu a spával pod stinným stromem. Ale po letě přišla zima. Tráva svadla, listí se stromův opadalo a vše kolem něho spustlo. Línému koníkovi nezbylo, čím by se krmil a kde by spávat mohl — a proto hladem umřel. Pamatujte si:

*Kdo se práce štítí,
musí hladem mřítí.* Buďte pilní!

Strop a podlaha školní světnice.

Úvod — jaký jest strop — z čeho jest podlaha — jaká jest — ukončení.

Kde jste nyní? Jmenuj části školní světnice, N! Jak se jmenuje stěna po pravé straně? Jak stěna na levé straně? Jak stěna před námi? Jak stěna za námi? Jak se jmenuje místo, kde se dvě stěny sbíhají? Co jest ve stěnách, aby do světnice vcházelo světlo? Čím lidé vcházejí do světnice?

Dobře jste si to zapamatovali. Podívejte se všichni nahoru! Co jest ve světnici nahoře? Budeme se chvíli na strop dívat. Díváme-li se naň od přední stěny až k zadní, říkáme: »Strop jest dlouhý.« O stěnách pravili jsme též, že jsou dlouhé. Která stěna jest tak dlouhá jako strop? Která ještě? Řekneme: »Strop jest tak dlouhý jako pravá stěna.« Opakuj, N! Jak můžeme ještě říci? Díváme-li se ale po stropě od levé stěny až ku pravé, říkáme: »Strop

je široký.« Opakuj, N! Strop jest tak široký jako přední stěna. Opakuj, N! Která stěna jest ještě tak dlouhá, jako jest strop široký? Řekněte: Strop jest tak široký jako zadní stěna. Strop ve škole jest všudy stejný, on jest rovný. Kdo z vás byl již v kostele? Jest tam také strop rovný? Tam jest strop okrouhlý. Strop okrouhlý jmenuje se klenuti. Jak se jmenuje strop okrouhlý? Jaké bývají stěny, aby byly pěkný? Je-li také strop malovaný? (Ano.) Strop může býti malovaný neb obílený.

Ale ještě si budeme povídati o něčem, co jest ve světnici; jest to tak dlouhé a široké jako strop. Co jest to? (Podlaha.) Z čeho jest udělána podlaha? (Podlaha jest udělána z prken.) Máte doma také takovou podlahu? Z čeho jest udělána podlaha v kostele? (Z kamení.) Kde vidíte ještě podlahu z kamení? (V síni ve škole.) Viděli jste již podlahu z cihel? Kde? (V komoře, na půdě.) Podlahu máme také rádi čistou. Co děláme proto? (Vymetáme, umýváme.) Abychom nenanosili do světnice bláta a nezašpinili podlahy, musíme si otřítí boty nebo střevíce, než jdeme do světnice.

Opakování: Co jest ve světnici nahoře? Jaký jest strop, díváme-li se naň od přední stěny k zadní? Jaký jest strop, díváme-li se naň od pravé stěny k levé? Jaký jest strop ve světnici, protože jest všude stejný? (Rovný.) Jaký jest strop v kostele? Jaký bývá strop, aby byl pěkný? Co jest ve světnici dole? Z čeho je podlaha udělána? Z čeho může ještě býti? Co dělááme, aby byla podlaha čista? Co musíme děláati, abychom do světnice nenanosili bláta? Rozmlouvali jsme o stropě a podlaze. O čem jsme rozmlouvali? Budu vám vypravovati ještě povídku o hodném dítěku. Pozor!

Lidunka byla velmi hodné dítěko. Poslouchejte, jak vše dělávala. Časné ráno vstávala, hned se umyla a ustrojila. Potom klekla k lůžku svému a nábožně se modlila. Děkovala Pánu Bohu, že jí celou noc chránil a prosila ho, aby také celý den jí a její rodiče od zlého opatroval. Když se pomodlila, spěchala k rodičům svým a přála jim dobrého jitra. Při jídle seděla slušně a vždy rodičům za snídani, oběd a večeři poděkovala. Vůbec, kdykoliv něco dostala, vždy za to poděkovala. Velikou radost měla, mohla-li mamince něčím posloužit, mohla-li jí někam dojíti. Ale Lidunka byla také žákyní. Jako doma, byla i ve škole hodna. Pozorně poslouchala, když pan učitel něco vykládal, ráda se učila a nikdy nehlučela, nešeptala. Knihy svoje a písanky chovala čistě a ukládala je vždy na pořádném místě. Našla je proto pokaždé snadno, když jich potřebovala. Tak máte také děláti. Do školy a ze školy chodila Lidunka pokojně, nikde se nezastavovala, nikde nečtverčila.

Lidé, kteří Lidunku znali, měli z ní radost a když se sešli, povíдали si, jak hodné dítěko byla Lidunka. Tomu, co o ní říkávali, naučím vás na paměť. Pozor! Řeknu toho část: »Hodné dítěko časné vstává.« Opakuj, N! R! Všichni! N! R! (Slabší žáci.)

Povím nyní toho další část: »lenosti se nepoddává.« Opakuj, N! Všichni! Řekneme nyní obě části:

»*Hodné dítě časně vstává,
lenosti se nepoddává.*«

Opakuj, N! T! Všichni!

Podobně cvičí se dále, až se nacvičí celý článek 6., str. 70. z prvé čítanky od Štastného, Lepaře a Sokola. Potom mohou se žáci nápěvu této písně učiti.

Místo naznačené lze také mimo známou píseň »Pilná Růženka« upotřebiti následující básně:

Jeník.

<p>1. Jeník, ještě malý,
býval všeho dbalý;
časně ráno vstával,
díky Bohu vzdával,
matinku rád míval,
otce svého ctíval.</p>	<p>2. Ráno, jak posnídal,
do školy se vydal
a tam pěkně seděl,
do knihy své hleděl;
nebyl jako jiní
hoši rozpustilí.</p>
<p>3. Dobré konal stále
ke cti Boží, chvále.
Za to jej hned z mládí
lidé měli rádi;
Bůh mu dopřál dosti
blaha i radosti.</p>	

J. V. Klásek.

Poznámka. Ku zakončení rozmluv o školní světnici lze s prospěchem upotřebiti také článků 2., 3., 4. a 5. ze čtení poučného prvé čítanky od Štastného, Lepaře a Sokola.

Věci ve školní světnici.

Jmenování věcí ve školní světnici.

Jmenování prosté. Kde jste nyní? (Ve školní světnici.) Přišlo vás sem mnoho. Pamatujte si: Děti, které chodívají do školy, jmenují se žáci. N jest žák. Kdo jsi, protože chodíš do školy? Vy všichni jste žáci. Kdo jste vy všichni, protože chodíte do školy? Já také chodím do školy a protože vás učím, jsem pan učitel. Kdo jsem já, protože vás učím? Mimo nás jsou ve školní světnici také rozličné věci. Rozhlédněte se po školní světnici! Co jest toto? (Stůl.) Pověz hlasitě: To jest *stůl*. Řekněte tak všichni! Jak se jmenuje to, na čem sedávám při stole? Řekni: To jest *židle*. Na čem sedíte vy? Pověz: To jest *lavice*. Zde před vámi také něco stojí. Co jest to? (Tabule.) Stůl, židle a *tabule* na něčem

stojí — to jest *stůpěň*. Opakuj, P! Tam také ještě něco stojí, do toho schovávám všelijaké věci. Co jest to? (*Skříň.*) Vedle skříně stojí ještě něco — kde si obyčejně ruce umývám — to jest *umývadlo*. Pověz tak, K! Všichni! Vedle umývadla stojí *kamna*. To jsou *kamna*. Opakuj, B! Podívejte se ještě jednou na stůl! Tam také jest něco. Co jest toto? (*Kniha.*) Co jest toto? (*Kalamář.*) Ale také na stěnách školní světnice jsou všelijaké věci. Co jest toto? (*Kříž.*) Co jest toto? (*Obraz.*) Na tomto obraze jest pan císař namalován. Pan císař jest velký pán, poroučí nám všem a přebývá ve Vídni. On vás má všechny rád, dal vám vystavěti školu, do které chodíte, a proto musíte jej také všichni míti rádi. Tam vzadu také ještě něco visí na stěnách. Co jest to? (*Věšák.*) Na věšák věšíte kabáty a klobouky.

Ukazování: Rád bych nyní věděl, zdali již všechny tyto věci znáte. Ukaž stůl a řekni: To jest stůl, D! Ukaž tabuli, P! atd. ukazují žáci ostatní věci.

Pořádání: Znáte již všechny věci, které jsou ve školní světnici. Jak se jmenuje stěna, která jest před vámi? Jak ta, která jest za vámi? Jak ta, která jest na pravé straně? Která jest na levé straně? Kdo z vás umí jmenovati věci, které jsou při přední stěně? Opakuj je, R! Které věci stojí při pravé stěně? Dle okolností jmenují žáci ještě věci, které stojí při levé a zadní stěně. Kdo umí jmenovati věci, které visí na stěnách? L!

Ukončení: Jmenovali jsme věci, které jsou ve školní světnici.

V jedné škole bylo mnoho žáků. Někteří z nich byli děti bohatých, jiní chudých rodičů. V prvé lavici na kraji seděl žák Oldřich. Neměl pěkných, drahých šatů, — ale ty, které měl, byly vždy dobré a čisté. Oldřich sám také byl vzorem všech žáků, byl tak hodný, jako hodný Václav. Vedle Oldřicha seděl Jindřich, druhý žák. Ten mival vždy pěkné, drahé šaty, ale pilný nebyl a mnoho neuměl. Pan učitel měl proto Oldřicha více rád než Jindřicha a častěji říkával ostatním žákům: »Budte tak pořádní a hodní jako Oldřich, ale nebudte takovými jako Jindřich. Též já, milé děti, miluji více pořádné a pilné žáky; lenivých nemiluji, byť sebe pěknější šaty měli. Budte tedy takoví jako Oldřich!

Lidmila byla malinké a slabé děvčátko. Šla ze školy a protože fučel silný vítr, nemohla nijak s místa. I přistoupil k ní její spolužák Vojtěch a řekl: »Pojď, povedu tě.« Vzal ji za ruku a zavedl ji domů. Hodní žáci mají se rádi a pomáhají si, kde mohou.

Jak z úvodu vysvítá, lze povídek, žákům vypravovaných, upotřebiti také ku cvičením mluvním. Učebný plán to také předpisuje. Při tom počínej si takto:

1. Napřed vypravuj povídku sám. (Státí se také může, že povídku vyložíš a druhý den teprve povídky užije se za cvičení mluvní.)

2. Vytazuj se na obsah povídky. Žáci ať při tom jednotlivé jednající osoby kritisují, ať cvičí se v rozeznávání dobra a zla.

3. Posléze ať žáci povídku vypravují sami, nejsouce přerušováni učitelem, k čemuž by jej vypravování dětské věsti mohlo. Mluva dětská častými takovými cvičeními sama se napraví. Za příklad vůbec stůj zde toto:

Včera vypravoval jsem vám o Lidmíle. Přesvědčím se, kdo z vás si něco zapamatoval. Jaké děvčátko byla Lidmila? (Malinké a slabé.) Odkud šla ona jednou? (Ze školy.) Jaký vítr fučel tenkrát, když šla ze školy? (Silný.) Jak pak se šlo proto Lidmíle? (Špatně, ona musila se i zastaviti.) Kdo viděl Lidmilu, když musila se zastaviti? (Vojtěch.) Co udělal potom Vojtěch? (Vzal ji za ruku a vedl ji domů.) Jaký byl proto Vojtěch? Zдали pak i vy byste tak učinili? Co dělávají hodní žáci? (Mají se rádi a pomáhají si.) Kdo z vás dovede již celou povídku o Vojtěchovi a Lidmíle vypravovati? Vypravuj, B! L! (Vypravuje více žáků.) Vypravujte tuto povídku také doma!

Poznámka. Na školách ménětrídnicích nechť probírá se pak pouze rozmluva o tabuli, psacím náčiní, stolu a o školním nářadí. Příjemná zábava poskytuje se žactvu kreslením věcí, o nichž se rozmlouvalo.

Popisy věcí ve školní světnici.

Rozmluva o tabuli školní.

Jméno — části — z čeho jest — barva — zhotovitel — účel — co můžeme neb nemůžeme s ní dělati — ukončení.

Jmenuj věci ve školní světnici, které stojí při přední stěně, M! O tabuli budeme si něco povídati, budeme o ní rozmlouvat. Podívejte se dobře na tabuli! Ukažte na ni a řekněte: to jest tabule. Této tabule potřebujeme ve škole, proto jmenuje se tabule školní. To jest tabule školní. Opakuj, P! Všichni!

Tabule školní stojí na stupni před vámi, abyste dobře na ni viděli. Aby mohla stát, má podstavec. To jest podstavec. Ukaž podstavec a řekni: To jest podstavec, H! Na podstavci stojí tabule. Je-li pak podstavec již celá školní tabule? Protože není podstavec celá školní tabule, říkáme: Podstavec jest část tabule školní. Opakuj, R! P! Kdo tak umí říci o tabuli? Řekněte to všichni: Podstavec jest také část tabule školní. Pověz to, K! Části tabule školní jsou podstavec a tabule. Jmenuj části tabule školní, M! Všichni! Hleďte nyní všichni na tabuli. Díváme-li se na ni od pravé strany k levé, říkáme: Tabule jest dlouhá. Řekni to, S! Díváme-li se na ni svrchu dolů, říkáme: Tabule jest široká. Řekni to, B! Tabule jest širší než delší. Opakuj, D! To jest strana tabule. Řekni tak, R! Obrátím tabuli. Co jest toto též? (Strana.) Kolik stran jest jedna strana a ještě jedna strana? Každá školní tabule má dvě strany. Kolik stran má každá školní tabule, O! Můžeme obě strany najednou viděti? (Ne.) Proč ne? (Protože jest druhá strana ku stěně obrácena.) Jedna strana tabule jest linkována — druhá jest prázdná. Tato špice tabule jmenuje se roh tabule — to jest roh tabule. Pověz tak, S! Kdo ještě umí ukázat nějaký jiný roh tabule? Kdo ještě? Kdo ještě? Spočítej rohy tabule, K! Kolik rohů má tabule? (4) Protože tabule má čtyři rohy, říkáme: Tabule jest čtyřrohá. Opakuj, D! Všichni! Pozorujte

nyni podstavec školní tabule! Díváme-li se naň z dola nahoru, říkáme: Podstavec jest vysoký. Řekni tak, P! V podstavci jsou kulaté díry. Do nich můžeme strčiti dřevěné hřebíky, kolíky. Co můžeme do děr v podstavci strčiti, R!

Z čeho jest školní tabule? Tabule ze dřeva jmenuje se dřevěná. Jak se jmenuje tabule ze dřeva, D! Některé školní tabule mají podstavec ze dřeva a tabuli ze silného plátna neb z kůže. Takové tabule jsou napjaty na dřevěném rámcí. Jakou barvu má školní tabule? (Černou.) Jaké barvy jest podstavec? (Žluté.) Kdo dělá neb zhotovuje tabuli školní? Co děláme na tabuli školní? (Píšeme, kreslíme a počítáme.) Čím píšeme na tabuli školní? Co můžeme se školní tabulí činiti? (Utřítí, obrátí, výše neb níže posunouti.) Čím utíráte tabuli? Co nemáme na tabuli činiti? (Čmáratí.)

Opakování a ukončení: O čem jsme rozmlouvali nyní? Jmenuj části školní tabule, N! Kolik stran má tabule? Kolik rohů jest na ní? Můžeme obě strany tabule najednou viděti? Co jest v podstavci vyvrtáno? Co se může do těch děr strčiti? Z čeho jest tabule školní zhotovená? Jakou barvu má tabule školní? Kdo zhotovuje tabule? Co můžeme na tabuli činiti? Co můžeme s tabulí dělati? Co nemáme na tabuli činiti?

Ještě něco povíte mi o tabuli. Kolik rohů má tabule? Může jimi trkati? Jaké jsou strany tabule co do barvy? (Černé.) Tabule je ze dřeva, jest tvrdá — má tvrdá záda. Jaká záda má tabule? Čím píšeme na tabuli? Kdo dívá se, kdo patří na tabuli, když pan učitel na ní píše? (Žáci.) Žáků, hochů je ve škole mnoho. Mnoho hochů činí zástup hochů. Co činí mnoho hochů dohromady? Protože jste všechno tak dobře uměli, přesvědčím se ještě, zda-li umíte také hádati. Pozor!

Čtyři rohy mám,
ale netrkám,
tvrdá, černá jsou má záda,
na nich křída psává ráda.
Zástup hochů sedí přede mnou,
hledí na mne tváří veselou.

Co jest to? (Tabule.) —

Abyste tu hádanku mohli také doma pověděti, naučím vás jí na paměť. —

Cvičí se po částech jako slova písně o hodném dítěti.

Rozmluva o tabulce.

(Viz rozvrh rozmluvy předešlé.)

Na tabuli školní psává nejčastěji pan učitel. Na čem psávají žáci? (Na tabulce.) Zde mám tabulku, podívejte se všichni na ni. Vidíte na ní něco ze dřeva? Ukaž, co jest na tabulce ze dřeva, N! To, co jest na tabulce ze dřeva, jmenuje se rámeček. Jak se jmenuje to, co jest na tabulce ze dřeva? Ukaž na rámeček tabulky

a řekni: To jest rámeček tabulky, N! Ale uprostřed v rámci není dřevo — tam jest něco z kamene. Ukaž to, co jest na tabulce z kamene, N! To, co jest na tabulce z kamene, nazývá se deska. Jak se jmenuje to, co jest na tabulce z kamene? Ukaž desku tabulky, N! Nyní sdělám s té tabulky rámeček. Je-li rámeček již celá tabulka? Protože rámeček není celá tabulka, říkáme: Rámeček jest část tabulky. Opakuj, N! Všichni! Je-li deska již celá tabulka? Pověz o desce, jak jsme řekli o rámci, N! Jmenuj části tabulky, N! Abyste viděli zase celou tabulku, musím dáti rámeček okolo desky. Učiním to. Ukaž části tabulky nyní, N! Dívejte se lépe na rámeček tabulky, můžeme se o něm také ledačemu přiučiti. Poslouchejte! Má rámeček také rohy? Kdo dovede je spočítati? Kolik rohů má tedy rámeček? Jaký jest rámeček, protože má čtyři rohy? Proč jest čtyřrohý? Hleďte teď na desku tabulky! Vyndám ji z rámce. Kolik rohů má ona též? Jaká jest proto také? Ale ještě něco jiného můžeme říci o desce. Pojď ven a pohlad' prstem desku, N! Jde to snadno? Deska tabulky jest hladká. Jaká jest deska tabulky, protože se dá snadno hladiti? Na desce bývají udělány čáry — ona jest proto čárkovaná neb linkovaná. Jaká jest deska, když jsou na ní čáry? Povíme nyní vše, co jsme řekli o desce. Deska jest čtyřrohá, hladká a linkovaná. Kdo to umí též říci? Z čeho jest tabulka zhotovená? (Ze dřeva a z kamene.) Co jest na tabulce ze dřeva? Co z kamene? Kámen, ze kterého jest deska, jmenuje se břidlice. Jak se jmenuje kámen, ze kterého jest deska? Řekněte proto: Deska jest z břidlice. Z čeho jest deska? Tabulka, která má desku z břidlice, jmenuje se břidlicová. Jak se jmenuje tabulka, která má desku z břidlice? Některé tabulky mají desku z tuhého papíru — lepenky — to jsou lepenkové tabulky. Jakou barvu má rámeček tabulky? (Bílou.) Jakou deska? (Šedou neb načernalou.) Kdo zhotovuje tabulky? (Stolař a lamač.) Co děláme na tabulce? (Píšeme, kreslíme, počítáme.) Čím píšeme na tabulkách? Co jsme na tabulku napsali, můžeme smazati. Čistotné děti užívají k tomu houby. Tabulka může se snadno rozbíti. Ona jest křehká. Nesmíme ji tedy upustiti. Též nemáme železnými věcmi po tabulkách škrábat.

Opakování a ukončení: Nyní ještě budeme opakovati, co jsme si o tabulce vykládali. Jmenuj části tabulky, N! Jaký jest rámeček, protože má čtyři rohy? Jaká jest deska, protože má také čtyři rohy? Jaká jest deska, protože se dá snadno prstem pohladiti? Jaká jest deska, když jsou na ní čáry. Z čeho jest tabulka? Jak se jmenuje kámen, ze kterého se dělají tabulky? Kdo zhotovuje tabulky? Co děláme na tabulce? Co nesmí se na tabulce dělati? Pamatujte si, co jsme si povídali o tabulce.

Hádanka: Vně dřevěné rámečky,
vnitř břidlicové destičky,
na nich pilné dětičky

kreslí sobě domečky,
píší, chutě počítají —
ale vždy je čisté mají.

Tabule školní a tabulka.

(Příklad ku porovnání dvou věcí.)

Úvod — čím jsou si podobny — čím se liší — zakončení.

Na čem píše pan učitel ve škole? Na čem píšou žáci obyčejně ve škole? (Na tabulkách.) Podíváme se, co na tabulce právě takové jest, jako na tabuli; v čem jsou si podobny. Kde užívá se tabule školní? (Ve škole.) Užívá se tabulky také ve škole? Kolik rohů má tabule? Jaká jest deska tabulky též? Co děláme na tabuli a na tabulce? Co jsme na ně napsali, můžeme též smazati. Ale na tabulce jest mnohé jinaké než na tabuli, ony jsou také rozdílny. Na čem stojí tabule? Stojí tabulka také? (Leží na lavici.) Jest tabulka též tak velká jako tabule? (Tabulka jest menší než tabule.) Kdo dělá tabuli? Kdo tabulku? Čím píšeme na tabuli? Čím na tabulce? Břidlice sama sebou jest černá, tabuli třeba na černo natřítí. Přemýšlejte doma, snad si ještě na něco zpomenete, v čem se tabule a tabulka sobě podobají a v čem se od sebe liší.

Bohuška plačíc přišla ze školy domů. Maminka myslila, že někde upadla a se udeřila, ale když vzala Bohušce tabulku a knihu z ruky, shledala, že tabulka byla roztlučena. Bohuška se zarazila a mlčela. Po chvíli vyznala mamince, že byla neopatrná, že tabulku upustila a prosila maminku za odpuštění. Maminka, protože nezapírala, že nelhala, odpustila Bohušce, koupila jí tabulku novou, a napomenula Bohušku, by po druhé byla opatrnější.

Těž vy, milé děti, nelžete nikdy! *Budte upřímní a na své věci opatrní!*

Psací náčiní.

Budeme se opět něčemu novému učit. Kdo z vás si ještě pamatoval, čím píšeme na tabuli? Tuto držím kousek *křídý*. Udělej křídou na tabuli křížek, N! Dobře jsi jej nakreslil, ale podívej se na prsty, jaké pak jsou od křídý? Jaká jest křída dle barvy? Kdyby byla křída černá, a kdybychom jí něco na černou tabuli napsali, viděli byste to z lavic? Čím píšete na svých tabulkách? To je *kamének* (čili rafije). Jakou barvu má deska tabulky? Udělám na tabulku kaménkem čáru, jaká jest též dle barvy? Ukazuje *houbu*: Co je toto? Podíváme se na houbu lépe. Čeho vidíte na houbě mnoho? Ona je děrkovatá. Pozorujte, co nyní s ní udělám. Uč. smáčkne ji. Co jsem udělal s houbou? Co myslíte, jaká jest

houba, protože se dá smáčknoutí, tvrdá nebo měkká? Ale co teklo z houby, když jsem ji smáčknul? (Voda.) Podívejte se, jaké mám nyní ruce? (Mokrě.) Jaká jest tedy ta houba také? Povím vám vše, co jsme si o houbě vypravovali. Houba jest děrkovatá, měkká a mokrá. Opakuj, N! Dejte pozor, co s tou houbou udělám (smaže křížek). Co děláme houbou? Hodní žáci mají na svých tabulkách také přivázanou houbu, aby mohli ji s tabulek smazovati. Kdo ještě houby nemá, ať prosí tatínka, aby mu houbu koupil a ji k tabulce přivázel, jako jest tato houba. Rukama tabulky nikdy neutírejte, sic byste si je pošpinili, a špinavých dětí nemá nikdo rád.

Ukazuje *list papíru*: Co držím v ruce? Jest papír také černý jako tabule? Řekněte všichni: papír jest bílý. Na papíře se také píše, ale ani křidou ani rafjí. Čím pak? (Ukazuje tužku.) Na papíře se píše *tužkou*. Ukážu vám ještě něco, čím se na papíře píše. Co je to? Z čeho je *péro*? Abychom pérem lépe psáti mohli, zastrkujeme je do *držátka*. To je držátko. Opakuj, N! Napíšu něco pérem na tom papíře? (Ne.) Suchým pérem tedy nepíšeme, my je v něčem namáčíme. To mám zde v té skleničce (kalamári, lahvičce).

Co je v té skleničce? Proč myslíte, že to není voda? V *inkoustu* tedy namáčíme péro a pak můžeme jím na papíře psáti. Napíšu něco. (Křížek.) Proč musí býti inkoust černý? Proč nepíšeme inkoustem a pérem na tabuli? Zkusím, zda-li dá se také smazatí, co se inkoustem napíše. Smažu ten křížek, který jsem dříve napsal. Podívejte se nyní na ten papír! Co vidíte na něm? Co se pérem a inkoustem napíše, nedá se smazatí. Kdo by tak přece učinil, ten by si udělal na papír kaňky.

Učitel ukazuje *pravítka*: Této věci jistě žádný nezná. — Nebyl bych si myslil, že by jí kdo znal. Co je to tedy? Vezmi je do ruky, omakej je a pověz, je-li tvrdé nebo měkké? Z čeho je pravítka uděláno? Podle pravítka dělají se přímé čáry. Kdo podle pravítka dělá přímé čáry, ten linkuje. Teď budeme jmenovati všechny věci, které jsme si ukazovali. Co je to? (Křída.) Co je to? (Rafje.) Podobně ukaž zákům houbu, tužku, péro, inkoust, pravítka. Co děláme křidou, tužkou, pérem? Kterých věcí potřebujeme ještě při psaní? (Houby, papíru, inkoustu, pravítka.) Pamatujte si: Věci, kterých potřebujeme ku psaní, jmenují se »*psací náčiní*«. Co je tedy křída, protože jí potřebujeme ku psaní? Proč je křída psací náčiní? Co jest péro také, protože ho potřebujeme ku psaní? Pověz tak o houbě, tužce, papíru, pravítce, rafji! Jmenuj všechno psací náčiní, N! Všichni!

Budu vám nyní, protože jste vše tak dobře uměli, ještě něco vykládati.

Vedle Boženky sedělo ve škole chudé děvče, které se jmenovalo Milada. Boženka měla dva kaménky; ale Milada neměla žádného. »Milá Boženo,« řekla Milada, »prosím tě, půjč mi je-

dnoho kaménku!« Božena vzala ihned ten pěknější a pravila: »Tu máš, Milado!« Božena byla proto úslužná, ona byla dobrou žákyní. Dobrá žákyně jest k svým spolužákyním úslužná.

Péro.

Proč pak, milé péro moje,
jsou tak špatné tahy tvoje?
Sestře píšeš pěkně čistě,
ano také hbitěji,
u mne na každíčkém místě
čerstvé kaňky ležejí.
Nuže, polepši se záhy,
ať jsou čisté tvoje tahy!
Každý potom s útěchou
úlohu čist bude mou. —

Péro ani slůvka sice
na to neprohodilo;
pozor dával hošík více,
psaní tím se lepšilo.
Krásné všecky tahy byly,
každé oko potěšilo.

J. V. N.

Rozmluva o knize.

Jméno — části — zhotovitel — účel — druhy — co
můžeme neb nemůžeme s ní dělati — ukončení.

Až posud učili jsme se o věcech, kterých potřebujeme ku psaní, ale žák potřebuje ve škole ještě něčeho, v čem by čísti mohl. V čem pak čítáváme? Hleďte, tuto mám krásnou knihu! Co jest to, co vám ukazují? Dívejte se na tu knihu, budete mi něco o ní povídati. Aby se kniha tak snadno neroztrhala, má z venku cosi tvrdého. Co pak jest to? (Deska.) Ale na druhé straně má kniha tato ještě jednu desku. Kolik desek má tedy dohromady? Tady v zadu jsou obě desky něčím spojeny -- to je hřbet knihy. Jak se nazývá toto, nač ukazují? (Hřbet.) Když knihu otevřeme, vidíme, že má uvnitř čehosi mnoho. Co jest to? (Listy.) Pojď, ukaž desky této knihy, M! Ukaž listy! Ukaž hřbet! Kdybychom místo této knihy měli zde pouze desky, byla-li by to již celá kniha? Pamatujte si: Desky jsou část knihy. Opakuj! Všichni! Pověz tak o hřbetě, O! o listech, A! Části knihy jsou: desky, hřbet a listy. Jmenuj části knihy, N! Všichni!

Podíváme se ještě jednou na desky této knihy. Co jest tuto na deskách? (Rohy.) Na deskách bývají rohy. Kolik rohů je na jedné desce? (Dva.) Kolik na obou deskách dohromady? Omakej tuto desku, P! Jest ona tvrdá nebo měkká? Co myslíte, z čeho jsou desky knihy? Desky knihy jsou z tvrdého papíru. Takový tvrdý papír, ze kterého se dělají desky na knihy, jmenuje se lepenka. Desky knihy jsou tedy z lepenky. Z čeho jsou desky knihy? Ale aby byly pěknější, oblepují se obyčejně pěkným papírem. Čím se oblepují desky, aby byly pěknější? Jsou-li rohy desek také oblepeny papírem? Rohy desek bývají obyčejně oblepeny plátnem nebo kůží, aby byly pevnější. Čím bývají rohy desek oblepeny, aby byly pevnější?

Podívejte se nyní na hřbet této knihy! Je-li hřbet knihy z papíru? Hřbet knihy bývá z plátna neb z kůže. To jest proto, aby se tak snadno, když se kniha často otvírá, neroztrhal. Z čeho bývá hřbet knihy? Desky a hřbet jmenují se vazba knihy. Opakuj, D! V deskách jsou listy knihy. Knihy mívají mnoho listů. Každý list má dvě strany. Když knihu otevřeme, jest jedna strana v levo, druhá v pravo. Jak se jmenuje strana v pravo? Jak strana v levo? Kdo v knize čte, čte napřed na levé straně, nahoře a když ji přečte až dolů, čte pak na pravé straně nahoře a čte zase až dolů. Potom list obrátí a čte zase napřed levou, potom pravou stranu. Z čeho asi jsou listy knihy? Kdo dělá knihy? Ten, kdo dělá vazbu knihy, kdo knihu váže, jmenuje se knihař. Kdo váže knihu? Ten, kdo tiskne knihy, jmenuje se knihtiskař. Kdo tiskne knihy?

Žáci mívají všelijaké knihy; v některých čítávají, v jiných počítají a ještě z jiných zpívají. Pamatujte si: Kniha ku čtení nazývá se čítanka. Jak se nazývá kniha ku čtení? Kniha k počítání jmenuje se početnice. Jak se nazývá kniha k počítání? Kniha s písněmi nazývá se zpěvník. Jak nazývá se kniha s písněmi? Ku modlení míváme také knihu. Kniha k modlení jmenuje se modlitební. Jak se jmenuje kniha k modlení? Kniha s obrázky jmenuje se obrázková. Všecky knihy nebývají stejně veliké, některé jsou větší, jiné menší, některé tlusté, jiné tenké. Které mají mnoho listů, jsou tlusté, které mají méně listů, jsou tenké. Co můžeme s knihami dělati? (Zavři ji!) Žák má své knihy zachovati čisté, nemá jich pomazati a poškrabati. Nemá jich roztrhati. Dle zašpíněných, poškrabaných, roztrhaných knih poznáváme nepořádného žáka. —

Opakování. O čem jsme rozmlouvali? Jmenuj části knihy, N! Co jest na deskách? Z čeho jsou desky? Z čeho je hřbet? Z čeho jsou listy? Kolik stran má každý list? Jak se jmenuje strana, která je v pravo, když knihu otevřeme? Jak ta, která jest v levo? Kterou stranu čteme napřed, když v knize čteme? Kterou potom? Kdo váže knihy? Kdo tiskne knihy? Jak se jmenuje kniha

ku čtení? jak kniha k počítání? k modlení? Jak kniha s písněmi?
 Co můžeme s knihou dělati? Co s ní nemají žáci dělati? Pama-
 tujte si, čemu jsme se o knize učili!

Má to listy, ač to není rostlina,
 v rukou to držívá pilný klučína.

Čtyři rohy, jeden hřbet,
 mnoho listů, žádný květ,
 žádná ústa, řeči dost,
 neživý, přec milý host.

Dítko a kniha.

Pojď pak sem, ty milá kniho má,
 ty's prý moudrá i tak učená.
 Náš tatínek s maminkou byli by rádi,
 kdybych se naučil dobrým věcem z mládí.
 Pojď sem tedy, k uchu si tě přistrčím,
 ty mluv, co víš, ať i já se naučím.

Milé dítě, na tom není dosti,
 myslíš-li moc o mé učenosti,
 musíš se mne často pěkně ptáti,
 pak ti budu něco povídati.

J. V. Štulc.

Dítě a kniha.

Pojď sem, kniho do kouta pohozená,
 povídají, že jsi tak učená,
 otec a máti by chtěli rádi,
 abychom byli kamarádi:
 teď ale uslyším rád,
 co mi budeš povídat?
 Mlčíš, nevidíš, že nemám kdy?
 Musím hrát a skákatí.
 Co tu máš?
 A na mou víru!
 nic než na papíru samé čáry, klikyháky.
 Půjdu raději chytat ptáky
 a tě, hloupou loutku, zahodím do koutku.
 Kdyby ta kniha mluvíti uměla,
 to by snad dítěti odpověděla:

»Poznej na bílém to černé,
 bez veliké práce perné
 ty kliky háky ti povědí,
 co lidé hloupí nevědí.
 Z knih se uč moudrosti
 a všeliké ctnosti,
 Bůh ti požehnání dá,
 po práci pak chutná hra.«

Vinařický.

Rozmluva o stolu.

Úvod — jméno — části — z čeho jest — druhy —
 zhotovitel — barva — účel — co se může neb nemůže
 s ním dělati -- opakování — ukončení.

Při čem sedávám, když píšu? Ukaž na stůl a řekni: to jest stůl, M! Když při stole píšu, kladu papír na toto. To jest deska stolu. Jak se jmenuje to, nač kladu papír, když píšu na stole? Ale pod deskou po stranách jsou také desky, které jsou menší než horní deska. Desky po stranách stolu nazývají se postranice. Jak se jmenují desky po stranách stolu? Na čem stojí stůl? Ukaž nohy stolu, P! Ukaž desku stolu, B! Ukaž postranice, H! Co jest toto? (Deska.) Co jest toto? (Postranice.) Na čem stojí stůl, K! Kdyby zde byla pouze deska, byl by to již celý stůl? Proto říkáme: Deska je část stolu. Opakuj, L! Kdo tak umí říci o postranicích? Kdo o nohách stolu? Části stolu jsou tedy: deska, postranice a nohy. Jmenuj části stolu, O! Všichni! Podívejte se lépe na desku stolu! Co je tady na desce? (Ukazuj na rohy!) Kolik rohů má deska stolu? Jaká jest proto? Ale ještě něco jest okolo desky stolu. To jest hrana desky. Opakuj, P! Ukaž nějakou jinou hranu na desce, H! ještě jinou, A! ještě jinou, D! Kolik hran jest na desce stolu? Protože má deska stolu čtyři hrany, říkáme: Deska stolu jest čtyřhraná. Jaká jest deska stolu, protože má čtyři hrany? Deska stolu jest tedy čtyřrohá a čtyřhraná. Některý stůl má desku okrouhlou. Jakou desku může mít také stůl? Má-li okrouhlá deska také rohy a hrany? O desce jsme si již všechno pověděli. Hleďte nyní na postranice, povíme si o nich také něco. Kolik postranic má tento stůl? Mezi postranicemi má tento stůl ještě něco — přihrádku. Přihrádku lze vytáhnouti a zastrčiti; můžeme ji sem tam šoupat; proto jí říkají též šuplík. Jak nazývá se přihrádka jinak? Má-li stůl okrouhlý také šuplík? Kolik noh má tento stůl? Okrouhlý stůl má jen jednu nohu.

Z čeho jest tento stůl zhotoven? Stůl ze dřeva jmenuje se dřevěný. Jak se jmenuje stůl ze dřeva? Kdo viděl již stůl, který nebyl ze dřeva? Jak jmenuje se stůl z kamene? Jak ze železa? Kdo zhotovuje stoly? Prkna, ze kterých stolař dělá stoly, jsou

barvy bílé. Jest tento stůl také bílý? Stůl školní jest barvou natřen, a sice barvou žlutou. Jakou barvu má tento stůl? Všecky stoly nejsou žluté. Kdo viděl z vás stůl jiné barvy? Některé jsou hnědé, černé neb zelené. Ve světnicích mívají lidé často stoly, které se krásně lesknou. To jsou stoly vyleštěné. Který asi stůl jest dražší, natřený neb vyleštěný?

Ke stolu můžeme se posaditi, na stole můžeme psáti. Co ještě můžeme u stolu dělati? (Učíti se, pracovati, jísti, píti a hráti.) Stůl, na kterém jen psáváme, jmenuje se psací stůl. Jak se jmenuje stůl, na kterém jen psáváme? Jak asi zove se stůl, u kterého jen jídáváme? Maminka má malý stůl, při kterém často šije; tomu stolu říkáme stůl šicí. Co můžeme se stolem dělati? (Utřítí, umytí, pokrytí, přenéstí.) Co nemáme se stolem dělati? (Poškrabati, ušpiniti.)

Opakování: O čem jsme rozmlouvali? Jmenuj části stolu, B! Jaká může býti deska stolu? Co bývá mezi postranicemi? Kolik noh má stůl? Z čeho bývá stůl zhotoven? Jak se nazývá stůl ze dřeva? z kamene? ze železa? Kdo zhotovuje stoly? Co děláme při stole? Jak se nazývá stůl, na kterém se jen psává? Jak stůl, při kterém se jen jídává? Při kterém se šije? Co můžeme se stolem učiniti? Čeho nemáme na stole dělati?

Ukončení: Povím ještě hádanku. Co je to:

Čtyři nohy, čtyři rohy mám,
avšak nechodím a netrkám.
Tvrdá jsou má záda,
na ně se nakládá;
ráno, večer, v poledne
lidé potřebují mne.

Čtyři nohy mám,
přece neběhám;
jidlům často sloužím,
sám po nich netoužím.

Dle rozvrhu při této rozmluvě upotřebeného sestaveny jsou též rozmluvy o židli, lavici a skříni.

Rozmluva o židli.

U stolu sedáváme na židli. Židli, na které sedávám já ve škole, postavím do prostřed na stupeň. Podívejte se všichni dobře na ni! Zkus, jak se na této židli sedí, N! Zkus ještě, N! Ukaž,

N! místo na židli, na které jsi se posadil, když jsi zkoušel, jak se na této židli sedí! Pamatujte si: To místo na židli, na které sedáváme, když se chceme na židli posadit, jmenuje se sedadlo. To je sedadlo. Opakuj, N! Všichni! Ukaž, oč se opíráme, když sedíme na židli, N! To, oč se na židli opíráme, jmenuje se lenoch. To je lenoch. Řekni tak, N! Všichni!

Na čem stojí židle?

Ukaž sedadlo židle, N! lenoch, N! nohy, N!

Co jest toto? (Sedadlo.) Co to? (Lenoch.) Co to? (Nohy.)

Je-li pak sedadlo již celá židle? Pamatujte si: sedadlo jest část židle. Opakuj, N! Všichni! Řekni tak o lenochu, N! O nohách N! Jmenuj všechny části židle, jak je budu ukazovati, N! Všichni!

Z čeho je tato židle zhotovena? Všecky židle nejsou stejny. Tato židle má sedadlo prkenné. Jaké sedadlo má tato židle? Co pozorujete na tom prkenném sedadle tuto? (Rohy.) Co tuto? (Hrany.) Jaké jest proto prkenné sedadlo? (Rohaté a hranaté.) Některé židle mají sedadla pletená. Jaká sedadla mají některé židle? Sedadla pletená bývají obyčejně okrouhlá.

Jaká bývají sedadla okrouhlá?

Jednou byl jsem v jednom domě návštěvou. Tam seděl stařeček na židli, která neměla sedadla ani prkenného, ani pleteného; ta židle měla sedadlo měkké a dobře se na něm sedělo. Jaké asi bylo? (Vycpané.) Po stranách lenochu měla ta židle opěradla, na kterých měl ten stařeček ruce položeny. Židle se sedadlem vycpaným a s opěradly jmenuje se lenoška. Jak se jmenuje židle se sedadlem vycpaným a s opěradly? Kdo již viděl lenošku? Kdo z vás byl již u ševce? Kolik noh má židle, na které švec sedává? (Tři.) Židle o třech nohách jmenuje se třínožka. Jak se jmenuje židle o třech nohách? Kdo zhotovuje židle? Kdo vycpává sedadla? (Sedlár.)

Jakou bavu má tato židle? (Žlutou.) Kdo viděl židli jinak barvenou? Co děláme na židli? (Sedíme.)

Na židli můžeme sedět za stolem, u okna, u kamen. Židli můžeme přenášeti. Co můžeme se židli činiti? Na židli ale nemáme se kolíbat. Čeho nemáme na židli dělati?

Nyní krátce opakuj a pak vykládej žákům následující povídku:

Adolf byl neposedný chlapec. Měl škaredý obyčej, že se rád na židli kolíbal.

Jednou přinesla maminka na stůl polévku. Adolf sám byl ve světnici, seděl při stole na židli a zase se kolíbal. Najednou naklonil se tuze mnoho do zadu, židle se převrhla a Adolf spadl na podlahu. Poněvadž se chýtil ubrusu, který byl na stole, strhl na sebe ubrus. Mísa s polévkou a talíře spadly na něj a potloukly se. Adolf celý se popálil a mimo to byl pro svou neposednost maminkou potrestán.

Hádanka: Jaký to lenoch, co ani nemluví,
ba ani nezívá pro lenost?

Rozmluva o lavici školní.

Když se modlíte, stojíte; když se učíte, sedíte. V čem sedí žáci ve školní světnici? (V lavicích.) Jest vás zde mnoho a proto musí tady býti také mnoho lavic, abyste měli dosti místa. Kolik žáků sedí v této lavici? Kolik lidí sedí najednou na židli? (Jeden.) Aby mělo více žáků místo v jedné lavici, musí býti lavice dlouhá. Jaká musí býti lavice, aby v ní mělo více žáků místa, M?

Vyndež tabulku, K! Schovej ji zase! Ukaž místo, na které klade se tabulka, L! Pamatujte si: »Místo, na které se klade tabulka, jmenuje se deska. To jest deska.« Řekni tak, R! Pod deskou po stranách jsou jako u stolu také ještě desky. Jak asi se jmenují, protože jsou po stranách pod deskou? (Postranice.) Ukaž místo lavice, na kterém sedíš, S! To je sedadlo. Řekni tak, H! Jak jmenuje se to, oč se opíráme; sedíme-li v lavici, A! (Lenoch.) Ukaž desku, M! postranice, J! sedadlo, V! lenoch, T!

Co jest to? (Deska.) Co to? (Postranice.) Co to? (Sedadlo.) Co to? (Lenoch).

Je-li deska sama již celá lavice? Pamatujte si: Deska jest část lavice. Co jest deska, protože není celá lavice? Opakuj, B! Všichni. Řekni tak o postranicích, P! o sedadle M! o lenochu, S! Jmenuj všechny části lavice, jak je budu ukazovati, Z! Všichni!

Když žáci píší v písankách, potřebují inkoustu. V čem mají žáci ve škole inkoust? (V kalamářích.) Aby žádný žák kalamáře vyvrátiti nemohl, jsou tyto zastrčeny do desky lavice. Co musí asi býti v desce, aby se tam mohly zastrčiti kalamáře? (Okrouhlé díry.)

Pod deskou jsou přihrádky, do kterých schovávají žáci své školní věci. Co jest pod deskou, aby tam žáci mohli schovávati své školní věci? Někteří žáci, kteří chodí do školy, jsou malí. Aby jim nohy nestrnuly, když sedí v lavici, mají pod nohama ještě trnože. Co mohou míti žáci pod nohama, aby jim nestrnuly nohy?

Z čeho jsou zhotoveny tyto lavice? Zdali pak jste již někde jinde než ve škole viděli lavice? Lavice, které máme doma, jmenují se domácí. Jak zovou se lavice, které máme doma, B? Jak ty, které jsou v kostele? My doma máme také lavici, ale ta vyhlíží docela jinak než školní. Čeho nemá domácí lavice? (Desky a postranice.) Bohatí lidé mají v zahradách lavice železné. Jaké lavice mají bohatí lidé v zahradách?

Kdo zhotovuje lavice? (Stolař.) Zhotovuje stolař také železné lavice? Jakou barvu mají naše školní lavice? (Žlutou.) Jaká je deska dle barvy? (Zelená.) Lavice v zahradách bývají hnědé neb bílé. Jaké bývají lavice v zahradách dle barvy? Proč jsou ve škole lavice? Co děláme na lavici? Co děláme s lavicí dříve než píšeme? (Otvíráme.) Co děláme s lavicí, když jsme přestali psáti? (Zavíráme.)

Lavice jsou drahé a proto máte je opatrně otvíratí a zavíratí, abyste jich nepokazili. Též na ně ničeho nečmárejte!

Opakuj a ukonči touto povídkou:

Libuška procházela se zahradou. Najednou přišla k lavici, na které ležela tobolka. Vzala ji do rukou a chtěla ji strčítí do kapsy. Náhle však se zarazila, vzpomněla si, že jí tobolka ta ne-náleží a že cizích věcí si přivlastňovatí nemáme. Běžela k mamince a ukázala jí nalezenou tobolku. Ta řekla: »Tobolku tu ztratila teta, když byla se mnou v zahradě. Musíme jí tobolku tu hned vrátítí.« Potom poslala tobolku tetě a napomínala Libušku: »Nikdy nepřivlastňuj si nalezených věcí! Buď poctivá!«

Na jaké — lici sedáváme?

Rozmluva o skříní.

Když zpíváme, hraju obyčejně na housle. Kde mívám housle schovány? (Ve skříní.) Ukaž skříní a řekni: To je skříní, S! Budeme nyní rozmlouvatí o skříní. Abych housle mohl dátí do skříně, musím jí otevřítí. Čím je skříně uzavřena? (Dveřmi.) Ukaž dvéře, P! Dvéře bývají obyčejně v předu. V zadu skříně jsou prkna a ta jmenují se zadní stěna (zadek). Jak jmenují se prkna v zadu skříně, S! Podívejte se na strany skříně! Jak jmenují se prkna po stranách skříně? (Postranice.) Ukaž postranice, M! Kolik postranic je na skříní, N! (Dvě.) Ukazovali jsme, co jest v předu, co v zadu a co po stranách skříně. Ale také nahoře a dole na skříní jsou prkna. Prkna nahoře (na vrchu) na skříní nazývají se svršek skříně. Jak se jmenují prkna na vrchu skříně? Ukaž svršek skříně, C! Prkna dole na skříní zovou se dno skříně. Jak zovou se prkna dole na skříní, O! Ukaž dno skříně, A! Ukaž zadek skříně, B! svršek, Z! dno, V! dvéře, N!

Co jest toto? (Dvéře.) Co to? (Zadek.) Co to? (Svršek.) Co to? (Dno.)

Jsou-li pak dvéře samy již celá skříní? Dvéře nejsou celá skříní, dvéře jsou část skříně. Opakuj, A! Všichni! Řekni tak o zadku skříně, Z! o svršku, B! o dně, V! Jmenuj všechny části skříně, C!

Otevru nyní skříní. (Učitel zkouší, ale nemůže dveří otevřítí, protože jsou uzamknuty.) Proč nechtějí se dátí dveře otevřítí? (Protože jsou zamknuty.) Co musí býti na dveřích, aby se mohly zamknoutí? (Zámek.) Odemknu a otevru je nyní. Otevřel jsem již celé dvéře? Ne. Otevřel jsem jen polovici dveří. Otevru ještě druhou polovici. Každé dvéře nemají dvou polovic. Dvéře, které mají dvě polovice, jsou *dvojité*. Jaké jsou dvéře o dvou polovicích, H! Dvéře, které nemají dvou polovic, jsou *jednoduché*. Jaké jsou dvéře, které nemají dvou polovic, C! Podívejte se nyní lépe do skříně! Je tam mnoho věcí, ale ty nejsou všechny na hromadě.

Aby nemusily býti všechny věci na hromadě, jsou ve skříní přihrádky. Co jest ve skříní, aby nemusily všechny věci býti na hromadě?

Z čeho jest tato skřín zhotovena? Jednou byl jsem u bohatého muže a ten měl na peníze skřín, ale ta nebyla ze dřeva. Z čeho asi byla? (Ze železa.) Kdo zhotovuje skříně? Železné skříně vyrábějí se v továrnách.

Jakou barvu má tato skřín? Některé skříně jsou také *vyleštěny*. Co všechno schovávám do skříně? (Obrazy, knihy, housle atd.)

Doma mají vaši rodiče také skříně; co do nich dávají? Skříně, do kterých se ukládá prádlo, jmenují se *prádelníky*. Jak se jmenuje skřín na prádlo? Skřín na šaty jmenuje se *šatník*. Jak se jmenuje skřín na šaty? Železná skřín, ve které se uschovávají peníze, jmenuje se *pokladna*. Jak se jmenuje železná skřín na peníze? Co můžeme se skříní dělati? (Otvíratí, odmykatí, zamýkatí.)

Nenechávejte doma skříně nikdy otevřené, aby se do ní neprášilo! Opakuj a potom vykládej žákům následující:

Rudolf miloval pořádek. Kdykoli nějaký šat se sebe svlekl, zavěsil jej ihned do šatníku. Proto měl šaty své vždy čisty a dlouho nemusil otce o nové prositi. Rudolf byl šetrný. Budte též šetrní!

Školní nářadí.

Co jest toto? (Tabule.) Co jest to? (Stůl.) — Podobně ukaž na židli, na lavici a skřín! Kde jsou všechny tyto věci, ve škole, nebo doma? Pamatujte si: Věci ty, protože jsou ve škole, jmenují se jedním slovem školní *nářadí*. Tabule jest školní nářadí. Opakuj, N! Všichni! Řekni tak o stole, O! o židli, R! o lavici, K! o skříní, P! Jmenuj všechno školní nářadí, N! A!

Doma jest též nářadí. Jak asi nazývá se nářadí, které jest doma? (Domácí nářadí.) Doma bývá ještě jiné nářadí, než ve škole. Jmenuj nějaké domácí nářadí, ale takové, kterého ve škole není, K! Ještě jiné, V! (Postel, pohovka, kolébka, umyvadlo, podnožka, zrcadlo, hodiny atd.)

Dle okolností může učitel rozmlouvatí také o některém domácím nářadí zvláště. (Části postele jsou: záhlaví, únoží, postranice a prkna.)

Rozmluvu o nářadí ukončí následovně.

Když někdo upadne a zlomí si nohu; když někomu dům shoří, anebo když jej okradou, to je neštěstí. Kdo pak ví ještě něco pověditi, co by se neštěstím jmenovati mohlo? Kdo pak činí, aby nás žádné neštěstí nepotkalo? (Pán Bůh.)

Milý Pán Bůh vás chrání, opatruje; ale nejen vás, nýbrž

všecky lidi, velké i malé, staré i mladé. Proto máte milého Pána Boha prositi, když jdete spát, aby vás v noci, ráno, když vstanete, aby vás ve dne chránil od neštěstí. Máte se k němu modlívati. Pán Bůh modlitbu hodných dítek rád vyslyší a pošle jim k ochraně andělíčka. Naučím vás modlitbičce k andělíčkovi:

Andělíčku,
můj strážníčku,
opatruj mi moje tělo
i dušičku,
abych svatě žil,
Pánu Bohu se líbil.

Jiná modlitba: Strážný andělíčku,
ty můj příteličku,
se mnou spolu bývej,
a mě křídleni skrývej.
Chraň mne ode zlého
skutku nepravého,
aby krok můj stále
chodil k Boží chvále.

Doucha.

Kdo se nerad modlí
při svém počínání,
tomu Pán Bůh nedá
žádné požehnání.

1. Kdo vždy poví pravdu? (Zrcadlo.)
2. Věrně každému sloužím,
jaký jest, přímo mu povím. (Zrcadlo.)
3. Ze skla jsem, však okno nejsem,
v ránci jsem, však obraz nejsem,
malíř nejsem, ale malovat znám
všecko, nač se podívám. (Zrcadlo.)
4. Co bije a nemá rukou? (Hodiny.)
5. Celý den to jde a nic to neujde. (Hodiny.)
6. Jest okrouhlý domeček,
pln mosazných koleček,
dělá to v něm: klepy, klepy,
jak v srdéčku: tepy, tepy.
Buď to na zdi visívá,
neb v kapse se nosívá. (Hodiny.)

Hodiny.

Ručičky: Nač byste vy bez nás byly?
My zvěstujem každou chvíli;
bez nás nevěděl by svět,
jsou-li dvě, neb je-li pět.

Kolečka: Zavěsit vás někam stranou,
pochodíte s pěknou hanou.
Svět vás shodí se stěny,
protože jste bez ceny.

Závaží: Jen se déle nehádejte.
Sem se na nás podívejte:
my jsme, co dáváme sílu
k veleprospěšnému dílu.

K. Vinařický.

Dům a jeho části.

Vnější části domu.

Každý z vás přebývá v domě. Vidíváte dům velmi často; snad tedy dovedete jmenovati, co na domě jste pozorovali. Co jsi viděl na domě, A! (Zdi.) Co ty, B! — Vyvolej několik žáků.

Nakreslím dům na tabuli. — Vykreslí vodorovnou čáru. To jest země. Co jest toto? Na ni stavěti budeme dům. — Vykreslí dvě svíslé čáry. — Co znamenají tyto čáry? (Zdi.) Kudy vcházíme do domu? Nakreslím také do domu dvéře. Co jsem nakreslil nyní? (Dvéře.) Ale ještě něco musí býti na domě, aby do domu mohlo vnikati světlo. Kudy vniká světlo do domu? — Kreslí okna. Co se staví na zdi, aby do domu nepršelo? (Střecha.) — Kreslí střechu. Ze střechy vystupuje něco, čím odchází kouř z domu. Co je to? — Kreslí komín. Na některé střeše vidáme ještě něco. — Kreslí praporek. (Větrnička.) — Když vítr fouká, točí se praporek a ukazuje, odkud vítr fouká.

Na mnohých domech bývá ještě pod okapem žlab, aby se po něm sváděla voda se střechy. Nakreslím jej též. Nyní jest již celý dům nakreslen. Ukaž zdi domu, N! dvéře, D! — Podobně ukazují žáci okna, komín, střechu, praporek a žlab. Co jest toto? (Zdi.) Co toto? (Dvéře.) — Ukazuj na části, žáci at je sami pojmenují.

Jsou-li zdi již celý dům? Zdi jsou části domu. Opakuj, O! Řekni tak o dveřích, K! atd.

Části domu jsou: Zdi, dvéře, okna, střecha, komín, praporek a žlab. Jmenuj části domu, A! Všichni! Všecky tyto části vidíme z venku, — vně — na domě, a proto jmenují se vnější části

domu. Zdi jsou vnější části domu. Opakuj, B! Pověz tak o dveřích, G! atd. Jmenuj všechny vnější částky domu, L! Všichni!

Jmenovali jsme tedy vnější části domu.

Aby žáci vnější části domu lépe si pamatovali, mohou nyní sami kreslití též dům.

Sedí panák na střeše,
kouří tabák, nekřeše. (Komin.)

Běhá to okolo chalupy,
dělá to: cupity, cupity. (Děšt — odkap.)

Poznámka: Na školách ménětřídních nechť proberou se pak pouze rozmluvy tyto: Vnitřní části domu. Kdo a z čeho staví dům.

Rozmluva o dveřích.

Úvod — části — z čeho jsou — druhy — zhotovitel — barva — účel — co se může a co se nemůže s nimi dělati — opakování a ukončení.

Kudy vcházejí lidé do domu? Do světnice vcházíme také dveřmi. Ukaž dvéře, kterými vcházíme do školní světnice, S! Dívejte se všichni na dvéře! To, nač ukazují, jmenuje se *rám* dveří. Ukaž rám dveří, U! Na dveřích jsou dva rámy, jeden je vnitř a druhý vně světnice. Jak se jmenuje rám vnitř světnice? (Vnitřní.) Jak zove se rám vně světnice? (Vnější.) Otevři dvéře a ukaž vnější rám dveří, B! Mezi oběma rámy jest náplň dveří. Ukaž náplň dveří, B! K náplni připevněny jsou stěžeje. To jsou stěžeje. Ukaž a spočítej stěžeje těchto dveří, P! Na stězejích visí křídla dveří. Otevru dvéře, abyste lépe viděli, kolik křídel mají. Kolik křídel mají tyto dvéře? Každé dvéře nemají dvou křídel, některé mají jen jedno křídlo. Dvéře o dvou křídlech jsou *dvojité*. Jaké jsou dvéře o dvou křídlech, M? Dvéře o jednom křídle jsou *jednoduché*. Jaké jsou dvéře o jednom křídle, M! Čím zamykají se dvéře? Na zámku jest klika, kterou dvéře otevíráme. Ukaž kliku, M! U dveří dvojitých zamyká se jedno křídlo zámkem, druhé závorami. To jsou závory. Ukaž závory, H! Ukaž rámy dveří, R! atd. náplň, stěžeje, křídla, zámek a závory.

Co jest to? (Rám.) Co to? (Stěžeje) atd. Jsou rámy již celé dvéře? Rámy jsou část dveří. Opakuj, B! Řekni tak o stězejích, R! o křídlech, S! atd. Jmenuj všechny části dveří, A! V!

Z čeho jsou dvéře zhotoveny? Které části dveří jsou ze dřeva, D! které ze železa, A!

Některé dvéře mají ve křídlech skelné tabule. Kdo viděl již takové? Dvéře, které mají ve křídlech skelné tabule, jmenují se

skleněné. Jak se jmenují dvěře, které mají ve křídlech skelné tabule? Veliké dvěře domovní slují *vrata*. Vysoké dvěře kostelní zovou se *brána*. Dvěře u půdy bývají celé ze železa, to jsou dvěře *železné*. Jak se jmenují dvěře ze železa? Kde ještě bývají dvěře železné?

Kdo zhotovuje dvěře? (Stolař, zámečnick.) Jakou barvu mají tyto dvěře. Dvěře bývají bílé nebo hnědé. Jaké bývají dvěře dle barvy? Kudy a kam vchází se dveřmi? (Do domu, do kuchyně do světnice atd.)

Co můžeme dveřmi učiniti? (Otevřítí a zavřítí, odemknouti a zamknouti.) Dveřmi nemáte bouchati, ale máte je tiše otevírati a zavíratí. — Opakuj a ukonči následovně:

Minka byla děvče velmi spůsobné. Kamkoli šla, chovala se tak, jak to hodnému dítětu sluší. Když jí maminka dovolila tetu navštívit, měla vždy velikou radost. Chodívala tam tuze ráda, ale nikdy nezapomněla, jak se chovati má. Dříve, než do světnice k tetě vkročila, zaklepała zvolna na dvěře a čekala tak dlouho, až teta ve světnici zvolala: *dále*. Potom teprve otevřela dvěře, vstoupila do světnice, slušně tetu pozdravila a spůsobně se u ní chovala. Proto jí teta velice milovala, pokaždé jí něco darovala a dovolila jí, že směla k ní často přicházeti.

Tak spůsobni jako Minka buďte také a pamatujte si tuto průpovídku:

*Přicházíš-li v cizí byt,
slušně musíš pozdravit.*

*Žádné nohy, čtyři rohy,
vrty sem, vrty tam,
s místa přes nikam.*

*Lezc, leze po železe,
nedá si pokoje, až tam vleze.* (Klíč.)

Za dveřmi.

Do zvyku si Nácek vzal,
za dveřmi že poslouchal;
aby něco tajně zvěděl,
také klíčnicí dírkou hleděl.

Nácek na to málo dbal,
špatný zvyk přec nenechal;
až se jednou při tom spálil: —
tatínek ho nepochválil.

Bohumilka, sestřička,
napomíná bratříčka:
»Pamatuj si naučení,
že tak číhat hezky není.«

Pravil otec: »Pěkná čest.
Styd se, neb to hanba jest!« —
Nácek na to domluvení
všetečný už více není.

Doucha.

Rozmluva o okně.

(Viz rozvrh rozmluvy o dveřích.)

V noci jest ve světnici tma, ve dne světlo. Odkud vniká světlo do světnice? Co musí býti ve zdích, aby do domu mohlo vnikati světlo? (Okna.) Kolik oken jest v naší školní světnici?

Hleďte všichni na toto okno! Jmenuj části dveří, A! Okno má také rámy. Ukaž rámy okna, H! Na rámech okna jest kování a na tom visí křídla. Kdo z vás umí ukázati kování? Kdo křídla? Čím zavíráme okno? (Závorami.) Když se okna otevrou, musejí se zastrčiti, aby jich vítr neroztloukl. To se dělá zavěšáky (háčky). To jsou zavěšáky.

Ukaž rámy okna, B! kování, M! křídla, A! atd. závoru a zavěšáky! Co jest to? (Rámy.) Co to? (Kování.) Podobně taž se na ostatní části.

Jsou rámy již celé okno? Co jsou rámy, protože nejsou celé okno? (Části okna.) Řekni tak o kování, S! atd. Jmenuj všechny části okna, Z! P!

Rám okna má čtyři hrany. Jaký jest proto? Křídla jsou také čtverhranná. Jaká jsou křídla také? Okno má více křídel. Spočítej křídla tohoto okna, P! Křídla u okna nejsou všechna vedle sebe; dvě z nich jsou dole a dvě nahoře. Jak asi jmenují se křídla dole? Jak křídla nahoře? Ukaž dolní křídla, V! Ukaž horní křídla, L! Jak se zovou křídla na pravé straně? Jak křídla na levé straně? Ukaž pravá křídla, M! Ukaž levá křídla, O!

V křídlech jsou také zasazeny tabule. Mezi tabulemi jsou příčky. Ukaž tabule, H! Ukaž příčky, B! Tabule se snadno roztlukou, jsou křehké. Jaké jsou tabule, protože snadno se roztlukou? Skrze tabule lze viděti ven; jsou průhledné. Jaké jsou tabule, protože jimi lze viděti ven?

Z čeho jest okno zhotoveno? (Ze dřeva, ze železa a ze skla.) Ve školní světnici jsou vždy dvě a dvě okna za sebou, jedno jest vnitř, druhé vně světnice. Jak sluje okno vnitř světnice? (Vnitřní.) Jak okno vně světnice? (Vnější.)

V kostele bývají okna veliká, v komoře malá. Kdo zhotovuje okno? (Truhlář, zámečnick, sklenář, natěrač.) Co zhotovuje truhlář? atd. — Rámy a křídla okna bývají obarveny. Jaké barvy jsou rámy a křídla u tohoto okna? (Bílé.) Jaké barvy bývají rámy ještě? (Hnědé.)

Co vniká oknem do světnice? Světlo vniká tabulemi do světnice. Tabule třeba častěji čistiti a mýti, sice by jimi nebylo lze dobře viděti; tabule se zakalí. Co se musí dělati s tabulemi, aby jimi bylo dobře viděti? Okno lze otevřiti a zavřiti. Proč otevírají se okna? (Aby vnikl do světnice čerstvý vzduch.) Když se okna otevírají, aby do světnice vnikl čerstvý vzduch, říkáme: »světnice se provětrává«. Světnice sluší často provětrávati.

Opakuj a ukonči!

Bedřich se rád díval otevřeným oknem. Jednou zaslechl na ulici jakýsi křik. Chtěl se podívat, co se stalo; ale že byl malý, donesl si židli pod nohy, aby oknem lépe viděl ven. Špadl na kamení a zlomil si nohu.

Samí nikdy do otevřeného okna se nenahýbejte!

Kdy je doma člověk bez hlavy? (Když kouká z okna.)

Čtyři rohy, žádné nohy, očima to blyská. (Okno.)

Sedí panna v okně, suknička jí mokne. (Květina za oknem.)

Těž lze tuto záky učiti básni »Ptáček v zimě« z první čítanky od Štastného, Lepaře a Sokola.

Vnitřní části domu.

Jmenuj vnější části domu, L! Dobře! Budeme se učiti dále o domě. Když dveřmi do domu vejde, přicházíme napřed do síně. Kam přicházíme, když dveřmi do domu vejde? Síně jest také část domu. Opakuj, V! V domě jsou ještě jiné části. Po síni chodíme z jedné části do druhé. Ze síně přijít můžeme do světnice. Kdo bývá ve světnici? (Lidé.) V některém domě jest mnoho světnic. Krásná světnice jmenuje se *pokoj*. Jak se jmenuje krásná světnice? Bohatí lidé v některé světnici jen jídávají. Taková světnice, ve které se jen jídá, jmenuje se *jidelna*. Jak se jmenuje světnice, ve které se jen jídá? V jiné světnici mají oni lože a tam zase jen spávají. Taková světnice, ve které jsou lože a se spává, jmenuje se *ložnice*. Opakuj, R!

Jak asi jmenuje se světnice, ve které se jen čítává? Jak slove světnice, ve které se jen učívá? (Učírna.)

Krejčí, ševci a jiní řemeslníci mívají zvláštní světnice, ve kterých pracují, dělají. Taková světnice, ve které se dělá, jmenuje se dílna. Jak se jmenuje světnice, ve které se dělá?

Kde vařívá maminka? (V kuchyni.) Aby mohla vařit, musí mít v kuchyni sporštitě. Na čem se vařívá v kuchyni?

Vedle kuchyně bývá komora. Tam schovává maminka rozličné věci. Které asi?

V domě bývají také schody. Ze síně po schodech jít můžeme buď nahoru, buď dolů. Kam přijdeme, sestupujeme-li po schodech dolů, pod zem? Co se schovává ve sklepě? — Kam přijdeme, vystupujeme-li po schodech nahoru? Na půdě se sušívá prádlo. Z čeho bývají schody udělány? (Ze dřeva nebo z kamene.) Po schodech musíte chodit opatrně, abyste neupadli.

Povíme si ještě jednou všechny části, které jsou v domě. Kam přijdeme, vejdemc-li dveřmi do domu? Kam můžeme přijít ze síně? (Do světnice.) Kde vařívá maminka? Kde schovává všílijaké věci, jichž k vaření potřebuje? Kam přijdeme, jdeme-li ze síně po schodech dolů? Kam přijdeme, jdeme-li ze síně po schodech nahoru? Sín, světnice, kuchyň, komora, sklep a půda jsou v domě, vnitř domu a proto jmenují se vnitřní části domu. Sín jest vnitřní část domu. Opakuj, N! Pověz tak o světnici, A! atd. o kuchyni, o komoře, o sklepě, o půdě!

Jmenuj všechny vnitřní části domu, B! Všichni!

Jmenovali jsme vnitřní části domu. Budu vám vypravovati ještě povídku:

Pavel a Lizinka byli jednou sami doma. »Pojď,« řekl Pavel k Lizince, »najdeme si něco k snědku.« »Půjdu,« odpověděla Lizinka, »zavedeš-li mne na místo, kde nás nikdo neuvidí.« »Pojďme tedy do kuchyně, jest tam pouze malé okno do dvora, tam nás nikdo neuvidí,« vybídl Pavel Lizinku. »Na dvoře štípá soused dříví, mohl by nás právě vidět,« odvětila Lizinka. »Pojďme tedy do komory, tam není okna žádného, tam nás jistě nikdo neuvidí,« prohodil Pavel; »tam má maminka ledaco, tam jídlo nejspíše najdeme.«

Na ta slova šli oba do komory. Pavel věděl, že maminka v komoře má hrnec medu a proto přímo k němu pádil. Již chtěl sáhnouti na hrnec, tu Lizinka na něho zvolala: »Pavle, myslíš skutečně, že tě nikdo nevidí?« Pavel se zarazil, chvíli přemýšlel a vzpomněl si, že Pán Bůh všude vidí. Zastyděl se velice, vzal Lizinku za ruku a šel s ní z komory ven. Matka mezi tím vrátila se domů a slyšela vše, co Pavel s Lizinkou v komoře rozmlouval. »Těší mne, milé děti, že jste na Pána Boha nezapomněly,« řekla matka, když je viděla. »Odpouštím vám, ale pamatujte si tuto průpověď:

»Bůh je vysoko — ale vidí daleko!«

Hleďte vždycky, dítky,
na paměti mítí,
že jest věc nemožná,
před Bohem se skrýti.

Čeho je za krejcar plný pokoj?

(Světla od svíčky.)

Ve mně tma, venku světlo,
venku zima, ve mně teplo,
venku teplo, ve mně mráz,
jmenujte mne někdo z vás!

(Sklep.)

Mějte se rádi.

Bratry a sestřičky
stále v lásce mějte,
co vám příjemného,
rádi též jim přejte;
a když je bolestná
nehoda potkává,
ať tu srdce vaše
účastenství brává.

Fr. Doucha.

Dobré dítě.

Děťátko pohrává
s milou svou matičkou,
hladí její tváře
buclatou ručičkou.

A to k němu praví:
»Hodné moje dítě
dá mi své srdéčko
hezké jako kvítko.«

Matinka objímá
své děťátko milé,
laskavě ho líbá
na čelíčko bílé.

Dítě své matince
své srdéčko dává:
co se mu poroučí
rádo vykonává.

Proto je to dítě
v lásce u všech lidí,
každý rád mu přeje,
každý rád je vidí.

Fr. Doucha.

Druhy domů.

Když městem nebo vesnicí chodíte, vidíte, že veškery domy nejsou stejně vysoké. Některé domy jsou jen nízké a mají jen při zemi světnice. Takové nízké domy, které mají jen při zemi světnice, jmenují se *přízemní*. Jak se jmenují domy, které mají jen při zemi světnice? Nakreslím dům přízemní na tabuli. Kreslí! To jest přízemní dům.

Některé domy jsou vyšší, než tento dům a mají nad přízemím ještě jednu řadu světnic. Domy, které mají nad přízemím ještě jednu řadu světnic, jmenují se *jednopatrové*. Jak jmenují se atd. Nakreslím dům jednopatrový. Kreslí! Jaký jest dům, který má nad přízemím ještě jednu řadu světnic?

Některé domy jsou ještě vyšší, než oba tyto domy. Některé domy mají přízemí a pak ještě dvě řady světnic. Takové domy, které mají nad přízemím dvě řady světnic, jmenují se *dvoupatrové*. Jak se jmenují atd. Nakreslím dům dvoupatrový.

Ukaž dům přízemní, L! jednopatrový, F! dvoupatrový, T!

Jmenujte nějaký dům přízemní! některé jednopatrové! dvoupatrové! Jaký dům jest škola? fara? atd. Ve velkých městech jsou domy ještě vyšší, tři- až čtyřpatrové.

Nizký přízemní dům jmenuje se také chalupa. Jak se jmenuje atd. Tuze krásné, vysoké domy, ve kterých bývají velicí páni, jmenují se zámky nebo hrady. Jak se jmenuje dům, do kterého chodívají se učit děti? (Škola.) Jak se jmenuje dům, kam se chodívají lidé modlit? (Kostel.) — Podobně taž se na nemocnici, tovarnu, pivovar, hostinec, poštu, radnici, kasárny, klášter atd.

Jak se jmenuje dům, ve kterém bývá pan farář? myslivec? Jak se jmenuje dům pro koně? pro krávy? dům pro obilí? atd.

Opakuj a ukonči! Dům přízemní, jednopatrový a dvoupatrový mohou žáci kreslit.

Víte ještě, kdo jest na tomto obraze namalován? (Císař pán.) Císař pán měl jednoho syna, který se nazýval princ Rudolf. Jak se nazýval syn císaře pána? Princ Rudolf již umřel. Budu vám o princí Rudolfovi něco vypravovati, co se stalo, dokud byl tak malý, jako jste vy.

Princ Rudolf mival jako chlapec při sobě ošetřovatelku, která s ním ve světnici spávala a na něho pozor dávala. Jednou prosil princ Rudolf tatínka: »Jsem již dosti veliký, jsem hoch a mohu zajisté již sám spát.« Císař pán dovolil Rudolfovi, jak si přál, že mohl spát sám. Večer ošetřovatelka jeho mu připravila postel, princ Rudolf se pomodlil a šel spat. Zůstal sám ve světnici a ošetřovatelka šla do světnice vedlejší. Najednou se ho zmocnila tesknota, ale nevolal nikoho, nýbrž začal se v posteli ještě modlit: »Milý Bože! děkuji Ti, žes mi udělil tolik dobrého, žes mi dal tatínka, maminku a sestru Giselu. Opatruj je ode všeho zlého a dej, abych byl hodným, moudrým a pořádným!« Tak se modlil ještě chvíli a pak usnul.

Děkujte též Pánu Bohu za všechno dobré a modlete se také za rodiče, bratry a sestry a prostě jako princ Rudolf Pána Boha, abyste byli hodni a pořádní.

Jen se pilně, rádi modlete,
na otce, matinku pomněte:
by jim Bůh dal zdraví
a vám dobré mravy.

Do kostela lidi přizývá,
sám v kostele nikdy nebývá.

Zvon.

Hoch a kominík.

Hoch :

Zůstaň tady, kominíčku,
nepolekej nám Aničku:
ona v koutku stojí,
tuze se tě bojí,
že jsi černý jako havran,
na děti prý velký tyran.

Kominík prý oči boulí,
jimi po všech dětech koulí,
při tom zuby cení,
tvář a tělo mění,
zkrátka všechny děti straší,
ubožátka vždy rozpraší.

Kominík:

Kdo tak mluví, umí prášit.
Naší práci není strašit,
nýbrž komín čistit,
spokojenost zjistit,
aby saze nevžňaly se,
lidé nepolekali se.

Fr. Walter.

Kdo a z čeho staví dům.

Když se dům dělá, říkáme, že dům se staví. Protože dům se staví, jest stavení. Co jest dům, protože se staví? V domě bydlí lidé, dům jest obydlí. Co jest dům, protože v něm bydlí lidé? Kdo staví zdi domu? Kdo staví střechu? Kdo pokrývá střechu? (Pokryvač.) Kdo zhotovuje žlab? (Klempír.) Kdo zhotovuje dvěře do domu? Co ještě zhotovuje stolař? (Rámy do oken; stolař klade také podlahu.) Kdo zasazuje tabule do oken? Kdo dělá kování, zámky a závory? Kdo staví kamna? Kdo maluje světnice?

Z čeho staví zedník zdi? (Z kamení a z cihel.) Odkud bere se kamení? Z čeho jsou cihly? Aby cihly lépe držely, slepují se maltou. Čím se slepují cihly, aby lépe držely? Z čeho je malta? Zdi domu jsou vysoké, proto musejí zedníci vystavěti si lešení, na něm stojí a vysoké zdi staví. Z čeho staví tesař střechu? Čím ji pokrývá pokryvač? (Šindelem, taškami, břidlicí, plechem, lepenkou.) Z čeho zhotovuje klempír žlabec? Z čeho jsou dvěře a rámy? Z čeho tabule v oknech? Z čeho zámky a závory? Z čeho kamna?

Protože při stavění domu tolik lidí pracovati musí, a protože k tomu tolik věcí jest třeba, jsou domy drahé. Máme býti opatrní, abychom domů nepoškodili. Všichni lidé domů nemají, oni si domy nebo jen jich části najímají. Za to platí nájemné. Jak se jmenují peníze, které se platí za nájem domu? — To, čemu jsme se o domě učili, dobře si pamatujte. Budu vám vypravovati ještě povídku:

Gustav byl neopatrný se světlem. Často brával hořící svíci a chodil s ní po domě. Když jej někdo z domácích viděl, vzal

mu ovšem světlo z ruky a dal mu řádné napomenutí. Gustav toho málo dbal a hrál se světlem, kde jen mohl. »Tento hoch způsobí ještě nějaké neštěstí,« říkali sousedé, »budeme snad ještě všichni trpět pro jeho neopatrnost.«

Jednou ve žních strčil Gustav několik sirek do kapsy a šel do stodoly. Tam stál právě vůz s obilím. I vylezl si naň, vytáhl sirky a hrál si s nimi. Pojednou se jedna vzňala a padla do obilí. Gustav se lekl a než se vzpamatoval, co by činiti měl, hořelo již obilí plamenem. Od toho chytla se střecha, oheň vyšlehl ven a rozšířil se po vůkolních staveních. Ubozí obyvatelé přišli o všechno a náramně naříkali na toho, kdo byl ohně příčinou. Byl to Gustav. Nalezli jej strašně popáleného na blízku stodoly na zemi ležeti, kdež také za několik hodin skonal.

Pamatujte si tuto prűpověď:

*Bedlivě se chraňte
s ohněm hry všetečné!
Víte, že to bývá
velmi nebezpečné!*

Jsem-li na střeše,
smutně se díváš;
jsem-li v kamnech,
rád mě míváš.
Pověz mi, co jsem?

(Oheň.)

Oheň je dobrý služebník,
ale zlý pán.

Viz článek »Opatrná Verunka« z první čítanky!

Arcivévodkyně Marie Valerie.

Sestra prince Rudolfa nazývá se arcivévodkyně Marie Valerie. Jako děvče bývala každoročně na štědrý večer velmi bohatě obdarována. Při požáru, který před několika lety jedno z vídeňských divadel zastihl, zahynulo mnoho lidí, mnoho dětí tím osiřelo. Když se to dověděla arcivévodkyně Marie Valerie, prosila svých rodičův, aby místo štědrovečerních dárek bylo jí dovoleno, starati se o jedno požárem tím osiřelé dítě. Rodiče rádi žádost tu vyplnili a arcivévodkyně zvolila si děvče B. Kubákovu, o jejíž vychování pečovala.

Vznešená dobroditelka dává činem tím vám příklad, jak i vy dobrosrdeční býti máte.

Oděv.

Rozmluva o kabátě.

Úvod — části — barva — z čeho jest — zhotovitel — účel — druhy — co se může neb nemůže s ním dělati — ukončení.

Jeniček přišel ze školy domů a pln radosti ukazoval tatínkovi školní zprávu, kterou právě od pana učitele obdržel. Tatínek vzal si brejle a četl: ze čtení »velmi dobře«, z počtů »velmi dobře« a tak to šlo pořád, až tatínek všechno přečetl. »Působíš mi velikou radost, Jeničku, svou pilností, musím tě za tvou pilnost odměnit nějak,« řekl tatínek. Oba se oblekli a šli přímo ku krejčímu. Tatínek dal Jeničkovi ušít nové šaty. Jeniček radoval se z toho velice a slíbil tatínkovi, že bude vždy pilen. Dříve ještě než odešli, ukazoval jim krejčí nový kabát, který ušil pro Vojtěcha, a tázal se tatínka, má-li též takový ušítí Jeničkovi. Tatínek přisvědčil; potom se oba odporučili a šli domů.

Takový kabát, jaký měl dostati Jeniček, má také N.

Pojď ven, N, abychom se mohli na tvůj kabát podívat!

Vystoupni na stupeň, a vy dívejte se na jeho kabát!

Co vidíte na kabátě nahoře? (Ukazuj na *límece*!) Vedle *límece* jsou *výložky*. To jsou *výložky*. Co jest toto? (*Výložky*.) To, nač nyní ukazují, jmenuje se *život kabátu*. — To jest život kabátu. Opakuji, V! K životu nahoře přišity jsou *rukávy*. Co jest k životu nahoře přišito? Dole k životu přišity jsou *šosy*. Co jest dole k životu přišito?

Ukaž límece kabátu, N! výložky, H! atd. život, rukávy, šosy. Co jest toto? (*Límece*.) atd. Je límece celý kabát? Co jest límece, protože není celý kabát? (*Část kabátu*.) Řekni tak o výložkách, S! atd. o životě, rukávech a šosech. Části kabátu jsou tedy: límece, výložky, život, rukávy, šosy. Jmenuj části kabátu, T! Všichni! Na životě kabátu lze viděti ještě něco. Co musí býti na životě, abychom kabát zapjati mohli? (*Knoflíky a dírky*.) Kolik rukávů jest na kabátě? kolik šosů? Co musí býti v šosech, abychom si tam mohli ledaco schovati? (*Kapsy*.) Vespod mají kabáty podšívku. Co mají kabáty vespod? Jaké barvy jest kabát tohoto žáka? Jakou barvu může míti ještě kabát? (*Černou, hnědou, šedou, zelenou, modrou*.) Z čeho jest tento kabát? Z čeho ještě může býti kabát? Z čeho jest podšívka? Kdo zhotovuje kabáty? Kabáty oblékáme. Co děláme s kabáty? V létě nosíme jen jeden kabát. Kabát, který nosíme v létě, jmenuje se *letní*. Jak se jmenuje kabát, který nosíme v létě? Na podzim, na jaře a v zimě nosíme dva kabáty, jeden vespod a jeden nahoře. Kabát, který na druhý v podzim oblékáme, jmenuje se *svrchník*. Jak se jmenuje kabát,

který na druhý v podzim oblékáme? Kabát, který v zimě na druhý oblékáme, jmenuje se *zimní*. Jak se jmenuje kabát, který v zimě na druhý oblékáme? V zimě nosívají se též kabáty, které mají límec z kožešiny a jsou též kožešinou podšity. Jak nazýváme takové kabáty? (Kožichy.)

Chlapci nosí často kabáty bez šosů. Kabát bez šosů jmenuje se *kazajka*. Jak se jmenuje kabát bez šosů?

Místo kabátu nosívají někteří lidé pláště. Když kabát chceme nositi, musíme jej obléci. Co musíme učiniti s kabátem, když jej více nositi nechceme? Kabát můžeme tedy oblékat nebo vysvlékat. Co můžeme s kabátem učiniti? Kabát máme čistiti, ale nemáme ho ušpinit.

Opakuj a ukonči!

Chudý Jakub ubíral se v zimě cestou do vesnice, kde žebrati chtěl. Byl již stár, šaty měl špatné a proto trásl se zimou. Pojednou zemdlý klesl k zemi. Když se vzpamatoval, čekal, až by někdo šel okolo. Chvilu čekal, ale marně. Konečně zaslechl dupot koně a v okamžení jel okolo něho jakýs vojín. Byl to Martin. Jakub prosil Martina o almužnu a ukazoval jemu, že jest mu zima. Martinovi bylo starého Jakuba lito, vzal šavli a rozřízl bílý plášť svůj na dvě polovice. Větší z nich dal Jakubovi. Ten radostně přijal takový dar, děkoval Martinovi, řka: »Pán Bůh ti to stokrát odplatí!« Potom zahalil se do pláště, bylo mu tepleji a mohl jíti dále. Modlitbu Jakubovu vyslyšel Pán Bůh. Když Martin zemřel, vzal jej Pán Bůh k sobě do nebe a my modlíváme se nyní k němu: »Svatý Martine, oroduj za nás!« Budte také štědrí, Pán Bůh vás za to odmění.

Malý velikán.

Jednou malý velikán
pravil: Já jsem velký pán,
je mně už pět let a půl!
A tu vezme otci hůl,
klobouk, kabát a jde ven
jako pán v něm oblečen.

V klobouce ho polovic,
o to bloud však nedbá nic,
ač se lidé stavují
a s panáčkem žertují:
Ty jsi do klobouku vlez'
snad aby tě pryč odnes'?

Z cvič. knihy od T. Vorbesa.

Víte, jak udělati z tabáku kabát?

(Tabák — kabát.)

Macháč.

Poznámka: Pro školy ménětřídní vystačí rozmluvy tyto: 1. Rozmluva o kabátě. 2. Rozmluva o šatech ženských. 3. Oděv vůbec.

Rozmluva o kalhotách.

(Viz rozvrh rozmluvy o kabátě !)

Jeníček, o kterém jsem vám vypravoval, dostal také nové kalhoty. Pojd' na stupeň, O! Budeme rozmlouvatí o kalhotách. Divejte se všichni na jeho kalhoty!

Nahoře na kalhotách jest také límec. To jest límec kalhot. Opakuj, K! K límci přišity jsou nohavice. To jsou nohavice. Opakuj, L! Kolik nohavic mají kalhoty? Ukaž límec kalhot, H! Ukaž nohavice kalhot, C! Co jest to? (Líмец.) Co to? (Nohavice.) Jsou nohavice již celé kalhoty? (Část kalhot.) Řekni tak o límci kalhot, R!

Jmenuj části kalhot, N! (Líмец a nohavice.) Na límci přišity jsou knoflíky. Na knoflíky zapínáme šandy. Co se zapíná na knoflíky? Kalhoty visí na šandách, aby nespadly. Každá nohavice skládá se ze dvou částí. Přední část nohavice nazývá se přednice. Jak nazývá se přední část nohavice? Zadní část nohavice sluje zadní díl. Jak sluje zadní část nohavice? Tam, kde jest přednice se zadním dílem sešita, jest šev. Co jest tam, kde jest přednice se zadním dílem sešita? V nohavicích jsou kapsy. Kolik kapes máš v nohavicích, N? Pořádní žáci nosí v kapse kapesník, kterým si utírají nos. Každý žák má míti kapesník. Jaké barvy jsou tyto kalhoty? Jaké barvy jsou tvé kalhoty, O? Jakou barvu mohou míti ještě kalhoty? Z čeho zhotovují se kalhoty? (Ze tkanin vlněných, plátěných, ze cvilinku, ze šerky a z kůže.) Kdo zhotovuje kalhoty? Kalhoty pokrývají nohy. Co pokrývají kalhoty? Obvyčejně nosíme dvoje kalhoty, dole plátěné a nahoře soukenné. Kalhoty, které oblékáme vespod, jmenují se *podvlečky*. Jak nazývají se kalhoty, které oblékáme vespod? V létě oblékáme kalhoty z tenkého sukna, v zimě z tlustého. Jak nazývají se kalhoty, které nosíme v létě? Jak ty, které nosíme v zimě? Ráno kalhoty oblékáme; večer, než jdeme spat, je vysvlékáme. Co můžeme tedy s kalhotami učiniti? Pořádné děti, když kalhoty svlekou, zavěšují je do šatníku, neb kladou je k posteli na židli, aby je ráno snadno zase našly. Též dávají pozor, aby jich neušpinily, vyhýbají blátu. Tak máte činiti též. Opakuj a ukonči!

Pyšný osel oblékl se do lví kůže. Lev jest nejsilnější zvíře, je králem zvířat. Druzí oslové, kteří viděli osla ve lví kůži oděného, myslii, že je to lev a dělali před ním hluboké poklony. Oslíčkář však poznal osla dle dlouhých uší, které z kůže nahoře vykukovaly. Štrhl mu tedy lví kůži s těla a pořádně mu vypráskal, tak že osel vícekrátě lvem býti nechtěl.

Hloupí lidé domýšlejí si jako ten osel něco na pěkné šaty — a hledí také při jiných lidech na šaty.

Jednou děrou tam, dvěma ven,
a když je ven, tož je teprv tam. (Kalhoty.)

Nový oděv.

Otakárek dostal kdysi
od rodičů oděv nový,
nastrojil se a pak spěchal
ukázat se dědečkovi.

A dědeček obdivuje,
kývá hlavou, oděv chválí,
potom praví: zachovej vždy
v čistotě jej, hochu malý!

Z mládí již dbej, ať tvé šaty
vždy jsou každé skvrny prosté,
tak všem zalíbíš se jistě,
řádný člověk z tebe vzroste.

Jos. Kalus.

Rozmluva o vestě.

Viz rozmluvu předešlou!

Krejčí, u kterého Jeníček s tatínkem byl, měl Jeníčkovi ušítí celé nové šaty. Co musil tedy Jeníčkovi ušítí? (Kabát, kalhoty a vestu.)

Podívejte se všichni na mou vestu! Vestu nosíme pod kabátem. Kde nosíme vestu? Vesta kryje prsa a hřbet. Co kryje vesta? Ukaž část vesty, která kryje prsa, B! Pamatujte si: Část vesty, která kryje prsa, jmenuje se *část přední*. Jak se jmenuje část vesty, která kryje prsa, K? Ukaž část vesty, která kryje hřbet! Část vesty, která kryje hřbet, sluje *zadní část*. (Žáda.) Jak sluje část vesty, která kryje hřbet? Nahoře na vestě je *límeček*. Co je nahoře na vestě, D? Ukaž přední část vesty, K! Ukaž zadní část vesty, M! Ukaž límeček, R! Jmenuj části vesty, H! Podívejte se lépe na přední část vesty! Co na ní vidíte? Co jest na přední části, abychom vestu mohli zapjati? (Knoflíky a dírky). Co jest toto? (Kapsy.) Kolik kapes bývá ve vestě? Co v nich nosíme? Co jest asi tam, kde je přední část se zadní sešita? (Šev). Zde nadě švý vesty jsou dvě díry, kterými provlékáme paže, když vestu oblékáme. To jsou *průramky*.

Jak zovou se tyto díry, kterými provlékáme paže? Z čeho jest vesta? Vesta nebývá celá zhotovena ze stejné látky, přední část jest z jiné látky a zadní také. Z čeho bývá zhotovena přední část vesty? (Ze sukna, z hedvábí, z aksamitu.) Z čeho jest zadní část vesty? (Z plátna.) Jak zove se vesta, která má hedvábnou přední část? Jak ta, která má přední část z aksamitu? ze sukna? V zimě, aby nám bylo teplo, nosíme vestu teplejší, v létě tenkou. Jak jmenuje se vesta, kterou nosíme v létě? Jak ta, kterou nosíme v zimě? Kdo zhotovuje vestu? Vestu oblékáme a vysvlékáme. Co můžeme s vestou dělati? Opakuj a ukonči!

Pavel šel s otcem procházkou. Před tím dnem přišlo a cesta byla sem tam mokrá. Pojednou přišli k potoku a chtěli přes něj jít. Tu přiletěla holubička.

»Stůj,« pravil otec, »nehýbej se! Holubička se chce napít, neplaš jí!«

Holubička se přiblížila, ale poněvadž bylo po dešti mokro, vletěla na kámen, a s kamene na kámen poskakující, přišla k vodě a pila.

Pavel se na ptáčka pozorně díval. »Víš-li, proč tak ptáček činí?« »Arciže,« odpověděl Pavel, »aby se nepomazal.«

»Teď se ty na své šaty podívej,« pravil otec dále, »kdo je čistotnější, ty-li či holubička?«

Pavel se začervenal a od toho času více na sebe hleděl.

Rozmluva o šatech ženských.

(Viz rozvrh rozmluv předešlých.)

Hodné Anince naložil svatý Mikuláš krásné nové šaty. Nemohla se dosti na ně nadívat, zvláště by ráda byla věděla, jak se to neb ono na nich jmenuje. Maminka pověděla jí vše a Aninka toho nikdy nezapomněla.

Abyste také vy věděli, co maminka Anince povídala, budeme rozmlouvat o šatech, jaké dostala Aninka od svatého Mikuláše. Pojd' na stupeň, E! Pozorujte její šaty a povězte, co na nich vidíte! Jak se jmenuje toto? (Život.) Co jest toto (Rukávy.) Co jest toto? (Pás.) Co to? (Sukně.) Ukaž život šatů, N! Ukaž rukávy, K! atd. pás a sukni.

Je život již celé šaty? Co jest život, protože není celé šaty? (Část šatů.) Řekni tak o rukávech, S! atd. o pase a sukni. Jmenuj všechny části šatu! (Život, rukávy, pas, sukně.) Co jest na životě, aby se mohly šaty zavírat? (Knoflíky a dírky.) Některé šaty se šněrují. Sukně sestává z dílů. Z čeho sestává sukně? Tam, kde jsou díly sešity, jest šev. Co jest tam, kde jsou díly sukně sešity? Dole na sukni je obruba. Co jest dole na sukni? Aby se sukně nezašpinila, jest dole spodem podšita. To, čím jest sukně dole podšita, sluje podklad. Jak sluje to, čím jest sukně dole podšita?

Jakou barvu mají tyto šaty? Jakou barvu mohou mít ještě šaty? Z čeho jsou šaty zhotoveny? (Z hedvábí, z plátna neb z látky vlněné.) Jak jmenují se šaty z hedvábí? (Hedvábné.) Jak zovou se šaty z plátna? Jak slují šaty z látky vlněné? Děvčata a paní mají kolikeré šaty. Jak zovou se šaty, které nosívají jen doma? (Domácí) atd. plesové, svatební, letní, zimní. Kdo shotovuje ženské šaty? (Švadlena neb ženský krejčí.) Když jsou šaty špinavy, mohou se práti a potom žehliti. Co se může se šaty dělati?

Opakuj a ukonči!

Růženka šla s tatínkem polem. Když viděla v obilí některé krásné, přímé klasy, řekla k tatínkovi: »Podívejte se, tatínku, na ty krásné, přímé klasy, jak vysoko vyrostly nad jiné, které se nízko až k zemi sklánějí.« »Utrhni jeden takový klas a podívej se, mnoho-li má zrn,« odpověděl otec. Růženka utrhla klas, na všech stranách jej ohledala a ohmatala, ale ani jediného zrněčka nenamakala. »Ach,« pravila »klas je prázdný.« A tatínek jí řekl: »Všimni si klasu, který se sklání k zemi!« Růženka tak učinila a poznala, že klas je plný bohatého zrna.

»Vidiš,« doložil pak tatínek, »kdo se pyšně nad jiné vypíná, obyčejně málo v hlavě mívá.«

Malá hospodyňka.

Já jsem malá panenka
s kulatou hubičkou,
mám sukničku lemovanou
červenou pentličkou.

Peru, peru šátky
na ty milé svátky,
peru, peru košile
na ty Boží neděle.

Až já budu velká,
bude ze mne selka;
přijďte k nám, já vám dám
plný ucháč mléka.

Bartoš, Erben.

Pradlena.

Čistota půl zdraví,
příslaví nám praví.
Tomu také ráda věřím,
sama na sobě to měřím,
při čistotě jak se mám.

O sebe se starám,
také o jiné dbám;
prádlo vždycky čistě peru,
k tomu vhodné věci беру,
nikdy škody nedělám.

J. Walter.

Oděv vůbec.

Kabát oblékáme, odíváme se jím. Kabát jest proto oděv. Co jest kabát, protože se jím odíváme? Řekni tak o vestě, K! o kalhotách, M! o sukni G! Lidé nosí ještě jiný oděv. Jmenujte některý! (Klobouk, čepice, rukavice, čepce, zástěra, košile, nákrčník, šátky, rukávník.) Košile a podvlěčky slují také *prádlo*. Jak slují košile a podvlěčky? Jmenujte jiné prádlo! Oděv, který nosí chlapi a muži, jmenuje se mužský. Jak se jmenuje oděv, který nosívají chlapi a muži? Jmenujte oděv mužský! Oděv, který nosí děvčata a ženy, nazývá se ženský. Jak nazývá se oděv, který nosí děvčata a ženy? Jmenujte oděv ženský! Oděv, který nosíme v létě, jmenuje se letní. Jak se jmenuje oděv, který nosíme v zimě? Jak ten, který oblékáme v neděli a ve svátek? Jak ten, který oblékáme ve všední dny? Kdo zhotovuje klobouky? Z čeho? Kdo

čepice? Kdo zástěry? Kdo rukávníky? Kterí lidé mají zvláštní oděv? (Kněži, vojáci, strážníci, hasiči, listonoši atd.) Oděv stojí mnoho peněz. Buďte pozorní na svůj oděv a chovejte jej vždy čistě! Umazané a otrhané děti každý haní. Pamatujte si tuto průpověď:

*Umazaní, otrhaní
setkají se všude s hancí.*

Nejvýše sedám,
pořád se zvedám,
točím se, klaním
pánům i paním. (Klobouk.)

Jakou pec nosivají ženy na hlavě? (Čepec.)

Sedí pán na vršku,
má měkkou podušku,
často se smekne,
nic se nelekne. (Klobouk.)

Kdo má největší klobouk na světě?
(Kdo má největší hlavu.)

»Jeničku, smekni!« přikazovala chudá vdova svému synáčkovi, kdykoli bylo jim potkati cizince. Jeník poslechl, uctivě pozdravil mimojdoucího člověka, nechtěl byl sprostý nebo vznešený. »Zdvořilý člověk všude se obejde, nezdvornilým každý pohrdá, byť i nad jiné bohatstvím vynikal.« Tak poučovala matka synka svého, který vždy dle toho se řídil. Takovým jednáním získal si Jeník přízně všech lidí, a když vyrostl a matce živiti se pomáhal, neměl nikdy nouze o práci, každý najímal jej raději nežli druhé dělníky.

Jednou v neděli odpoledne přijel do vsi jakýsi starý pán. Více mladíků stálo na návsi, ale žádný si ho nevšimnul, toliko Jan, který sem právě přicházel, uctivě pozdravil. To líbilo se starému pánovi velice, dal zastaviti a vystoupiv z kočáru, žádal Jana, aby ho dovedl na faru.

Brzy po té spatřili mladíci starého pána, an ve průvodu pana faráře a Jeníka do nedalekého zámku se ubírá. Byl to sám pan hrabě, který dlouhá léta v cizině žil, a nyní na své statky se vrátil.

Pan hrabě přijal ihned zdvořilého Jana do služeb svých, učiniv jej svým komorníkem. Pilností a mravností nabyt Jan u svého pána veliké důvěry a lásky. Při závěti své pamatoval pan hrabě na věrného služebníka svého, odkázav mu značnou část peněz a pěkný dvorec. Tak stal se Jan nejbohatším rolníkem v okolí. Zdvořilost a úslužnost přivedla ho ku štěstí.

To věděli všichni rodičové ve vesnici a od té doby naváděli své děti více ku zdvořilosti a úslužnosti.

Bylo-li někdy potřebí dítě nezdvorně pokárati, volali na ně: »Jeníčku, smekni!« — a to pomohlo.

Anděl strážný.

Kočička.

Předla, předla mladička
na pecince kočička.
Jak kočička dopředla,
Bohunka k ní pohlédla:
»Proč, kočičko, nepředeš?
Snad lenivou nebudeš?«
»Í neboj se, andílku!«
odvětila kočička,
»chci se trochu uvonačit,
by se moje matička
nemusela na mne mračit. —«
Potom, je-li čistá celá,
po sobě hned pohlížela;
aby se jí líbila,
očka sobě umyla.

Umyvši se, jak se sluší,
nastavila bílé uši,
našpoulila hubičku
na rozmilou holčičku,
pacinku jí podala
a tak se k ní ozvala:
»Všem lidem se zalahodí,
kdo, Bohunko, čistě chodí:
Protož v paměti to měj,
čistotu si zachovej,
na obleku, na líčku,
a v svém mladém srdíčku.

B. Peška.

Rozličný oděv mohou žáci také kresliti.

Obuv.

Rozmluva o botě.

Viz rozryh rozmluv předešlých.

Toniček byl hodný chlapec. Dědeček miloval jej velice. Když měl Toniček jmeniny, koupil mu dědeček krásné boty. To-

níček uměl již kreslit a protože měl z bot velikou radost, nakreslil si je. Nakreslím na tabuli také botu. Kreslí! Co znamená tato čára? (Podešev.) Co tyto? (Podpatek — kramlík) atd. opatek, nárt, holínka. Abychom mohli botu lépe obouvat, jsou na holínkách tahouny (petlice). Je podešev již celá bota? Co jest podešev, protože není celá bota? (Část boty.) Řekni tak o podpatku, N! atd. Jmenuj všechny části boty, K! L! Toniček míval své boty vyleštěny. Jaké asi byly dle barvy? Z čeho jsou boty zhotoveny? Boty nejsou celé ze stejné kůže. Nárt jest z měkké kůže telecí. Z jaké kůže jest nárt? Z jaké kůže jest podešev a podpatky? Aby podešev na nártě držela, přišívá neb přibíjí se dřevěnými hřebíky (cvočky). Čím přibíjí se podešev k nártu? Podpatek přibíjí se dřevěnými a železnými hřebíky. Jakými hřebíky přibíjí se podpatek? Od koho koupil dědeček boty Toničkovi? Kdo zhotovil tedy boty? Švec šije rozličné boty. Někteří chlapci mají boty bez holínek. Takové jmenují se pérka. Nakreslím pérka na tabuli. Kreslí! Kdo z vás má pérka? Boty se mohou obouvat a vyzouvat. Co můžeme s botami činiti? Proč obouváme boty? (Aby nám nebylo na nohy zima.) Když boty obouváme, chopíme se bot za tahouny. Když je vyzouváme, užíváme zouvák. Nakreslím zouvák. Dvě boty, které k sobě patří, činí pár bot. Co činí dvě boty, které k sobě patří? Žáci mají mít boty vždy čisté. Proto je mají čiditi (leštiti) leštídem a kartáči. Čím se čidí bota? Vyleštěná bota je černá a lesklá. Jaká je vyleštěná bota? Když boty zmoknou, mají se mazati sádlem neb rybím tukem. Čím mažou se boty? Voda škodí botě; proto se v botách nebrodte ve vodě.

Opakuj a ukonči!

Poznámka. Na školách ménětrídních přikročí se hned k rozmluvě „Obuv vůbec“.

Družka jsem leskle černá,
ale proto tobě věrná,
svědomitě vždy ti sloužím,
tobě se zavděčit toužím,
od rána do noci na nohou bývám,
po celý den stále s tebou dlívám;
za to, že tě tak vroucně miluji,
v noci mne odhodíš,
pod postel pohodíš.

Která — bota je před nedělí?

(Sobota.)

Černošku černý,
buď ke mně věrný,
na to jsem si tebe koupil,
abych nožku do tebe vkroutil.

Když živo bylo,
živé živilo;
a když umřelo,
živé nosí.

Erben.

Husárek.

Já husárek malý,
botky roztrhaný,
nepojedu na tu vojnu,
až budu mět nový.

Tatínek to slyšel,
ven z komůrky vyšel,
botky mu dal udělati,
na vojnu jít musel.

Erben.

Rozmluva o střevíci.

Rozvrh týž jako při rozmluvě předešlé.

Toniček, o kterém jsem vám posledně vypravoval, měl sestru, Mařenku. Toniček a Mařenka měli se velice rádi. Když dědeček koupil Toničkovi boty, koupila babička Mařence, aby jí nebylo líto, nové střevíce. Mařenka do školy ještě nechodila a proto prosila svého bratříčka, aby on jí její střevíce také nakreslil. Vyhlížely asi takto. Nakreslí střevíc na tabuli! Ukaž podešev střevíce, K! atd. podpatek, nárt a opatek. Jmenuj části střevíce, H! F! Aby střevíc na noze se držel, jsou v nártě nahoře dírky, kterými se tkanice provlékají. Střevíce se šněrují. Co se dělá se střevíci, aby se lépe na nohou udržely? Mařenčiny střevíce byly pěkně vyleštěny, když je od babičky dostala. Jaké byly proto dle barvy? Mařenčiny střevíce byly celé z kůže. Z čeho jsou střevíce zhotoveny? Některá děvčata mají nárt střevíců z aksamitu. Z čeho ještě může být nárt střevíců? (Ze sukna, z brynelu.) Kdo zhotovuje střevíce? Kdo obouvá střevíce? (Děvčata a ženy.) Místo střevíců nosívají někdy děvčata také pérka. Co musejí děvčata se střevícem učiniti, když jej chtějí mít na noze? (Obouvat.) Co musejí učiniti, když jej více na noze mít nechtějí? Také střevíce musejí se leštiti. Když prší, nosívají děvčata kožené střevíce. Jaké střevíce nosívají děvčata, když prší? Kdy obouvají střevíce z aksamitu? (Když je sucho.)

Opakuj a ukonči!

Byly tři sestry. Nejmladší nenáviděly dvě starší velice. Pořád musila nejhrušší práce v kuchyni okolo ohně konati, říkali jí Popelka. Jednou zametala Popelka a našla zlatý klíček. Ukázala jej svým sestrám a všechny tři zkoušely, kam by se klíček hodil. Dlouho hledaly marně. Konečně přišly do sklepa. Tam našly ve zdi dvěře, na kterých byl nápis: »Kdo jest hodný, smí tyto dvěře otevřít.« Starší, pyšné dvě sestry domní-

valy se, že jsou hodné, vzaly zlatý klíček a tím otevřely dvěře. Sotva je otevřely, vyběhly dvě kočky a strašně je do krve poškrábaly. Když to Popelka viděla, chtěla také zkusit, je-li hodná. Otevřela dvěře a našla tam ořech. V ořechu byly krásné, hedvábné šaty a pěkné střevíce. V neděli oblekla si je Popelka a šla v nich do kostela. Všichni lidé se na ni dívali. V kostele byl také král. Tomu zalíbila se Popelka velice, tak že ji chtěl pojmout za královnu. Po kostele utekla Popelka rychle domů. Král hledal ji, ale marně. Aby ji vypátral, dal cestu do kostela natřít smolou. Popelka o tom nevěděla. Když příští neděli po kostele zase špěchala z kostela, přilepil se jeden její střevíc na smůlu, a Popelka přišla domů bez jednoho střevíce. Král, kterému střevíc ten byl doručen, dal vyhlásit, že ta dívka, které se střevíc hodit bude na nohu, bude jeho královnou. I hrnulo se na hrad mnoho děvčat, každá zkoušela střevíc, ale žádné nehodil se na nohu. Popelka dověděla se o tom od svých pyšných sester a poněvadž věděla, že ona ztratila střevíc, šla také zkusit střevíce. Ji hodil se dobře na nohu a proto pojal ji král za královnu. Pyšné sestry její záviděly jí toho velice, ale marně. Skromnou Popelku Pán Bůh odměnil.

Obuv vůbec.

Boty a střevíce se obouvají. Co se obouvá ještě? (Trepky, ponožky, punčochy, papuče, bufy.) Protože se bota obouvá, říkáme: bota jest obuv. Jak říkáme o botě, protože se obouvá? Řekni tak o střevících, B! atd. Jak jmenuje se obuv, kterou nosivají chlapci a muži? Jak sluje obuv, kterou nosivají děvčata a ženy? Jmenujte obuv mužskou! ženskou! Jak zove se obuv, kterou nosíme v létě? Jak ta, kterou nosíme v zimě? Jmenujte nějakou obuv zimní!

Madlenka byla velmi pyšné děvče. Měla velikou nohu, ale střevíce chtěla mít malé, aby jen její veliké nohy nezdály se býti tak veliké. Tatínek a maminka často jí napomínali, ale marně. Švec musil jí pokaždé ušít těsné střevíce. Pán Bůh pyšnou Madlenku brzy potrestal. Chůzí v těsných střevičkách otlačila si Madlenka nohy, že jí otekly a potom v papučích chodit musila.

Obouvejte obuv volnou, která se dobře na nohy hodí!

Pyšný Jeník.

Jeniček dostal k svátku
od rodičů dar:
knihy, papír, péra
a botiček pár.

Tuze neodolal,
obul botky hned,
a mněl, že mu patří
celý boží svět.

Do školy když Jeník
pak se ubíral,
tu mu pyšný úsměv
na rtu svěžím hrál.

Svémi spolužáky
všemi zhrdal dnes,
jak nějaké kníže
pyšně hlavu nes.

Mněl, že nikdo se mu
rovnat nemůže,
v tom však — běda — spadl
zrovna do louže.

»Pýše, milé dítě,
v srdci výhost dej,
na anděly padlé
vždycky vzpomínej!«

Jos. Kallus.

Pokrmy.

Pocestný jakýsi, který dlouhý čas světem chodil, přišel jednou na svých cestách do lesa, ve kterém zabloudil. Dlouho hledal, ale přece nenalezl cesty, kterou by z něho vyjítí mohl. Unaven sedl si pod strom a usnul. Když procitl, pocítil hlad, byl hladov, ale neměl, čeho by se najísti mohl. Byl proto tak sláb, že více cesty hledati nemohl. Najednou zaslechl jakési kroky, volal — a tu přišel k němu myslivec. Jemu si pocestný postěžoval. Myslivec měl na sobě velikou mošnu. Z té vyndal kus chleba a kousek masa a dal to pocestnému. Pocestný poděkoval za tento dar, jedl s chutí a když se najedl, cítil se zase silnějším. Vstal a myslivec vyvedl jej z lesa ven. Jaký byl ten pocestný, dokud byl hladov? (Sláb.) Jaký byl potom, když se najedl? (Silný.) Co by se as bylo s ním stalo, kdyby mu nikdo nebyl dal jísti? (Byl by umřel.) Myslivec zachránil toho pocestného od smrti. Každý člověk musí jísti, aby byl živ. Co musí každý člověk činiti, aby byl živ? Vy také jídáte několikrát za den. Jíte hned ráno, když vstanete. Kdy ještě jíte? Kolikrát jídáte tedy denně? Když jíte ráno, snídáte. Co děláte, když jíte ráno? Co děláte, když jíte v poledne? odpoledne? večer? Jmenujte něco, co se jídává. Pamatujte si: To, co se jídává (čím se krmíme), jmenuje se pokrm. (Potrava, jídlo.) Jak se jmenuje to, co jíme? Opakuj, K! Všichni! Chléb jest pokrm. Opakuj, H! Jmenujte jiné pokrmy! Nemáme příliš mnoho jísti. Příliš mnoho jísti jest nezdravo. Kdo příliš mnoho jí, jest nestřídmý. Jaký jest ten, kdo příliš mnoho jí? Kdo nejí příliš mnoho, jest střídmý. Jaký jest ten, kdo nejí příliš mnoho? Vše, co jíme, máme dobře rozkousati, pokrmů hltati nemáme. Kdo tak činí, bývá často nemocen, stonavý. Pamatujte si tuto průpověď:

»Nebud' v jídle hltavý, abys nebyl stonavý!«

Jídej střídmě, budeš dlouho živ.

Holubice.

Vít a Slávek vyšli s máti
hezky z rána ku ouvrati,
a že měli času dost,
povídali všelicos.

I dí máti: »Pozor dejte,
zvedá, jen se podívejte,
po každíčkém doušičku
oči svoje k nebičku.

Brzy na to u potůčku
vypátrali holubičku,
neb ji žízeň nutila,
by se vody napila.

Proto, děti, při jedení
pamatujte na modlení,
k nebi oči zdvíhejte,
pána Boha vzývejte!«

Jos. Nikolau.

Jedovatá houba.

Dceruška šla s matkou v doubi
hledat lahodné si houby.
»Milá máti, pojd sem ke mně,
ó, jak srdce skáče ve mně!
Hle, jak krásnou tam u dubu
pod mechem jsem našla houbu!
Mnoho bělavých pupínků
kryje červenou kůžinku!
Ale máti, když tu houbu uhlídala,
toto na to povídala:
»Pryč s ní, dceruško má zlatá,
je přec houba jedovatá.«

Jar. Langer.

Nejezte, čeho neznáte!

Poznámka: Na školách ménětrídnicích k dalším cvičením voliti lze „Rozmluvu o masé. Masité pokrmy. Rozmluvu o chlebě. Pokrmy moučné. — Pokrmy vůbec.“

Rozmluva o polévce.

Úvod -- z čeho a jak se připravuje — druhy — co se do ní dává — vlastnosti — v čem se uschovává — ukončení.

Poledne odzvonilo. Děti byly doma, a tatínek se také domů vrátil. Malá Pepinka prostřela na stůl, přichystala vše k jídlu. Maminka mezi tím v kuchyni dovařila a volala: »Budeme obědvati.« Tatínek a všichni ostatní postavili se, každý za svou židli. Tatínek začal a všickni za ním napřed se pomodlili. Potom teprv usadili se na židle a jedli. Děti byly při jídlu spůsobné, nikam od stolu neodbíhaly. Takoví buďte též! Co asi napřed jedli, když obědváli?

(Polévku.) Z čeho připravuje maminka polévku? (Z masa a z vody.) V pátek nevařívá se polévka z masa a z vody, nýbrž z něčeho jiného. Z čeho asi? (Ze zásmažky a z vody, neb z vína a z piva, z mléka.) Nejčastěji vařívá maminka polévku z masa a z vody. Kdo viděl již, jak maminka polévku z masa a z vody připravovala? Maso se umyje, pak se dá do hrnce, nalije se na ně voda a vaří se. Vykládej, kterak se připravuje polévka z masa a z vody, G! Když se vaří polévka ze zásmažky a vody, udělá se napřed zásmažka z másla a z mouky, do té naleje se vody a pak se to vaří. Vykládej, kterak se připravuje polévka ze zásmažky a z vody, B! Na polévku z masa bere se obyčejně maso hovězí, ze krav a volů; proto jmenuje se taková polévka hovězí. Jak se jmenuje polévka z masa hovězího? Jak se jmenuje polévka ze zásmažky? (Zasmažená.) Jak polévka z vína? (vinná) atd. pивná a mléčná. Aby polévka byla chutná, musí se osoliti. Čím soli se polévka? Aby nebyla polévka tak řídká, dávají se do ní kroupy. Co se ještě dává do polévky? (Nudle, brambory, strouhánek, kapánek, rýže atd.) Jak jmenuje se polévka s kroupami? (Kroupová.) Jak sluje polévka s nudlemi? (nudlová) atd. Někdy, když maminka přinese polévku na stůl, kouří se z ní mnoho. Taková polévka je horká. Jaká jest polévka, ze které se nic nekouří? (Studená.) Jaká jest polévka, ze které se jen málo kouří? (Teplá.) Jen teplá polévka má se jísti. Na polévce často jest viděti lesklé kapky, kterým říkáme oka. Polévka, na které jest mnoho ok, jest mastná. Jaká jest polévka, na které jest mnoho ok? V čem schovává maminka polévku? (V hrncích.) V čem přináší ji na stůl? Z misky nabírá ji sběračkou a nalévá ji na talíře. Z talíře jíme polévku lžicemi. Čím jíme polévku? Polévka je zdravá. Máte ji proto rádi jidati.

Opakuj a ukonči!

»Polévka je málo maštná, nemohu jí ani jíst!« zvolala Kedrutka u oběda a položila lžici. »Počkej,« pravila matka, »večer dostaneš chutnější polévku.« Na to šla matka na pole kopat brambory. Kedrutka je musila sbíratí a do pytlů dávatí, až slunce zašlo. Když potom obě domů přišly, přinesla matka k večeři polévku. Kedrutka jí okusila a pravila: »Toť je ovšem jiná polévka, ta chutná mnohem lépe.« Pak jí snědla plnou misku. Matka se usmívala a řekla: »Je to tatáž polévka, kterous nechala v poledne státi. Teď chutná ti lépe, protože celú odpoledne pracovala, žes náležitě vyhladověla.«

Hlad je nejlepšší kuchař.

Jídlo a dílo.

Jak to dobře chutná,
co nám na stůl dáno,
když je dříve dílo
všechno dokonáno!

Má-li nám však jídlo
býti k prospěšnosti,
pozorně se čiráme
každé nestřidmosti!

Za všechny pak dárky
Bohu poděkujeme,
novým přičiněním
si jich zasluhujeme.

František Doucha.

Rozmluva o mase. — Pokrmy masité.

Úvod — z čeho je — druhy — kdo je prodává — co se z něho dělá — jak se připravují pokrmy masité — jak se požívají — ukončení.

Co jídáme po polévce? (Maso.) (Na školách ménětrídých počne se takto: Co jíme napřed, když obědváme? (Polévku.) Jídáme polévku buď hovězí anebo postní. Kdy jídáme polévku hovězí? Kdy postní? Po polévce jí se maso.) Z čeho je maso? (Z krávy, vepře, telete, ovce, zajíce, srnce, slepice, husy atd.) Abychom z těch zvířat měli maso, musejí se napřed zabít. Co se musí se zvířaty učiniti, aby z nich bylo maso? Maso z krav, volů a býků jmenuje se hovězí maso. Jak se jmenuje maso z krav, volů a býků? Jak se jmenuje maso z vepře? telete? jelena? atd. Maso zaječí, srnčí a jelení sluje jedním slovem zvěřina. Jak sluje maso zaječí, srnčí a jelení jedním slovem? Kdo prodává maso? Kterého masa neprodává řezník? Co se připravuje z masa? (Jitrnice, klobásy, uzenky, řízky, roštěnky atd.) Pamatujte si: Pokrmy, které se připravují z masa, jmenují se masité. Jak se jmenují pokrmy z masa? Jaký pokrm jsou jitrnice, protože se připravují z masa? Podobně lze říci o jiných masitých pokrmech. Dokud maso není vařeno, říkáme, že je syrové. Surového masa nejídáme. Co se dělá s masem, aby nebylo syrové? (Vaří se, peče se, smaží se.) Maso pečené zove se pečeně. Jak se zove maso pečené? Jak jmenuje se pečené maso telecí? Jak pečené maso vepřové? atd. Maso může býti tlusté neb libové, křehké (měkké) neb tuhé (tvrdé). Pečení, kterou nesníme dnes, schováme na zítřek. Jídáme maso teplé neb studené. Maso se musí rozkrájeti na kousky než se jí. Nač musí se maso rozkrájeti než se jí? Kdy nesníme masitých pokrmů jísti? (V pátek.) Když se maso nesmí jísti, jest půst. Co jest tenkrát, když se maso jísti nesmí? Jakého masa smíme přece požívat v pátek? (Rybího a račího.) (Na školách ménětrídých dodá se: k masu jíme omáčku aneb zeleninu. Jmenujte nějakou zeleninu!)

Již jednou vypravoval jsem vám o synovi císaře pána. Kdo ví ještě, jak se nazýval? Budu vám o něm opět něco vypravovati. Princ Rudolf projížděl se jednou na svém koni a přijel k jakémusi potoku. Tam na břehu seděl stařeček a chytal raky. Když jej korunní princ uviděl, zastavil se a rozmlouval s ním. Potom díval se chvíli na stařečka a tázal se ho ještě, zda-li rád

raky chytává. »Ano,« odpověděl stařeček, »zvláště když mnoho raků chytanu; jsem chudobný. Prodávám raky a z peněz, které za ně utržím, kupuji všechno pro rodinu.« »Přineste raky, které dnes chytnete, do mého hradu, koupím je od vás,« řekl na to princ Rudolf a odejel. Večer přinesl stařeček skutečně raky do hradu. Princ Rudolf tázal se ho, kolik jich přinesl. Když mu stařeček řekl, že čtyřicet, dal mu za ně princ Rudolf čtyřicet nových zlatých. Stařeček vroucně za ně poděkoval a odešel pln radosti, neb dávno již tolik peněz neměl. Co myslíte, jsou-li raci skutečně tak drazí, že princ Rudolf dal stařečkovi za ty raky tolik peněz? (Ne.) Princ Rudolf učinil tak jen z té příčiny, aby chudobnému starci učinil něco dobrého.

Jaký byl tedy princ Rudolf? (Dobrotivý.) Buďte také do-
brotiví a číňte dobré ohudobným! Pamatujte si přůpověď:

Přej a bude ti přáno,
v čas potřeby pomáháno.

Vaří se to, peče se to,
smaží se to, nejí se to. (Špejl v jitrnici.)

Co dobrého který den.

V pondělí polivčičku,
v outerý hrách a čočku;
ve středu kaši,
ta mne netěší,
ve středu kaši,
ta mne netěší.

Ve čtvrtek hrách a kroupy,
a v pátek něco z mouky;
v sobotu zeli,
to je kyselý,
v sobotu zeli,
to je kyselý.

Národní. (Z Macháčova Náz. vyd.)

Rozmluva o omáčce a zelenině.

Úvod — z čeho a jak se připravuje — druhy — zele-
nina — přísady — ukončení.

Samou polévkou a masem nemůžeme se nasytiti. Proto jídáme k masu obyčejně omáčku. Co jídáme k masu? V čem přináší maminka omáčku na stůl? (V omáčniku.) Z čeho se připravuje omáčka? (Ze zasmažky a z vody.) Když se omáčka vaří, udělá se napřed zasmažka a do ní naleje se voda. Potom se to osolí a vaří. Vykládej, kterak se vaří omáčka, K! Všechny omáčky nechutnají stejně. Někdy dá maminka, když vaří omáčku, do zasmažky cibuli. Omáčka s cibulí nazývá se cibulová. Jak se nazývá

omáčka s cibulí? Znáte ještě nějakou jinou omáčku? (Česneková, koprová, omáčka z rajských jablíček, okurková, petrželová atd.). Obědval jsem již častěji a nejedl jsem omáčky. Co jsem asi jedl k masu? (Kapustu, brukev, čočku, zelí, salát, mrkev, řepu, brambory.) Kapusta, brukev, zelí atd. jmenují se dohromady zelenina. Místo omáčky jídáme k masu tedy zeleninu. Co jídáme k masu místo omáčky? Zelenina připravuje se všelijak. Do omáčky a zeleniny dávají se různé věci. Někdy leje se do nich ocet, aby byly kyselé. Co se ještě dává do omáčky a zeleniny? (Koření, mastnoty, cukr.) Co se do omáčky a zeleniny dává, aby byly chutnější, jmenuje se přísada. Ocet jest přísada. Opakuj, C! Řekni tak o koření, B! cukru, K! mastnotě, H! — Opakuj a ukonči!

V tuhé zimě vlekla se chudá žena od domu k domů, nouzi strápená zimou se třásla. Tu potkala bohatě oděnou paní a žádala jí hlasem slabým o almužnu, ale paní, jakoby neslyšela, šla dále. To viděl chlapec, který trochu opodál se sestrou stál. — Podle šatů nezdálo se, že by dítky tyto mnoho nazbyt měly. Promluviv krátce se sestrou, vyndal hošík papírek z kapsy, a rozbaliv jej, honem běžel k staré ženě a vtiskl jí peníz do ruky.

To vida pan učitel, těšil se z jednání chlapcova, a zavolał ho k sobě. Chlapec, čepičku v ruce, blíží se ostýchavě. »Co se ostýcháš,« praví přívětivě pan učitel, »vždyť jsi nic zlého neučinil a dobrého netřeba se stydět. Kolik pak jsi dal té ubohé ženě?« »Ach, jen čtyřkrejcar,« odpoví chlapec; »neměl jsem více.« A pan učitel mluví dále: »Dobře učinilo, milé dítě. Abys ale věděl, že dobročinnost Bohu i lidem se líbí, tu vezmi zase, co jsi jí dal, vždyť toho sám potřebuješ.« Těmi slovy podal mu desetník, a chlapec po dlouhém nucení jej přijal a poděkovav se, rychle odběhl. Se srdečnou radostí hleděl za ním pan učitel a přál mu, aby Bůh požehnal chlapci dobrosrdečnému. Chlapec ale přímo k chudé stařeňě zaměřil a obdržený peníz také jí daroval.

Máš-li mnoho, dávej mnoho,
máš-li málo, i z mála rád uděluj!

Konec mlsného.

Byl klouček nezbedou,
mlsal on rád,
třebas měl záповěď
na tisíckrát.
Kde jen co sladkého
pozoroval,
hned se do mlsání
dychtivě dal.

Na slova dobrá on
pramálo dbal,
mlsání tuze si
do zvyku vzal!
Čuchal, kde v almárce
povidla jsou; —
metlou však na záda
rány mu jdou.

Ach, nic ho nevedlo
k polepšení,
nebyl on více už
k napravení: —
v mísece byl na myši
naličen jed,
on to měl za cukr
a mlsal hned.

Bolest ho trhala; —
na jeho křik
viděl tu každý, kam
zlý vede zvyk:
smrtnou bolestí
strašně se chvěl; —
že nechtěl poslechnout,
zlý konec měl.

Fr. Doucha.

Rozmluva o chlebě. Pokrmy moučné.

Úvod — podoba — části — druhy — z čeho jest. —
Pokrmy moučné — jak se připravují — kdo je připravuje — ukončení.

Který pokrm jídáme nejčastěji? Chléb jídáme denně několikrát a přece nám vždy chutná. Když maminku o chléb prosíte, dá vám ona obyčejně jen kousek. Kousky chleba krájí se z velikého, okrouhlého kusu. Takový veliký, okrouhlý kus chleba jmenuje se pecen (bochník.) Jak se jmenuje veliký, okrouhlý kus chleba? Jindy krájejí se kousky chleba z kusu podlouhlého. Takový podlouhlý kus chleba jmenuje se calta. Jak se jmenuje podlouhlý kus chleba?

Kousky chleba krájíme tedy buď z pecnu neb ze calty. Z čeho krájíme kousky chleba? Jak se jmenuje takový kousek chleba? (Krajíc.) Jak takový? (Skýva.) Podívejte se na krajíc chleba! Hleďte, tuto jest tvrdý. Jen část krajíce jest tvrdá. Jaká jest druhá část krajíce? (Měkká.) Jak se jmenuje tvrdá část pecnu? (Kůrka.) Jak se jmenuje měkká část pecnu? (Střída.) Jakou barvu má kůrka? (Hnědou.) Jakou střída? (Bilou.) Někdy nemá chléb střidy tuze bílé. Tenkrát říkáme: Chléb jest snědý (černý). Bílý chléb jmenuje se pšeničný. Jak se jmenuje chléb bílý? Chléb snědý nazývá se žitný. Jak se nazývá chléb snědý? Z čeho se dělá chléb? (Z mouky, vody a kvasu.) Které pokrmy připravují se z mouky? (Rohlíky, koláče, buchty, knedle atd.) Pamatujte si: Pokrmy, které se připravují z mouky, jmenují se pokrmy moučné. Jak se jmenují pokrmy z mouky? Chléb jest pokrm moučný. Jaký pokrm jest chléb, protože jest z mouky? Proč jest chléb pokrm moučný? Jaký pokrm jsou rohlíky, protože jsou z mouky? Řekni tak o koláčích, K! atd. Chléb se peče. Který moučný pokrm se také peče? Pekou se knedle také? Který moučný pokrm se ještě vaří? Moučné pokrmy se tedy pekou neb vaří. Opakuj, C! Kdo peče chléb? Kdo koláče? atd. Není zdrávo jísti chléb novo-pečený. (Na školách ménětrídnic dodej: Jíme chléb suchý neb

mazaný. Čím maže se chléb? (Másmem, sýrem, medem.) Z čeho se dělá máslo? (Ze smetany.) Z čeho se dělá sýr? (Z tvarohu.) Z čeho tvaroh? (Z mléka.) Máslo a sýr připravuje hospodyně.
Opakuj a ukonči!

Co se nejí od krajíce chleba?

(Co se ještě v ruce drží.)

Jednoho roku na polích ničeho se neurodilo. Vše bylo drahé. Chudým lidem vedlo se velice špatně. Tu dal bohatý muž zavolatí deset nejchudších dítek a pravil jim: »Tam v košíku je pro každého z vás bochník chleba. Vezměte si jej a přicházejte sem denně v tuto dobu, až dá Pán Bůh zase lepší časy. Dítky padly na košík, vadily a hádaly se o chléb, každé chtělo míti největší a nejpěknější. Potom odešly domů, ani se nepoděkovaly. Jen Františka, děvčátko v chudém, ale čistém obleku, zůstala v pozdálečí, vzala poslední nejmenší bochníček, jenž zůstal v košíku, políbila pánovi ruku a šla mravně a tiše domů. Druhého dne byly děti také tak nespůsobné a na ubohou Františku zbyl dnes v košíku tak malý chlebiček, že byl sotva polovic ostatních. Když Františka domů přišla a nemocná matka její chlebiček rozkrojila, vypadlo z něho mnoho nových dvacetníků.

Matka se lekla a pravila: »Hned vrať zase ty peníze, přišlyť zajisté do těsta jen mýlkou.« Františka zanesla peníze zpět. Dobročinný pán však jí řekl: »Nikoli! Nebyla to mýlka. Dal jsem složití peníze ty do nejmenšího bochníku, abych tě odměnil za tvoje chování. Zůstaň vždy tak vděčná, povolná, tichá a s málem spokojená.«

Dráteníček.

Vojtišek tiše seděl na židli u okna a kousal do mákové buchtu. Tu někdo klepá na dvéře: fuky, fuky, fuk.

Vojtišek otevřel a vidí hezkého klučika v haleně a opánkách. Byl to dráteníček z té trencanské stolice.

»Dejž vám pán Bůh zdraví!«

»Dejž to pán Bůh!«

»A mně kousek chlebička!«

»I tu máš kus buchtu!«

»I zaplať vám to na stotísíckrát nebes Pán!«

Dráteníček odešel a Vojtišek dojídal s takovou chutí buchtu, že nevěděl, kterak jest nyní chutnější než prve.

Fr. St. Št.

Chlebiček.

Pravila kdys matinka:

»Za chléb máme poděkovat;
je to zlé a velký hřích,
darem božím pohazovat.«

Beníšek a Maruška
slova dobře povázili;
na to pěkné naučení
pozorliví stále byli.

Říkávali: »Nesmíme ani kousek chleba zmařit, ale s každým drobečkem slušně máme hospodařit.«

Když jim upad' kouštínek, tu chvíli ho vyhledali, — ba i skrovný drobeček, aby po něm nešlapali!

Doucha.

Koláč a chlebiček.

Děťátko, pojď, pojď ke koláči sem,
pochutnáš si, jen okus, mne si vem!
To černé tam, chléb tomu říkají,
a jenom když jest nouze, ho jídají.
Jdi si a vem si ho, já jsem bez starosti,
o mne se naprosíš, myslím, ještě dosti.

Dítě, to dlouho semotam rejdlilo,
než na koláče peněz mu nezbylo.
Hlad byl — jídla nastala potřeba,
jak donů přišlo, dalo se do chleba.
Aj, jak to chutná, hlad když se dostaví,
on pokrm sladí, hlad i chuť napraví.

Štulo.

Rozmluva o másle.

Úvod — vlastnosti — z čeho je — kdo a jak je připravuje — druhy — upotřebení — ukončení.

Bedřiška přišla dopoledne ze školy domů. Ach, maminko, dejte mi něco jísti, prosím vás. Když tak Bedřiška prosila, vzala maminka nůž, ukrojila krajíc chleba, pomazala jej něčím a dala Bedřišce. Bedřiška poděkovala a jedla s chutí. Čím asi pomazala maminka krajíc chleba Bedřišce? (Máslem.) Jaké jest máslo, protože se dá mazati, tvrdé neb měkké? Jakou barvu má máslo? Chléb s máslem jídáte často. Zdali víte, z čeho se připravuje máslo? (Z mléka.) Máslo připravuje se z hustého mléka. Jak se jmenuje husté mléko? (Smetana.) Kdo dělá máslo? Když se máslo ze smetany dělati má, naleje se smetana do máselnice. Kam se naleje smetana, když se máslo dělati má? Máselnice je ze dřeva. Nakreslím máselnici na tabuli. Když je smetana v máselnici, vezme se tloukadlo a stlouká se tak dlouho, až je ze smetany máslo. Čím stlouká se smetana, aby z ní bylo máslo? (Stloukadlo) Nakreslím též na tabuli. Jinde se máslo vrtí. Potom vybere se máslo z máselnice a myje se vodou. Čím umývá se máslo? (Vykládej, kterák se dělá máslo, P! Ale všacka smetana nepromění se v máslo. Co zůstává pod máslem, zove se podmásílím. Jak zove se to, co pod máslem zůstává? Podmásílí se pije a jest velmi zdravé. Oby-

čejně stlouká se máslo z mléka kravského, ale může se stloukati též ze mléka koziho. Z jakého mléka může se také stloukati máslo? Máslo z mléka koziho není tak chutné jako máslo z mléka kravského. Ku chlebu jídáme máslo čerstvé. Jaké máslo jídáme ku chlebu? Někdy chce si maminka máslo uschovati. Aby se máslo nepokazilo, když se má uschovati, musí se vyvařit. Co se musí s máslem udělati, aby se nepokazilo, když se má uschovati? Když maminka máslo vyvařuje, dá je v hrnci nad oheň a nechá ho vařiti. Když se máslo rozpustí, plove na povrchu, co mu ještě ze smetany jest přimíšeno. To se sbírá lžící. Co zůstane, sleje se do hliněných hrncův a nechá se vystydnouti. Stydlé máslo jest zase tuhé a zove se máslem vyvařeným. Vyvařeného másla potřebuje maminka ku vaření, do buchet, na zasmažky. Nač ještě? Jakého másla potřebuje se k vaření? Máslem mastíme, máslo jest proto mastnota. Co jest máslo, protože jím mastíme? Opakuj a ukonči!

Maminka dávala Elišce ku svačině obyčejně krajíc suchého chleba. Eliška byla dítkem spokojivým. Ji chutnal suchý chléb lépe, než mlsným chléb s máslem. Jednou potkala maminka pana učitele a tázala se ho, jak se její dcera učí a ve škole chová. Pan učitel pochválil Elišku. Maminka měla z toho velikou radost a umínla si, že Elišku nějak odmění. Ode dne toho dostávala Eliška ku svačině chléb s máslem. Pilné děti působí rodičům svým radost. Rodiče pilné děti rádi odměňují. Pamatujte si přůpověď:

Pilnému čest,
lenivému půst.

Odpovědi tomu, kdo se ptá po jídle.

Co bude k snidání?
Hrněček mazání.
Co bude k obědu?
Hrněček od medu.
Co bude k večeři?
Ošatka od peří.

Bartoš.

Rozmluva o sýru.

Viz rozvrh rozmluv předešlých!

Maminka pomazala jednou Toničkovi chléb sýrem. Kdo z vás jedl již chléb se sýrem? Jaký jest sýr, protože se dá mazati, tvrdý nebo měkký? Jakou barvu má sýr? (Bílou neb žlutou.) Z čeho připravuje se sýr? (Z mléka.) Aby se z mléka mohl dělati sýr, musí se mléko nechat ssednouti. Co se musí dělati s mlékem,

aby se z něho mohl dělati sýr? Ssedlé mléko jmenuje se kyška. Jak se jmenuje ssedlé mléko? Kdo dělá z kyšky sýr? Když se dělá sýr, vlije se kyška do plátěného pytle a pak se vytlačí. To, co v pytli zůstalo, jmenuje se tvaroh. Tvaroh dává se do koláčů. Do čeho ještě? Aby byl z tvarohu sýr, osolí se tvaroh, dá se do něho kmín a nechá se nějaký čas uležeti. Vykládej, kterak se dělá sýr, D! Sýr všelijak se připravuje. Někdy dělají z něho malé bochníky. Malé bochníky sýra jmenují se syrečky (tvarůžky). Jak se jmenují malé bochníky sýra?

Kupci prodávají sýr z velikých bochníků (pecnů). To jest sýr švýcarský. Jaký sýr prodávají kupci? Sýr švýcarský je tvrdý, děrkovaný. Jaký jest sýr švýcarský? Sýr švýcarský nedělá se z kyšky, ale vaří se z čerstvého mléka. Z jakého mléka vaří se sýr švýcarský? Z ovčího mléka dělá se také sýr. Jak nazývá se sýr z mléka ovčího? (Brynza.)

Sýr není pokrm zdravý, proto ho mnoho nejídejte!
Opakuj a ukonči!

Jaký —roh jíme od rohatých? (Tvaroh.)

Který —roh chutná velmi dobře s máslem?

Na jaký —roh netroubí se?

Almužna.

Za malinký dárek
Karolinka prosí; —
místo promlsání
stařence jej nosí.

Stařenka je chudá,
dost se naplakává;
nemá, než co se jí
almužničkou dává.

Matinka pak praví
k dítěti slitovnému:
Hodna jsi, že dáváš
ráda chudobnému.

Doncha.

Pokrmý vůbec.

Jmenujte něco, co se jídává! Jak se jmenuje to, co se jídává? Které pokrmý připravují se z masa? Jak služí pokrmý, které se připravují z masa? Které pokrmý připravují se z mouky? Jak nazývají se pokrmý, které se připravují z mouky? Jmenujte pokrmý, které se jídají k masu! (Omáčka, zelenina.) Pokrmý, které se jídají k masu, jmenují se *přítkrm*. Jak nazývají se pokrmý, které se jídají k masu? Jak se jmenuje to, čím se pokrmý mastí?

(Mastnota.) Jak se jmenuje to, co se dává do pokrmův, aby byly chutnější? (Přísada.) Kterých pokrmů není dovoleno požívatí v postě? Pokrmy, které se jídají v postě, jmenují se *postní*. Jablka jíme syrová. Jmenujte jiné pokrmy, které se jídají syrové! Jmenujte pokrmy, které se vaří! pekou! smaží! Kdo připravuje pokrmy masité? Kdo moučné? Kdo příkrmy? Z čeho připravuje se máslo? sýr?

Jakou —šičku děti rády jídají?

(Kašičku.)

Nápoje.

Rozmluva o vodě.

Úvod — vlastnosti — prameny — druhy — upotřebení
— co se může s ní státi — ukončení.

Komu se chce jísti, má hlad, jest hladov. Nemáme však jen hlad, nýbrž též žízeň. Jsme-li žíznivi, chce se nám pítí. Co píváme obyčejně? (Vodu.) Uhrátý nemá nikdy náhle pítí.

Voda, kterou pijeme, má býti čistá a čerstvá. Jaká má býti voda, kterou pijeme? Jaká jest voda, která není čistá? (Kálná.) Tuto mám sklenici čisté vody. Za ní budu držeti péro. Dívej se tou vodou a pověz, vidíš-li to péro, N! Ještě může se tou vodou podívati na to péro N! Protože vodou vidíme, ji prohlédnouti můžeme, říkáme, že jest průhledná. Jaká jest voda, protože ji prohlédnouti můžeme? Do vody strčím prst. Zůstane prst suchý nebo bude mokrý? Voda jest mokrá. Řekni tak, D! V řece voda teče, proto říkáme: voda jest tekutá. Jaká jest voda, protože teče? Jakou barvu má voda? Voda nemá žádné barvy, voda jest bezbarvá. Jaká jest voda, protože nemá žádné barvy? Napij se trochu té vody, N! Jest ona sladká nebo kyselá? Čistá voda jest bez chuti. V moři jest také mnoho vody, ale ta jest slaná. Jaká jest voda mořská?

Kam chodí se pro vodu na pítí? (Do studně.) Odkud ještě bereme vodu? (Z řeky.) Když prší, padá také voda na zemi. V zimě bývá mnoho sněhu, v letě není žádného. Kam se poděje sníh, který v zimě jest na zemi? (Promění se ve vodu.) Kde jest vody nejvíce? (V moři.) Voda ze studně jmenuje se studničná. Jak se jmenuje voda ze studně? Jak nazývá se voda z řeky? (Řiční.) Kterak zoveme vodu, která deštěm na zemi padá? (Dešťová.) Jak zoveme vodu, která se tvoří ze sněhu? (Sněhová.) Jak zoveme vodu v moři? (Mořskou.)

Vodu pijeme. K čemu ještě potřebujeme vody? (K vašení, ku praní, k mytí, ke koupání.) Jakou vodu pijeme, studničnou neb říční? Jaké vody užívá se ku praní? Mamiňka často potřebuje

vody teplé. Co se musí činiti s vodou, aby byla teplá? (Vaří se.) V čem vaří se voda? V čem přináší se ze studně neb řeky? Ohřívá-li se voda dlouho, počne vřít. Potom vystupuje z ní kouř — pára; voda mění se v páru. V zimě hoši rádi se klouzají. Na čem klouzají se hoši v zimě? Z čeho jest led? Jak nazývá se zmrzlá voda?

Buďte opatrní, když se klouzáte! Na tenkém ledě se neklouzejte nikdy! Vodu pítí jest velmi zdravé. Nebezpečno jest vodu pítí, když člověk jest uhřát. Kdo jest uhřát a pije vodu, onemocní, ano může i umřítí.

Opakuj a ukonči!

Poznámka: Na školách ménětrdných přikročí se pak hned k rozmluvě „Nápoje vůbec“.

Adolfek miloval čistotu. Oděv jeho jen se na něm lesknul. Obličej, ruce, krk míval také vždy čistý. Hned ráno, když vstal z postele, umýval se studenou vodou. — Abychom se tak snadno nezachladili, máme se umývati studenou vodou. — Potom učesal se Adolfek sám pěkně a vyhlížel jako z cukru. Všem lidem líbil se velice, každý ho chválil. Když se ho spolužáci tázali, co dělá, že jest vždy tak úhledný, říkával jim:

Denně jest můj obyčej
mýti ruce, obličej,
česám také vlásky:
čistý dojde lásky.

Abyste si zapamatovali, co činiti máte, když chcete býti čistí, naučím vás prúpovídec, kterou říkával Adolfek. Učí se na paměť po částech.

Lidunka.

Jednou šla Lidunka k studánce pro vodu. Studánka ta byla nedaleko lesa, ale dále byla od malé chaloupky, kde Lidka bydlila. I nabrala sobě vody ze studánky a ubírala se zase do chaloupky. Na cestě viděla staříčkou babičku; ta se opírala o hůl sukovitou. »Ach, žízním velice, panenka má milá!« zvolala babička.

»Aj, tu je celý džbán, plný vody čerstvé; tu máte, babičko, žízeň si uhasť!« Chutnala babičce vodička studená od malé dívčiny, upřímné Lidunky.

Š. Bačkora.

Chudý chlapec Pavel přišel s hor do blízké vesnice a žebrał přede dveřmi bohatých lidí o chléb. Petr, syn bohatého, zámožného sedláka, seděl přede dveřmi a držel v ruce veliký krajíc chleba. »Dej mi kousiček,« prosil Pavel, »mám veliký hlad!« »Jdi svou cestou, nemám pro tebe chleba!« odpověděl Petr.

Asi rok na to přišel Petr na kopec, hledat kozy, která se mu ztratila. Dlouho bloudil mezi skalami. Slunce hřálo, jen pra-

žilo. Petr žízni div nezhyne, ale nikde studánky nemohl najít. Konečně spatřil chudého Pavla, an seděl ve stínu stromu. Pásl ovce a vedle sebe měl plný džbán čerstvé vody. »Dej se mi trochu napít,« prosil Petr, »mám velikou žízeň.« Pavel na to: »Jdi svou cestou, nemám pro tebe vody.« Tu vzpomněl si Petr, že odřekl jednou nemilosrdně chudobnému Pavlovi kousek chleba. Oči zalily se mu slzami a prosil Pavla za odpuštění. Pavel odpustil mu a podal mu džbán, aby se napil. Petr se napil a řekl srdečně: »Bůh ti zaplat toto napití zde na zemi i na nebi.«

Co nechcete, aby vám druzí činili, nečinite jim též!

Kdy zůstane voda v řešetě? (Když zmrzne.)

Kde prodává se draho voda? (V hospodách.)

Běží to v potoku od roka do roku
a vždycky do předu a nikdy do zadu;
pověz mi, proroku, co jest to? (Voda.)

Rebus.

() (Voda.)

Rozmluva o kávě.

Úvod — z čeho jest — jak se připravuje — jak se
požívá — ukončení.

Co jsi snídal dnes, M? D? Mnozí lidé pívají ku snídání kávu. Kdy ještě píváme kávu? (Ku svačině.)

Z čeho se připravuje káva, kterou snídáme a svačíme? (Z kávových zrněk a z mléka.) Kdo prodává kávová zrnka? Odkud bere je kupec? (On je také kupuje.) Kávová zrnka rostou v teplých krajinách na stromech. Strom, na kterém rostou kávová zrnka, jmenuje se kávovník. Jak jmenuje se strom, na kterém rostou kávová zrnka? Z teplých krajin přivážejí se k nám kávová zrnka. Odkud přivážejí se kávová zrnka k nám? Kdo dává nám mléko, kterého potřebujeme k vaření kávy? (Kráva, koza.) Tuto mám kávová zrnka. Podívejte se na ně! Jakou barvu mají tato kávová zrnka? (Hnědou.) Co musilo se dělati, aby kávová zrnka zhnědla? (Kávová zrnka se praží.)

Když se vaří káva, melou se pražená zrnka na mlýnku kávovém. Semletá káva dá se do stroje na kávu. Nakreslím obé na

tabuli. Na kávu ve stroji naleje se vařící voda. Tím obdržíme černou kávu. Když do ní nalejeme mléka, máme pak kávu bílou.

Kdo již umí vykládati, jak se vaří káva? Jaká jest káva bez mléka? (Černá.) Jaká jest káva s mlékem? (Bílá.) Co dává se do kávy, aby byla sladká? Jaká jest káva bez cukru? Velicí lidé pijí také černou kávu. Kdy pívá tatínek černou kávu? Dětem káva není příliš zdravá, jim jest zdravější mléko. Ani velicí — dospělí nemají mnoho kávy pítí. Opakuj a ukonči!

Mučí mne ohněm,
lámou mne kolem,
topí mne vodou,
povrhnuvše pak mnou,
na vodě si pochutnávají.

Někdy sladká,
jindy hořká —
bílá, hnědá,
ano též i černá bývá,
ale vždy se ráda pívá.

Mlsná kočička.

Pod oknem seděla
kočička bílá,
pazourkem vousatou
hubu si myla.

Povstala, napnula
do výšky tělo,
myslíla: »Pomlsat
by se mi chtělo.«

Cítila, že je tu
smetánka milá,
která tam na kamnech
schována byla.

Honem se vyšvihne,
k smetance skočí,
a už se okolo
hrněčku točí.

Myslí si kočička:
»To budou časy!
Dobrou hned smetánkou
žízeň si hasí.

V mlsání hlavu když
na chvilku zdvihá,
cítí, jak rychle ji
metlička švihá.

Chce se dát na outěk,
ruka ji drží;
ještě na kožišek
přídavek trží.

Pazourkem hubu zas
vousatou třela;
že chtěla mlsati,
to za to měla.

Rozmluva o víně.

Úvod — z čeho jest — kdo a jak je připravuje — v čem se uschovává — barva — chuť — účinky — ukončení.

Na jednom domě visel štít, na kterém byl namalován hrozen. Co asi bylo v tom domě? (Hostinec.) Co tam prodávali? (Vino.)

Z čeho jest víno? (Z hroznů.) Víno se nevaří, ono se tlačí z hroznův.

Ten, kdo víno tlačí z hroznův, jmenuje se vinař. Jak se jmenuje člověk, který tlačí víno z hroznův? Když vinař z hroznův chce mít víno, dá hrozny do lisu a tlačí je tak dlouho, až vše víno z nich vytlačí. Co musí vinař učiniti, aby dostal z hroznů víno? Z lisu (ukaz obraz!) leje se víno do sudů. V čem schovává se víno? Kdo z vás pil již víno?

Jakou barvu má víno? (Žlutou neb červenou.) Rozeznáváme víno bílé a červené. Jaké víno rozeznáváme dle barvy?

Když víno ochutnáme, jest některé kyselé, jiné sladké. Jaké jest víno dle chuti?

Tatínek Vojtěchův byl nemocen. Když pookřál, nařídil lékaři, aby pival víno. Proč? (Vino sílí.) Kdo pije mnoho vína, ten se opije. Co se stane s tím, kdo pije mnoho vína? Opilec škodí svému zdraví a způsobuje si hanbu u lidí. Děti mají pít jen vodu a mléko, vína pít nemají. Velcí mají střídme vína požívat. Opakuj a ukončí!

Soudeček bez obroučků,
je v něm dvojí víno. (Vejce.)

Na slunci to zraje,
ruka to láme,
noha to šlape,
a ústa to požívají. (Vino.)

Rebus.

▽

no

 (Vino.)

Víno.

Nemocná matička poslala syna
k tetičce, aby ji prodala vína.

S košíčkem Jeníček pospíchá k tetě,
tetička pod oknem punčochy plete.

»Pozdrav Bůh, tetičko,« Jeniček přeje,
rozkaz svůj tetičce vyřídít spěje.

»Nemocná matička posílá syna,
aby jí tetička prodala vína.«

Tetička každému poslouží ráda,
ochotně do koše vinečko skládá.

»Pozdravuj matinku ode mne vřele,
brzy ať okřeje na dechu, těle!«

Jeniček s košíčkem k matince spěje,
po cestě jarní si písničku pěje.

Pod kopcem u háje chaloupka tichá,
na prahu matička stojí a vzdychá.

Jeniček košíček před matku staví,
vesele lahodná slova k ní praví:

»Tetička vzkazuje pozdravit vřele,
abyste okřála na duchu, těle.

Vařte si, maminko, polévku vinnou,
až Pán Bůh zdraví dá, jezte zas jinou.«

Polévku vařila, teplou ji pila,
na lože ulehla, blaženě snila.

S radostí patří teď Jeniček milý,
jeho jak matička okřívá, sílí.

Blažkovo „Věčné vyučování“.

Rozmluva o pivě.

Viz rozvrh rozmluv předešlých.

V hostincích prodává se víno. Co ještě prodávají v hostincích? Od koho kupuje hostinský pivo? Sládek pivo vaří.

Z čeho vaří se pivo? (Z ječmene, chmele a vody.) Ječmen, který se dává do piva, zvláště se připravuje a sluje slad. Jak se nazývá zvláště připravený ječmen, který se dává do piva? Dům, ve kterém se pivo vaří, jmenuje se pivovar. Jak se jmenuje dům, ve kterém se pivo vaří? Ukaž žákům ječmen a chmel! Pivo vaří se ve velkých kotlech. V čem vaří se pivo? Když sládek pivo vaří, nalije do kotlů vody a dá do ní sladu. Když obé vře, přidá do toho ještě chmele. Chmel dodává pivu chuti hořké. Vykládej, kterak se pivo vaří, K! Z kotlů slévá se pivo beze sladu a chmele do velkých sudův a ochlazuje se ve sklepě. V čem schovává se

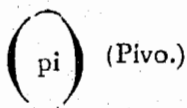
pivo? (V sudech.) Kde ochlazuje se pivo? Ve sklepě nechá se pivo uležeti, aby bylo dobré. Potom stáčí se do menších sudův a prodává se hostinským. Jak dlouho nechá se pivo ve velkých sudech? (Až se uleží.) Do čeho stáčí se potom? Naléváme-li dobré pivo, dělá se na něm pěna.

Jakou barvu má pivo? (Žlutočervenou.) Jaké barvy jest pěna? Jaké chuti jest pivo, protože jest v něm chmel?

Kdo pije mnoho piva, ten se také opije. Co stane se s tím, kdo pije mnoho piva? Děti piva pítí nemají. Dá-li některému z vás tatínek piva, pijte jen málo!

Opakuj a ukonči!

Rebus.

Nápoje vůbec.

Jmenujte něco, co můžeme pít! (Kde rozmlouvalo se pouze o vodě, tam počne se takto: Učili jsme se o vodě. Vodu pijeme. Co ještě pijeme?) Pamatujte si: »Co můžeme pít, jmenuje se nápoj.« Jak jmenuje se to, co můžeme pít? Voda jest nápoj. Co jest voda, protože ji pítí můžeme? Proč jest voda nápoj? Jmenujte jiné nápoje! (Káva, víno, pivo, kořalka, mléko, čaj atd.)

Některé nápoje pijeme studené, jiné teplé. Které nápoje pijeme studené? Které teplé? Který nápoj lze pítí teplý i studený? Vody a mléka nepřipravuje člověk.

Vodou a mlékem člověk se neopije, nechť se jich i sebe více napije. Vínem, pivem člověk se opije, vypije-li ho mnoho. Víno jest nápoj opojný. Jaký nápoj jest víno, protože se jím opítí můžeme? Jmenujte některý jiný nápoj opojný! Voda jest nápoj neopojný. Jaký nápoj je voda, protože se jí opítí nemůžeme? Řekni tak o mléce, O! Voda a mléko jsou proto nejzdravější nápoje. Jmenuj nejzdravější nápoje, E!

Nápoje nejsou tak pevné, jako dříví. Nápoje tekou, jsou tekuté. Jaké jsou nápoje, protože tekou? V čem schovávají se nápoje, aby nevytekly?

To, v čem se nápoje schovávají, jmenuje se nádoba. Jak se nazývá to, v čem se nápoje schovávají? Jmenujte některé nádoby!

Nápoj.

Tepló dělá žížeň.
Vítek rád by pil:
nepije však dřive,
než se ochladil.

Je to zlaté zdraví.
šťěstí základem;
proto má nám býti
vzácným pokladem.

Uhratý pak nemá
 nikdy náhle pít;
 neboť smrt' neb nemoc
 moh' by z toho mít.

Fr. Doucha.

Kdo nemírným v jídle, pití,
 zkracuje si živobyті.

Co mě šatí, co mě živí,
 Bůh mi poskyt' dobrotivý.
 Bůh nás všechny miluje,
 Bůh nám všechno daruje.

Nástroje.

Rozmluva o noži.

Úvod — z čeho jest — části — zhotovitel — co jím
 děláme — druhy — zakončení.

Když vám chce maminka kousek chleba ukrojiti, potřebuje něčeho k tomu. Čím krájí se chléb? (Nožem.) Tu je nůž! (Ukaž nůž kuchyňský!) Z čeho jest tento nůž? Jest celý ze železa? To, co jest na noži ze železa, jmenuje se želízko. Jak se jmenuje to, co jest na noži ze železa? Ukaž želízko, C! (Žák ať ukazuje ukazovátkem!) Je želízko již celý nůž? Želízko jest část nože. Opakuj, R! Všichni! Na noži jest ještě jiná část. Ukaž ji, M! Ta druhá část nože, kterou v ruce držíme, když krájíme, jmenuje se střenka. Jak se jmenuje ta část nože, kterou držíme v ruce, když krájíme? Z kolika částí skládá se tedy nůž? Jmenuj části nože, J! Všichni! Podívejte se lépe na želízko! Když nožem krájíme, krájíme želízkem. Jaké musí býti želízko nože, aby se jím dobře krájelo? (Ostré.) Je celé želízko ostré? Ostrý kraj želízka jmenuje se ostří. Jak se jmenuje ostrý kraj želízka? Jaký jest kraj želízka, kterým nekrájíme? (Tupý.) Tupý kraj želízka zove se hřbet. Jak zove se tupý kraj želízka? Abychom želízko snadně zaboďnouti mohli do věci, které chceme rozkrojiti, jest na želízku špice. Želízko má tedy ostří, hřbet a špici. Pověz, co jest na želízku, N! Z čeho jest střenka toho nože? (Ze dřeva.) Všecky střenky nejsou dřevěné. Z čeho může býti ještě střenka? (Z rohu, kovu.) Kdo zhotovuje nože? (Nožír.) Co děláme nožem? (Krájíme neb řežeme.) Všecky nože nejsou stejné. Takového nože, jaký vám ukazují, potřebuje maminka v kuchyni. Nůž, kterého se užívá

v kuchyni, jmenuje se kuchyňský. Jak se nazývá nůž, kterého se užívá v kuchyni? Tuto mám jiný nůž. Tento nosívá se v kapse a proto jej zoveme kapesním. Jak se nazývá nůž, který nosíme v kapse? Nůž kapesní můžeme zavřítí a otevřítí. Jak se jmenuje nůž, kterého potřebují řezníci? (Řeznický.) Jak se zove nůž, kterým lze holiti vousy? Dle okolnosti můžeš žákům ukázati ještě jiné druhy nožův. Užíváme-li nožů již delší čas, neřezávají pak již dobře, otupějí a jsou tupé. Tupý nůž lze nabrousiti. Čeho užíváme ke broušení nožů? Kdo brousí nože? (Brusič.) Opakuj a ukonči!

Vít a Ladislav byli spolužáci. Milovali se jako bratři a jeden nemohl býti bez druhého. Najednou přestal Ladislav choditi k Vitovi a všude se mu vyhýbal. Vít přišel k Ladislavovi; ale Ladislav si ho ani nevšimnul. Vít smutně odešel. Druhý den potkali se u školy. Vít šel za Ladislavem a ptal se: »Ladislave, hněváš-li se na mne?« Ladislav krátce odsekl: »Hněvám!« — »A proč?« otázal se Vít. Ladislav neodpověděl ani slova a šel mrzutě domů. To Vít rmoutilo. Asi po čtyřech nedělích přiběhl Ladislav k Vitovi, objal jej a prosil: »Odpusť mi, já jsem tě měl v podezření! Otec mi koupil nožiček. Jedenkrátě byl jsi u mne, a když jsi odešel, nožičku tu nebylo; i domníval jsem se, že jsi mi jej vzal. Dnes jsem prohlížel některé knihy, a hle, nožiček ležel mezi knihami. Odpusť mi!« — Vít jemu odpustil a byli opět jako dříve dobří přátelé.

Poznámka. Dle rozvrhu při této rozmluvě upotřebeného sestaveny jsou rozmluvy o ostatních nástrojích. Na školách méněřádných nechtě rozmlouvá se pak dále jen o sekeře, pile a o nástrojích vůbec.

Rozmluva o jehle.

Mařenka učila se šíti. Čeho k tomu potřebovala? Přinesl jsem dnes do školy jehlu. Podívejte se na ni! Z čeho jest jehla? (Z ocelového drátu.) Jehla není všude stejná, nahoře jest tlustší, dole tenší. Který konec držíme v ruce, když šijeme, ten tlustý, nebo ten tenký? Co musí míti jehla, aby se jí mohlo píchati? (Špici.) Co musí míti jehla, abychom do ní mohli navléci nit? (Ouško.) Je špice již celá jehla? Co jest špice, protože není celá jehla? (Část jehly.) Řekni tak o oušku, N! Jmenuj části jehly, B! (Špice a ouško.) Kdo zhotovuje jehlu? (Jehlář.) Co děláme jehlou? (Šijeme.) Jehla, kterou šijeme, nazývá se šicí. Jak nazývá se jehla, kterou šijeme? Dívky a ženy spínají si vlasy jehlicemi. Jehlice, kterou spínají se vlasy, jmenuje se vlasovka. Jak nazývá se jehlice, kterou spínají se vlasy? Když děvčata pletou, potřebují k tomu také jehel. Jehly, kterými se plete, jmenují se dráty. Jak jmenují se jehly, kterými se plete? Dráty jsou dlouhé a všude stejně tlusté. Špice jehel snadno se lámou. Opakuj a ukonči!

Matka Madlenčina říkávala často: »Dítě nenechávej ani toho nejmenšího na zmar přijíti. Buď vždy šetrna!«

Jednoho dne chtěla jíti Madlenka na výroční trh do města. Když vykročila s košíkem na ruce přes práh, spatřila na zemi jehlu. Zdvihla ji a zapíchla si ji opatrně do kabátu. Cestou přišla do houští. Tam byla jakási paní se dvěma vystrojenými dcerami. Jedna z nich, Minka, chytla se o trní a roztrhla si rukáv hedvábných svých šatů. Matka řekla ulekané dívce: »Dnes nebude z výročního trhu nic. S roztrhanými šaty nesmíš se tam okázati. Vratme se jen pěkně domů!« Minka nesla si kytici svázanou hedvábnou nití. Odvinula nit a pravila: »Vždyť můžeme rukáv zase spravit, kdybychom měly jen jehlu.«

»Mohu jehlou posloužiti,« řekla Madlenka a dala Mince nalezenou jehlu.

Obě sestry bohaté paní se velmi zaradovaly a sešily roztrhaný rukáv. Minka pak koupila Madlence na trhu krásnou jehlici do vlasů z vděčnosti, že jí půjčila jehlu.

Ouško mám a neslyším,
nožku mám a neběhám;
dobře-li mne užíváš,
jistě brzy uhlídáš,
že ti obě prospěje.
Nedáš-li však pozor dosti,
zlé nabudeš zkušenosti,
nožka krev tvou vyleje. (Jehla.)

Jiné šatí a sama
je vždy nahá. (Jehla.)

Železné hříbě běhá
po plátěné louce,
koudelný ocas má. (Jehla.)

Máme tady domeček,
co má na sta okýneček. (Náprstek.)

Jehlička.

Na bílém pláténku
jehla se kmitá,
v rovině po nitích
dvě a dvě čítá.

Na bílém pláténku
jehlička v běhu
robí nám, robí steh,
krásnější sněhu.

Stehy jak perličky,
až oku milo;
samo nám švadlenám
chválí se dílo.

Lahodí matinkám
dcerušek píce;
aj, a nám radostně
ubíhá chvíle.

Na bílém pláténku
jehlička v běhu
ryje a boří se
v bělobě sněhu.

Na bílém pláténku
jehla se kmitá,
šití jde od ruky,
jen jen to lítá.

B. Klímšová.

Rozmluva o nůžkách.

Ku stříhání užíváme nůžek. Tuto jsou nůžky. Z čeho jsou nůžky? (Z tvrdého železa — z ocele.) Nůžky skládají se ze dvou nožků. Z čeho skládají se nůžky? Oba ty nožky spojeny jsou nýtem. Čím jsou spojeny oba ty nožky? Ukaž nýt nůžek, L! Ukaž oba nožky! Nožky samy o sobě nejsou celé nůžky, nožky jsou části nůžek. Opakuj, L! Nýt jest také část nůžek. Opakuj, N! Jmenuj části nůžek, H! Všichni! Pozorujte lépe tento nožík! Je-li on všude stejný? Co jest na něm? (Špice.) Jaký jest tento kraj nožiku? (Ostrý.) Jak asi se proto jmenuje? (Ostří.) Co musí se s nůžkami činiti, aby byly ostré? Druhý kraj nožiku jest tupý. Jak se zove tupý kraj nožiku? (Hřbet.) Abychom mohli nůžky, když stříháme, v ruce držeti, jest nožik kruhovitě zahnut v rukojeť. Nožik končí dole rukojetí. Čím končí nožik dole? Jmenuj všechny části nožiku, K! Pozorujte nyní druhý nožik! Jmenuj části tohoto nožiku, F! Čeho nemá ten druhý nožik? (Špice.) Chceme-li stříhati nůžkami, vložíme do obou rukojetí prsty a pak můžeme nůžky otvírati a zavíratí.

Kdo zhotovuje nůžky? (Nožíř.) Co děláme nůžkami? (Stříháme plátno, sukno atd.) Dívky, ženy, krejčí nemohou nůžek postrádati. Kdo ještě potřebuje nůžek? (Obchodník s plátnem a sukrem, holič, klempíř, švec, sedlář atd.) Zahradníci mívají veliké nůžky, kterými stříhají ratolesti. Ty zovou se zahradnické. Jak zovou se nůžky, kterých užívají zahradníci, když stříhají ratolesti? Děvčata při vyšívání užívají malých nůžek. Jakých nůžek užívají děvčata při vyšívání? Nůžky mohou tedy býti malé neb veliké. Jaké mohou býti nůžky dle velikosti? Opakuj a ukonči!

Pichlavé věci.

Klárka měla špatný zvyk:
nože, nůžky brávala;
třeba měla záповěď
ráda s nimi hrávala.

Řeklo se jí: »Toho nech,
at se ti zle nevede!
Je to jenom pro toho,
kdo tím dělat dovede.«

Ale Klárka na tu řeč
docela nic nedbala —
až se pichla do ruky;
ach, tu hořce plakala!

Klárka od té chvílečky
měla dobře v paměti,
že ty věci pichlavé
nejsou hračky pro děti.

Doucha.

Rozmluva o sekerě.

U sousedů stavěli nový dům. Zedníci stavěli zdi a tesaři tesali dřevo na střechu. Čím tesali tesaři dřevo? (Sekerou.) Ukaž zákům sekeru! Z čeho je sekera? Část sekery, která je ze železa, jmenuje se želízko. Jak se jmenuje část sekery, která je ze železa? Dřevěná část sekery nazývá se topůrko. Jak se nazývá dřevěná část sekery? Ukaž želízko, H! Ukaž topůrko, F! Z kolika částí sestává sekera? Jmenuj části sekery, C! Pozorujte lépe želízko! Ono není všude stejné. Na jednom konci jest tenké, na druhém tlusté. Ukaž tenkou část želízka, P! Pamatujte si: Tenká část želízka nazývá se list. Jak nazývá se tenká část želízka? Tlustá část zove se čepel (týlec). Jak zove se tlustá část želízka, N! Jmenuj části želízka! Abychom sekerou dobře tesali mohli, jest list na konci ostrý. Ostrý konec listu jmenuje se ostří. Jak jmenuje se ostrý konec listu? Ukaž ostří listu této sekery! V čepeli jest otvor, do kterého se nasazuje topůrko. Otvor v čepeli, do kterého se nasazuje topůrko, nazývá se ucho. Jak nazývá se otvor v čepeli, do kterého nasazuje se topůrko? Ukaž ucho této sekery!

Tesaři kupují sekery. Kdo zhotovuje sekery? (Kovář a stolař neb tesař.) Kterou část sekery zhotovuje kovář? kterou stolař? Co děláme sekerou? (Tesáme, štípáme neb sekáme.) Všecky sekery nejsou stejné. Některé sekery mají krátké topůrko. Sekera s krátkým topůrkem nazývá se sekyrka. Jak se nazývá sekera s krátkým topůrkem? Sekera s krátkým topůrkem ale širokým listem nazývá se širočina. Jak se nazývá sekera se širokým listem? Kdo potřebuje širočiny? (Rezník a tesař.) Sekera s dlouhým topůrkem nazývá se pantok. Jak se nazývá sekera s dlouhým topůrkem? Druhy seker nakreslí na tabuli. Opakuj a ukončí!

Jde-li sedlák do lesa,
kouká to z lesa;
pak-li jde z lesa,
dívá se to do lesa.

Čepec má, žena není,
list má, strom není;
na dřevě sedí,
k provazu hledí,
ženská je, a je-li bezzubá —
pak i do dubu se dá.

Rozmluva o kladivě.

Čím kuje kovář železo? Včera jsem byl u kováře a vypůjčil jsem si od něho toto kladivo. Pozorujte je! Z čeho je kladivo? Kdo umí jmenovati části sekery? Kladivo má tytéž části jako

sekera. Kdo dovede tedy jmenovati části kladiva? (Želízko a topůrko.) Jmenuj části želízka! (List, ucho, čepec neb týlec.) Kdo zhotovuje kováři kladiva? (On sám.) Kdo dělá mu topůrko do kladiva? Co dělá se kladivem? (Tluče a kuje se.) Kdo potřebuje kladiva? Kladivo, kterého potřebuje švec, jmenuje se ševcovské. Jak se jmenuje kladivo, kterého potřebuje švec? Jak se jmenuje kladivo, kterého potřebuje kovář, sedlár, hodinář atd.? Kladivo hodinářské je malinké. Jaké jest kladivo hodinářské? Kováři potřebují často velikého kladiva. Veliké kovářské kladivo jmenuje se perlík. Jak se zove veliké kovářské kladivo? Bednář, když pobíjí sudy, užívá kladiva zcela dřevěného. Takové kladivo nazývá se kyjanka. Jak nazývá se dřevěné kladivo bednářské? Perlík, kyjanku nakresli na tabuli! Opakuj a ukonči!

Pepíčkův tatínek byl kovářem. Pepíček býval často v kovárně a vidal, jak tatínek perlíkem železo kuje. Rád by to také zkusil. Tatínek často ho varoval, aby perlíku do ruky nebral. Jednou nebylo tatínka doma. Pepíček šel do kovárny. Vzal perlík, vyzdvihl jej a chtěl kovati. Ale běda! Perlík je těžký. Pepíček nemohl perlíku udržeti a pustil jej. Perlík spadl jemu na nohu a poranil ji velice. Noha celá mu až zmodrala. Mnoho bolestí musil pak Pepíček snášeti, než se mu noha zahojila. Když tatínek poraněného Pepíčka uviděl, nelitoval ho, ale potrestal jej pro jeho neposlušnost. Řekl mu také, aby si zapamatoval pro budoucnost tuto přůpověď:

Komu není rady — tomu není pomoci.

Rozmluva o pile.

Mám zde kousek dřeva. Rád bych jej uprostřed rozříznul. Čím to musím učinit? (Pilou.) Ukaž nyní žákům pilu! Z čeho je tato pila? Ukaž, co na pile je ze železa, A! Ukaž, co na pile je ze dřeva, K! Ukaž ještě jednou, co na pile jest ze železa, R! To, co na pile jest ze železa, jmenuje se list (plech). Jak jmenuje se to, co na pile jest ze železa? To, co jest na pile ze dřeva, nazývá se rámeček (pěnka). Jak nazývá se to, co jest na pile ze dřeva, F! Ukaž list pily, M! Ukaž rámeček pily, K!

Co jest toto? (List.) Co to? (Rámeček.) List sám o sobě není celá pila. Co jest, protože není celou pilou? (Část pily.) Řekni tak o rámečku, N! Jmenuj části pily, K! Všichni!

List pily jest k rámečku připevněn. Co vidíte na listu dole, čím řezeme? (Zuby.) Kouše-li list těmi zuby? Protože má list pily zuby, jest zubatý. Jaký je list pily, protože má zuby? Aby se pilou dobře řezalo, musejí se zuby brousiti, aby byly ostré. Pozorujte nyní rámeček pily! Tady na rámečku jsou dvě dřeva, kterými

pilu držíme, když řezeme. To jsou držadla. Jak nazývají se tato dvě dřeva, protože jimi pilu držíme, když řezeme? Mezi horními konci držadel napjata jest šňůra. Ukaž šňůru, B! Uprostřed jest šňůrou prostrčena dřevěná tyčinka. Ukaž ji, N! Tyčinkou se list pily natahuje a popouští. Co lze dělati tyčinkou? Otáčíme-li tyčinkou takto, zatáčí se šňůra pevněji, krátí se a list se natahuje. Otáčíme-li zpět, roztáčí se šňůra, prodlužuje se a list se uvolňuje.

Kdo zhotovuje list pily? (Pilař.) Kdo rámeček? (Stolař.) Kdo šňůru? (Provazník.) Co děláme pilou? Když pilou řezeme, dělá to řízi, řízi, říz, a na zem padají drtiny. Co padá na zem, když pilou řezeme? Pily potřebují rozliční lidé. Takové pily s dřevěným rámečkem, jakou tady máme, užívají nejčastěji stolaři. To jest pila stolařská. Jak nazývá se pila s dřevěným rámečkem? Tesáři řezají tlusté trámy pilou, která je celá ze železa a má jen držadla dřevěná. Nakreslím takovou pilu na tabuli. Jak asi jmenuje se pila, které užívají tesáři? Zahradník ořezává z jara na stromech větve malou pilkou, která jest celá železná a má jen jedno dřevěné držadlo. Kdo viděl již takovou pilu? Jak nazývá se, protože jí užívají zahradníci? (Zahradnická.) Kdo pilou řezati neumí, může snadno list rozlomit, protože je tenký. Vy neřezejte pilou nikdy! Opakuj a ukonči!

Mnoho zubů,
žádnou hubu,
ostří mám
a řezu dost,
k noži žádná podobnost.

Jen jednu řadu zubů to má
a kouše přece řádně.

Jde panna uličkou,
trousí drobnou krupičkou.

Rozmluva o hoblíku.

Čím hladí stolař prkna, když zhotovuje židle? Když se prkna hladí hoblíkem, říkáme, že se hoblují. Čím hoblují se tedy prkna? Ukaž zákům hoblík. Z čeho je hoblík? Jak jmenuje se to, co je na hoblíku ze železa? (Želízko.) To, co jest na hoblíku ze dřeva, jmenuje se člunek. Jak se jmenuje to, co jest na hoblíku ze dřeva? Ukaž želízko, K! Ukaž člunek, N! Co jest želízko, protože není celý hoblík? (Část hoblíku.) Řekni tak o člunku, M! Jmenuj části hoblíku, N! Rozebereme tento hoblík. Podívejte se na želízko lépe! Jaký jest kraj hoblíku, kterým se hobluje? (Ostrý.) Jak se

nazývá ostrý kraj želízka? (Ostří.) Složíme zase hoblík. Želízko připevňuje se ke člunu klínem. Čím připevňuje se želízko ke člunu? Na člunku jest něco, zač se člunek drží, když se hobluje. To jest držadlo. Ukaž držadlo, P! Kdo zhotovuje člunek? (Stolař.) Želízko hoblíku zhotovuje pilař. Kdo zhotovuje želízko hoblíku? Co děláme hoblíkem? Stolaři mívají mnoho hoblíků. Některé mají dlouhý člunek, jiné krátký. Také želízka hoblíků bývají rozličná. Když se hoblíkem hobluje, dělají se třísky. (Hobloviny.) Ukaž žákům třísku! (Hoblovinu.) Ukážu vám, kterak stolař hobluje. Hobluj! Potom opakuj a ukonči!

Kterého —líku užívá stolař velmi často?

Nástroje vůbec.

Co děláme nožem? Co jehlou? nůžkami? pilou? sekerou? kladivem? hoblíkem? (Na školách ménětřídních počni takto: Co děláme nožem? Co sekerou? Co pilou?) Nůž, protože jím něco děláme, strojme, jest nástroj. Opakuj, N! Podobně řekne se o ostatních poznaných nástrojích. Jmenujte nějaké nástroje! Jak jmenuje se nástroj, kterým vrtají se díry do dřeva? Jak se jmenuje nástroj, kterým ryjeme? Jak se jmenuje nástroj, kterým vytahuje hřebíky? (Kleště.) (Na školách ménětřídních dodej: Jak se jmenuje nástroj, kterým šijeme? stříháme? tlučeme neb kujeme? hoblujeme?) Jak nazývají se nástroje, kterých užívá švec? (Ševcovské.) stolař? tesař? atd. Na školách vesnických může se dodat ještě toto: Rolníci potřebují také rozličných nástrojů. Kterým nástrojem se orá? kterým se vláčí? kterým se hrabe? kterým se žne? Na čem vozí rolník všeliké věci? (Na vozě.) Nástroje, kterých potřebují rolníci, jmenují se rolnické (hospodářské). Jak jmenují se nástroje, kterých potřebují rolníci?

Nemá-li krev téci,
chraň se ostrých věcí!

(Lopata.)

Jaká —pata patří do ruky?

Dolů stojí,
má dvě nohy;
vzhůru stojí,
má dva rohy;
na rohy si nabírá,
člověk na ní pozírá;
co na rohy nabere,
člověk jí to pobere.

(Vidly.) Bartoš.

Kolo se točí v předu,
dvě ruce ho tlačí v zadu,
dvě nohy s tím pádí,
kam hlava, oči radí. (Člověk s trakařem.)

Máme volka: celý vejde do chléva,
jen rohy nechá venku. (Nebozez.)

Shrbený mužik běhá po poli,
nepřijde domů, až je oholí. (Kosa.)

Chodím s chudým na robotu,
nejím, nepiju a přec nouze nemám. (Motyka.)

Neopatrný Pavlík.

Ve stolařské dílně
pracuje se pilně:
tam po škole Pavlík
rovnou cestou chvátá
a do ruky běře
hoblíky a dláta.
Matička i otec
často mu v tom brání,
mají strach a úzkost,
ať se neporaní;
ale Pavlík nedbá
hlasu varovného
a poslouchá jenom
tužby srdce svého. —
Jednou, když seděli
všichni u oběda,
do dílny vklouz' Pavlík
a již dláto zvedá
a do kusu dřeva

dlabe dubového,
zkouší ostří dláta
na tvrdosti jeho.
Náhle se mu z ruky
ostré dláto smekne
a do bosé nohy
krvavě ho sekne.
Vzkřikne, — matka rychle
spěje ku pomoci,
ale hněvná slova
z úst se derou otci:
»Vždy jsem tě varoval,
Bůh tě ztrestal s nebe,
dobře se ti stalo —
nelituji tebe.
Opatrnosti máš
při každém dbat díle,
sic nedojdeš jinak
nikdy svého cíle.«

Jos. Kallus.

Řemeslníci.

Rozmluva o truhláři.

Co dělá — z čeho dělá — jak to dělá — čím to dělá
— ukončení.

Budete-li hodni, ukážu vám krásný obraz. Ukaž jej! (Vše ostatní zakryj!) Hle, zde stojí muž a pilou řeže prkno. Kdo pak

je to? (Stolař.) Stolaři jinak říkáme truhlář. Jak říkáme stolaři jinak? Co zhotovuje stolař? (Stoly, stolice, židle, skříně, lavice, postele, nábytek, dále dvěře, rámy do oken, rakve atd.) Z čeho zhotovuje stolař tyto věci? (Ze dřeva.) Stolař ku své práci potřebuje rozličných nástrojů. Kterým nástrojem řeže dřevo? Kterým hobluje? Čím vrtá díry do dřeva? Čím dlabě díry do dřeva? (Dlátěm.) Čím zatlouká hřebíky? Čím tesá dřevo? Truhlář pracuje na hoblovce. Na čem pracuje stolař? Na hoblovce jsou svěráky (šrouby), kterými při hoblování prkna k hoblovce připevňuje. Čím připevňuje stolař prkna k hoblovce, když je chce ohoblovati? Všecky tyto nástroje, kterých užívá stolař, nazývají se nástroje stolařské. Jak nazývají se nástroje, kterých užívá stolař? Chce-li pak na příklad stolař zhotoviti stůl, dělá to takto: Napřed zhotoví nohy. Na to ohobluje úzká prkna a dělá z nich postranice. potom vezme širší prkna, ohobluje je a sklízí je kliehem a udělá z nich desku. Konečně všechny tyto části sklízí a spojí dřevěnými hřebíky, tak že je z nich stůl. Vykládej, jak zhotovuje stolař stůl, H! Ale stůl není ještě hotov — jest bílý. Co musí s ním stolař ještě udělati, aby nebyl bílý? (Obarviti.) Obarvený stůl máme ve škole. Ve světnicích mívají lidé často stoly leštěné. Jaké stoly mívají často lidé, zvláště bohatí, ve světnicích? (Leštěné.) Nábytek může tedy býti buď leštěný neb obarvený. Jaký může býti nábytek? Který nábytek se leští? Stolař pracuje ve zvláštní světnici. Světnice, ve které stolař pracuje, jmenuje se stolařská dílna. Jak se jmenuje světnice, ve které stolař pracuje? Při práci mívá stolař rukávy košile vyhrnuty. Aby si nezašpinil šatů, mívá při práci modrou, plátěnou zástěru. Co nosí stolař při práci, aby si šatů nezašpinil? O kom jsmě rozmlouvali? Co zhotovuje stolař? Z čeho tyto věci zhotovuje? Kterých nástrojů užívá stolař? Jaký může býti nábytek, který zhotovuje stolař?

Kdo to dělá, nechce to,
kdo to koupí, nepotřebuje to
a kdo to potřebuje, neví o tom. (Rakev.)

Poznámka. Rozvrhu této rozmluvy užito také při rozmlouvách o ostatních řemeslnících. Na školách ménětrídnicích vypustiti lze rozmluvu o mlynáři, zámečnicku, sklenáři, bednáři a hrněři.

Rozmluva o pekaři.

»Děti,« řekl tatínek, »budete-li pilny, zavedu vás jednou někam!« Děti těšily se tomu velice a příslibily tatínkovi, že budou pilny a hodny. Jednoho dne, bylo to právě ve čtvrtek, když nebylo vyučování, vybídnul tatínek děti, aby rychle se oblekly a posnídaly, že někam s nimi půjde. Děti byly velmi zvědavý, kam je

asi tatínek povede. Cestou šli okolo několika vysokých domů. Pojednou zastavil se tatínek u nízkého domku. Vešel do síně a zaklepal na dvěře od světnice. Ze světnice ozval se hlas »Vejděte!« Tatínek i děti vstoupili do světnice, pozdravili a tatínek doložil: »Pomáhej pán Bůh!« »Dejž to Bůh!« odvětil muž, který byl ve světnici. Děti zvědavě dívaly se okolo sebe a dívaly se velice, když spatřily tu na stole hromadu rohlíkův a u stěny na deskách mnoho pecnů chleba. Kam asi zavedl otec své dívky? Co peče pekař? Z čeho dělá se chléb a rohlíky? Pekař, ku kterému tatínek své dívky zavedl, chtěl právě pracovati. Na podlaze stály dvě díže; jedna byla plná, druhá prázdná. Už jste viděli díži? Nakreslím jednu na tabuli. Do prázdné díže nasypal pekař mouku žitnou, nalil na ni vlažné vody a dal tam ještě kousek těsta, kvasu. Potom vzal podlouhlou lopatu, »kopist« a vše jí dobře rozmíchal. Nakreslím kopist též. Když to dodělal, přiklopil díži víkem, na které položil ještě polštář, aby v díži bylo teplo. Děti na všechno dávaly pozor. I tázaly se pekaře: »Co se stane s těstem v díži?« Pekař vypravoval jim, že těsta v díži přibude vždy víc a víc, že těsto kyne. Na to odkryl pekař druhou díži, ta byla plná těsta. Pekař nabíral z ní těsta, kladl je na stůl, válel je a dělal z něho rohlíky a žemle. Co bude dělati z těsta, které ze žitné mouky zadělal v té druhé díži? (Bochníky, calty, pecny chleba.) Stoly, na kterých pekaři těsto válí, nazývají se vály. Jak jmenují se stoly, na kterých pekaři těsto válí? Rohlíky a žemle klade pekař na desky plátnem potažené, bochníky na ošatky. Když rohlíkův a žemlí mnoho nadělal, otevřel dvířka pece, ve které právě dohořovalo. Vzal hřeblo a vyhrabal jím uhlí na kraj pece a vymetl pec pometlem. Hřeblo nakreslím též. Potom sázel lopatou rohlíky a žemle do pece. Za krátký čas byly rohlíky a žemle upečeny. Pekař vyndal je z pece, umyl je pak vodou a obdaroval každé dítě rohlíkem. Otec poučil je, aby nejedly pečiva hned, horkého. Děti poděkovaly pekaři za rohlíky a šly potom s tatínkem domů. Cestou zpáteční vyptával se otec děti na všechno, co u pekaře viděly.

Co peče pekař? Z čeho ty věci peče? V čem zadělává těsto? Čím je misí? Na čem válí těsto? Nač klade rohlíky? bochníky? Kde peče pekař rohlíky? Pec, ve které peče pekař rohlíky, nazývá se pekařská. Čím vyhrabuje pekař uhlí z pece? Světnice, ve které pekař pracuje, jmenuje se pekárna. Jak se jmenuje světnice, ve které pekař pracuje? V pekárně bývá teplo; proto mívá pekař při práci jen lehký oděv. Má-li také pekař zástěru při práci? Jakou? Abychom ráno ku snídani měli již čerstvé rohlíky, vstává pekař v noci a pracuje. Ukáží vám, abyste věděli, jak to u toho pekaře vyhlíželo, ku kterému tatínek své děti zavedl, obraz.

Žáci ať jmenují, co na něm vidí; potom ukončí!

*Práce tělu zdraví dá,
pilný všeho hojnost má.*

Příčinlivost.

Pamatuj si, můj holečku:
Od kolébky do hrobečku
kratinké je putování,
proto pracuj bez ustání.

Jabloň, ač je maličká,
červená již nosí jablíčka;
včela, živočišek drobounký,
med nám strojí sladounký.

Tak i ty, mé milé dítko,
ač jsi outlé teprv kvítko,
velkých můžeš dělat radostí
neunavnou pilností.

Ant. J. Vrtátko.

Rozmluva o ševci (obuvníku).

Strýc potkal jednou bratra. »Odkud jdeš?« tázal se ho. »Byl jsem u ševce, zda-li mně už šije nové boty,« odpověděl bratr. Kdo z vás byl také u ševce? Abyste všichni věděli, kterak to u ševce vyhlíží, ukáží vám obraz, na kterém je švec, který pracuje, namalován. Ale musíte býti hodni. Ukaž zákazům obraz! Abyste všichni dobře viděli, zavěsím obraz na stojan. Zde sedí švec a pracuje. Co šije tento švec? (Botu.) Co zhotovuje ještě švec? (Střevíce, trepky, pérka atd.) Jak se jmenují všechny ty věci, které švec zhotovuje, jedním slovem? (Obuv.) Řekněme tedy: švec zhotovuje obuv. Z čeho zhotovuje švec obuv? (Z kůže, ze sukna a z kůže, z brynelu, z aksamitu, z plátna atd.) Čím přibíjí švec podešev k nártu? Švec potřebuje hřebíků železných a dřevěných, menších a větších. Dřevěné hřebíky, kterých užívá švec, jmenují se cvoky. Jak se jmenují dřevěné hřebíky, kterých švec užívá? Podpatek přibíjí se železnými nýtky. Čím přibíjí se podpatek? Ukaž zákazům cvoky a nýtky! Čím šije švec? (Dratví.) Švec potřebuje také směly a mazu. Ku své práci potřebuje švec rozličných nástrojů. Jak jmenují se nástroje, kterých užívá švec? (Ševcovské.) Jmenujte některé ševcovské nástroje! Kterým nástrojem krájí se kůže? (Krajákem — knejpem.) Kterým vrtají se díry? (Šidlem.) Kterým natahuje se kůže? (Kleštěmi.) Kterým přibíjejí se cvoky? (Kladivem.) Kterým leští se boty? (Kartáčem.) Tu máte ještě některé ševcovské nástroje. Co je to? (Kopyto.) Co to? (Struhák.) Co to? (Potěh.) Co dělá švec struhákem? (Strouhá cvoky v botě.) Co potěhem? (Přitahuje botu ke kolenu.) Jmenuj ševcovské nástroje, K! Když má švec někomu šíti boty, vezme napřed míru. Na prkně pak podle míry přikrojí kůži. Tuto natáhne na kopyto a pracuje tak dlouho, až je jedna bota ušita. Potom šije druhou. Švec pracuje při stolečku (verpánku). Při čem pracuje švec? Co musí dříve vzít švec, než šije botu? (Míru.) Proč? Nač natahuje se kůže?

Mnohdy mají ševci mnoho práce. Tu najímají si tovaryše. Jak se jmenují hoši, kteří se učí u ševce šítí boty? (Učenníci). Tovaryšům musí platiti mistr od práce každý týden nebo od kusu. Peníze, které jim platí, jmenují se mzda. Jak nazývá se světnice, ve které švec pracuje? (Ševcovská dílna.) Užívá-li švec také zástěry? Jaké? Někteří ševci zhotovují jen obuv mužskou neb ženskou, jiní mužskou a ženskou. Jak zovou se ševci, již zhotovují obuv mužskou? (Mužští.) Jak ti, kteří zhotovují jen obuv ženskou? (Ženští.) Opakuj a ukonči!

Nejsem zvíře, ale kopyta mám. (Švec.)

Co chodí po hlavě do kostela? (Cvočky v botě.)

Chudý nádeník dal svého syna Matěje ku známému mistru ševcovskému do učení. Příkazoval mu přísně, aby na všechno dával pozor. Matěj vzal si slova otcova k srdci a řídil se jimi. Po třech letech vyučil se — stal se tovaryšem. Aby se ve práci zdokonalil, odebral se do světa a pracoval jako tovaryš ve velkých městech. Po pěti letech asi navrátil se do vesnice, ve které se narodil, a usadil se tam jako mistr ševcovský. Poněvadž práci dokonale rozuměl, měl jí mnoho a vydělal také mnoho. Matěj byl šetrný. Po čase měl tolik peněz ušetřených, že mohl si koupiti domek s krásnou zahradou, ve které vše až mílo rostlo — se zelenalo. Matěj vzal staré rodiče k sobě a pečoval o ně až do jejich smrti. Lidé chválili Matěje pro jeho pilnost a lásku k rodičům a kladli ho dětem svým za vzor říkajíce tuto průpověď:

Komu se nelení — tomu se zelení.

Opakuj tuto průpověď, N! Pamatujte si ji všichni!

Rozmluva o krejčím.

Který člověk dělá život buď delší neb kratší? (Krejčí.) Kdy dělá krejčí život delší? (Když šije kabát pro osobu velikou.) Kdy dělá krejčí život kratší? (Když šije kabát pro osobu malou.) Krejčí šije kabáty. Co zhotovuje ještě krejčí? Jak se jmenují všechny věci dohromady, které zhotovuje krejčí? (Oděv.) Z čeho zhotovuje krejčí oděv? Čeho ještě potřebuje? (Knoflíků, nití.) Čím běře krejčí míru? (Centimetrem.) Čím stříhá sukno? (Nůžkami.) Čím šije? (Jehlou, šicím strojem.) Co nasazuje si na prst, aby se jehlou nepopíchal? (Náprstek.) Čím žehlí oděv? (Cihlčkou.) Čím cítí se oděv? Jak se jmenují nástroje, kterých potřebuje krejčí? (Krejčovské.) Jmenuj všechny krejčovské nástroje, N! Každému z vás šil již krejčí nějaký oděv. Když jej šítí měl, musil napřed vzíti míru. Podle míry přistříhne krejčí sukno a šije z něho oděv. Hotový oděv musí krejčí vyžehliti. Proč? Jak se jmenuje světnice, ve které krejčí pracuje? (Krejčovská dílna.) Užívá-li krejčí při práci zástěry?

Jak nazývají se krejčí, kteří zhotovují jen oděv mužský? Jak ti, kteří zhotovují jen oděv ženský? Na tom obraze jest mužský krejčí namalován. Ukaž jej, D! Co dělá právě tento krejčí, který jest zde namalován? (Béře pánovi míru na nový oděv.) Protože chceme se často přesvědčiti, jak nám oděv sluší, má tu tento krejčí veliké zrcadlo. Opakuj a uč potom žáky na paměť hádance o krejčím, které bylo za úvod užito.

*Lenoch vždy jen smutné zpívá:
Ouvej! ouvej! to je bída!*

Rozmluva o zedníku.

Učili jsme se již dávno o domě. Přesvědčím se, zda-li jste si ještě něco zapamatovali. Jmenuj vnější části domu, N! Jmenuj vnitřní části domu, P! Kdo staví zdi domů? (Zedník.) Co ještě stavívá zedník? (Kominy, klene sklep, staví mosty, kostely, věže, bílí stěny atd.) Na stavbu potřebuje zedník rozličných věcí. Jmenujte některé! (Kamení, cihly, vápno, písek, vodu, hlínu.) Věci, kterých potřebuje zedník na stavbu, jmenují se stavivo. Jak jmenují se věci, kterých potřebuje zedník na stavbu? Zedník při své práci užívá rozličných nástrojů. Čím nabírá maltu? Čím přitlouká cihly k sobě? (Kladivem.) Vystavěné zdi zedník omítá maltou. Při tom hladí maltu hladítkem. Čím hladí se malta? Chce-li se zedník přesvědčiti, zda zeď jest rovna, činí to olovníci (závažím) neb pravítkem. Čím zkoumá zedník, zda zeď rovna jest? Čím měří se zeď, jak jest dlouhá neb vysoká? (Měrou.) Čím bílí zedník zdi? (Štětcem.) Jak nazývají se asi nástroje, kterých užívá zedník? (Zednické.) Pokud možno, ukaž je žákům! Jmenuj zednické nástroje, H! Má-li zedník stavěti zdi, musí věděti, kam a jak je má stavěti. Místo, na které se staví, nazývá se staveniště. Jak nazývá se místo, na které se staví? Aby zedník věděl, jak má zdi stavěti, musí míti náskres domu. Lidé, kterým se dům staví, jdou k staviteli. Udají mu, jaký dům míti chtějí. Stavitel vyhotoví náskres domu, a dle toho stavějí pak zedníci zdi. Kdo zhotovuje náskres domu? Když zedníci stavějí zdi, kladou cihlu na cihlu a připevňují je maltou. Maltu nabírají lžící a cihly přitloukají kladivem. Tak stavějí tak dlouho, až jsou zdi hotovy. Na čem stojí zedníci, když stavějí zdi vysoké? (Na lešení.) Hotové zdi omítají zedníci maltou a bílí pak vápnem. Kdo umí vykládati, kterak zedníci stavějí zdi? Pracují zedníci také v dílnách? Užívají zástěr při práci? Jakých? Cihly, kamení a maltu podávají zedníku nádečníci. Kdo podává zedníku cihly, kamení a maltu? Opakuj a ukonči!

Zedníci.

Písek, vápno, kamení
potřebujem k stavění;
a když to vše máme,
do práce se dáme.

Pěkně zní kladivek tluk,
slyšte, slyšte: tuky, tuk!
Dejme si, jonáci,
záležet na práci!

Na pot tváří nedbejme,
tralalal zpívejme.
Jen s chutí do toho
a půl je hotovo.

K. Vinařický.

Nádenník musil při stavbě domu podávati kamení. Na hromadě byl také veliký kámen, který odnésti měl. Kdykoli nádenník k hromadě kamení přišel, nevrle pohlížel na veliký kámen, nechal ho ležeti a odnášel menší. Konečně zbyl mu již jen veliký kámen. Unaven od práce nemohl velikého kamene více odnésti a musil ho nechat ležeti. Stavitel utrhnul mu proto na mzdě. Druhý nádenník byl chytřejší. Ten, dokud byl při síle, odnesl veliký kámen a potom teprv malé. Při tom byl vesel, protože věděl, že nejtěžší práci vykonal. Kterému nádenníkovi chcete se rovnati vy?

V horách to roste, na poli se to pase,
po stěnách to běhá a nohou to nemá. (Štětec.)

Rozmluva o tesaři.

Posledně učili jsme se o zedníku. Který člověk staví střechu? (Tesař.) Když se dům staví, staví tesař také lešení. Co staví tesař také, když se dům staví? Co ještě dělá tesař? (Dřevěné schody, trámy stropu, zábradlí, boudy, ploty, vrata atd.) Z čeho jsou všechny věci, které zhotovuje tesař? (Ze dřeva.) Kdo z vás viděl již tesaře pracovati? Kterých nástrojů užívá tesař při práci? (Sekery, širočiny.) Co dělá tesař širočinou? (Tesá dříví.) Čím řeže dříví? Čím hobluje? Často musí tesař do dříví dlabati neb vrtati díru. Čím vrtá díru do dříví? (Nebozezem.) Čím dlabe díry do dříví? (Dlátěm.) Někdy přibíjí dřevo ke dřevu. Čím to dělá? (Kladivem.) Čeho ještě k tomu potřebuje? (Hřebíků, skob.) Nakresli skobu na tabuli! Aby věděl, jak dlouhý má ten neb onen trám udělati, musí jej změřiti. Čím měří trámy? (Měrou.) Při měření užívá také tesař tlusté tužky, která se jmenuje tesařská. Jak se jmenuje hrubá tužka, které užívá tesař? Jak se jmenují nástroje, kterých užívá tesař? Jmenujte tesařské nástroje! Místo, kde tesař pracuje, jmenuje se tesárna. Jak nazývá se místo, kde tesař pracuje? Části střechy, jednotlivé trámy, tesá tesař v tesárně. Tam

také je spojuje, aby se přesvědčil, hodí-li se k sobě. Pak se zase tyto části rozeberou, naloží se na vůz a dovezou se na stavebníště; tam se řádně postaví. Mám zde obraz, na kterém jest tesař namalován. Ukázu vám jej. Hleďte, zde stojí zedník na lešení a staví zeď. Vedle pracuje tesař a má při práci na sobě koženou zástěru. Jaké zástěry užívá tesař? O kterém řemeslníku jsme rozmlouvali? Opakuj a ukonči!

Benda na žebříku.

Benda stojí na žebříku,
u nejvyššího stupníku,
dovádívě poskakoval.
»Jiro, jak jsem já vysoko!
tady je vidět daleko!«
Tak na bratra povykoval.
Bratr ho však napomínal,
jehně mu hned připomínal,
které také skákalo,
až si nohu zlámalo.
Benda na to nedbá nic,
tropí pořád víc a víc.
Než však rozpustilá radost
změnila se náhle v žalost:
stupník, na němž stál, se zlomil,
Benda spad' a nohu si zchromil.
Často rozpustilá radost
měnívá se v dlouhou žalost.

Malý vyprávěč.

Tesař.

Jsem tesař, malý k pohledu,
leč stavět přec už dovedu,
most velký, pevný stavět znám,
ač ještě ruce slabé mám.
Hřebíky most svůj nesbíjím,
přec neshrouť se, dobře vím;
vystavěn bývá v krátký čas,
jen vjzte! most je hotov zas.
(Žáci napodobují most rukama.)

Jos. Kallus.

Rozmluva o mlynáři.

Ve stodole právě domlátili a očistili žito. Obilí nasypáno do pytlů. Tu zapráhl sedlák koně do vozu, naložil pytle a chtěl jeti do mlýna. »Tatínku, prosím vás, vezměte mne s sebou!« prosil mladý Stanislav. Pojd', rychle sedej na vůz, hned pojedeme. Stanislav uposlechl a ve chvíli jel s tatínkem do mlýna. Jak byl

šťasten, že ho tatínek vzal s sebou! Nikdy před tím nebyl ještě ve mlýně, a proto nemohl se dočkat toho, co tam všechno uvidí. Pojednou ze zdáli zaslechl jakési klapání. Radostí div neskákal, když klapání ozývalo se vždy silněji a silněji. Brzy na to spatřil v údolíčku řeku, pak rybník a vedle něho obydlí mlynářovo. Vedle stavení jest mlýn, řekl otec. Ještě několik krokův, — a vůz se zastavil. Otec a Stanislav slezli s vozu. Tu otevřely se dvěře, a na dvoře u tatínka objevil se mlynář v šatech od mouky zaprášených. Vezeme vám obilí, doložil otec, když se byli s mlynářem pozdravili. Jen složte je teď do síně! Není tolik práce, semeleme je brzy. Potom obrátil se mlynář ke Stanislavovi. Je to váš chlapec? tázal se otec. Ano; prosil mne, abych ho vzal s sebou, že by se rád na mlýn podíval. Dobře! Pojď tedy, podíváme se na všechno! Mlynář vzal Stanislava za ruku a vedl ho ke struze, kterou tekla voda na veliké vodní kolo. Toto jen pomalu se pohybovalo — klap — klap. Hleď, Stanislave, jak veliké zuby jsou na tom kole! Mlynář poučil Stanislava, že do těch zubů zasahují zuby menších kol. Velké kolo sice pomalu se pohybuje, ale malá kola točí se rychle — klip — klap, klip — klap. Mlynář zastavil vodu, velké kolo přestalo se pohybovati, a ve chvíli stál celý mlýn. Potom pustil mlynář zase vodu, velké kolo začalo se točiti a mlýn klopotal dále. Potom otevřel mlynář dvěře a zavedl Stanislava do vnitř mlýna. Stanislav nemohl se dosti nadiviti, vida, že všechno ve mlýně bylo od mouky zaprášeno. V koutě stálo tam více pytlův obilí. Hle, to jsou jednotlivá složení. Jsou zde čtyři. Na dvě dohlížel stárek, na jedno mládek a čtvrté se nepohybovalo. K tomu zavedl mlynář Stanislava a ukazoval mu velké mlýnské kameny, kterými obilí se mele. Dva kameny byly na sobě. Mlynář nabral z pytlův obilí, nasypal je korčákem mezi kameny a pustil také toto složení. Horním kamenem točilo kolo, a dolní se nepohyboval. Mlynář a Stanislav čekali, až se zrní mezi kameny rozemlelo a mouka padala do truhly moučné. Na to zavedl mlynář Stanislava k ostatním složením. Na jednom mlelo se obilí na mouku, na druhém mlely se kroupy a na třetím krupice. Stanislav viděl tedy již vše. I poděkoval se mlynářovi za jeho ochotu. Tatínek rozloučil se s mlynářem a vrátil se se Stanislavem zase domů. Doma vypravoval Stanislav, co ve mlýně viděl.

Kam jel Stanislav s tatínkem? Co teklo okolo mlýna? (Řeka.) Co ukázal mlynář napřed Stanislavovi? (Veliké vodní kolo.) Jak se toto točilo, rychle nebo pomalu? (Pomalou.) Jaké bylo velké kolo, protože byly na něm velké zuby? Co točilo velkým kolem? (Voda.) Co pohybovalo velké kolo? (Malá kola — celý mlýn.) Kam zavedl mlynář potom Stanislava? (Do vnitř — do mlýna.) Co mu ukazoval uvnitř ve mlýně? (Složení.) Kolik složení měl ten mlýn? Kdo pracoval při složeních? (Stárek a mládek.) Stárek a mládek jsou pomocníci mlynářovi. Jestli pak na všech čtyřech

složeních se mlelo, když byl Stanislav ve mlýně? Co ukázal mlynář Stanislavovi na tom složení, na kterém se právě nemlelo? (Velké kameny mlýnské.) Kolik jich bylo na sobě? (Dva.) Co potom udělal mlynář? (Nasypal obilí mezi kameny a pustil toto složení též.) Zda-li oba kameny se točily? Který jenom? Do čeho padala mouka? (Do truhly.) Co mlelo se na jiných složeních? (Mouka, kroupy a krupice.) Všechny mlýny nežene voda. Některé žene vítr. To jest mlýn větrný (větrník). Větrník má vně místo kola vodního čtyři křídla. Jak se jmenuje mlýn, který žene vítr? Některý mlýn žene pára. To je parní mlýn. Jak se jmenuje mlýn, který žene pára? Je-li mnoho práce a dostatek vody, pracuje se ve dne i v noci.

Nač má mlynář bílou čepici? (Na hlavu.)

Čím více se myje, tím jest černější. (Kolo mlýnské.)

Jeden zloděj dověděl se, že má mlynář v hořejší světnici mnoho peněz, že bývá klíč obyčejně na skříni, a že v té světnici nikdo nespává, ačkoliv tam pěkná postel stojí. Jednou v noci pozoroval zloděj, že okno do světnice bylo otevřeno. I šel si pro měšec peněz. Ten vzal a chtěl s ním utéci. Tu však na něho zkríknuv kdosi strašlivým hlasem: »Stůj!« Člověk s flintou vyskočil s postele a chytil zloděje. Byl to syn mlynářův. Byl vojákem a přišel k rodičům na návštěvu. Učinil poplach a dal zloděje svázat a druhého dne odevzdal ho soudu ku potrestání. Soudce, když slyšel, jak se to sběhlo, pravil:

»Zloděj vběhne konečně sám do pastí!«

Kolo mlýnské.

Kolo, kolo mlýnské —	Přineste nám hoblík, pilku —
za čtyry rýnské;	zahrajem si ještě chvílku —
kolo se nám polámalo, —	znovu kolo spravíme, —
škody se nám nadělalo:	potom s ním zatočíme.
čáp!	<i>Návodní.</i>

Kdy voda na mlýn padá? (Když prší.)

Rozmluva o řezníku.

Kdo prodává maso? (Řezník.) Tuto na obraze jest řezník namalován. Ukaž zákům obraz! Jaké maso prodává řezník? (Hovězí, telecí, vepřové, skopové.) Co ještě prodává řezník? (Jelita, jitrnice, klobásy, báchořici, uzenky.) Z čeho je hovězí maso? (Z krav, z volů.) Z čeho vepřové? telecí? skopové? Aby měl řezník z těch zvířat maso, musí je zabít, porazit. Řezník poráží krávy, voly, telata, skopce v jatkách. Kde poráží řezník krávy? Voly poráží řezník ranou do hlavy; udeří je do hlavy a pak je zařeže. Jak poráží

řezník voly? Vepře, telata a skopce řezník jen zapichuje neb zařezuje. Když je zvíře zabito, otevírá se. Co dělá řezník, když je zvíře zabito? Vnitřnosti a střeva potom z něho vybírá. Co vybírá řezník ze zabitého zvířete? Konečně stáhne kůži a rozsekává zvíře na kusy, které do krámu zavěšuje a po částech na váhu lidem prodává. Co stahuje řezník se zabitého zvířete? Co potom dělá? Lůj prodává řezník mydláři, který z něho dělá mýdlo. Komu prodává řezník lůj? Co z něho dělá mydlář? Komu prodává kůži? (Koželuhovi.) Řezník ku své práci potřebuje také rozličných nástrojů. Kterým nástrojem zařezuje zvířata? (Nožem.) Na čem brousí nože? (Na ocílce.) Na čem seká maso? (Na špalku.) Čím seká maso? (Širočinou neb sekáčem.) Na čem váží maso? Když řezník zabije vepře, klade je do necek a oparí ho vařící vodou. Potom vezme škrabadlo a oškrabe štětiny. Čím škrabe řezník štětiny? Dělá-li řezník jitrnice, rozseká maso a nadívá jím střeva. K tomu užívá rohu. Čeho užívá řezník, když nadívá střeva? Jak asi jmenují se nástroje, kterých užívá řezník? (Řeznické.) Jmenujte řeznické nástroje! Při práci má řezník zástěru. Jakou? Někteří řezníci prodávají jen maso uzené, uzenky a klobásy. To jsou uzenáři. Jak se jmenují řezníci, kteří prodávají jen maso uzené? Opakuj a ukončí!

V jedné vesnici byli dva řezníci, Tomáš a Beneš. Tomáš záviděl svému soudruhovi Benešovi, že se mu dobře dařilo. Dlouho přemýšlel, co by učiniti mohl, aby Benešovi uškodil. Konečně umínil si, že bude maso prodávati laciněji než Beneš. Co si umínil, to splnil. Prodával maso tak lacino, že neutržil ani tolik peněz, kolik za dobytek platiti musil. Tím uškodil Benešovi, ale ještě více sobě. Nepočítal a přišel proto o veškeré své jmění. Kopal jámu Benešovi, ale sám spadl do ní. Tak bývá vždy. Pročež pamatujte si tuto prűpověď:

Kdo jinému jámu kopá — sám do ní padá.

Říkadlo.

Řezník má hůlčičku,
vyjde na uličku;
»Hola, hola, hej!
Je co na prodej,
pane strýčku?«

Erben.

Rozmluva o kovári.

U silnice do . . . x stojí malý domek. Na něm visí podkova. Před ním stojí často sedláci s koňmi, jindy tam viděti vozy, kola, pluhy, které čekají na správu. Kdo asi v tom domku přebývá? (Kovář.) Co dělá kovář s koňmi? (Ková je.) Co s vozy? (Také je ková.) Co ještě dělá kovář? (Spravuje pluhy, zhotovuje podkovy,

ráfy na kola, hřebíky, kladiwa, sekery, vidle, kosy, srpy, kleště, řetězy atd.) Z čeho zhotovuje kovář všechny tyto věci? (Ze železa.) Místo, kde kovář pracuje, imenuje se kovářna. Jak se jmenuje místo, kde kovář pracuje? Kdo z vás byl již v kovárně? Abyste všichni věděli, kterak to v kovárně vyhlíží, ukážu vám obraz. Ukaž obraz zákům! Zavěším obraz na stojan. Hle, zde v kovárně pracuje kovář. Čím kuje kovář železo? (Kladivem, perlíkem.) To, na čem kovář železo kuje, jmenuje se kovadlina. Nač klade kovář železo, které kovati chce? Ukaž na obraze kovadlinu, N! Kovář kuje obyčejně žhavé železo. Aby bylo železo žhavé, klade je kovář do ohně. Ukaž ohniště na obraze, N! Do ohně fouká se měchem vzduch, aby lépe hořel. Čím fouká se do ohně vzduch, aby lépe hořel? Ukaž měch na obraze, N! Čím topí kovář? (Uhlím.) Žhavé železo je měkké a dá se snadno kovati. Jaké je žhavé železo? Aby se kovář žhavým železem nepopálil, drží je kleštěmi. Čím drží kovář žhavé železo? Když kovář železo kuje, buší to a jiskry lítají ze železa po kovárně. Někdy kovář železo piluje. Čím piluje kovář železo? (Pilníkem.) Jak jmenují se nástroje, kterých potřebuje kovář? (Kovářské.) Jmenujte kovářské nástroje! Chce-li kovář zhotoviti podkovu, udělá to takto: Vezme týč železa a dá ji do ohně. Když je žhavá, položí ji kleštěmi na kovadlinu, kuje ji a pak ji ohýbá. Potom dá ji opět do ohně. Když je zase žhavá, položí ji opět na kovadlinu a dělá zvláštním kladivem do ní díry. Na to podkova se opiluje a pak je hotova. Vykládej, kterak zhotovuje kovář podkovu, N! Když ze žhavého železa jiskry lítají, mohl by si kovář snadno oděv popáliti. Co mívá proto na sobě, aby si oděvu nepopálil? (Zástěru.) Jakou? (Koženou.) Kovář záhy ráno dává se do práce; pozdě na večer přestává pracovati. Jeho práce je těžká. Těžkou prací kovář se tuží a bývá silný. Opakuj a ukonči!

Hádanky.

Když to leží,
mlčí to;
když to běře,
křičí to.

(Řetěz.)

Nejí to,
nepije to:
když to chytne,
křičí to.

(Řetěz.)

Měkké dělám z tvrdého,
tvrdé dělám z měkkého,
s větry rád se pojím,
ale vod se bojím.

(Oheň.)

Kovář.

Oj, práci tělo tuž!
 Hle, kovář celý muž:
 on tělem i duší
 v práci se kruší
 a kladivem buší,
 až železo zvučí,
 a jiskry létají,
 jak hvězdy kmitají,
 a někdy hučí,
 jak víchry ručí,
 plameny vzdouvají,
 že rudá záře
 rumění kováři tváře.

Oj, kovář celý muž,
 jak on ty vlastní služ!
 On v každé době
 sám věří sobě,
 svaly své pruží,
 v míru jen pluhu,
 podkovy, spruhy
 robí; však v boji
 obrem tu stojí,
 ukuje meče
 do kruté seče,
 a přesilnou pěstí
 k vítězství dráhu si klestí.

Blázkovo „Věčné vyučování“.

Kovář.

Buš, perlíku, buš,
 neb čas k práci už,
 slunko zlaté vystupuje,
 dílnu naši osvětluje;
 buš, perlíku, buš,
 neb čas k práci už.

Buš, perlíku, buš,
 jen mne neohluš,
 nech se mi kov dobře daří
 a se vzácný čas nemaří;
 buš, perlíku, buš,
 jen mne neohluš!

Hoř, ohničku, hoř,
 práce mé mi spoř,
 železo již musím kouti,
 nemohu jen pořád dmouti;
 hoř, ohničku, hoř,
 práce mé mi spoř!

Stiš se, hluku, stiš,
 slunce zašlo již:
 nyní budu chválu zpívat
 Tvůrci a pak odpočívát;
 stiš se, hluku, stiš,
 slunce zašlo již.

Karel Rank.

Rozmluva o zámečnicku.

Znám člověka, který jako kovář zhotovuje též rozličné věci ze železa. Kdo je to? (Zámečnick.) Co zhotovuje zámečnick? (Zámky, klíče, kličky, kování, závory, mříže, železné dvěře atd.) Z čeho zhotovuje zámečnick tyto věci? (Ze železa.) Jak se jmenuje místo, kde pracuje kovář? Místo, kde pracuje zámečnick, jmenuje se zámečnická dílna. Jak se jmenuje místo, kde pracuje zámečnick? Dílnu zámečnickou vám ukáží vymalovanou. Ukaž obraz! Ukaž ohniště, N! kovadlinu, K! měch, B! V čem drží zámečnick žhavé železo? (Ve kleštích.) Kterých nástrojů potřebuje zámečnick ku své

práci? (Rozličných kladiv, pilníkův atd.) Když zámečnické železo piluje, klade je do svěráku. Do čeho klade zámečnické železo, když je piluje? Jak nazývají se nástroje, kterých užívá zámečnické? (Zámečnické.) Jmenujte nástroje zámečnické! Při práci má zámečnické také zástěru na sobě. Jakou? Když zámečnické železo kuje, buší to také. Práce zámečnická je těžká. Zámečnické musí býti silný.

Vít a Kašpar začali spolu zároveň choditi do školy, ale nerovně prospívali v umění a mravech. Vít byl nábožný, pilný a poslušný; Kašpar lenivý, zpuřný, nepořádný. Když oba přestali choditi do školy, přišli ku stejnému mistru zámečnickému do učení. Vít dobré mravy zachoval i jako učedník. Kašpar své vlastnosti také stále ukazoval. Vít byl pilný, na vše dával pozor. Kašparovi práce byla obtížná. Kdykoli mohl, lehl si a odpočíval. Mistrovi nelibil se proto Kašpar a zahnal jej brzy. Z pilného Víta stal se po čase hodný mistr, z Kašpara žebrák. Tak vede se lenochům, ležákům vždy. Pamatujte si proto tuto připověď:

Mladý ležák — starý žebrák.

Rozmluva o sklenáři.

Kačenka dostala od Ježíška mnoho hraček. Jimi často si hrávala. Nejraději stavěla je k oknu. Maminka odháněla ji od okna, bála se, aby okno neroztloukla. Ale Kačenka vzala jednou přece své hračky a šla s nimi zase k oknu. Sotva začala si hrát, — tuk — tabule v jednom křídle byla roztlučena. Kačenka lekla se velice. Teď teprv poznala, že maminka dobře jí radila, když ji od okna odháněla. Co nyní? Plakala, a když maminka vešla do světnice, prosila ji vroucně za odpuštění. Protože to bylo po prvé, že něco takového udělala, odpustila jí maminka a napomenula ji pouze, že má po druhé lépe poslouchati. Křídlo s roztlučenou tabulí maminka vyvěsila a poslala je k někomu, aby do něho zasadil tabuli novou. Kdo zasazuje tabule do oken? Do čeho zasazuje sklenář ještě tabule? (Do svítilen.) Co prodává sklenář? (Skla do lamp, do zrcadel, na obrazy, sklenice, láhve, lampy atd.) Z čeho jsou ty věci, které prodává sklenář? Sklo, sklenice a láhve nezhotovuje sklenář sám, ale kupuje je ze skláren (skelných hutí). Kde kupuje sklenář sklo a jiné skelné věci? Když zasazuje sklenář tabuli do okna, dělá to takto: Napřed vyměří, jak je rám dlouhý a široký. Potom vezme skelnou tabuli a protože tyto bývají širší a delší než rám, uřízne dle pravidka z ní tolik, co by se do rámu hodilo. Uříznutou tabuli položí do rámu, připevní ji malými hřebíčky a kolkol ji ještě oblepí. Ukáží vám obraz, na kterém jest namalován sklenář, který zasazuje tabuli do okna. Ukaž jej! Vykládej, kterak zasazuje sklenář tabuli do okna, M! Čím řeze asi sklenář sklo? (Kamenem — diamantem, který je

zasazen do kostěného držadla.) Čím zatlouká hřebíky do rámu? (Kladivem.) Čím oblepuje sklenář tabuli, kterou zasadil do rámu? (Tmelem.) Tmel skládá se z roztlučené křídy, smíchané s olejem. Z čeho skládá se tmel? Aby se tmelem lepiti mohlo, musí býti měkký. Jaký musí býti tmel, kterým se tabule oblepují? Když sklenář tabuli tmelem oblepuje, dělá to rukama a nožem. Kterého nástroje užívá sklenář, když připevňuje tmelem tabuli k rámu? (Nože.) Měkký tmel po čase uschne a ztvrdne. Jaký jest tmel suchý? Potlučená tabule musí se z rámu napřed vybratí, než se tam nová zasadí. Tvrdý tmel vydlabuje sklenář dlátem. Čím vydlabuje tvrdý tmel z rámu? Jak jmenují se nástroje, kterých potřebuje sklenář? (Sklenářské.) Jmenujte sklenářské nástroje!

Opakuj a ukonči!

Brázda byl mistrem sklenářským. Měl sice mnoho práce, ale při tom nezapomínal nikdy na pána Boha. Ve všední dny pracoval pilně, v neděli nikdy. V neděli sloužil pánu Bohu. Chodil do kostela, děkoval pánu Bohu za všechno dobré a prosil ho za požehnání. Pán Bůh ho proto nikdy neopustil, ale pomáhal mu při všem. Jednou vznikl ve městečku, kde Brázda žil, oheň. V krátké době rozšířil se a zasáhl také dům Brázdův. Brázdovi shořelo všechno, sotva životem vyvázl. Smuten pohlížel Brázda na hromadu popele, který z jeho stavení zůstal. Co nyní? Chvilí přemýšlel, ale pak vzmužil se. Důvěra v pána Boha jej posilnila. »Pán Bůh mi pomůže, s jeho pomocí i toto neštěstí přemohu,« řekl sám k sobě. A skutečně. Sousedům bylo Brázdy líto. Milovali jej a proto slíbili mu, že mu všemožně pomohou. Asi za tři měsíce stál na místě, kde byl domek starý, nový. V něm pracoval zase pilně a sloužil dále pánu Bohu Brázda.

Komu pán Bůh pomáhá, ten vše přemáhá.

Dvě sklenice.

Sklenice krásně broušená se octla se stolu bohatého pána v kuchyni, kdež byla postavena vedle sklenice prosté, nebroušené. I pravila sklenice broušená sklenici nebroušené: »Viz, jak jsem krásná, a poznáš hned, jaký jest rozdíl mezi mnou a tebou, prostou sklenicí!« Odpověděla jí sklenice nebroušená: »Není to tvou zásluhou, že tak krásna jsi, nýbrž je to zásluhou toho, který tě brousil; tomu tedy chvála náleží. Ostatně jsme si rovny, neboť jsme obě z téže látky. Však ani ve službě nemáš větší ceny než já; obě sloužíme člověku k pití. I konec náš bude stejný, neb až budeme rozbity, střepiny z nás někde pospolu na smetišti budou odpočívati.«

Nevychloubejme se nikdy zásluhami cizími, ale oceňujme spravedlivé zásluhy své vlastní.

Jos. Zelený. („Malý čtenář“.)

Rozmluva o koláři.

Pohlédněte sem na tento obraz! Zde pracuje jakýsi člověk, a tam v koutě jest několik kol. Jak se nazývá člověk, který zhotovuje kola? (Kolář.) Co zhotovuje kolář ještě? (Vozy, voje, žebřiny, kočáry, sáně, podklady ke pluhům a branám.) Z čeho zhotovuje kolář tyto věci? (Ze dřeva.) Když se na vůz dobře podíváme, vidíme, že jsou na něm mnohé části ze železa. Zhotovuje kolář také železné části vozu? Kolář nezhotovuje tedy celé vozy, nýbrž jen jeho dřevěné části. Kdo zhotovuje železné části vozu? Ku práci potřebuje kolář rozličných nástrojů. Vzpomeňte si na tesaře a stolaře, snad dovedete jmenovati některé nástroje, kterých užívá také kolář, K! A! (Pila, sekera, hoblík, nebozez, dláto.) Mimo tyto nástroje potřebuje kolář ještě jiných. Hle, zde na obraze jest vymalován kolář, který sedí na koníku a řeže něčím dříví. Na čem sedí tento kolář? Nakreslím koníka (vlka) na tabuli. To, čím kolář dřevo strouhá, jmenuje se poříz. Čím strouhá kolář dřevo? Ostrý nůž kolářský nazývá se osník (Schnitzer). Jak se nazývá ostrý nůž kolářský? Kola vozu jsou okrouhlá. Aby je kolář okrouhlá zhotoviti mohl, musí míti kružidlo. Tím nakreslí si na dřevě kruh a dle toho kolo zhotovuje. Co musí míti kolář, aby mohl zhotoviti kola pěkně okrouhlá? Ukaž žákům kružidlo! Kolář potřebuje ještě útorníku. Ukaž jej žákům! Útorníkem kolář rozličné věci přidrzuje. Jak nazývají se nástroje, kterých užívá kolář? (Kolářské.) Jmenujte kolářské nástroje! Kde pracuje kolář? (V kolářské dílně.) Užívá kolář zástěry? Jaké? Opakuj a ukonči!

Rebus.

```

      ř
     ř   ř
    ř   á   ř
     ř   ř
      ř
  
```

Šoupání do důlku.

Když byl Marek časem vyrost, přišel k mistru do učení, aby pro věk dospělejší řemeslo znal k obživení.

Ale v dílně konat práci, to mu pod nos nevonělo: s kamarády nedbalými dovádět jen se mu chtělo.

Když ho mistr někam poslal se slovem: »Přijď brzo zase«, na ulici kluk se toulal, po dlouhém než přišel čase.

Kde je mezi chlupci hračka, mezi ně v tu chvíli stoupá: považme pak! fizolky on do důlku si ještě šoupá!

»Hanba, chlapče, že tak velký Místo hračky této dětské
po hračkách se ještě pidiš, raději dběj díla svého,
místo slušné práce v dílně abys po svém vyučení
po daremných šmejdech slídiš! doved' něco pořádného!«

Doncha.

Rozmluva o bednáři.

Budeme rozmlouvatí o člověku, který zhotovuje sudy. Kdo zhotovuje sudy? (Bednář.) Ukážu vám obraz, na kterém jest bednář namalován. Podívejte se naň dobře! Co zhotovuje bednář? Co ještě zhotovuje bednář? (Konve, putny, puténky, škopky, vany, džbery, stoudve, kádě, okovy.) Věci, které zhotovuje bednář, jmenují se nádoby. Jak se jmenují věci, které zhotovuje bednář? Z čeho zhotovuje bednář tyto nádoby? (Ze dřeva.) Všecky tyto nádoby skládá bednář z tenkých prken. Tato prkna zovou se douhami. Jak se zovou tenká prkna, ze kterých bednář skládá různé nádoby? Douhy spojuje obručemi dřevěnými, mosaznými nebo železnými. Čím spojují se douhy? Douhy bednář štípe z velkých polen dřeva. Aby byly douhy tenké, hladké, musí je bednář ořezati a ohoblovati. K tomu potřebuje rozličných nástrojů. Jmenujte nástroje kolářské! Bednář užívá též těch nástrojů jako kolář. Jmenujte tedy bednářské nástroje! (Píla, sekera, nebozez, osník, hoblík, dláto, poříz, útorník, koník, kružidlo.) Kdy užívá bednář kružidla? (Když dělá do nádob dna.) Mimo to potřebuje bednář, když nádoby pobíjí obručemi, ještě pobíječky a paličky. Čeho potřebuje bednář, když pobíjí nádoby? Jak se jmenuje svět-nice, ve které bednář pracuje? Má bednář při práci na sobě také zástěru? Jakou? Opakuj a ukonči!

Chodí hajný okolo lesa
a nikdy do něho nevejde.

(Bednář okolo sudu.)

Macháč: „Učivo k náz. vyuč.“

Bednář.

Hoj! bednář jsem a pobijím sudy,
až s čela stékají potu mi proudy,
obručí spínám je hbitě a čile
a kladivem buším v bujaré síle:
bum, bum, bum, bum!

Hoj! bednář jsem a pobijím sudy,
veselým zpěvem zaháním trudy,
a třeba při tom ohýbám záda,
přec ruka kladivem bušívá ráda:
bum, bum, bum, bum!

Jos. Kallus.

Bednář Kloudný, dokud mu zdraví sloužilo, poctivě prací živil svou rodinu. Přišel však k úrazu, když štipal dříví. Sekera smekla se mu s polena a hlubokou ránu do nohy mu udělala. Nemohl dále pracovati, ale musel ulehnoti na lůžko. Myslí, že bude musiti již umřítí. Protože nemohl pracovati, nevydělal žádných peněz a octl se se svou rodinou ve veliké bídě. Již dostoupila nouze největšího stupně; neboť v celém domě nebylo ani krejcaru na chléb. V tom vkročí někdo do světnice a táže se, zůstává-li zde bednář Kloudný. I ukázala bednářka na nemocného, řkouc, že on to jest, po němž neznámý pán se táže. »Chvála pánu Bohu, že jsem se na tomto světě shledal s tebou, bratře!« zvolal pocestný a objímal nemocného, »jsem tvůj mladší bratr Zikmund, kterého jste snad za nrtvého měli. V zámořských krajínách zbohatl jsem, avšak umřela mi manželka i děti. To mne pohnulo, abych cizinu opustil a domů se navrátil. Vidím, bratře, že máš mnoho dítek, budu se o vás starati.« Když to nemocný slyšel a bratra poznal, okřál radostí, sepal ruce k nebi a řekl: »Nyní se patrně vyjevila průpověď: »Když jest nouze největší, pomoc boží nejbližší.« Nepřestanu, co živ budu, Bohu děkovati.«

Dle čl. Jos. Syohry.

Rozmluva o hrncíři.

Bohuslávka pomáhala mamince v kuchyni. Míchala zasmažku, hlídala smetany, aby nevytekla, a konala jiné ještě práce. Když tak jednou byla s maminkou v kuchyni, pozorovala zvláště jeden nový, hliněný hrnec. »Ale, maminko, od koho koupila jsi tento veliký, hliněný hrnec?« »Od hrncíře,« odpověděla matka. »To bych ráda věděla, kterak zhotovuje hrncíř z hlíny hrnce,« řekla na to Bohuslávka. »Odpoledne podíváme se k hrncíři, potřebuji nový džbán, ten tam koupíme,« slíbila jí matka. Dle slibu svého vypravila se matka s Bohuslávkou odpoledne skutečně k hrncíři.

Když tam přišly, hrncíř pracoval. Seděl u kruhu a dělal džbány. Na podlaze byla hromáda hlíny, kterou předělával učeník. Byl z vás někdo u hrncíře? U hrncíře vyhlíží to takto: Ukaž zákům obraz! Co dělal hrncíř, ku kterému přišla maminka s Bohuslávkou? (Džbány.) Co ještě zhotovuje hrncíř? (Hrnce, mísy, šálky, talíře, květníky, kalamáře.) Věci tyto jmenují se také nádoby. Jak jmenují se věci, které zhotovuje hrncíř? Hrnčír zhotovuje také kachle. Z čeho zhotovuje hrncíř rozličné nádoby? Hlina, ze které robí hrncíř hliněné nádoby, jmenuje se hrncířská. Jak se jmenuje hlina, ze které robí hrncíř nádoby? Hrnčír než z hlíny nádoby zhotovuje, zvláštním způsobem ji připravuje: Poleje hlínu vodou, načež nohama ji šlape tak dlouho, až se jako máslo krájetí dá. Potom ještě na stole kus po kuse rukama rozmačkává čili hněte, při čemž všechny kamínky odstraní. Vykládej, kterak při-

pravuje hrnčír hlínu, H! Čeho nesmí v ní býti? (Kaménku.) Na čem dělal hrnčír džbány? (Na kruhu.) Bohuslávka nemohla se dosti nadiviti, jak rychle hrnčír džbán má hotový. Položil kousek hlíny na kruh a nohama jím točil. Do hlíny vtláčil palce obou rukou, a sotva se Bohuslávka nadála, byl džbán hotov. I tázala se Bohuslávka hrnčíře, jak to je, že ty džbány takofka v rukou jeho rostou. »To vše činím rukama, když se kruh točí,« řekl hrnčír. »Jak na hlínu tlačím, tak se ona přispůsobuje. Záleží tedy vše na tom, jak dovedný je hrnčír. Čím dovednější je hrnčír, tím pěknější jsou jeho nádoby.« Hotový džbán hrnčír pokaždé uřízl s kruhu drátem a stavěl jej na prkno. Čím uřezoval hrnčír hotové džbány s kruhu? Kam je stavěl? Džbány a jiné nádoby, když je hrnčír na kruhu udělá, jsou měkké. Jaké jsou nádoby, když je hrnčír na kruhu udělá? Aby ztvrdly, nechají se na stinném místě dobře vyschnouti. Potom dají se do pece zvláště k tomu připravené a vypálí se. Co dělá hrnčír s nádobami, aby ztvrdly? Některé nádoby polévá hrnčír, aby byly hladké, klejtem. Čím polévá někdy hrnčír nádoby? Při práci má hrnčír na sobě plátěnou zástěru. Jak se jmenuje světnice, ve které hrnčír pracuje? (Hrnčírská dílna.) Když se Bohuslávka na vše dobře podívala, koupila maminka jeden vypálený džbán. Obě pak navrátily se domů. Podívejte se také jednou k hrnčírí! Opakuj a ukončí!

Jeník učil se hrnčírství. Byl to chlapec velmi neposedný a netrpělivý. Mistr často jej napomínal, aby při práci byl pozornější a lépe si všímal toho, co mu ukazuje. Jeník dělal přece dle hlavy své. Když vyrostl, byl z Jeníka Janek. Janek stal se mistrem hrnčírským. Však lidé neradi od něho kupovali nádoby, protože byly neúhledny a neměly trvání. Pro svou nedbalost musil Janek nyní pykati. Vynasazoval se všemožně, aby jen lepší práci vyhotovil, ale bez výsledku. Čemu z mládí se nenaučil, toho nyní pochopiti nemohl. Lidé o něm říkávali, že je mistr Ledajak, který koná práci ledajak. Buďte vždy hned z mládí bedliví a pamatujte si toto naučení:

Čemu se Jeník nenaučil — Janek se nenaučí.

Hádanky.

Bereme a táhneme ho za ucho
a přec ho to nebolí.

(Hrnec.)

Požívám chleba
víc, než mi třeba,
dávají mi však též kamení,
anobř i hlínu k stavění.
Ano, slyš, byl také jeden král,
jenž mi mládence tři snísti dal.

(Pec.)

Bez nohou jsem, břicho mám,
bez hlavy jsem, pyštek mám,
bez sluchu jsem, ucho mám,
nedýchám a hrdlo mám.

(Džbán.)

Řemeslníci vůbec.

Lidé konají rozličné práce. Co dělá krejčí? kovář? atd. Lidé mají rozličná zaměstnání. Oni pracují, aby si něco vydělali. Peníze, které si vydělají, jmenují se výdělek. Jak se jmenují peníze, které si lidé vydělají? Někteří lidé, když chtějí své práce konati, potřebují rozličných věcí, z nichž něco udělati mohou. Z čeho dělá zámečnický zámky? truhlář stoly? atd. Ten, kdo z něčeho něco dělá, jmenuje se řemeslník. Jak se jmenuje krejčí, protože ze sukna něco dělá? Jmenujte jiné řemeslníky! Který řemeslník dělá sudy? Který řemeslník zhotovuje sedla? (Sedlář.) Který tká plátno? Který barví sukno? Ukaž zákům obraz, na kterém jest sedlář, tkadlec, a barvíř namalován! Jak se nazývá řemeslník, který zhotovuje hodiny? atd. Taž se na jiné řemeslníky, o kterých nebylo rozmlouváno. Je pan učitel také řemeslník? Proč ne? Práce, kterou řemeslník koná, jmenuje se řemeslo. Práce, kterou koná švec, jmenuje se ševcovské řemeslo. Jak jmenuje se práce truhlářova? atd. Má-li řemeslník mnoho práce, najímá si pomocníky, učně a tovaryše. Koho najímají si řemeslníci, když mají mnoho práce? Učni jsou hoši, kteří se učí řemeslu, tovaryši jsou již vyučeni, ti dostávají za práci mzdu. Učni a tovaryši říkají svému pánu »pane mistře«. Jak se jmenuje světnice, ve které řemeslník pracuje? (Dílna.) Co nosivají řemeslníci na sobě při práci? (Zástěry.) Každý má pracovati.

Nikdo bez práce nejt koláče.

Chlapec nestálý.

Jeníček jde na ševcovství,
pod potěhem vzdychá,
i jde raděj na krejčovství,
tu zas jehla píchá.
Jeníček jde na sklenářství,
ale sklo je křehké,
i jde raděj na mlynářství,
pytle nejsou lehké.
Pranic mu po chuti není;
necht' jde k tomu neb onomu,
sotva přijde do učení,
vyžene ho mistr z domu.
Jestli to tak dále půjde,

Jeníčku, co z tebe bude?
Jeníček jde na kovářství,
zástěra mu shoří,
i jde raděj na bednářství,
sudy se mu boří.
Jeníček jde na řeznictví,
to se mu však hnusí;
zkusil taky kominictví,
ale kouř ho dusí.
Pranic mu po chuti není,
kam má jít do učení?
Mnohému se byl již učil,
ničemu se nedoučil.

Zatím uplynula léta,
po mládí a síle veta,
z Jenička se Janek stal,
čas a jmění promrhal.
Nyní musí nouzi třítí,
a tím chránit živobyti,

co si někde vyžebřá,
co mu někdo z lásky dá.
Dříve nechtěl pracovat,
teď se musí nuzovat.
Nyní arci smutně vzdychá,
ale pozdě — honit bycha. —

?

Domácí zvířata.

Rozmluva o psu.

Úvod — velikost — části — čím jest pokryt —
barva — co žere — kde bydlí — hlas jeho — vlast-
nosti — ukončení.

Do vesnice přišel žebřák. Napřed trochu po vesnici se rozhlídl a pak šel žebřat do jednoho většího domu. Když se k němu blížil, slyšel jakési vrčení. Pojednou vyskočilo cosi z malého domku, který stál před domem, začalo na žebřáka vrčeti a nechtělo ho pustiti dále. Kdo to asi byl, jenž na žebřáka vrčel a ho dále pustiti nechtěl? (Pes.) Jak se jmenuje domek, ve kterém bývá pes? (Bouda.) Co dělal pes, když žebřáka uviděl? (Štěkal.) Psa živého jste již všichni viděli. Ukáží vám psa namalovaného. (Ukaž žákům obraz!) Abyste se všichni najednou na toho psa mohli divati, zavěsím obraz na stojan. Pes, který na toho žebřáka štěkal, byl as tak vysoký. (Naznač výšku rukou!) My doma máme psa, který jest menší toho, který na žebřáka štěkal. Ten jest asi tak vysoký. (Výšku naznač rukou!) Všichni psi nejsou tedy stejně velicí, některý jest větší, jiný menší. Mladí psi jsou všichni malí. Jací jsou všichni mladí psi? Staří jsou velicí; někteří jsou menší, jiní větší. Jací jsou staří psi? (Velicí.) Protože není pes vždy stejně veliký, říkáme: Pes roste. Co říkáme, protože nezůstává pes stejně veliký? Pes, který na toho žebřáka štěkal, ležel v boudě. Potom vyskočil. Pes, který není uvázán, běhá sem a tam — pes se pohybuje. Co dělá pes, protože sem tam běhá? Pes roste a pohybuje se, pes žije, ale mluvití neumí. Pes jest zvíře.

Co jest pes, protože žije, ale mluvití neumí?

V domě, kde žebřák chtěl žebřati, měli chlapce Jindřicha. Jindřich často psa chválil a jej hladil. Pes, protože jej hladiti, ohmatati můžeme, má tělo. Co má pes, protože jej hladiti, ohmatati můžeme? Co má pes tady? (Hlavu.) Co tady? (Krk.) Co tady? (Nohy.) Co tady? (Ohon.) Ostatek, co ještě na psu vidíte, jmenuje se trup; to jest trup psa. Ukaž trup psa, N! hlavu, J! krk, H! atd. Jest hlava již celé tělo? Hlava jest část psa. Opakuj, M!

všichni! Řekni tak o krku, K! Kdo tak umí říci o trupu? o nohách? o ocase?

Budu jmenovati všechny části jeho těla. Části těla jsou: hlava, krk, trup, nohy a ohon. (Ukazuj je také!) Ukaž a jmenuj části těla psova, P! Všichni! Kolik má pes hlav? kolik má krků? kolik trupů? noh? ohonů? Teď se dívejte na hlavu toho psa! Hlava jeho jest podlouhlá. Jaká jest hlava jeho? Co má pes na hlavě, aby mohl slyšeti? Kolik uší má pes? Protože pes slyší, říkáme, že má sluch. Co má pes, protože slyší? Některý pes má dlouhé, jiný krátké uši. Jaké mohou býti uši psovy dle délky? Uši toho psa visí dolů, jsou svislé. Jaké jsou uši toho psa, protože visí dolů? Jedna paní měla psíčka, který měl uši nahoru postavené, vzpřímené. Jaké jsou uši psovy, když jsou nahoru postavené? Co má pes po stranách na hlavě, aby mohl viděti? Kolik očí má pes? Protože pes vidí, má zrak. Co má pes, protože vidí? V předu nahoře na hlavě má pes čelo. Ukaž čelo psovo, M! Kolik čel má pes? Dole pod čelem má pes nos, kterým čichá. Čím čichá pes? Nos jest studený a vlhký. Jaký jest nos psův? Protože pes čichá, má čich. Co má pes, protože čichá? Pes má dobrý čich. On čichá z daleka maso. Hledá-li pes svého pána, čichá po cestě tak dlouho, až ho najde. Jaký čich má pes? Pod nosem má pes na hlavě ještě něco, aby mohl žráti. Co jest to? (Huba — tlama.) Na tlamě stojí dlouhé chlupy (vousy). Co stojí na psově tlamě? Kdyby tento pes byl živ a otevřel hubu, viděli bychom v ní také něco. Co má pes v hubě? (Zuby a jazyk.) Zuby jeho jsou ostré a silné. Pez rozkousá jimi i kosti. Jaké jsou zuby psovy? Povím nyní sám, co na hlavě toho psa vidíme. Na hlavě vidíme uši, oči, čelo, nos a hubu. Řekni, kolik toho má pes na hlavě, A! (Pes má na hlavě dvě uši, dvě oči, jedno čelo, jeden nos a jednu hubu.)

Ukaž krk toho psa, M! Horní část krku jmenuje se šíje. Jak jmenuje se horní část krku? Spodní část krku jmenuje se hrdlo. Jak nazývá se spodní část krku? Ukaž šíji! Ukaž hrdlo! Dívejte se nyní na trup! Horní část trupu zove se hřbet. Jak zove se horní část trupu? Ukaž hřbet toho psa! Přední část trupu nazývá se prsa. Jak nazývá se přední část trupu? Ukaž prsa toho psa! Dolní část trupu jmenuje se břicho. Jak jmenuje se dolní část trupu? Ukaž břicho toho psa! Na trupu jest tedy hřbet, prsa a břicho. Jmenuj části trupu, H! Kolik noh má pes? Protože má pes čtyři nohy, říkáme, že jest zvíře čtyřnohé. Jaké zvíře jest pes, protože má čtyři nohy? Pes nemá všechny čtyři nohy vedle sebe. On je má rozložené, dvě jsou v předu a dvě v zadu. Nohy v předu jmenují se přední nohy. Jak se jmenují nohy v předu? Jak nazývají se asi nohy v zadu? (Zadní.) Ukaž přední nohy, K! Ukaž zadní nohy, P! Co má pes dole na nohách? (Prsty.) Na předních nohách má pes po pěti, na zadních po čtyřech prstech. Kolik prstů má pes na předních nohách? Kolik na zadních? Na prstech má drápy. Co má pes na prstech? Pes chodí buď po-

malu neb běhá rychle. Co má tady pes? (Ohon.) Co dělá ohonem? (Ohonem se ohání.)

Aby nám nebylo zima, oblékáme oděv. Nosí-li pes také oděv? Co má pes na sobě, aby mu nebylo zima? (Chlupy.) Všechny chlupy dohromady jmenují se srst. Jak se jmenují všechny chlupy dohromady? Říkáme: Pes jest pokryt srstí. Čím jest pokryt pes? Srst psova může býti buď hladká, krátká neb dlouhá, neb kudrnatá. Jaká může být srst psova? Pes s kudrnatou srstí jmenuje se pudlík. Jak se jmenuje pes s kudrnatou srstí? Co jest pod srstí? (Maso a kosti.) Pes, který na toho žebráka štěkal, byl černý. Kdo viděl psa, který byl jinak zbarvený? Barva srsti psovy může býti rozličná. Jaká může býti barva srsti psovy? Co žere pes? (Maso, chléb atd.) Co žere pes nejraději? (Maso.) Pes jest šelma. Co jest pes, protože nejraději žere maso? Pes zvyká všelikým pokrmům, kterých požívají lidé. Pes chlemstá také rád vodu. Odkud vyběhl pes na žebráka? (Z boudy.) Psa chováme tedy v domě, pes jest domácí zvíře. Jaké zvíře jest pes, protože jej chováme v domě? Když vidí pes cizince, vrčí neb štěká. Co dělá pes, když vidí cizince? Pes štěká také na toho, kdo jej dráždí. Na koho štěká ještě pes? Psů drážditi nemáte. Když se pes dráždí, rozzlobí se a kousne toho, kdo jej dráždí. Proč chovají lidé psa? (On hlídá domu.) Myslivci, když jdou na hon, berou také psy s sebou. Proč? Pastýři užívají také psa. K čemu? (Nedá se stádu rozptýliti.) Také řezníci mívají psy. Pes myslivecký jmenuje se ohař. Jak se jmenuje pes myslivecký? Někteří myslivci mívají chudé, štíhlé psy. Chudý, štíhlý pes nazývá se chrt. Jak se nazývá chudý, štíhlý pes? Řeznický pes jmenuje se hafan. Jak se jmenuje řeznický pes? Pes, kterého užívá pastýř, nazývá se ovčáček. Jak se nazývá pes, kterého užívá pastýř? (Ukaž zákům rozličné druhy psů.) Protože lidé psa k rozličným věcem potřebovati mohou, mají z něho mnoho dobrého — mají z něho užitek. Pes jest zvíře užitečné. Jaké zvíře jest pes, protože nám poskytuje užitek? Pes jest pánu svému věrný. Jaký jest pes ještě? On poslouchá na slovo. Jaký jest, protože poslouchá na slovo? Mladé psy lze rozličným kouskům naučiti; jsou učeliví. Jací jsou psi, protože se rozličným kouskům mohou naučiti? Pes jest tedy užitečný, věrný, poslušný a učelivý. Opakuj, N!

Viz dotýčné články v první čítance!

Psi mívají velmi nebezpečnou nemoc, která se jmenuje vzteklinka. Jak se jmenuje psi nemoc? Kdo psy chová, má je patřičně krmítí a chránítí před krutou zimou i před přílišným vedrem, aby mu neonemocněli. Opakuj a ukonči!

Vesnický hospodský chtěl vyprovoditi cizího pocestného, který pěšky cestoval, aby mu ukázal cestu. Děti šly právě ze školy okolo hospody. Zastavovaly se a dívaly se na pána toho

v pěkných šatech. Hospodský chtěl s sebou vzít psa a odvázal ho od řetězu. Ale pes vrhnul se jako vztekly na jednoho chlapce mezi těmi dětmi a chytil ho do zubů. Hospodský měl co dělat, aby krvácejícího chlapce zuřivému psu z tlamy vytrhul.

»To je nepochopitelná věc,« pravil hospodský, »že se ten pes, který ani kuřeti neublíží, najednou tak vzteká a na toho chlapce tak rozzuřený jest.«

»Já vám to mohu snadno vysvětliti,« řekl soused jeho, který byl ven vyšel, když uslyšel chlapce a ostatní děti křičeti. »Tehle rozpustilý klouček sekal častěji proutkem vašeho psa, který se pro řetěz hájiti nemohl. Bránil jsem mu v tom častěji a varoval jsem ho, on však se mi vždycky vysmál. Ale pes si to dobře pamatoval a teď se na něm pomstil.«

Jednoho dne odešel hospodář do lesa a vzal svého psa s sebou. Za několik hodin přiběhl pes domů, ale hospodář nepřicházel. Pes štěkal, vzpínal se a skákal s jednoho na druhého, tak že konečně lidé domácí si pomyslili: »Snad hospodáře nějaké neštěstí potkalo.« I šli za psem a ten je dovedl do lesa. Tam našli hospodáře, který v jámě ležel a z ní vylézt nemohl.

Pes držel kus masa v tlamě, plová s ním přes potok. V čisté vodě spatřil svůj obraz. Myslí si, že to jest jiný pes a chtěl mu maso honem vzít. Jak ale po něm chňapnul, vypadlo mu jeho vlastní maso z tlamy a potopilo se, tak že nezbylo mu nic.

*Kdo stojí o cizí, přichází o své.
(Kdo chce mnoho, nemívá nic.)*

Čtyři stelou, dva svítí a jeden si lehne.

(Pes.)

Pejsek.

Ten náš pejsek, pudlík malý,
věrte, zasluhuje chvály;
mlsné slepice a husy
stále odehánět musí;
běhá, štěká celý den,
hlídá jab'ka, žito, len.
V noci do boudy se krčí,
nespí, jak se co hne, vrčí,
zvedne hlavu, čichá, čeká;
jde-li zloděj, běží, štěká,
aby lidé rychle vstali,
 pryč zloděje odehnali.
Pejsku, za to rád tě mám,
kurčičku ti vždycky dám.

Mlsný pudlák.

Kdo mi snulal mlíčko,
moje snídaníčko?
Dostanu-li zloděje,
tomu zle se poděje!

Aj, co vidím pak; pudlíčku,
mokrrou, bílou bradu máš?
Hráváš-li si na kočičku?
Proč do kouta zalézáš?

Stydiš se a strachuješ?
Vid', že mlsati víc nebudeš?
Sic tam visí metlička
na mlsného pudlíčka.

K. Vinařický.

Myslivcův pes.

Skáče pes přes oves,
přes zelenou louku,
jde za ním myslivec,
péro na klobouku.

Skáče pes přes oves,
po zaječí sledí;
laňky a jelení,
tí se schováť hledí.

Erben.

Hoch a psík.

- Hoch: Pojď ke mně, malý hafáčku,
seděti se zrovna uč!
Psík: Ach, ach, můj mladý panáčku,
malého mne tak nemuč!
Hoch: S chutí jen do toho, dej pozor jen;
budeš to uměti za jeden den!
Panáček ukazoval a psíček pozoroval:
zrovna seděl, přímo chodil,
když mu do vody co hodil,
s chutí tam skočil, třeba se smočil,
rychle to vynesl ven:
z toho byl hoch potěšen;
rád se též učival hošiček,
byl z něho moudrý pak mužiček.

Dle Hermana K. Vinařický.

Hlídal.

- D. Hlídale, pojď pak, libo-li,
s námi se projít do polí!
H. S vámi věru rád bych šel,
kdybych jen odejiti směl.
D. A proč ne? vždyť my daleko nechceme,
pojď pak jen, pejsku! hned tu zas budeme.
H. Aj! Co to myslíte? Dům by prázdný ostal,
a zloděj škaredý k nám by se snad dostal.

I když šli do polí, Hlídala ze zápraží
za nimi se dívá, sebou sám se blaží.
Pak as půl hodiny běhal kol do kola
po domě, po dvoře, až tam, kde stodola.
A když se vraceli, jenom jak je zhled
tu skočil vesele a byl u nich hned.

V. S. Štula.

Poznámka. Rozmluva o psu jest poněkud delší, může se proto rozdělit na dvě části. Rozmluvy o ostatních zvířatech domácích sestavili jsme dle rozvrhu při této rozmluvě upotřebeného. Na školách ménětřídních k dalším cvičením, jichž počet říd se časem a schopnostmi žáků, vol především rozmluvy o kočce, krávi, koni, kouru domácím a o zvířatech vůbec.

Rozmluva o kočce.

Kdo přede a přede
a přec nic neupřede? (Kočka.)

Pes a kočka bývají mezi sebou nepřátelé. Uhlídali-li pes kočku, běží za ní a pronásleduje ji. V jednom domě bylo tomu jinak. Tam spřátelil se Hlídala s kočkou. Když byl Hlídala v boudě, navštěvovala ho kočka a oba všelicos si vypravovali. Ukáží vám obraz, na kterém jest kočka namalována, když je navštěvou u Hlídala. Podívejte se dobře na tu kočku! Zavěším obraz na stojan. Budeme si vypravovati o kočce. Kdo jest větší, Hlídala nebo kočka? Kočka jest menší než pes. Opakuj, B! Jak nazývají se mladé kočky? (Kotata.) Kotě není tak veliké jako kočka. Kotě roste a když doroste, jest z něho kočka. Kočka, která byla u Hlídala navštěvou dosti dlouho, nezůstala tam pořád. Po chvíli odběhla a honila ptáčky, kteří sedali na dvůr. Kočka se tedy pohybuje, žije. Co jest kočka, protože žije, ale mluvíti neumí? (Kočka jest zvíře.) Kdo z vás měl již kočku v ruce a ohmatal ji? Co má kočka, protože ji můžeme v ruce držeti a ohmatati? (Tělo.) Když jsme rozmlouvali o psu, řekli jsme, že se tělo jeho skládá z částí. Jmenuj a ukaž části těla kočičího, N! V!

Pozorujte hlavu kočky! Hlava kočky jest kulatá. Jaká jest hlava kočky? Co na ní vidíte? (Dvě oči, uši, čelo, nos a hubu.) Co má kočka, protože vidí? čichá? slyší? Kočka má velmi dobrý zrak, ona vidí očima i ve tmě. Jaký zrak má kočka? Huba kočičí jest malá. Jaká jest huba kočičí? Co má kočka po stranách huby? (Vousy.) Co má kočka v hubě? (Jazyk a zuby.) Zuby kočičí jsou špičaté. Jaké jsou zuby kočičí? Krk kočičí jest krátký, sotva jej lze od trupu rozeznati. Jaký jest krk kočičí? Jak zove se horní část krku? Jak dolní? Ukaž trup této kočky, M! Jmenuj části trupu psůvá, D! Ukaž a jmenuj části trupu kočičího, L! Čím chodí kočka? Kolik noh má kočka? Jaké zvíře jest, protože má čtyři nohy? Nohám kočičím říkáme jinak pacičky. Jak říkáme

nohám kočičím jinak? Co asi jest na nohách kočičích? (Prsty.) Co na prstech? (Drápy.) Když kočka chodí, našlapuje na prsty; ona se plíží, její chůze jest plíživá. Jaká jest chůze kočky? Proč asi se kočka plíží? (Aby jí myši neslyšely.) Ona umí dobře běhati, skákati a léztí. Co má tady kočka? (Ohon.) Ocas kočky jest dlouhý a na konci špičatý. Jaký jest ocas kočky? Čím jest pokryt pes? Čím kočka? Srst kočičí jest jemná a hladká. Jaká jest srst kočičí? Jaká jest srst té kočky dle barvy, která jest u Hlídala návštěvou? Jaké barvy může býti ještě srst kočky? (Černá, bílá s černými skvrnami, bílá s ryšavými pruhy atd.) Barva kočky může býti rozličná. Co žere kočka? (Maso, chléb, mléko — myši a krysy.) Co žere kočka nejraději? Co jest kočka, protože žere nejraději maso? (Šelma.) Lidé chovají kočky v domě, aby chytaly myši. Proč chovají lidé kočky? Jaké zvíře jest kočka, protože ji chováme v domě? Odpočívá-li kočka, vyhřívá-li se na slunci, chrápe. Když chrápe, říkáme, že přede. Jak říkáme, když kočka chrápe? Má-li kočka hlad, mňouká. Co dělá kočka, když má hlad? Ráno a častěji za den umývá se kočka pacičkami, aby byla čistá. Kočka jest zvíře čistotné. Jaké zvíře jest kočka? Protože kočka chytá myši, jest zvíře užitečné. Jaké zvíře jest kočka, protože chytá myši? Ona jest užitečná také proto, že se z její kožešiny dělají rukávníky, rukavice a kožichy. Co se dělá z kožešiny kočičí? Vidí-li kočka někde mléčko neb něco jiného, mlsá ráda. Jaká jest kočka, protože ráda mlsá?

Malá Bětuška hrávala si ráda s kočičkou, ale jednou poškrábala ji kočička bez příčiny. Říkáme proto, že jest kočka zvíře falešné. Co vypadá jako kočka a není to kočka? (Kocour.) Jak říkáme kocouru jinak? (Mourek, macíček.) — Opakuj a ukonči!

Kotátko velmi rádo mlsalo. Jednou našlo na míse něco bílého a to bylo sladké jako cukr. Kotátko vylízalo honem celou misku. Ta bílá sladká vodička byla jed na myši. Kotátko se otrávil a bídně pošlo.

Nebudte takovým mlsným kotátkem!

V jednom domě neměli koček. I rozmnožily se myši tak, že lidé ani jísti nemohli. Posadili-li se ke stolu, tu i na talíře i mísy myši lezly. Avšak když jistý muž přinesl tam kočky, měli lidé pokoj od myši. Za to děkovali obyvatelé domu muži tomu a dali mu mnoho peněz.

Živá to pastička na myši,
skoro v každé chýži:
šedounká, černá, neb bělavá
a vždycky mlsná.

Která přadlena přede bez přeslice?

Tázala se hryzka, je-li chňapka doma?

(Myš a kočka.)

Macík.

D. Macičku! jaký pak zvyk to máš,
pořád se mi lížeš, umýváš?

M. Protože se všechněm zostudí,
kdo nic na čistotu nehledí,
hlavu i nožky, i vše čisté miti, —
nesmí u mne jináče to býti.

A náš macínek milý, jak se vidí,
cti veliké došel u všech lidí.
Kdy chce, smí být v našem pokoji,
i na klín si ho berou častěji.
Myslím, na čistotu, mytí že vždy dbal:
všude také cti a přízně požíval.

V. S. Štule.

Kotata.

Kotata, teď vám jména dám,
jak vás podle vtípu znám.
Ty se jmenuj Hedvábnice,
a ty druhá Chrápavice,
ty pak třetí Chytalka,
a ty čtvrtá Mlsalka!

Čemu se kotata naučila,
vyrostlá dle zvyku prováděla.
V klíně sedávala Hedvábnice,
na peci chrápala Chrápavice,
Chytalka myši chytala,
Mlsalka misky lízala.

K. Vinařický.

Kočička.

Naše bílá kočička
ta má dobrá očička:
ona věci po tmě vidí,
všude hledá, všude slídí.
Jak se někde myška kmitne,
hop a chlamst — a hned ji chytne. —
Kde dobrá kočička,
tam je plná moučníčka.
Leč krom dobrých očiček
má též mlsavý jazýček:
všude ve dne v noci slídí
a kde neukryto vidí
mléko, máslo, neb kus plině, (sádla)
hop a chlamst — a hned to smlsne.

Kde je mlsná kočička,
tam je schratná Ančička.
Ale naše kočička
je vám celá hezičká:
umyje se pěkně ve dne,
pak si vedle kamen sedne,
a když zticha všechno všade —
ona chrápe, ona přede,
a když přede kočička,
veselá je světnička.

Přel. J. K.

Děťátko i kočička.

- D. Kočičko, nesmíš tak mne škrábati
a tím pazourkem ostrým sekati,
nožičku hladkou radši dej mi sem!
- K. Tu jest, panenke, na ji, tu si vem,
než dej si dobrý pozor, co ti řeknu:
nesmíš mne bítí; sice zas tě seknu.

I hrálo si s ní dítko hodný čas,
a když kočičku někdy kleplo zas,
jak ránu a bolest kočička cítila,
pazourkem to hnedky holčičce vrátila,
až ručka jí útlá krví se zbarvila.
Než obě nic z toho sobě nedělaly,
a spolu jak jindy za dobré bývaly.

V. Štule.

Kocour se vyplatil.

Horo, horo, vysoká jsi —
spadl kocour do podmáslí, —
omočil se pěkně celý,
proč byl mlsný a tak smělý?

Jak se mu to bidně skáče,
když tu žblunknul do krajáče,
mokrý kulhal, smutně pravil:
»To jsem si to pěkně spravil!«

Přišla k tomu ještě metla,
mlsnost jemu celou smetla.
Chtěl's ty, mlsný, dobré hody:
za to's nabral — košem vody.

Doucha.

Kočička a pejsek.

Kočička ta naše
okolo se kouká;
ráda by cos na zub
a tu pořád mňouká.

Bedlivý náš pejsek
naproti ní sedí,
opatrným očkem
na tu přízi hledí.

Kdykoli chce něco,
vždycky tak si vede; —
jak se našupala,
sedne si a přede.

Dobře pozor dává
jako všechny časy:
počítá, co nitěk
bude z toho asi.

Doucha.

Rozmluva o krávě.

Jak se jmenuje to veliké zvíře domácí, které poskytuje nám mléka na kávu i na jiné pokrmy? Proč říkáme, že jest kráva zvíře? Jak nazývá se mladá kráva? (Tele.) Ukázu vám obraz, na kterém jest kráva namalována. Jmenuj části těla kravského, P! Co má kráva na hlavě? Kolik rohů má kráva na hlavě? Jsou ony přímý neb ohnutý? Uvnitř jest roh prázdný. Pravíme: Roh kravský jest dutý. Jaký jest roh kravský uvnitř? Rohama brání se kráva, chce-li jí někdo něco zlého udělati. Čím brání se kráva? To, čím se bráníme, zoveme zbraní. Jak zoveme to, čím se bráníme? Rohy jsou krávě zbraní. Čím jsou rohy krávě, protože se jimi brání? Rohama kráva trká, bodá, když se brání. Co dělá kráva rohama, když se brání?

Ukaž krk této krávy, B! Krk krávy jest rovný. Jaký je krk krávy? Pod krkem má kráva svistou kůži, která sem tam se pohybuje, když kráva jde. To jest lalok. Jak se jmenuje svislá kůže pod krkem kravským? Ukaž lalok, A! Ukaž a jmenuj části trupu kravského, N! Kolik noh má kráva? Jaké zvíře jest proto, že má čtyři nohy? Na nohách má kráva kopyta. Co má kráva na nohách? Kopyta kravská nejsou celá, jsou ve dvě rozpoltěna. Zvířata, která mají kopyta ve dvě rozpoltěna, zoveme dvouzapnehtníky; kráva jest dvouzapnehtník. Co jest kráva, protože má kopyta ve dvě rozpoltěna? Ukaž ohon krávy, K! Je ohon její krátký nebo dlouhý? Visí-li dolů, sáhá téměř až k zemi. Je ohon tlustý neb tenký? Na konci porostlý jest ohon dlouhými chlupy. Čím jest ohon kravský na konci porostlý? Říkáme, že dlouhé chlupy na konci ocasu tvoří chvost (strápec). Co tvoří dlouhé chlupy na konci ohonu kravského? Ohon kravský jest tedy chvostnatý. Jaký jest ohon kravský, protože končí chvostem? Čím jest pokryta kráva? Srst kravská jest hladká a stejně dlouhá. Jaká jest srst kravská? Jaké barvy je srst této krávy? Jaké barvy bývá ještě srst kravská? Kráva strakatá jmenuje se straćena. Jak se jmenuje kráva strakatá? Kráva se pase. Co žere kráva, když se pase? Co ještě žere kráva? (Jetel,

v zimě řezanku, seno, zemáky, řepu.) Kráva jest zvíře veliké a proto spotřebuje mnoho potravy. Ona potravu pohltne, běře ji zase do huby a přežvykává ji. Když se kráva napase, bývá ve chlévě. Kde bývá kráva, když se napase? Jaké zvíře jest kráva, protože ji chováme v domě? Je-li kráva ve chlévě a chce-li ven, buči. Co dělá kráva, chce-li ze chléva ven jíti? Kráva nám dává mléko. Co dává nám kráva? Co připravuje se z mléka kravského? Hospodář prodal krávu řezníkovi a ten ji zabil. Co máme z krávy, když ji zabijeme? (Maso, lůj, kůži a rohy.) Jak slove maso z krávy? K čemu užívá se loje? (Lojem mastíme, mydláři z loje dělají mýdla a leji svíčky.) Komu prodává řezník kůži kravskou? Co s ní dělá koželuh? Kdo kupuje rohy kravské? (Hřebenař a soustružník.) Co zhotovuje se z rohů kravských? (Hřebeny, knoflíky a jiné věci. Od krávy máme tedy veliký užitek. Jaké zvíře jest proto kráva, že poskytuje nám tolik užitku? (Užitečné.) Krávě podoben jest vůl a býk. Která zvířata jsou krávě podobna? Vůl a býk nedávají nám mléka; maso jejich jest však chutné. Vola užívá se k tahu. K čemu užívá se vola? Co tahá vůl? — Kráva, vůl a býk jmenují se dohromady hovězí dobytek. Jak jmenují se kráva, vůl a býk dohromady? Hnůj hovězího dobytka vyváží rolník na pole, hnojí jím pole, aby se tam rostliny lépe dařily.

Opakuj a ukonči!

Když jsem byl mlád,
čtyřmi jsem vlád;
hory, doly jsem převracel,
po smrti jsem k tanci šel.
(Vůl — kůže jeho.)

Jde červený žvác,
má dva roháče,
čtyři cupitáče,
sedmý omytáč.
(Vůl.)

Říkadla.

Není větší potěšení
nežli kráva v chlévě;
ráno si ji podojíme,
večer mléko sníme.

Erben.

Pas se, kravičko, pas se,
nabereš masa na se;
nebudeš-li se pásti,
nabereš jenom kosti.

Sužil.

Malý pasák.

Já jsem pasák maličký,
rád pasávám kravičky.

Na pole je vyháním
do bujného jetele:
zpívám a se proháním
rozmarně a vesele.

Večer matička když moje
přisedne k nim k dojení,
tu jím smetanové zdroje
z vemena se pramení.

Ony mléka sladkým tokem
celý dům náš pohostí,
a telátkem každým rokem
mé zvětšují radosti.

Máslo, sýra v naší chatce
v zimě, v létě bývá dost,
to jak mandle chutná sladce,
jím za vděk rád bere host.

Proto kvítím vonné nivy
šije jejich ovínu :
vždyť ty milé kravky živi
celou naši rodinu.

Jos. Kallus.

Pasačka.

Zahnalo děvče krávy
do hájka, do otavy.

Kéz by tatíček přišel
a mé kravičky našel!

Kravičky potratilo
a samo zabloudilo.

Hle, již tatíček, již jde
a mé kravičky vede.

Sušil.

Kráva.

Kravičko, jak mám tě ráda,
počkej, půjdeš hned do stáda;
až pak večer přijdeš domů,
na žleb trávy dám ti k tomu.
Ty mě dobré mléko dáš,
nechť se za to dobře máš!

B. Št.

Rozmluva o koni.

V městě je mnoho krásných a vysokých domů. Když jsem tam naposled byl, líbil se mi zvláště jeden na náměstí. Byl vyšší ostatních a měl veliká vrata, nad kterými visel zelený věnec. Mnoho lidí do něho vcházelo a z něho zase vycházelo. Zastavil jsem se u něho na chvíli. Potom přijel tam jakýsi voják. Voják ten nepřišel tam pěšky, on přijel — ale ne na voze. Na čem as přijel? (Na koni.) Co bylo as v domě, ku kterému voják přijel? (Hostinec.) Voják koně uvázal, potom přinesl mu v žlabě ovsu a sám pak vešel do hostince. Mám tuto obraz. Na něm jest namalován kůň toho vojáka. Budete-li hodni, ukázu vám jej. (Ukaž.)

Teď jste koně viděli. Abyste se všichni zároveň mohli naň dívat, zavěším obraz na stojan. Kůň toho vojáka byl tak vysoký, jako ten voják. Kůň je tak vysoký jako muž. Jak vysoký je kůň? Byl-li kůň toho vojáka vždy tak veliký? Pokud byl mlád, byl malý, potom rostl, až z něho urostl veliký kůň. Jak se jmenuje mladý kůň? Na koni můžeme jezdit sem tam, kůň se pohybuje, žije. Co jest kůň, že žije, ale mluvit neumí? (Zvíře.) Znáte ještě

jiná zvířata? Které zvíře jest asi tak veliké jako kůň? (Kráva.) Voják svého koně často hladíval. Co má kůň, protože jej pohladiti, ohmatati můžeme? (Tělo.) Prohlédneme si tělo koňské. Jmenuj části těla koňského, D! Ukaž hlavu koňskou, R! Hlava koňská jest podlouhlá. Opakuj, N! Co vidíte na ní? (Uši, čelo, oči, nos, hubu.) Uši koňské jsou vzpřímeny a špičaté. Kůň může své uši snadno do předu naklouiti. Říkáme o něm, že ušima stříhá. Co dělá kůň ušima? Kdy stříhá ušima? (Když naslouchá.) Ukaž krk koňský, F! Krk koňský jest dlouhý a ohnutý. Jaký jest krk koňský? Na krku jsou dlouhé chlupy — hřiva. Hřivou jest krk koňův ozdoben. Ukaž trup koňský, M! Jaký jest trup koňský dle délky, krátký nebo dlouhý? (Dlouhý.) On jest také kulatý jako válec; proto říkáme: Trup koňův jest dlouhý a válcovitý. Opakuj, Z! Jmenuj a ukaž části trupu, B! Kolik noh má kůň? Jaké zvíře jest tedy? Nohy koňovy jsou tenké. Říkáme, že jsou štíhlé. Jaké jsou nohy koňovy, protože jsou tenké? Na nohách má kůň kopyta. Na každé noze má po jednom kopytě. Protože má kůň na každé noze po jednom kopytě, jest jednokopytník. Co jest kůň, protože má na každé noze jen po jednom kopytě? Co přibíjí kovář koni vespod na kopyto? Proč? (Aby se kopyto neotřelo, neuchodilo.) Cítí-li kůň bolest, když se přibíjí podkovy na kopyta? Proč ne? (Potože jsou kopyta z rohu.) Kůň může choditi pomalu, krokem. Jde-li rychle, říkáme, že klusá, že jde klusem. Nejrychlejší jest chůze koňova, uhání-li cvalem. Kůň může tedy choditi krokem, klusem, cvalem. Jak může kůň choditi? Kůň může též vyhazovati zadními kopyty. Děti nemají choditi blízko ke koňům, mohli by od nich býti těžce poraněny. Ukaž ohon koňův! Co dělá kůň ohonem? (Ohání se.) Čím jest porostlý ohon koňův? Dlouhé ty chlupy jmenují se žíně. Čím jest tedy porostlý ohon koňův? (Žíněmi.) Žíně v ocase jsou dlouhé a přistřihují se. Čím jest pokryt kůň? Srst koňská jest krátká a hladká. Jaká je srst koňská? Kůň toho vojáka byl černý. Viděl z vás již někdo koně jiné barvy? Jaké? Dle barvy jsou koně bílí, černí, hnědí, strakatí. Jaké rozeznáváme koně dle barvy? Kůň bílý jmenuje se bělouš. Jak se jmenuje kůň bílý? Kůň černý jmenuje se vraník. Jak se nazývá kůň černý? Kůň hnědý nazývá se hnědouš neb ryzka. Jak sluje kůň hnědý? Kůň strakatý zove se strakoš. Jak zove se kůň strakatý?

Kůň dostal od toho vojáka ovsu do žlabu. Co žere kůň ještě? (Seno, jetel, řezanku.) To, co kůň žere, jmenuje se obrok. Jak se jmenuje to, co kůň žere?

Kde chováme koně? (Ve stájích — v konárnách.) Jaké zvíře jest kůň, protože ho chováme v domě? (Domáci.) Když voják, kterému kůň náležel, z hostince se k němu vrátil, zavolal na něho kůň jakoby radostí smáti se chtěl, mhhh. Kůň vždy volá mhhh. Říkáme proto o něm, že se řehťá. Jak říkáme o koni, protože volá mhhh? (Potom sedl si voják na koně a odjel pryč. Na koni můžeme jezdit, on tahá také vůz, kočár, sáně, pluh, brány. Tím

působí kůň člověku užitek — kůň jest užitečné zvíře. Jaké zvíře jest kůň, protože mají lidé z něho užitek? Z koně máme ještě jiný užitek. Když koně zabijeme, máme z něho maso. Co ještě? (Kůži, žíně, sádlo, kosti.) Co se zhotovuje z kůže koňské? (Řemeny.) Co dělá se ze žíní? (Smyčce a sýta.) Též vycpávají se žíněmi židle, pohovky a žíněnky. K čemu užívá se sádla koňského? K čemu masa? K čemu kostí?

Jednou přivedl k nám jakýsi člověk koně, který uměl lépe počítati než mnohý z vás. Kůň vojenský uaučí se choditi dle zvuku trouby. Jaké zvíře jest kůň, protože se všelichému naučí? (Učelivě.) Kůň je také udatný, on se nebojí, když jde s vojínem do boje. Opakuj a ukonči!

Viz dotýčné články v první čítance!

Má to dvě hlavy a běhá to po čtyřech nohách.

(Jezdec a kůň.)

Jaký —rok jest koním milý?

(Obrok.)

Čtete od konce: Kobyla má malý bok.

Kdo přechosto stříhá a ještě nic nepřistříhl?

Jistý chlapec rád u koní býval a často žíně trhal. Jednou přiblížil se ku koni, aby žíně na oka vytrhl. Ale v tom kopl ho kůň tak silně do nohy, že se hoch svalil a vstáti nemohl. Noha byla přeražena.

Jiný opět hoch, jménem Vašíček, rád na koni jezdíval. Kde jen mohl, hned si na koně sedl. Jednoho dne potkal muže, který na jednom koni seděl a druhého s sebou vedl. »Nechte mně sednout na toho koně,« pravil Vašíček. »Sedni si,« pravil muž. Ale sotva byl Vašíček dosedl, začal se kůň vzpínat a vyhazovat. Chlapec nemohl se udržeti, spadl s koně a potloukl se velice. Štěstí jeho bylo při tom, že ho kůň nepošlapal.

Rolník sedlal koně, chtěje do města jeti. Viděl sice, že schází koni v jedné podkově podkovák (hřebík), pravil však: »Pro jeden podkovák nebude snad zle.« Odjel. Ještě neurazil ani půl cesty, ztratil kůň podkovu. »Kdyby tu na blízku byla kovárna,« pravil sedlák, »dal bych koně okovati; ostatně tři podkovy také stačí.« Kůň však odštípl si na kamenité cestě kousek kopyta (rohu), na němž podkovy nebylo, a kulhal. Brzy na to vyskočili z lesa, kterým sedlák jeti musil, dva loupežníci, aby jezdcu oloupili. Na kulhavém koni nemohl jim uniknouti. Loupežníci vzali rolníkovi koně s řemením, ano i vak s jeho penězi a uprchli. »Toho bych

se nebyl nadal,« prohodil rolník, »že pro jednu podkovu přijdu o koně a o peníze.«

Truchlivě a zdolouhavě vracel se pak pěšky domů a navždy si pamatoval pravidlo, že nedbalost v malých věcech přináší často velikou škodu.

Koníček.

Hop, koničku, hop, hop, hop,
ze sedla mne nevyklop!
Když tě řezbář pracoval,
dobré nohy tobě dal.

Hop, koničku, hop, hop, hop,
svou hlavu hezky sklop!
Pokud budu ještě mlád,
budeš ty můj kamarád.

Pročež, koni, hop, hop, hop,
už se k rychlé jízdě vzchop!
Však já brzy vyrostu,
mého bratra nos pak tu.

K. D. Kurša.

Koňské barvy.

Podle barvy zveme koně:
vrané, popelavé, broně,
plavé, tigry, myšky,
ryzky, hnědky, lišky,
jablečáky a siváky,
višňáky a plesniváky.

K. Vinařický.

Dřevěný koníček.

Ty, milý koničku
dřevěný můj,
pojď ze své maštálky,
hezky mi stůj!

Už se mi, koničku,
k poskoku vzchop:
už oba jedeme
hopity, — hop!

Abych ti čabraku
a sedlo dal,
oprať a bičik svůj
do rukou vzal.

Umíš ty jechati,
máš dobrý klus;
cesty jsme hodný už
ujeli kus. —

Pohleď, jak ostruhy
na botkách mám,
poslouchej, sice ti
ostruhou dám!

Koníčku můj milý,
žeš dobře jel,
chci, abys po jízdě
pokoj zas měl.

Fr. Doucha.

Hra na živého koníčka.

Maličký Jeníček
bičkem točí:
»Karle, buď koníkem,
já budu kočí.

Hatou hatou!
pojedu do Prahy
cestičkou zlatou!»

Karel si oprať dal
okolo boku,
Jeníček vodil ho
ke klusu, skoku.

»Hatou, hatou!
už jedem do Prahy
cestičkou zlatou.«

Kočí ten maličký
a koník spolu
jedou tu nahoru
a zase dolů.

»Hatou, hatou!
brzo tam dojedem
cestičkou zlatou.«

Jaká to radost je
poklusat sobě,
a pak si oddechnout
po krátké době!

Hatou, hatou!
do Prahy dojeli
cestičkou zlatou.

Doucha.

Co by koníček rád.

Koníčku můj, počkej chvílku jen!
Co bys rád, až budeš ustrojen?
Koník pravil: »Dej mi hezké saně,
může si tvůj panák sednout na ně.
Pak mě zapřáhni zas do kočárku,
netřeba, bych s jiným chodil v páрку.
Dej mi někdy vozík řebřinový,
široký a pevný, pěkně nový.«
Do řebřin se věru vejde mnoho:
pohledme jen, co je tady toho.

Doucha.

Na dřevěném koníku.

Když se Bojmil dobře učil,
pro zábavu smí si hrát;
na koníka houpacího
sedá si pak jezdec rád.

»Koníku ty osedlaný,
jen ať pozorně mi jdeš!
Až tu cestu urazíme,
obroku ty dostaneš.«

Sestřička se vedle něho
na koníka posadí;
upřímní — se jeden s druhým
ani málem nevadí.

Že jsou vždycky hodné dítky,
každý je tak miluje;
a když oba radost mají,
s nimi se též raduje.

Doucha.

Pták a koníček.

P. Koníčku! hled, co zrní v žlabě máš;
nu, snad mi také něco z toho dáš?

- Zrníčko jedno, snad i dvě mi dáš,
 aj, pak se ještě sám dost našupáš.
 K. Vem, ptáčku, vem si směle, jen si vem:
 ty i já -- dost oba mít budem.

I jedli spolu. Že koníček přál,
 i sám i pták se hezky našupal.
 Když ale přišlo parné léto k nim,
 tu hrozné hejno much přilítlo s ním.
 Než na sta jich zobáčkem ptáček pochytal,
 a tu koníček bolesti od nich nepoznal.

V. S. Štule.

Kůň a hřibátko.

Poskoč si jen, ty hřibátko roztomilé,
 jak vítr sem tam, čiprně vesele,
 dříve než pomyslíš, svoboda pomine,
 a jak jen dorosteš, práce ti nastane,
 starostí budeš pak věru dosti mívat:
 pluhem orávat i jezdce nosívat.

Vesele skákalo hřibátko to milé
 a radost dělalo dobré té kobyly;
 smělo si hrát i čtveračit smělo,
 a tak mu rostlo silné, velké tělo.
 Po letech ale měli jste viděti,
 s jakým to umělo vozem ujížděti!

V. Štule.

Rozmluva o oslu.

Znám zvíře, které nechodilo do školy a přece naučilo se říkati: i—a. Kdo ví, které jest to zvíře? Abyste osla všichni poznali, budeme o něm rozmlouvati. Ukážu vám obraz, na němž jest osel namalován.

Proč jest osel zvíře? Kterému zvířeti jest osel podoben? (Koni.) Které z těchto dvou zvířat jest větší, osel nebo kůň? Osel jest menší než kůň. Opakuj, A! Jmenuj části těla oslího! Jaká jest hlava jeho? (Podlouhlá.) Co má osel na hlavě? Uši jeho jsou dlouhé. Říká se oslovi proto dlouhoušák. Jak se říká oslovi, protože má dlouhé uši? Jaký jest krk oslí? (Dlouhý, ohnutý.) Má osel také hřivu? Kolik noh má osel? Jaké zvíře jest osel, protože má čtyři nohy? Co má osel na nohách? (Na každé po jednom kopytě.) Jaké zvíře jest osel, protože má na každé noze po jednom kopytě? (Jednokopytník.) Na kopyta oslí přibíjí kovář také podkovy. Co přibíjí kovář na oslí kopyta? Kůň rád běhá, jest tedy čilý, osel však jest váhavý. Kůň umí rychle běhati, osel

však jest zdlouhavý. Osel jest tedy zvíře váhavé a zdlouhavé. Opakuj, M! Za to umí osel choditi po stráních a po kamenitých cestách, kde by kůň klopýtal a padal.

Dva chlapci pozorovali jednou osla. Z prvu myslili, že je to kůň. Potom jeden z nich podíval se na ohon jeho a hned poznal, že je to osel. Jak to? Ohon oslí podobá se kravskému a končí chvostem. Čím jest pokryt osel? Srst oslí není tak hladká jako koňská. Jaká není srst oslí? Jaké barvy jest srst oslí? (Šedá neb nahnědlá.) Co žere osel? (Oves, seno.) Osel žere rád také bodláky. Co žere osel rád? Kde chováme osla? Jaké zvíře jest osel, protože jej chováme v domě? Jak umí osel říkati? (I—a.) Protože osel tak říká, pravíme o něm, že hýká. Co dělá osel, protože říká i—a? Osel táhne vůz. V krajinách, kde není rovných cest, kde jsou vysoké hory, nakládají lidé na hřbet oslovi obilí a jiné věci a on je nosí na hory. Oslo užívá se k nošení břemen. K čemu se užívá oslů? Říká se, že jest osel hloupý, však tomu není tak. Poznát on svého jezdce mezi velikým davem lidí a také cestu, kterou několikrát konal, dobře si zapamatuje. Když se osel zabije, jest z něho chutné maso, které se jídá. Kůže oslí se vydělává a potahují se jí bubny. Jaké zvíře jest tedy osel, protože nám poskytuje tolik užítku? (Užitečné.)

Opakuj a ukonči!

Obchodník měl osla, který chodil se solí do blízkého městečka sám a večer se vždycky pořádně vrátil. Jednoho dne bylo velmi horko a tu lehl si osel s nákladem do potoka u cesty a hodnou chvíli se ve vodě chladil. Sůl se zatím ve vodě rozpustila. Když osel vstal, necítil již břemene, a vesele a lehkým krokem přišel s prázdným košem do městečka.

Od nynějška, pravil kupec, bude osel chtíti pokaždé v potoce se váleť; já mu to zařenu. I naložil oslovi houby, jakých se užívá k mytí. Jakmile osel potok spatřil, běžel spěšně k vodě a lehl do ní, aby se sprostil nákladu. Ale tentokráte se ošidil. Houby nasákly vodou, osel přes vše namáhání nemohl ani vstáti. Byl by zajisté ve vodě zahynul, kdyby se mu bylo nepomohlo.

Od té doby neléhal si osel nikdy s nákladem do vody. Z toho viděti, že osel není zvíře hloupé, že jenom jednou dá se ošiditi.

Člověk jeden naložil zboží na koně a na osla. Když cestou osel tíže nákladu snést nemohl, prosil koně, aby mu nésti pomohl. Kůň odmítl hrdě žádost oslovu. Za nějaký čas klesl osel pod břemenem a zdechl. Pán naložil nyní veškerý náklad oslův na koně. Stáhl s osla kůži a i tu koni přiložil. »Běda mně, nešťastnému! Jak jsem se se zlou potázal!« nařikal kůň. »Nechtěl jsem částky nákladu nésti, musím nyní celé břemeno i kůži oslovu vléci.«

Jaký —lák miluje osel? (Bodlák.)

Chlapec a osel.

Osítku, osle! líné ty zvíře —
mohl bys choditi s ušima k míře.
Kopyto koňské, ohon jak kráva,
z toho ti vzchází skrovničká sláva.
Ia! Ia!

Jen se mi nesměj, hošíčku, hochu!
Povím ti něco, poslechni trochu:
Dlouhé mám uši, loudavé chody,
pichlavé bodláky, to jsou mé hody.
Slyším však dobře, na jisto stoupám,
pána o obrok též neoloupám.
Jak mě Bůh stvořil, nosím se stále,
že tak mne haníš, není ti k chvále.
Ia! Ia!

Fr. Krček.

Kůň a osel.

Lávka úzká,
houpavá a kluzká
vedle bahniště se táhla.
Tou šel osel ponenáhla,
a hle, přešel bez nehody.
Za ním, jakoby ho svými body
jezdec bodal touž' a túže,
kůň tou cestou klopotal
a — žbluňk po krk do kaluže.
Osel se ho poučovat jal:
»Kdybys byl tak pozorlivě
jako já se tudy bral,
nebyl bys ty šlápl křivě.« —
— »Nepokládej, špatný druhu,«
vece kůň, »sí za zásluhu,
že dle tvého přirození
tobě klopýtnoutí není;
těž bys jen tak váhavě byl šel,
kdybys o závod se hnátí měl.«

S. K. Macháček.

Hoch a osel.

Hoch: Jmenuj, oslíku,
chytrý chlapíku,
zvíře, které lidem slouží,
po lenosti vezdy touží,
jež má dlouhé uši, rozum skoro žádný,
šedou srst a kročej těžkopádný,

které umí »i—a« hýkati,
náklad nosit, vozy táhati!

Osel: Věru, těžko hádati:
nemohu ho poznati;
rád se šetřím trochu.
Jmenuj mi je, hochu,
ať je také znám!

Hoch: Tys to, osle, sám.

Blažkova „Vyučování věcné“.

Rozmluva o ovci.

Včera šel jsem procházkou. Nedaleko cesty byla louka. Tam seděl na kopečku pastýř. Měl při sobě psa a pískal na píšťalku. Na louce páslo se mnoho zvířat — as tak velkých jako pes. Pojednou narovnal se jedno z nich, ohlédlo se kolkol a volalo: bé, bé.

Zda-li pak víte, jak se jmenovalo zvíře, které volalo: bé, bé?
(Ovce.)

Pastýř pásł ovce. Ukážu vám obraz, na kterém jest ovce namalována. Hledte, jak tady tiše stojí! Jmenuj části těla ovčího, N! Co vidíte na hlavě této ovce? (Oči, uši atd.) Některé ovce jsou rohaté, jiné bez rohů. Ovce rohaté zoveme berany nebo skopce. Jak zoveme ovce rohaté? Rohy berana nebo skopce jsou veliké, hranaté a stočené. Jaké jsou rohy berana? Jak se jmenuje mladá ovce? (Jehně.) Ukaž krk této ovce, N! trup, N! Kolik noh má ovce? Jaké zvíře jest, protože má čtyři nohy? Co má ovce na nohách? (Kopyta.) Ovce má jako kráva kopyta rozpoltěná ve dvě, jest dvoupaznehtník. Co jest ovce, protože má kopyta rozpoltěná ve dvě? Čím jest ovce pokryta? Ona má teplý kožich. Vlna ovčí roste a proto se stříhává. Čím stříhá se ovčí vlna? (Nůžkami.) Jaké barvy jest vlna této ovce? (Bílá.) Některé ovce jsou také černé, hnědé neb strakaté. Jaké mohou býti ovce ještě dle barvy? V létě vyháníme ovce na pastvu. Když je vyháníme, nebo když je domů ženeme, chodí obyčejně v předu beran neb skopec. On jde v čele stáda a vede je. Říkáme mu náčelní beran. Jak říkáme beranu, který chodí v předu stáda? Za stádem, nebo někdy před stádem chodí pastýř se psem ovčáckým. Pastýř, který pase ovce, slove ovčák. Jak slove pastýř, který pase ovce? Když se ovce pasou, žerou trávu. Co ještě žerou ovce? (Jetel, seno.) Ovce rády lizají stl. Co lizají rády ovce? Kde chováme ovce? (V ovčinech, ovčincích, v ovčárnách.) Jaké zvíře jest ovce, protože ji chováme v domě? Jak volá ovce? (Bé, bé.) Protože ovce volává bé, bé, říkáme, že bečí. Co dělává ovce, protože volává bé, bé? Ovce jsou zvířata dobrá, ale hloupá a bázlivá. Jaká zvířata jsou ovce? Při náhlém

šramotu a hluku všechny ovce se třesou a v hromady se tlačí a nevědí, kudy kam. Vypukne-li požár, vbíhají ovce do ohně. Kůň jest zvíře užitečné, kráva také, ale ovce jest nejužitečnější zvíře. Co můžeme od ovce potřebovati? (Vlnu, maso atd.) Od ovce můžeme téměř všechno potřebovati. Co zhotovuje se z ovčí vlny? Téměř veškeren náš oděv jest z ovčí vlny. Co připravuje se z ovčího mléka? (Máslo, sýr — brynza.) Co máme z ovce, když ji zabijeme? Jak se jmenuje maso z ovce, skopce a berana? (Skopové.) Kůži ovčí vydělává jirchář. Co zhotovuje se z ovčího loje? (Svíčky.) Z ovčích střev dělají se struny na housle. Co dělá se z ovčích střev? K čemu užívá se rohů skopců? Hnojem ovčím hnojí se pole. Opakuj a ukonči!

Jaký —kopec s místa na místo skáče? (Skopec.)

Beránci.

»Podívej se na beránky,
jak si hoví ve stáji,
podívej se, Jene, kterak
klekající lehají.
Vezmi z toho příklad sobě,
a než lehneš ku spaní,

vzdej vždy Tvůrci vřelé díky,
pomodli se klekání.«
Tato slova choval Jeník
vždycky v živé paměti,
každý večer, ráno bylo
modlit se jej viděti.

Jos. V. Nikolau.

Jehňátko a ptáček.

Beránek, ovečka, jehňátko spolu,
pásli se vesele v zeleném dolu.

Ptáček sem přiletěl a jim tu praví,
že pro svá mládátka hnízdečko staví.

»Malounko vlny mi k hnízdečku dejte,
by bylo měkkounké, trošinku přejte!«

Jehňátko srdéčka přívětivého
řeklo mu: »Veim si jen z kožišku mého.

Vezmi, co potřeba, kolik ti milo,
aby těm mládátkům teplounko bylo.«

Zobáčkem ptáček již vlnu si střádá,
pro malé ptáčky ji uměle skládá.

Doucha.

Jehňátko.

Jehňátko, co si tak běduješ, co je ti?

J. »Ach, mně se matička, bídnému jehněti,
ztratila, i nelze o ní co zvědět.«

A ty strachuješ se, že ti tu snad někdo něco zlého chce udělat?

- J. »Báti se? — to nevím; ne, ach to ne!
Rádo bych jen bylo u matky své.«
Stará jak zaslechla smutný křik jehněčí,
honem ze zahrady ke vrátkům přiskočí,
sotva zabečela, sotva ji slyšelo,
jehňátko s radostí naproti běželo.
Běželo do honu k matince své milé
i k ní se vinulo jehňátko spanilé.

V. Štulo.

Rozmluva o koze.

Nedávno potkal jsem chlapce, který vedl na pastvu rohaté zvíře, které bylo trochu jen větší než ovce. Cestou častěji zastavovalo se a volalo: mé, mé. Kdo z vás mohl by již říci, jak asi zvíře to se jmenovalo? Ukaž na obraze kozu, P! Jak veliká jest koza? (Trochu větší než ovce.) Jmenuj části těla kozího, J! Co vidíte na hlavě její? Kolik rohů jest na hlavě kozí? Rohy kozí jsou dlouhé, špičaté a na zad ohnuté. Jaké jsou rohy kozí? Co dělá koza rohama? (Trká.) Koza rohama se brání. Čím jsou koze rohy, protože se jimi brání? (Zbraní.) Zde na bradě má koza dlouhé chlupy, vousy. Co má koza na bradě? Ukaž krk kozy, J! trup, B! Kolik noh má koza? Jaké jsou nohy kozí, tenké nebo tlusté? Jaké jsou nohy kozí, protože jsou tenké? (Štíhlé.) Na každé noze má koza dva paznehty. Co má koza na každé noze? Jaké zvíře jest koza, protože má na každé noze dva paznehty? (Dvoupaznehtník.) Kozy umějí dobře lézti po horách a skalách. Čím jest pokryta koza? (Srstí.) Jaká jest srst této kozy, krátká nebo dlouhá? (Dlouhá.) Některé kozy mají srst jemnou a hladkou. Jakou srst mají některé kozy? Na podzim narostou koze pod obyčejnou srst měkké, husté chlupy. Ty se jmenují podsada, pyří. Jak se jmenují husté chlupy, které koze na podzim pod obyčejnou srst narostou? Podsada z jara sama vypadává. Co se děje na jaře s podsadou? Koza toho chlapce byla šedá. Jaké jsou kozy ještě dle barvy? (Černé, hnědé, bílé, strakaté.) Jak se jmenuje mladá koza? (Kůzle.) Samci kozímu říkáme kozel. Jak říkáme samci kozímu? Co žere koza, když se pase? (Trávu.) Co ještě žere koza? (Seno, listí řepové.) Koze nechutná každá tráva, ona slídí vždy po té nejlepší travičce, ona ráda ožirá také listí se stromů. Protože tak ráda si vybírá, říkáme, že jest mlsná. Jaká jest koza, protože ráda si potravu vybírá? Dostane-li se koza do zahrady, dělá tam velkou škodu. Proč? Kde chováme kozu? Jaké zvíře jest proto? Jak volá koza? (Mé, mé.) Co dělá koza, protože volá: mé, mé? (Meká.)

Co dává nám koza? (Mléko.) Kozí mléko jest zdravý nápoj.

Jaký nápoj jest kozí mléko? Co připravuje se z kozího mléka? (Máso, sýr.) Když kozu zabijeme, jest z ní chutné maso. Co máme z kozy, když ji zabijeme? Co ještě? (Kůži.) Kůži kozí vydělává jirchář. Kdo vydělává kozí kůži? Z kozí kůže dělá se useň na nártý. K čemu hodí se kozí useň? Kozí useň jmenuje se též kozina. Jak nazývá se kozí useň jinak? Jaké zvíře jest koza, protože nám poskytuje užitek? (Užitečné.) Koza jest také zvíře veselé — ale bázlivé. Jaké zvíře jest koza ještě? (Veselé a bázlivé.)

Opakuj a ukonči!

Budu vám zase něco vypravovati o korunním princí Rudolfovi:

Princ Rudolf chođival také rád na hon, byl statný lovec. Jednou, když byl na honě, setkal se s chudou ženou, která dvě kozy pásala. »Pozdrav Bůh, matičko, jak se vede?« oslovil princ Rudolf chudou ženu. Ta neznala prince Rudolfa, ale divila se velice, že ji takový mladý pán tak přívětivě pozdravuje. Potom odpovíděla: »Celý den musím pracovati, a přece mám sotva tolik, že žiju. Tyto dvě kozičky jsou mými živiteli, mou jedinou podporou ve stáří.« »Jsou to skutečně dvě roztomilá zvířátka, koupil bych ihned jedno z nich.« »Neprodám žádného, zejména teď ne, kdy pro ně hojnost čerstvé píce.« — »Ale kdybych dobře zaplatil?« »Potom bych vám mohla jediné tu starší prodati — té mladší by bylo škoda.« — »Přál bych si však mítí právě tu mladší.« — »To nejde, ta dává mnoho mléka denně, bez té bych se neobešla. Starší jest též dobrá, máte ji mítí za čtyři zlaté.« — Tedy vám dám šest zlatých a vezmu si tu mladší.« — »To je mnoho peněz, Pán Bůh dej tedy štěstí; avšak bude má kozička i u pána dobře krmena?« — »Arcit že dobře, a teď tleskněte! Koupě jest uzavřena, tu mi dodejte na desítku.« — »Ach, milý pane, vy žertujete. Ve své světničce dole ve vesnici nenajdu deset krejcarů, neřku-li — — —« »To jest nemilé, nuž víte co, ponechte si zatím celou desítku, v osmi dnech si pro své čtyři zlaté přijdu.« — »A vy byste mi svěřil tolik peněz? Ne, to nejde mladý pane, vezmete si svou desítku a přineste mi peníze za kozičku do mého bytu.« — »To jest mi nepřiležité, to já nemohu, nabídnu vám něco jiného. Vy mě budete dobře krmiti kozu ještě osm dní a ty čtyři zlaté necháte si za píci. V osmi dnech si pro ni přijdu.« — »Čtyři zlaté za osm dní — ne, to jest příliš mnoho.« »Tu vezměte a nyní s Bohem.« Mladý myslivec zmizel v houštině. Chudičká žena stála celá omámená, zdálo se jí, že vše jest pouhý sen, i umínila si, že koupí, pro kupce tak nevyhodnou, zruší. Den co den vyháněla kozy své na toto místo, avšak myslivec se více neukázal. Osm dní uplynulo a žena nevěděla, co si s desítkou má počítí. Tu devátého dne navštívil ji představený a pravil: »Jeho císařská Výsost, korunní princ, si přeje, abyste si s tou desítkou nedělala zbytečných starostí, i tu prodanou kozu máte

sobě podržeti.« Radost chudičké ženy nedá se vypsat. Když se vzpamatovala, pravila: »Tedy princ, a neměl ani zlatého šatu na sobě, kdo by si to pomyslll!«

Z toho vidíte opět, jak dobrotivý byl korunní princ Rudolf a jak rád podporoval lidi chudobné. Vezměte si z něho příklad a milujte jej!

Na dlouhé, úzké lávce právě uprostřed potkal se starý, mrzutý kozel s kozlíkem mladším, velmi vzdorovitým. »Ustup!« osopil se starý na mladého. »Ustup ty!« odsekl mladý, »já jsem tu byl dříve, právo jest moje.« »Právo tvoje neplatí,« odbýval ho prvý, »já jsem starší tebe.« »Můj otec jest ještě starší,« hájil se mladý, »on tady vždy chodíval, a my, děti jeho, chodíme tu po něm. Cesta jest naše.« »Cože bláboliš?« durdil se starý. »Jen vy že máte právo choditi po lávce? Lávka že je vaše? Jaká to hloupost! Který kozel ti to napískal? Kdo by se při takové věci nezlobil? Počkej, ukáži ti teď, či vlastně lávka jest, kdo má právo po ní choditi!« A rozpáliv se, jal se vši silou dorážeti na mladšího rohy svými. Ale ten nemeškaje obratně odrážel útoky soupeře svého. Potýkali se velmi urputně, až spadli oba do hluboké řeky, kde pro prchlivost svou notně se ochladili.

Kozel.

Ten náš kozel rohatý,
to je čtverák bradatý,
přeskakuje kopce, meze,
také do kuchyně vlezte;
do všech hrnků bradu strká,
se svým druhem hned se trká.
Každý chlapec neposeda,
který též rád v hrncích hledá,
k bití hned má tady pěst,
věřte, že jak kozlík jest.

R. Št.

Klouček a kozel.

Klouček ptal se kozla:

»Pověz, kozle náš,
nač ty dlouhé vousy
a ty rohy máš?«

Praví jemu kozel:

»Vousy proto mám,
abys mi je hladil
někdy k zábavám.

Ale kdybys přilíš
mi je poškubal,
rohama bych tobě
naučení dal.«

Na ta slova klouček
sobě pomyslll:

»To by bylo, abych
neměl více sil!«

Škubal kozla, ten však
neznal žertovat,
rohama hned počal
kloučka malovat.

Kloučkovi pak soused
přísně domlouval:

»Vidiš, byl by tebe
hnedle kozel vzal!«

Kozel a pán.

Kde pak's býval,
kozlíčku rohatý?
»Za kamny, za kamny,
panáčku bohatý!«

Čím tě bívali,
kozlíčku rohatý?
»Lopatkou, polínkem,
panáčku bohatý!«

Co's tam dělával,
kozlíčku rohatý?
»Dříví jsem štípával,
panáčku bohatý!«

Co pak's jídával,
kozlíčku rohatý?
»Zelinu, zelinu,
panáčku bohatý!«

Národní.

Psík a kozlík.

- P. Hleď se, kozlíku, již tě tu mám.
K. Hleď se sám, psíku, já se nedám.
P. Mám tu ty ostré zuby na tebe.
K. Já těmi rohy ubráním sebe.
P. Aj, co, kozlíku, vždyť jsme my přátelé,
já zle nemyslil, hrejme si vesele.

Tak dva ti celý den běhali
a spolu vesele si hráli:
pejsek ten někdy si zaštěkal,
a kozlík trochu mu vytrkal,
pak zase trochu žertem se honili,
kýž byste, dítky, byly při tom byly!

V. S. Štulo.

Kozlátko.

I bylo jedno kozlátko
jež dobré bydlo píchalo:
i na led šlo si drobátko,
by sobě trochu zahrálo.

A zle, ach zle tam upadlo.
A kozlátko, když upadlo,
tu přišla stará matička,
řkouc: »Hloupá jsi ty kozička;
proč dobrý's pozor nedala?
Hle, nožku jsi tu zlámala.« —

»Ach, ach!« ji dcera pravila,
»ach, máti rozmilá!
Já, kdybych byla věděla,
že takové jsou žalosti,
ó, že bych byla seděla
a doma byla v tichosti!«

Jos. Chmela.

Rozmluva o vepři.

Pojďte ven na dvůr, zvolal sedlák na své děti. Když tam byly, otevřel sedlák dvěře od chlívků a vypustil z něho zvíře větší než ovce. Pojednou uhlídalo kaluži, vběhlo do ní a lehlo si

tam. Mokrý a špinavý vylezlo pak ven. »Fuj, to je nečisté zvíře,« řekla Boženka, »z toho bych masa nejedla.« »Uhlídáme,« prohodil tatínek. Chvilu běhalo zvíře ještě po dvoře, načež je sedlák zase do chlívků zavřel.

Které zvíře chováme ve chlívků? (Vepře.) Jak veliký je vepř? (Větší než ovce.) Tu na obraze jest vepř vymalován. Ukaž vepře, N! Jmenuj části jeho těla, K! Co jest na hlavě jeho? (Uši, oči, huba.) Kolik očí má vepř? Oči jeho jsou malé. Jaké jsou oči vepře? Jsou uši jeho také malé? (Veliké a visí dolů.) Huba vepře nazývá se rypák. Jak se nazývá huba vepře? Co dělá vepř rypákem? (Žere a rozrývá zemi.) Co jest v rypáku vepře? (Zuby, jazyk.) Z rypáku vyčnívají vepři dva dlouhé zuby, říkáme jim tesáky (kelce). Jak říkáme dlouhým zubům vepře, které mu vyčnívají z rypáku? Ukaž krk vepře, M! Krk jest krátký. Jaký jest krk vepře? Jmenuj části trupu, H! Hřbet vepře jest zakřivený. Jaký jest hřbet vepře? Kolik noh má vepř? Jaké zvíře jest vepř, protože má čtyři nohy? Co má vepř na nohách? (Paznehty.) Na každé noze má vepř čtyři paznehty. Kolik paznehtů má vepř na každé noze? Když vepř chodí, našlapuje pouze na dva dolejší paznehty, dva hořejší při chůzi země se nedotýkají. Na kolik paznehtů vepř našlapuje? Ukaž ocas vepřův, N! Jaký jest ocas vepřův? (Tenký, krátký a zatočený.) Čím jest vepř pokryt? (Srstí.) Chlupy vepře jsou tuhé, zoveme je štětínami. Jak zoveme chlupy vepře? Na hřbetě jsou štětiny nejdelší. Které chlupy vepře jsou nejdelší? Vepř toho sedláka byl bílý. Jaké barvy mohou býti ještě vepři? (Černé, někteří vepři jsou skvrnití.) Co žere vepř? Vepř hltavě požívá téměř vše, co se mu namane; vepř jest zdravý. Jaký jest vepř, protože hltavě požívá, co se mu namane? Kde chováme vepře? Jaké zvíře jest vepř, protože jej chováme v domě? V lesích žijí také vepři, to jsou vepři divocí. Jak se jmenují vepři, kteří žijí v lesích? Někteří sedlák chová více vepřů, mladé a staré. Jak se nazývá mladý vepř? (Sele, podsvinče.) Samec zove se kanec, samice prasnice (svině). Jak nazývá se vepř samec? Jak vepř samice? Když jest vepř hladov, vydává hlas, chrochtá. Co dělá vepř, když vydává hlas? Proč chovají lidé vepře? Když vepře zabijeme, jest z něho maso. Vepřové maso věší se také do komína, tam se udí. Jak zoveme maso, které se udí? (Uzené.) Co ještě máme z vepře, když jej zabijeme, (Sádlo.) Také sádlo vepřové se udí. Jak říkáme uzenému sádlu? (Slanina.) Do střev vepřových nadíváme rozsekané maso, krev, koření; ze střev vepřových děláme jitrnice a jelita. Co děláme ze střev vepřových? Boženka, která se živého vepře štítla, byla ráda, když dostala jitrnici a kousek masa z vepře zabitého. Chutnalo jí to znamenitě. Dlouhé štětiny ze hřbetu prodal tatínek obuvníkovi. K čemu potřebuje obuvník štětín? Jaké zvíře jest vepř, protože máme z něho užitek? Vepř lehává často celé hodiny, ba celé půldny nepohnutě; vepř je líný. Jaký jest vepř, protože dlouho

léhává nepohnutě? Vepř rád se válí v kalužinách a ve blátě; jest nečistý. Jaký jest vepř, protože rád léhává v kalužinách a ve blátě? Opakuj a ukončí!

Visí, visí visatec,
pod ním stojí chlupatec;
až visatec upadne,
chlupatec jej popadne.
(Vepř čeká na žalud.)

Rozmluva o kouru domácím.

Nad chlívkem bývá obyčejně kurník. Která zvířata chovají se v kurníku? (Kohout, slepice, kuřata.) Kohout, slepice a kuřata jmenují se jedním slovem kour. Jak se jmenují kohout, slepice a kuřata jedním slovem? Tuto mám obraz. Jak se nazývá toto zvíře? (Kohout.) Jak toto? (Slepice.) Zde jest ještě jedna se svými kuřaty. Zavěším obraz na stojan. Budeme rozmlouvatí o kouru.

Pozorujte kohouta! Co jest toto? (Hlava.) Co toto? (Krk.) Co to? (Trup.) Co to? (Nohy.) Co to? (Ocas, ohon.) Ukaž hlavu toho kohouta, K! Krk, M! atd. Jmenuj části kohouta, O! Jmenuj části slepice, R! Co má kohout na hlavě, aby mohl viděti? (Oči.) Ukaž oči kohouta, N! Kolik očí má kohout? Kolik očí má slepice? Když maminka kury odehnati chce, volá na ně »šo«. Když to kohout a slepice uslyší, utekou. Čím slyší kohout a slepice? (Ušima.) Kohout a slepice má po dvou uších, ale těch nevidíme. Uši kohouta a slepice jsou ukryty pod peřím. Proč nevidíme uši kohouta a slepice? Kdybychom kohoutu peří s hlavy oškubali, našli bychom ve hlavě dvě malé dírky — to jsou jeho uši. Co má kohout, aby mohl žráti? (Zobák.) Co má slepice, aby mohla žráti? Zobák obou jest silný a rohovitý. Jaký jest zobák kohouta a slepice? Někdy kohouti zobákem proti sobě bojují a poraní se při tom často až do krve. Co bychom as viděli, kdyby kohout neb slepice zobák otevřel? (Jazyk.) Zubův ani kohout ani slepice nemá, za to má na zobáku ostré okraje. Zobákem kohout a slepice zobá. Co dělá kohout a slepice zobákem? Nahoře na hlavě má kohout a slepice červený masitý hřeben. Co má kohout i slepice nahoře na hlavě? Čí hřeben je větší, kohoutí nebo slepičí? Pod zobákem pod bradou má kohout a slepice dva červené laloky. Co má kohout a slepice pod bradou? Čí laloky jsou opět větší? Pověz vše, co má kohout na hlavě, H! Co jest nahoře na trupě kohouta? (Dvě křídla.) Má slepice také křídla? Kolik křídel má kohout a slepice? Kohout a slepice, protože mají křídla, mohou lítati. Co může kohout a slepice, protože mají křídla? Kohout a slepice lítají, ale velmi špatně. Kolik noh má kohout a slepice? Jaké zvíře jest kohout, protože má dvě nohy? (Dvounohé.) Řekni tak o slepici,

P! Nohy kohouta a slepice jmenují se jinak běháky. Jak jmenují se nohy kohouta a slepice jinak? Na každém běháku jsou čtyři prsty. Kolik prstů jest na každém běháku? Tři prsty jsou obráceny ku předu, čtvrtý do zadu. Kohout má nad zadním prstem špičatou, nahoru ohnutou ostruhu. Slepice ostruhy nemá. Co má kohout nad zadním prstem? Kohout a slepice umějí dobře běhati. Co jest na prstech kohouta a slepice? (Drápy.) Těmi oba hrabou. Co dělá kohout a slepice drápy? Ukaž ocas kohouta, N! Ocas kohouta jest zahnutý. Jaký jest ocas kohouta? Jaký jest ocas slepičí? (Rovný.)

Čím jest pokryt kohout a slepice? (Peřím.) Kohout, protože jest pokryt peřím, jest pták. Co jest kohout, protože jest pokryt peřím? Řekni tak o slepici, R! Peří kohoutí a slepičí není všechno stejně dlouhé. Dlouhá péra křídel jmenují se křídelní. Jak jmenují se dlouhá péra křídel? Kratší péra, která pokrývají tělo, zoveme péry kryjícími. Jak zoveme kratší péra, která pokrývají tělo? Jaké barvy jest peří kohoutí a slepičí? (Bílé, černé neb pestré.) Co žere kohout a slepice? (Zrní, červy, broučky, chléb, brambory, slepice zobají také vápno a písek.) Někdy krmí se kury v posadě. Kde krmí se někdy kury? Jaký pták je kohout, protože se chová v domě? (Domáci.) Řekni tak o slepici, N! Zavolá-li maminka na kury típ, típ, típ, přiběhnou k ní, nebojí se. Kohout je proto krotký pták. Řekni tak o slepici, P! Kohout vodívá slepice a kuřata. Najde-li někde něco k zobání, volá je, ale zobá sám jen to, co mu zůstane. Večer chodívají kury brzo spat. Kohout stává tu obyčejně u kurníku, počítá své slepice a poslední vběhne do kurníku. Ráno vstávají kury velmi časně. Kohout první vstává, kokrhá a budívá slepičky, jakož i hospodáře a čeledíny. I lidem svědčí, chodí-li brzo spat a časně-li vstávají. Zda-li pak slepice také kokrhá? (Slepice než snese vejce, krákorá, když je snesla, kdáče: ko, ko, ko, kdák — kam mám to vajíčko dát?) Co dělá slepice než snese vejce? Jak volá slepice, když snesla vejce? Slepice, která vodí kuřata, kvoká. Co dělá slepice, která vodí kuřata? Říkáme jí proto kvočna. Jak říkáme slepici, která vodí kuřata, protože kvočí? Kvočna pečuje o svá kuřata, ukřívá je pod svá křídla. Běda tomu, kdo by chtěl některému kuřeti jejimu ublížit! Na toho vrhne se a vyplatí mu notně svým zobákem.

Proč chováme slepice? (Slepice snáší vejce.) Vejce, které slepice snesla, jest vejce slepičí. Jak zoveme vejce, které snesla slepice? Vejce slepičí jest kulaté, ale nikoli tak, jako koule, nýbrž podlouhlo-kulaté; na jednom konci jest tlustší než na druhém. Co jest tak kulaté jako vejce, jest vejčité. Jaké jest to, co jest tak kulaté jako vejce? Jmenujte věci, které jsou vejčité! (Švestky, oříšky, listy, brambory atd.) Vnější část vejce jest skořápka. Jak se jmenuje vnější část vejce slepičího? Skořápka jest bílá, tvrdá, tenká a křehká — dá se snadno roztlouci. Jaká jest skořápka vejce?

Skořápka jest z vápna, které slepice žere. Z čeho jest skořápka vejce? (Z vápna.) Uvnitř skořápky jest bílek a žloutek. Co jest uvnitř skořápky? Bílek jest kolkol žloutku, obklopuje žloutek. Jaké barvy jest bílek? Jaké žloutek? Vejce můžeme jísti, ona jsou pokrmem zdravým. Jakým pokrmem jsou vejce? Necháme-li slepici vejce, sedne si na ně; ona pak sedí na vejcích a vysejí kuřátka. Z vajec vylihnou se kuřátka za tři neděle. Za kolik neděl vylihnou se z vajec kuřátka? Kuřata pokryta jsou puchem. Čím krmí se kuřata? (Prosem.) Kvočna vodí kuřata tak dlouho, dokud si sama potravy hledati neumějí. Když se kohout neb slepice zabije, jest z nich chutné maso. Slepice a kohout poskytují nám užitku a jsou proto užiteční ptáci. Jací ptáci jsou kohout a slepice, protože poskytují nám užitku? Kdo jest užitečnější, slepice nebo kohout? Proč? Proto také chová hospodyně více slepic, ale obyčejně jen jednoho kohouta. Opakuj a ukonči!

(Viz dotyčné články v prvé čítance!)

V jaké —osadě jsou obyvatelé, kteří kokrhají?

(V posadě.)

Co činí kohout, když stojí na jedné noze?

(Zdvihne druhou.)

Spadla bečička s půdy:
všichni bednáři se sběhli
a spraviti ji nemohli.

Bílé to vyhodíš, a když to spadne, je to žluté.

(Vejce.)

Kdo nesundá nikdy hřeben s hlavy?

(Kohout.)

Kdy má slepice nejméně peří?

(Na pekáči.)

Stará hospodyně měla dvě děvečky. Ty každé ráno budila, když kohout kokrhal. Děvečky byly lenošny a rády by byly spaly, až by slunce na ně svítilo. I radily se mezi sebou, co by učiniti měly, a zabily tajně kohouta. Tento zlý skutek brzy se vyjevil a nebyl jim ku prospěchu. Stará hospodyně byla obyčejně již dříve vzhůru, než kohout zakokrhal, a čekala jen vždy na kokrhání kohoutovo. Ale teď, když kohouta více neslyšela, obávala se, aby děvečky nezaspaly, a budívala je proto ještě spíše.

Hezký jsem panáček,
strakatý mám fráček,
jako voják bojuji,
nepříteli vzdoruji.
Nosem jako slon se bráním,
až do krve raním.
Nosím ostruhy a pěšky chodím,
posel nejsem, jiné vodím.

Hřeben pěkný mám,
však se nečesám.
Stoje spím,
s ponocným bdím,
po nich také zpívám
a lidi budívám,
nový den ohlašuji.
Hádej, jak se jmenují?
(Kohout.) *K. Vinařický.*

Slepička se popelí,
vajíčko se kotálí;
kokoudák! kokoudák!
snesla jsem jich padesát,
na kopečku v kopřivách,
pobral mi je kmostr
žák! žák! žák!

Pomlázka.

Hody, hody
do Provody;
dejte vajíčko malované,
nedáte-li malované,

aspoň mi dejte bílé,
slepička vám snese jiné
v komoře v koutku,
na zeleném proutku.

Národní — Erben. sb.

Říkadla.

Kda-kda-kda-kdák!
snesla jsem vajíčko za paták!
Hospodyně na koření,
hospodáři na tabák.

Slepičko má,
ty jsi hodná:
já ti dám zrníčko,
ty mi dáš vajíčko,
to jsi hodná!

Bartoš.

Kvočna.

Pojďte sem, čilá kuřátka,
moje milená típátka,
chci s vámi mluvit upřímně,
nebo je to snad posledně.
Kohoutku, můj synu zlatý,
hleď, bys vedl život svatý!

Časně ráno za svítání
volej lidi ku zpívání.
Dělejte dobře na světě,
všady vám štěstí pokvete;
nebo i na nebi, děti,
je kvočna s svými kuřaty.

(Báseň národní.)

Chlapec a kohout.

Na dvoře hned ráno
časně kohout vstal,
volajícím hlasem
silně kokrhal:

»Vstávejte vy všichni,
již je tady čas,
abyste se dali
do své práce zas!«

Hochu ospalému
vstát se nechtělo,
v teplém se to lůžku
hezky leželo.

Ale kohout přišel
k lůžku lenocha,
a tu řečí ostrou
mluvil do hochu :

»Co to, hochu, co to,
že tak málo dbáš,
a své uložené
práce neděláš?

Vstávej hned a zhurta
do díla se dej;
jak ten čas je drahý,
na paměti měj!«

Vymlouval se chlapec:
»Spal bych ještě rád,«
ale kohout mocně
volal napořád:

»Poznej, chlapče, ve mně
svého přítele,
že tě časně ráno
budím z postele!«

Nezbývalo chlapci
nežli z lůžka vstát,
podle povinnosti
do díla se dát.

A když hoch své práce
ráno dokonal,
jak byl rád, že kohout
takto kokrhal!

Doucha.

Kuřátka.

Na dvorečku slepička
kuřátka si vodí;
by jim našla zrníček,
s nimi kolem chodí.

Vyjde z domu Madlenka
s rukou naplněnou;
slepička i kuřátka
během k ní se ženou.

Madlenka jim nasype:
»Tady něco máte:
jsou to dobrá zrníčka,
ať se našupáte!«

Slepička i kuřátka
hned se našupaly;
za dáreček Madlence
pěkně děkovaly.

Doucha.

Kohoutí chloubu.

Já jsem pán!
Panství jest mi dáno
na dvoře;
co zde krákoře,
všecko mi poddáno.
Já jsem pán!
Zavolám-li na slepice,
hned jsou u mne, pochlebnice;
zrnko-li kde vyhrabám,
to jim dám.
Před nimi vždy chodím
a je vodím.
Já jsem jejich vůdce.
Blíží-li se škůdce,

já jich bráním,
běda, koho raním!
Mámť já ostrý nos,
běda, kdo je bos!
Hřeben má je čest':
jako korunka
na hlavě mi sedí,
dolu pyšně hledí;
červenější jest
nežli červenka.
A jaké mám peří!
Mé slepičky věří,
že jsem generál!
Komu bych se méně zdál?

Já jsem pán!
Panství jest mi dáno
na dvoře;

co zde krákoře,
všecko mi poddáno.
Já jsem pán!

K. Vinařický.

Kohout.

Hledte pak tam toho kohouta,
jak od nás utíká do kouta!
Tu si k nám přišel do dvora,
a tak si mi tu krákorá,
jakoby on tu pánem byl.
Než toho jsem notně vyplatil;
chraňte se! Kdo se mi opováží,
kudy ven od nás, já mu hned ukáži.
Pan kohout věru zle panoval,
husy i slepice sužoval,
jakmile na dvoře někoho shled',
ze dvoru, ze vrátek vyhnal ho hned,
když se ale na Dunaje osedlal,
tu mu Dunaj na pamětnou notně dal.

V. Štulc.

Kuřátka.

Kde jste, moje drahá kuřátka?
Honem se mi skrejte holátka,
slyšíte-li, jak matka běduje,
vidíte-li tam toho krahujce?
Tam hle, kolna, honem, hupkem do ní;
ať vás krahujec zlý nedohoní.
Tiše skryla se kuřátka ubohá,
matka pečlivá kolem nich obíhá,
o své miláčky leká se slepice.
V tom tu vypráskla na sadě ručnice,
krahujce není víc! Tu ta milá matka
svolává vesele drahá svá kuřátka,
a křídly zakrývá malá ta chudátka.

V. Štulc.

Kuřátko.

Kuře, kuřátko, lehkovážné dítě,
kam to utíkáš ode mne tak hbitě?
Vždyť se mi touláš po koutech, za ploty,
matce děláš jen strachy a trampoty,
a nevidíš-li mne za nějakou chvilčinku,
hned se mi dáváš do pláče, do křiku.

Zaběhloť do sadu nešťastné kuřátko,
a kvočna zaslechla křičící holátko,
i sem tam běhala, kuřátko hledala,
až je přec zděšené, zlekané dostala.
I jak ji zočilo, pod křídla skočilo,
víc se to nestane, u sebe myslilo.

V. Štula.

Rozmluva o kachně.

U mlýna byl rybník. Tam plovalo více ptákův as tak velkých jako slepice. Mlynářka vyšla ven a volala na ně. Ptáčekové ihned vylezli z vody a běželi za mlynářkou a pokríkovali kač, kač, kač. Jací to byli asi ptáci? (Kachny.) Jak říkáme kachnám jinak? (Kačeny.) Kdo umí na tomto obraze ukázati kachnu? Jmenuj částky jejího těla, N! Co jest na lilavě kačení? Kolik očí má kachna? Kolik uší? Vidíme-li uši kačení? Proč ne? Čím žere kachna? (Zobákem.) Slepice má zobák špičatý; je zobák kačení také špičatý? (Široký.) Zobák kačení jest také dlouhý a na konci zaokrouhlený. Jaký jest ještě zobák kačení? Zobák kačení jest potažen měkkou, žlutou koží. Čím jest zobák kačení potažen? Tato žlutá kůže jmenuje se ozobí. Jak jmenuje se tato žlutá kůže? Má kachna také hřeben a laloky? Jaký jest krk kachní, krátký nebo dlouhý? Kachna může krkem rychle pohybovati, jej natáhnouti a ohýbati, říkáme proto: krk kachní je velmi pohyblivý. Jaký jest krk kachní, protože může jím rychle pohybovati? Co má kachna na trupě, aby mohla lítati? (Křídla.) Kolik křídel má kachna? Kachna neumí dobře lítati. Kolik noh má kachna? Jaké zvíře jest proto, že má dvě nohy? Nohy kačení jsou krátké. Jaké jsou nohy kačení? Co jest na nohou slepičích? (Prsty.) Co na nohou kačeních? Kolik prstů má kachna na každé noze? Co jest na prstech jejích? Kachna chodí velmi zdlouhavě, ona se kolíbá (batolí). Za to umí dobře plovati. Co umí kachna dobře? Aby se jí lépe plovalo, má mezi předními prsty plovací blánu. Co má kachna na nohou mezi předními prsty ku plování? Čím jest pokryta kachna? Co jest kachna, protože jest pokryta peřím? (Pták.) Peří kačení není všude stejně dlouhé. Kde jest nejdelší? (Ve křídlech.) Dlouhá péra křídelní nazývají se letky. Jak nazývají se dlouhá péra křídelní? Letky skládají se z brkův, ostnův a práporků. Z čeho skládají se letky? Pod svrchním peřím má kachna velmi jemné peří. Toto zoveme prach (puch). Jak zoveme jemné peří, které jest pod svrchním peřím kačením? Peří kačení rychle roste. Kačeny se proto častěji do roka podškubávají. Jaké barvy jest peří kačení? (Bílé, šedé a vícebarevné.) Jaké barvy jsou nohy a zobák kačení? (Žluté.) Co žere kachna? (Zrní, ječmen, oves, také brambory.) Ve vodě chytá kachna rozličná vodní zvířata a polyká mimo písek drobné kamínky. Kde zdržuje se kachna nejraději? (Na vodě.)

Kachna jest proto vodní pták. Jaký pták jest kachna, protože se nejráději zdržuje na vodě? Kde chovají lidé kachnu? Kachna, kterou chovají lidé, jest krotká. Jaká je kachna, kterou chovají lidé? Kde jest mnoho rybníků, tam bývají i divoké kachny. Divoká kachna nemá žádného pána, ona lítá, kam chce. Divoké kachny myslivci rádi střílejí. Aby jim divoká kachna mohla uniknouti, obdařil ji Bůh výborným letem. Jak se nazývá mladá kachna? (Káče.) Samec jmenuje se káčer. Jak jmenuje se samec? Jak pokřikují kachny? (Kač, kač.) Říkáme, že kachna káchá. Co dělá kachna, když pokřikuje kač, kač? Je kachna také užitečný pták? Jaký užitek poskytují kachny? (Vejce, peří, maso.) Maso kačení jest velmi chutné. Jaké jest maso kachní? Do čeho dává se peří kachní? Vejce kachní vyseduje kachna sama, neb podkládá se slepicím. Opakuj a ukonči!

Kachna.

Kačena divoká letěla s vysoka:
přišel na ni střelec, střelil ji do boka.
Urazil jí křídlo a pravou nožičku,
smutně zaplakala, padla na vodičku.
»Ach Bože, Božíčku! už jsem dolítala,
už jsem svoje děti tady zanechala.
Moje drobné děti nedělají škody,
plynou po Dunaji, napíjí se vody.«

Báseň národní.

Jede, jede panáček,
má žlutý zobáček;
kde voděnka hrčí,
tam zobáček strčí.

(Kachna.) *Bartoš.*

Jsem malé ptáče,
jež málo skáče,
mne najdeš na dvoře
uprostřed drůbeže.

Když však dorostu,
tu ctím tvých hostů,
jež rád mne mají,
na mně si chutnají.

(Kachna.)

Káčer a kachna.

Káčer vida kachnu kamsi spěchatí, ptá se jí:

Kam jdeš? Kam jdeš?

Kachna odpovídá:

Do jezera, do jezera.

Káčer vyzvídá:

Pro co? Pro co?

Na to kačena:

Pro žábu, pro žábu.

Bartoš.

Pacholík a kachna.

- P. Pověz mi, kačko, mnoho-li
tvých se tu kachen batolí?
K. Já ráda bych to řekla ti,
kdybych jen znala sčítati,
nemysli ale, že by směl
vzítí z nich jedno, kdo by chtěl;
já na ně dobrý pozor dám,
však já je všechny ráda mám.

A tu je všechny svolala,
na ně se mile dívala
s veselou myslí kachna ta,
na ta svá milá mláďata.
Do vody když pak skočily,
na břehu zůstal hoch milý.

V. Štula.

Malá rodinka.

Malinké kachničky
travičku škubaly; —
přišly hned poslušně,
jak staré volaly.

»Pojďte sem, děťátka,
jde tady Pavlínek;
řekneme, by nám dal
zrníček trochýnek.

Mohl bys, Pavlítku,
dát něco děťátkům:
jak by to chuťnalo
těm našim holátkům!«

Pavlínek pověděl:
»Vy na mne hledíte; —
že pro vás nic nemám,
přece tu vidíte.« —

Šel domů Pavlínek,
poprosil matinku,
aby směl nakrmit
kachniček rodinku.

»Tu máte zrníčka,
jak jste si žádaly.« —
Kachničky dáreček
zobáčkem šupaly.

Doucha.

Rozmluva o huse.

Na vodě vidáme plovati často ještě větší ptáky, než jest kachna. Jak nazývají se as tito ptáci? (Husy.) Jak veliká jest husa? (Větší než kachna.) Husa a kachna jsou si velmi podobny. Zde na obraze jest husa namalována. Ukaž ji, N! Protože jsme se o kachně již učili, dovedete velmi snadno odpovídati, nač se vás budu tázati o huse. Jmenuj části těla husího, V! Co jest na hlavě husy? (Oči, uši, zobák.) Jaký jest zobák husy? (Široký a na konci zaokrouhlený.) Čím jest potažen zobák husí? (Měkkou, žlutou koží.) Jak jmenuje se žlutá kůže, kterou jest zobák husí potažen? (Ozobí.) Jaký jest krk husí dle délky? (Dlouhý.) Husa může jako kachna krkem rychle

pohybovatí. Jaký jest proto také krk husy? (Velmi pohyblivý.) Co má husa na trupě, aby mohla lítati? Husa často nelítá, přece umí lépe lítati, než kachna. Kolik noh má husa? Jaké zvíře jest proto, že má dvě nohy? Jsou nohy její krátké nebo dlouhé? Zda-li se husa také při chůzi kolíbá? Kolik prstů jest na každé noze husy? Co má husa mezi předními prsty, aby mohla plovati? Jak umí husa plovati? Čím jest pokryta husa? Co jest husa, protože jest pokryta peřím? Je peří husí všude stejně dlouhé? Kde jest nejdelší? Jak nazývají se jinak dlouhá péra křidelní? (Letky.) Z čeho skládají se letky? Jaké peří má husa pod svrchním peřím? (Jemné.) Jak nazývá se toto? Jest-li pak se husy také podškrubávají? Kolikrát as do roka? Jaké barvy jest peří husí? (Bílé, šedé.) Jaké barvy jest zobák a nohy husy? Co žere husa? (Ječmen, oves, kopřivy, kukuřici, písek.) Žere-li husa také vodní zvířata? Kde zdržuje se husa ráda? (Na vodě.) Jaký pták jest proto, protože ji lidé chovají u domu? Jak zoveme mladou husu? (House, housátko.) Jak nazývá se samec husy? (Houser.) Když na husy voláme »pyle, pyle«, ozývají se tyto. Říkáme, že husy kejhají (štěbetají). Jak říkáme, když husy vydávají hlas? Jaký užitek poskytlují husy? (Vejce, peří, maso, sádlo.) Které vejce jest větší, kachní nebo husí? Husa nesnáší tolik vajec jako kachna. Husa vyseduje sama svá vejce na jaře. Do čeho se dává peří husí? Dlouhých per křidelních užívá se ku psaní. K čemu užívá se dlouhých per křidelních? Jaké jest maso husí? (Chutné.) Či maso jest chutnější, kachní nebo husí? Lidé husy krmívají kukuřicí. Husa tím ztuční. Husím sádlem mastíme pokrmy. Na vodě husa se ráda omývá, ona jest čistotný pták. Někteří praví, že husa jest hloupým ptákem; ale není tomu tak. Pasou-li se husy na poli, samy najdou pak cestu k domovu. Krásný jest pohled na husí pochod, když se vracají s pole a jdou pěkně jedna za druhou. V tělocviku chodívají záci také často pochodem husím.

Jaký prach roste na živém?

Husička.

Ta naše husička
jak moudrá holčička
na pastvě nerepetí,
na cestě neklevetí;
na jedné noze stává,

druhou pak pod křídlo dává;
jedno oko otevřené,
druhé pak má přimhouřené,
na polo spí,
na polo bdí.

K. Vinařický.

Housátka.

Husičky, husičky,
žluťoučká housátka,
co jídáte, co píváte,
že tak sličně vypadáte?

Jídáme travičku,
píváme vodičku,
maticku jen chudou máme,
přec tak sličně vypadáme.

Fr. Slav. Štěpánek.

Husa a kohout.

Husa: Kokši, tvé noční zpívání
věru jest již k nevystání.
Což nemůžeš tiše spáti,
a nám poklidu popřáti?

Kohout: Co žádáš, paní teto,
vyplnití mi nelze to,
mám-li učiniti dosti
kohoutí své povinnosti,
velmi bych se zastyděl,
abych úsvit prospať měl.

Štěp. Bačkora.

Rozmluva o holubu.

Hle, na tomto obraze jest namalován domeček, který stojí na sloupečku, a v něm bydlí mnoho ptáků menších než slepice. Jeden z nich sedí tuto na bidélku. Jak nazývá se tento pták? (Holub.) Jak nazývá se domek, ve kterém bývají holubi? (Holubník, báně.) Někde vidáme holubník pod střechou na půdě. Jak veliký jest holub? (Menší než slepice.) Jmenuj části jeho těla, M! Hlava holubí jest kulatá. Co jest na hlavě holubí? (Oči, uši, zobák.) Jaký jest zobák holuba, velký neb malý? (Malý.) V předu jest zobák holuba tvrdý jako roh; jest rohovitý. Jaký jest zobák holuba v předu? Jaký jest krk holuba dle délky? (Krátký.) Co má holub na trupě, aby mohl lítati? Holub umí dobře lítati. Jak umí holub lítati? Kolik noh má holub? Nohy holubí jsou krátké. Jaké zvíře jest holub, protože má dvě nohy? Co jest na nohou holuba? (Prsty.) Kolik prstů má holub na každé noze? (Čtyři.) Tři prsty jsou obráceny do předu, jeden do zadu, ale všechny čtyři stojí stejně vysoko. Co jest na prstech jeho? (Drápy.) Plovací blány mezi prsty holub nemá, on plovati neumí, ale také prsty nehrabe jako slepice a kohout. Čím jest pokryt holub? Co jest holub, protože jest pokryt peřím? (Pták.) Peří holubí hladce přiléhá k tělu. Jaké barvy jest peří holubí? Co žere holub? (Zrní: hrách, čočku, rýži.) Červův a brouků jako slepice holub nežere. Holubů zřídka kdy krmíme; proto musejí si pokrmu svého sami vyhledávati. Proto též ve dne lítají na pole a v noci odpočívají v holubníku. Kde chováme holuby? Jaký pták jest holub, protože jej chováme v domě? Samička holubí jmenuje se holubice. Jak jmenuje se samička holubí? Jak nazývá se mladý holub? (Holoubě, holoubátko.) Samička snáší malá, kulatá vajíčka; těch nejíme. Když je snášeti přestane, vasedává je. Holub jí při tom pomáhá, on se s holubicí střídá: chvíli sedí na nich holubice, chvíli holub. Jíme holubí vejce? Sedí holubice ustavičně sama na vejcích? Kdo jí při tom pomáhá? Činí tak kohout? (Ne.) Kuřátka, sotva že se

vylíhnou, vidí, běhají sem a tam a hledají pokrmu. Holoubata jsou napřed slepá a teprv později otvírají se jim oči. Proto také nemohou holoubátka sama si hned hledati potravu; čekají na to, co jim holubice přinese, čím je podělí. Holubice pečuje dobře o svá holoubátka, stará se o ně jako matka o děti.

Kdybychom u holubníku naslouchali, slyšeli bychom holuby na sebe volati, oni na sebe vrkají. Co dělají holubi, když vydávají hlas? Zda-li poskytují nám holubi také nějakého užitku? Jakého? (Peří, chutné maso.) Maso holubí hodí se zvláště pro nemocné za pokrm. Jaký pták jest holub, protože poskytuje nám užitku? (Užitečný.) Holuba nevidíme nikdy umazaného. Je-li bláto, vyhýbá jemu holub, skáče s kamene na kámen. Jaký pták jest proto holub? (Čistotný.) Holubi mezi sebou nikdy se nehašterí, neperou; jsou tiší a mírumilovní. Takoví mají též lidé býti.

Holubička seděla na stromě. Pod stromem byl potůček. Včelička z něho pila a padla do vody. Holubička to viděla. Ulomila větvičku a hodila ji včeličce. Včelička vlezla na ni a šťastně se pak z vody dostala.

Krásné to jest, když rádi jinému pomáháme.

Nedlouho na to seděla holubička zase na stromě. Myslivec na ni mířil ručnicí. Honem přiletěla včelička a pichla ho do ruky. Myslivec škubnul rukou, vystřelil, chybil a holubička šťastně uletěla.

Krásné jest také, jsme-li vděční.

Ve dvorečku
na sloupečku
malý domek stojí,
větrů se nebojí.

✧ tomto domečku
mnoho pokojíčků,
v nichž četní hosté bydlí,
s rodinou sídlí.

Dítě a holoubek.

- D. Holoubku, což tě to musí boleti,
když ten zobák z prsou peří škube ti.
H. Ať si to bolí, já z toho radost mám,
že tady hezkou postýlku udělám.
A v té holoubátka, milá ta holátka,
měkkounce, teplounce budou spát chudátka.

Tu si pomyslí ten dobrý hošíček:
jak u holoubátka, tak u všech matiček,
kterak se starají ty naše maminky
o naše tělíčka, o naše dušinky:
jistí nám dávají, postýlku stlávají,
a v teplé šatičky dítka oblékají;
tak mi to dělává ta naše matička,
vše dobré mi dává, miluje hošíčka.

Holubička.

Dítky :

Holubičko na střeše,
proč tam sama sedáš,
proč si jako ostatní
zrníčka nehledáš?

O sebe bych nedbala
jak o svá mláďátka —
hlad mají — já nemohu —
ó, má ubožátka!

Holubička :

Nemohu, ach nemohu
ani na bidélko!
Poranil mi jakýs kluk
kamenem křídélko.

Dítky :

Nemůže, ach nemůže
ani na bidélko.
Poranil jí jakýs kluk
kamenem křídélko!

Viz dotyčné články v prvé štance!

Pr. Št.

Rozmluva o pávu.

Jednou byl jsem v zámku. Tam na dvoře viděl jsem kohouta, slepice, kuřata, kachny, husy. Tito ptáci jmenují se drůbež. Jak jmenují se tito ptáci dohromady? Mezi drůbeží byl tam tak veliký, krásný pták, který pyšně si vykračoval. Na hlavě měl korunu a v ocase dlouhá péra, na nichž zdaleka bylo viděti lesklá oka. Který pták to asi byl? (Páv.)

Abyste páva všichni znali, ukáží vám jej namalovaného. (Ukaž zákům obraz!) Zde stojí na hromadě kamení a pyšně ohlíží se kolem sebe. Podívejte se na něho dobře! Jmenuj části jeho těla, N! Ukaž hlavu jeho, L! Krk, D! trup, S! nohy, V! ocas, C!

Co jest na hlavě páva? Na hlavě nahoře má páv ještě z peří jako nějaký král korunku (chocholku). Co má páv nahoře na hlavě? Jaký jest jeho krk dle délky? Co má páv na trupu, aby mohl lítati? Páv dobře lítati neumí. Kolik noh má páv? Nohy páva u porovnání s jeho peřím jsou šeredné. Opakuj, H! Co má na nohou? Co na prstech? Páv neplove, nemá tedy plovací blány. Jaký jest ocas páva dle délky? Páv může ocas svůj vzhůru vztýčiti, může rozložití vějíř (kolo). Co může páv se svým ocasem učiniti? Páv vztýčuje a rozkládá svůj ocas velmi často, zvláště tenkrát, dívají-li se lidé na něho. Tu točí se, aby lidé se všech stran jej pozorovati mohli. I můžeme se domnívati, že to činí proto, aby se chlubil, že to činí z pýchy. Čím jest pokryt páv? Co jest proto? Páv není všude stejně zbarven. Jaké barvy jest peří jeho na hlavě, krku a břichu? (Modré a leskne se, jest tedy leskle modré.) Jaké barvy jest peří na hřbetě? (Zelené, ale leskne se jako zlato, jest tedy zlatozelené.) Nejkrásnější peří má páv v ocase. To jest zlatozelené, na každém péru jest veliké modré oko. Jaké barvy jest peří v ocase páva? Co jest na každém péru v ocase? Co žere páv? (Zrní.) Kde bydlí? Jaký pták jest páv, protože jej chováme v domě? Páv jest nejkrásnější domácí pták. Opakuj, N!

Jistý chlapec díval se na páva a chválil jeho krásu. Páv to zpozoroval. I postavil se pyšně a chtěl chlapci ukázati, jak umí zpívat. Sotva že začal, dal se chlapec do hlasitého smíchu. Proč asi? (Páv neumí zpívat, ale křičí škaredě.) Páva vidáme nejčastěji v zámcích na dvoře. Sedláci páva nechovají, protože není tuze užitečen. Páví maso se nejídá. Páv chová se jen na ozdobu a zábavu. Proč chová se páv? Protože se páv rád chlubívá svou krásou, říkáme, že je pyšný. Jaký jest páv, protože rád se chlubívá svou krásou? Také lidé se často chlubívají, mají-li něco hezkého na sobě, na př. nové šaty nebo cokoli jiného. O takových lidech říkáme, že jsou jako pávi. Co tím chceme říci? (Že jsou pyšní.) Není však vše krásné při pávu; co se nám při něm nelíbí? Jeho hlas a jeho nohy.) Vidíte, milé děti, třeba měl páv krásné peří, přece má něco, co krásné není. Činí tedy páv dobře, že se chlubí, že je pyšný? Činí lidé dobře, když jsou pyšní?

Které zvíře má oči na ocase?

Která oka nevidí?

Páv.

<p>Páv si v trávě vykračoval, stkvostný ohon za ním ploval; drůbež se mu divila, krásu jeho chválila. To když páv jest uslyšel, na pářez si povyšel,</p>	<p>pyšný ohon pozdvíhoval, na vše strany roztahoval, naděje se větší pochvaly; ale jak se všichni chechtali, an, co si tak vyšlapoval, hušné nohy ukazoval.</p>
--	---

Jar. Langer.

Rozmluva o krocenu.

Ukáží vám namalovaného ještě jednoho ptáka, kterého také vidáme u zámožných hospodářů na dvoře. Ukaž zákům obraz!

Kdo viděl již živého toho ptáka? Jak se jmenuje? (Krocen.)

Diváme-li se na husu, pak na krocana, vidíme, že je krocen větší než husa. Jak veliký jest krocen? (Větší než husa.) Jmenuj části těla, O! Co jest na hlavě jeho? Na zobáku má krocen kožený růžek (masitý výrostek). Co má krocen na zobáku? Ukaž krk krocana, N! Pod krkem má krocen lalok. Co má pod krkem krocen? Co má krocen na trupě, aby mohl lítati? Umí krocen dobře lítati? Krocen někdy spouští křídla k zemi. Říkáme, že jimi o zem brousí. Co dělá krocen, když spouští křídla k zemi? Kolik noh má krocen? Krocen jako páv pyšně si vykračuje. Co je na nohou jeho? Krocen má také ostruhy. Co je na prstech jeho? Ukaž ocas krocana, N! O pávu řekli jsme, že může rozložit vějíř (kolo). Také krocen může ocas svůj vztýčiti a vějíř (kolo) rozložit.

Co může krocán se svým ocasem učiniti? Čím jest pokryt krocán? Co jest krocán, protože jest pokryt peřím? Na hlavě a na horní části krku krocana není žádného peří. Tyto části jsou proto holé (lysé). Jaké jsou tyto části krocana, protože není na nich peří? Jaké barvy jest peří krocana? (Šedé a bílé strakaté.) Co žere krocán? (Zrní.) Kde jej chováme? Jaký pták jest proto, že jej chováme v domě? Samice krocana sluje krůta (topka). Jak se jmenuje samice krocana? Jak mladí krocáni? (Krůtata.) Někdy krocán rád křičí, říkáme, že hudruje. Co dělá krocán, když křičí? Krocán velmi snadno se rozzlobí, zvláště vidí-li něco červeného, neb slyší-li nějaký hřmot. Kdy rozzlobí se krocán?

Když se zlobí, rozčepýří se; křídloma brousí o zemi, ocas vztyčí, rozloží vějíř a hrozivě hudruje. Při tom nabíhá lalok jeho a zbarví se modře a červeně. Co činí rozzlobený krocán křídloma? Co ocasem? Co stane se při tom s lalokem?

Není radno přiblížit se k rozzlobenému krocanu. Rozdurděný krocán skočí i do obličeje. Ale krocán jest také užitečný pták. Proč? (Jeho maso se jídá.) Maso krocana jest velmi chutné; jest z něho velmi dobrá pečeně. Jaké jest maso krocana?

Opakuj a ukončil!

Pacholík a krocán.

Pacholíček viděl z rána
čepýřit se hudriana;
poskakuje do výsosti,
pravil: »Rozdráždím tě do sytosti!«

A hned před krocana kročil
a červeným šátkem točil,
až se krocán rozčepýřil,
zahudroval, do očí mu skočil.

Teď se místo radování
rozléhalo bédování.
Chceš-li pokoj s lidmi míti,
nesmíš uštěpačný býti.

V. Nejedlý.

Krocán a krůtata.

»Slyšte, děti, co vám otec praví:
Přísluší vám hezké míti mravy,
nesluší vám křik a hudrování,
ale veselá tvář a smích na ní.
Nechte hluku, křiku, pravím vám,
sic se na vás hnedky rozhněvám.«

V tom tu na dvůr přišel náhodou
 kýsi hošík s čapkou červenou;
 tu se krocán hrozně rozhněval,
 dupal, křičel a zle hudroval.
 Než hoch se mu vysmál:
 »Odkud, pane náš krocane,
 taková zlost ve vás hned se vzala,
 co pak vám ta čapka udělala?«

V. Štulc.

Zvířata vůbec.

Jmenujte zvířata, která chováme v domě! Jak se jmenují zvířata, která chováme v domě? (Domáci.) Jak nazývají se domácí zvířata, která mají čtyři nohy? (Čtvernohá.) Jmenujte čtvernohá zvířata domácí! Která z nich nazývají se šelmy? Jmenujte zvířata domácí, která náležejí ku ptákům! Zvířata domácí nebojí se lidí, jsou krotká. Jaká jsou zvířata domácí, protože se lidí nebojí? V lese a na polích žijí zvířata, která se člověka bojí. To jsou zvířata plachá. Jak zoveme zvířata, která se člověka bojí? Jmenujte některá zvířata plachá. Jmenujte některá zvířata, která žijí ve vodě! Zvířata, která žijí ve vodě, zoveme vodní. Jak zoveme zvířata, která žijí ve vodě? Po zemi lezou aneb ve vzduchu lítají také často malá zvířátka. Jmenujte některé z nich! (Brouci, mouchy, komáři.) Malá zvířátka, jako jsou brouci, mouchy a komáři, nazýváme jedním slovem hmyz. Jak nazýváme brouky, mouchy a komáry a jiná tak malá zvířátka jedním slovem?

Zvířata stvořil pán Bůh lidem k užtku. Nemáme jich proto přílišnou práci namáhati; nemáme jich bez potřeby bít, trápit nebo mučiti. Pamatujte si pravidlo:

Zvířat nemuč ve svévoli,
 také cítí, co je bolí.
 Kdo zvířátka bije, trápí,
 tomu pán Bůh věk ukrátí.

K. Vinařický.

(Viz článek »Zvířátka také cítí« v první čítance.)

Ludmila měla největší radost, když mohla někomu něco dobrého udělati.

Jednou šla pěšinkou a viděla před sebou broučka. Ten byl na znak obrácen, pořád se třepal, ale nemohl s místa.

Ludmila pomohla mu na nohy. S potěšením dívala se pak za ním, když radostně pospíchal dále.

Tak dělávala Ludmila vždy. Za to byla veselá, neboť jí to těšilo, že dobře dělá.

Některé stromy ovocné.

Rozmluva o zahradě.

Úvod — velikost — části — co v ní roste — druhy
— práce zahradní — opakování a ukončení.

Když jsme se učili o pokrmech, řekli jsme, že jídáme k masu také zeleninu. Jmenuj nějakou zeleninu, N! Kde roste zelenina? (V zahradě.) Jak říkáme muži, který má zahradu, a co v ní urostе, potom prodává? (Zahradník.) Ondyno byl jsem také u zahradníka. Pozval mě k sobě, abych se na jeho zahradu podíval. Dobře jsem si ji prohlédl, abych o ní povídati mohl vám ve škole.

Zahrada toho zahradníka byla veliká. Jaká byla zahrada toho zahradníka? Můj dědeček má také zahradu, ale ta jest malá. Některé zahrady jsou tedy veliké, jiné malé. Opakuj, L!

Co bývá okolo zahrady, aby tam nemohl každý choditi, aby byla zavřena? (Plot.) Z čeho bývá plot u zahrady? Zahrada toho zahradníka byla ohrazena zdmi. Čím byla zahrada toho zahradníka ohrazena? Čím tedy může býti zahrada ohrazena? (Plotem nebo zdmi.) Co musí býti v plotě, abychom mohli do zahrady vcházeti? (Dvěře.) Abychom mohli po zahradě choditi, jsou tam cestičky (chodníky). Co jest v zahradě, abychom tam mohli choditi? Co bývá na těch cestičkách v zahradě, aby na nich nebylo bláta, když prší? (Písek.) Cestičky rozdělují zahradu na části. Části zahrady nazývají se záhony. Jak nazývají se části zahrady? Kdo z vás byl již v zahradě? Co roste v zahradě? (Květiny, stromy, zelenina.) Bohatí lidé mívají více zahrad. V jedné mají květiny, ve druhé stromy a ve třetí zeleninu. Zahrada, ve které rostou jen květiny, nazývá se květnice (zahrada květná). Jak se nazývá zahrada, ve které rostou jen květiny? Co roste na stromech v zahradě? (Hrušky, jablka, švestky, třešně, ořechy.) Hrušky, jablka, švestky, třešně a ořechy jedním slovem jmenujeme ovoce. Jak jmenujeme hrušky, jablka, švestky a ořechy jedním slovem? Jak zoveme stromy, na kterých roste ovoce? (Stromy ovocné.) Zahradě, ve které rostou jen ovocné stromy, říkáme zahrada ovocná (štěpnice). Jak říkáme zahradě, ve které rostou jen ovocné stromy? Zahradě, ve které roste zelenina, říkáme zahrada zelná (zelnice). Jak říkáme zahradě, ve které roste jen zelenina? Jak nazýváme tedy zahrady dle toho, co v nich roste?

Často mají lidé jen jednu zahradu. Okolo zdí nebo plotů jsou zasazeny stromy, na záhonech zelenina a okolo záhonů podél cestiček květiny.

V zimě jest v zahradě smutno, nic tam neroste, ale když jaro nastane, jeví se tam čilý život. Veselí ptáčekové přilétají tam, zpívají milé písně, a zahradník pilně tam pracuje. Které práce

koná zahradník v zahradě na jaře? (Kyje rýčem nebo kopá motykou, hrabe, seje semena a sází sazenice, okopává stromy a sází stromky, sbírá housenky, a neprší-li dlouho, zalévá kropící konví.) Brzy na to počne se v zahradě vše zelenati. Lidé rádi tam prodávají a stavějí si tam besídky. Co stavějí si lidé v zahradách? I malé děti rády se bavi v zahradě, jen mají dávatí pozor, aby nešlapaly na záhony.

O čem jsme rozmlouvali? Čím bývá zahrada ohrazena? Po čem chodíme v zahradách? Jak se jmenují části zahrady? Jak zoveme zahradu, ve které rostou jen květiny? Jak tu, ve které rostou jen ovocné stromy? Jak tu, ve které roste zelenina? Které práce koná zahradník v zahradě na jaře? Co si stavějí lidé v zahradě? Nač mají děti dávatí pozor, jsou-li v zahradě?

Budu vám vypravovati něco o císaři pánu. Náš císař pán jmenuje se František Josef. Jak se jmenuje náš císař pán? Když byl císař pán malým pacholátkem, chodíval často se svým dědečkem do zahrady na procházku. Jednou v létě šel tam s ním též. Když vyšli ze hradu, spatřili vojína, který před hradem stál na stráží — dával pozor, aby žádný zlý člověk do hradu vejítí nemohl. Mladý arcikníže — tenkrát nebyl František Josef ještě císařem, nýbrž arciknížetem — litoval vojína, že musil v horku na slunci choditi před hradem a zvolal na svého dědečka: »Dědečku, počkej trochu! Podívej se, co ten ubohý vojn tady na slunci zkusí. My jdeme do zahrady, aby nám nebylo horko, ale on tady choditi musí. Prosím tě, dědečku, dej mi nějaké peníze, abych mu mohl něco darovati!«

Dědeček měl radost ze svého vnoučka, že byl tak útrpným, podal mu ihned stříbrný peníz a pravil: »Na, můj miláčku, dej jej vojínovi! Pan Bůh na nebesích miluje lidi útrpné a odměňuje je mnohonásobně.«

Mladý arcikníže rád vzal peníz, spěchal k vojínovi a podával mu dárek řka: »Tu máš, milý brachu, kup si něco za to, že musíš tady na slunci státi —!«

Vojín radostí zaplakal, ale daru přijati nechtěl. Arcikníže se zarazil. Co teď dělati? Smuten vrátil se k dědečkovi a vypravoval mu plače, co se přihodilo. Tu poučil dědeček svého vnuka: »Dokud vojn jest na stráží, nesmí přijati daru. Běž a dej mu peníz sám do kapsy, to je dovoleno!« Sotva že to vnuk uslyšel, spěchal k vousatému vojínu, aby mu sám peníz do kapsy zastrčil. Ale běda! Vojín byl příliš veliký a dárci tak malinký, že mu ani ku kapse dosáhnouti nemohl. Když si jinak pomoci nemohl, volal na dědečka: »Dědečku, prosím tě, pomoz mi!« I sehnul se dědeček, pozdvihl svého vnuka, a ten strčil vojínovi dar do kapsy (do torby).

Potěšen šel pak mladý arcikníže se svým dědečkem do zahrady. Tak útrpný jako z mládí jest císař pán také i nyní a pe-

čuje zvláště o žáky všemožně. Modlete se proto za císaře pána, aby byl zdrav a dlouho živ!

(Viz články »Buď upřímný« a »Kdo tomu rozumí« v první čítance od Štastného, Lepaře a Sokola.)

Bedlivá matka hleděla si v zahradě zeleniny. Jednou přikazovala své dcerušce: »Liduško, podívej se na ta malá žlutá vajíčka na dolejších lupení; z těch by se vylíhly housenky a sežraly by nám zelí. Prohlédni dnes všecko a bedlivě ta vajíčka zamačkej; tak uhájíme zelí.« Ale Liduška myslila, že později bude času dosti, až na to dokonce zapomněla. Matka zatím ochuravěla a po několik neděl nemohla přijít do zahrady. Po čase přišla tam s Liduškou, a ejhle! zelí bylo celé od housenek ožráno. Nic nezbylo, než holý košťál, a lupeny vyhlížely jako metly. Zastyděla se Liduška za svou nedbalost. Matka jí domluvila a pravila: »Co můžeš učinit dnes, toho na zejtrí neodkládej!«

Přišel k nám panáček,
strakatý měl fráček;
když jsme ho svlékali,
nad ním jsme splakali. (Cibule.) *Bartoš.*

Záhonky.

U domečku dítky milé
záhoneček měly;
rostlinky tu mladé, krásné
se jim vysázely.

Dětičky též ve srdíčku
záhoneček měly,
rostlinek zde pěkné řady
se jim rozvíjely:

Dětičky si u záhonku
s rostlinkami hrály;
rovnaly je, zalívaly,
rostlinky se smály.

Konaly své modlitbičky,
dbaly na učení,
poslouchaly hned, jak se jim
dalo poručení.

A že takto hezky rostly
při tom ošetření,
ó, jak měly dítky z toho
tiché potěšení!

Že to rády bez reptání
stále zachovaly,
pořádní je všichni lidé
za to milovali.

Doucha.

Květiny.

Měsíce máje
půjdem do háje,
kde kvítky lesními
větříček hraje.

V tom pěkném háji
ptáčekové hraji;
Zdravas Maria
libě zpívají.

Kvítky sbírejme,
věneček vijme
a ten Synáčkovi,
Marii dejme.

Erben.

Rozmluva o třešni.

Úvod — části — druhy — kde roste — kdy kvete —
kdy zraje ovoce — kdo ji ošetřuje — užitek — opako-
vání a ukončení.

Které stromy rostou v zahradě? První ze všech stromů kvete třešeň. Tuto na obraze mám třešeň namalovanou. Kdo ji umí ukázati? Podívejte se všichni na ni! Budeme o třešni rozmlouvat.

Na obraze celé třešně nevidíte; třešeň má něco v zemi a toho zde není. Co má třešeň v zemi? (Kořen.) — To, co z kořene vyrůstá, jmenuje se kmen. Jak se nazývá to, co z kořene vyrůstá? Kmen třešně jest na obraze namalován. Ukaž jej! Nahore ze kmene opět něco vyrůstá. Co? Ze kmene vyrůstají větve. Z větví vyrůstají zase ještě malé větvičky — to jsou ratolesti. Co vyrůstá z větví? Když jsem byl ráno v zahradě, našel jsem pod třešni ulomenou ratolest. Tu ji mám. Co vidíte na ní? (Listy, květ.) Abyste celou třešeň viděli, nakreslím ji na tabuli.

Co musím nakreslit napřed? (Kořen.) Co potom? (Kmen.) atd. Ukaž kořen třešně, J! Ukaž kmen, K! — Vyvolávej střídavě žáky, ať ukazují části třešni. — Je kořen již celá třešeň? Kořen jest část třešně. Opakuj, N! Všichni! Je kmen celá třešeň? Co jest kmen, protože není celá třešeň? Kdo umí tak říci o větvích, o ratolestech? atd.

Části třešně jsou: kořen, kmen, větve, ratolesti, listí a květ. Jmenuj části třešně, M! Všichni! Co má třešeň v zemi, K! Třešeň má silný kořen. Proč asi má třešeň kořen? Kořenem jest třešeň v zemi upevněna.

Aby mohli lidé žít, musejí jísti. Třešeň také jí. Ona jí. kořenem a listím. Říkáme proto: třešeň přijímá kořenem potravu. Co přijímá třešeň kořenem? Odkud přijímá třešeň kořenem potravu? (Ze země.) V zemi jest voda a jiné věci, kterých potřebuje třešeň, aby mohla růsti. Co vyrůstá z kořene? Kolik kmenů má třešeň? Třešeň, protože má jeden kmen, jest strom. Co jest třešeň, protože má jeden kmen? Jaký kmen má třešeň, tlustý či tenký? Stará třešeň má někdy tak tlustý kmen, že jej ani obejmouti nemůžeme. Co vyrůstá ze kmene? — Větvi má třešeň mnoho. Co vyrůstá z větví? Větve jsou tlusté, ratolesti jsou tenké.

Kořen, kmen, větve a ratolesti jsou porostly korou. Cím jsou porostly kořen, kmen, větve a ratolesti? Podívejte se na

kůru třešňovou! Jaké barvy jest ona? Utrhnu z té ratolesti nyní list. Pohleďte na list třešňový, jak široký jest a jak dlouhý! Má větší délku než šířku; jest takový, jako bývá vejce. List třešňový jest vejčitý. Jaký jest list třešňový, protože se podobá vejci? Čím visí na ratolesti? (Řapíkem.) Po krajích má list třešňový zoubky jako pila. Říkáme, že jest pilovitý. Jaký jest list třešňový po krajích? Nakreslím list třešňový. Jaké barvy jest list třešňový? Na jedné straně jest tmavo-, na druhé světlo-zelený. Jaké barvy jest květ třešňový? Květy třešňové visí na dlouhých stopkách. Jaké jsou stopky, na kterých visí květy třešňové? Větve, ratolesti, listy a květ jmenují se dohromady koruna (koš). Jak se jmenují větve, ratolesti, listí a květ dohromady? Květ nezůstává vždy na třešni. Bílé lístečky květu třešňového opadají, a z toho, co z květu na stromě zůstane, urostou brzy malé třešně. Jaké barvy jsou malé, nezralé třešně? (Zelené.) Jaké barvy jsou zralé třešně? (Černé nebo červené.) Některé zralé třešně jsou malé, jiné větší; některé sladké, jiné kyselé. Jak nazývají se malé, černé třešně? (Ptačí — ptačnice.) Větší, sladké třešně zoveme srdcovky, jiné chrupavky. Jak zoveme větší, sladké třešně? Srdcovky jsou černé nebo červené. Jaké barvy jsou srdcovky? Jak se nazývají kyselé, červené třešně? (Višně.)

Kde roste třešeň? Třešeň roste ze země; napřed je malinká, potom jí přibývá, až je z ní strom. Stojí na tom místě, kde byla zasazena, nepohybuje se, necítí. Třešeň, protože roste ze země, jest rostlina. Co jest třešeň, protože roste ze země?

Jaký strom jest třešeň, protože na ní roste ovoce? (Ovocný.) Kdy kvete třešeň? Kdy zrají třešně? (V létě, tenkrát, dokud žádné jiné ovoce ještě nezraje.) Kdo ji ošetřuje? Kterak ošetřuje zahradník třešeň? (Okopává ji a sbírá housenky.) Čím jest nám třešeň užitečná? (Ovocem a dřívím.) Jíme třešně syrové nebo dušené. Jaké třešně jíme? Třešně dávají se také do knedlíků nebo do koláčů. Do kterých pokrmů dávají se třešně? Chce-li maminka uschovati třešně na zimu, zavařuje je s cukrem. Co dělá maminka, chce-li třešně uschovati na zimu? Jíme-li třešně, zbarví se jimi rty a jazyk.

K čemu se užívá dříví třešňového? (Za palivo, též užívají ho truhláři a soustružníci k rozličným věcem.) Jaký strom jest třešeň, protože máme z ní užitek? Opakuj a ukonči!

Bílá jsem se narodila, vyrostlá jsem byla zelená, a nyní jsem červená neb černá, a ačkoli srdce mé jako kámen tvrdé, přece mne staří, mladí rádi mají.

Dřív jsem bílé kytičky,
 později červené kuličky,
 dáš-li je do hubičky,
 najdeš v nich kulaté pecičky.

Šimon, ačkoli často se mu to zapovídalo, rád lezl na stromy. Jednou vylezl si také na třešeň, aby si zralých třešní natrhal a podle chuti se jich najedl. Vylezl téměř až k vršku třešně. Pyšen, že tak dobře umí lézt, postavil se na větev a díval se vůkol sebe. Ale tu se zlomila křehká větev pod jeho nohama a v okamžiku ležel na zemi. Poněvadž sám vstáti nemohl, křičel a volal o pomoc. Když jej rodiče slyšeli volati, spěchali k místu, odkud pláč se ozýval. Tam našli Šimona zakrváceného na zemi. Pádem se třešně zlomil si nohu. Přivolaný lékař napravil mu sice zase nohu, ale mnoho bolesti Šimon snášeti musil, a dlouho to trvalo, než se zase vyhojil. Nehoda tato byla pak Šimonovi výstřahou, že nikdy více na stromy nelezl.

Dítky, nechte lezení,
 ať se ve zlé nemění!

Třešně.

Milka třešně dostala, —
 sladkost ji tak chutnala!
 Se psíkem se Milka baví,
 hraje s ním a praví:

»Psičku, já tu něco mám,
 já ti z toho také dám.« —
 Třešně sice hezké byly,
 psíku se však nelíbily.

Psík ten jinou choutku měl,
 proto k Milce pověděl:
 »Takovéto podělení
 pro mé zuby dárek není.«

On pak myslí: »Spíše kost
 byla by mi pro radost.«
 A jak tady tiše sedí,
 na ty třešně smutně hledí.

Doucha.

Třešně.

Na zahrádce u křovi
 stromeček stal třešňový;
 Anna jej tam zasadila.
 Prvním rokem na něm byla
 jedna třešně; ta pěkně uzrála
 a chuti lahodné se býti zdála.

Aninka ji utrhla
 k matince s ní přiběhla:
 »Přijmi ji, o drahá máti!
 Komu bych ji měla dáti?«
 Matka ji plna radosti vzala,
 mateřskou rozkoší zaplakala.

Po letech v zahradě zas

byla Anna v letní čas.

Aj, tu mohutný strom pne se,
množství krásných třešní nese.

»Odkud strom ten mocný?« dcera ptá se
matky; ta však libě usmívá se.

Objala pak Aninku

a vtiskla jí hubinku:

»Dítě, strom to tvůj!« zvolala,

»ze třešně, kterou mi dala.« —

Rodičům co dítě obětuje,

za tím zdar nebeský následuje.

Jos. Pečtrka.

Poznámka. Dle této rozmluvy jsou sestaveny rozmluvy o ostatních stromech. Na školách ménětridních budiž užito ještě aspoň rozmluvy o jabloni a o rostlinách vůbec.

Rozmluva o švestce.

Jak se nazývá strom, který jest zde na obraze namalován? (Švestka.) Švestka jest strom nízký. Opakuj, N! Jak se jmenuje část švestky, kterou přijímá ze země potravu? Ukaž kmen švestky, K! Ukaž korunu švestky, B! Podívejme se nyní na listy a květ švestkový. List švestky jest podlouhle okrouhlý. Jaký jest list švestky? Jaký jest kraj toho listu, protože jsou na něm zuby jako na pile? (Pilovitý.) Jaké barvy jest květ švestkový? (Bílý.) Jak se zove ovoce švestky? (Švestky.) Švestky podobají se vejci. Jaké jsou švestky, protože se podobají vejci? (Vejčité.) Švestky vně jsou obrostlé slupkou. Čím jsou švestky vně obrostlé? Pod slupkou jest sladká dužnina (maso). Co jest pod slupkou? Jaké barvy jest dužnina švestková? (Žluté.) Jaké barvy jest dužnina třešňová?

Třešně a švestky mají v dužnině tvrdou pecku. Co mají třešně a švestky v dužnině? Jaká jest pecka, měkká nebo tvrdá? V pecce jest jádro. Co jest v pecce? Co uroste z jádra, když pecku zasadíme do země? Jaké barvy jsou švestky nezralé? Jaké jsou dle barvy švestky zralé? (Černomodré.) Některé švestky jsou také jinak zbarveny. Jak? (Načervenalé, nazelenalé, žluté, modré.) Načervenalé švestky jmenují se duranče. Jak se jmenují načervenalé švestky? Švestky nazelenalé zoveme špendlíky. Jak zoveme švestky nazelenalé? Žluté švestky jmenují se karlata. Jak se jmenují žluté švestky? Modré švestky nazýváme ryngle. Jak nazýváme modré švestky?

Jaký strom jest švestka, protože na ní roste ovoce? Švestka jako jiné stromy roste ze země. Co jest švestka, protože roste ze země? (Rostlina.) Kdy kvete švestka? Kdy zraje její ovoce? Kde roste švestka? (V zahradě, na polích, podél cest.) Kdo ji sadí

a ošetřuje? Kterého užítku poskytují nám švestky? (Ovoce a dříví.) Ovoce švestky jest sladké a šťavnaté. Jaké jest ovoce švestky? Jíme švestky syrové? Do kterých pokrmů dávají se švestky? (Do knedlíků a do koláčů.) Švestky nedají se dlouho uschovati, a proto se suší nebo smaží. Sušené a smažené švestky lze uschovati i na několik let. Sušené švestky se vaří, a pak teprve se jedí. Ze švestek pálí se také kořalka — slivovice. Jak se nazývá kořalka, která se pálí ze švestek? Dříví švestkové je červenohnědé. Jaké je dle barvy dříví švestkové? Kteří řemeslníci užívají dříví švestkového? (Soustružníci a stolaři.) Jaký strom jest tedy švestka, protože nám poskytuje tolik užítku? — Opakuj a ukonči!

Bylo to právě v pátek. U strýčka Pavla obědvali zapraženou (zasmaženou) polévku a švestkové knedlíky. Všem chutnalo velmi dobře. Po obědě schránila se stolu Bohuška. Pecky švestkové, které ležely na stole, uschovala si do kapes. Asi před svačinou šla na dvůr. Našla si dva kameny a kdesi v koutku se posadila. Na jeden kámen kladla pecky švestkové a druhým je vždycky roztloukala. Jádra, která byla v peckách, s velkou chutí pojídala. Když jádra ze všech pecek snědla, šla zase do světnice. Tu najednou pocítila jakousi bolest v hlavě, začala se dávití a vrhla. »Maminko, jak je mi špatně!« »Což pak se ti jen stalo, vždyť přece neobědvali jsme ničeho, čím bys si mohla žaludek pokaziti — a toto dávení!« »Maminko, pořád je mi hůře a hůře, musím ulehnouti.« »Zavoláme tedy pana doktora.« Pan doktor přišel, a když si Bohušku prohlédl, pravil: »Štěstí, že jste pro mne poslali. Bohuška mohla i umřítí otrávením.« Všichni se divili, nemohli pochopiti, čím by se mohla Bohuška otrávití. Pan doktor jim to vyložil: »Švestková jádra jsou jedovatá. Kdo jich mnoho sní, otráví se. Tak se stalo i Bohušce.« Potom dal pan doktor Bohušce lék, a rychlou pomocí brzy zas ozdravěla. Pamatujte si tedy, že jsou jádra švestková jedovatá. Nejezte jich mnoho!

Rozmluva o hrušni.

Přinesl jsem do školy opět ratolest s jednoho stromu. Podívejte se na ni! Hádejte, se kterého stromu jest tato ratolest! Ukaž hrušň na obraze, N! Co má hrušň v zemi? (Kořen.) Co vyrůstá z kořene? Co z kmene? Co z větví? Co z ratolestí? Je kořen již celá hrušň? (Část hrušně.) Řekni tak o kmeni, N! atd. Jmenuj části hrušně, P! Proč má hrušň kořeny? Co přijímá hrušň kořenem ze země? (Potravu.) Kořen hrušně jest silný a vniká hluboko do země. Opakuj, Z! Kolik kmenů má hrušň? (Jeden.) Co jest hrušň, protože má jeden kmen? (Strom.) Jaký jest kmen hrušně, tlustý či tenký? Čím jest pokryt kmen a větve hrušně? (Korou.) Kůra hrušně jest rozpukaná. Opakuj, B! Utrhni z této

ratolesti list, H! Čemu se podobá list hrušně? Jaký jest list hrušně, protože se podobá vejci? Jaké barvy jest list hrušně? Na jedné straně — na lici — jest tmavozelený, — na rubě — světlozelený. Jaký jest list hrušně dle barvy na lici? Jaký na rubě? Po kraji má list hrušně takové zuby, jako jsou na pile. Říkáme proto, že jest po kraji pilovitý. Jaký jest list hrušně po kraji? Zač visí list hrušně na ratolesti?

Jaké barvy jest květ hrušně? (Bílý.) Zůstává-li květ stále na hrušni? Když s květu lístky spadnou, zbude pod nimi malý kalíšek. Pod kalíškem dělá se brzy malá hruška, ta roste víc a více, až je z ní velká hruška. Za stopku visí hruška na ratolesti, a svrchu na ní sedí malý kalíšek. Co zbude na hrušni, když květ odpadne? (Kalíšek.) Co roste pod tímto kalíškem? (Malá hruška.) Tato jest zelená, ale když doroste, žloutne, zraje. Zralé hrušky rádi jídáme. Jablko jest kulaté, hruška podlouhlá. U nás v zahradě rostou hrušky císařské. Jaké hrušky ještě znáte? (Máslovky, jakubky atd.)

Kde roste hrušeň? (V zahradě a na polích.) Co jest hrušeň, protože roste ze země? (Rostlina.) Kdy kvete hrušeň? (Na jaře, když kvete švestka.) Kdy zrají hrušky? (Některé v létě, jiné na podzim.) Které hrušky zrají v létě? Jaký strom jest hrušeň, protože na ní roste ovoce? Kdo ošetřuje hrušeň v zahradě?

Jakého užitku nám poskytuje hrušeň? (Ovoce a dřevo.) Hrušky jíme syrové. Jaké hrušky jíme ještě? Když jíme hrušku nebo jablko, okrajujeme s nich slupku. Co okrajujeme s hrušek neb jablek, když je chceme jísti? Hruška a jablko jsou tedy obrostlé slupkou. Čím jest obrostlá hruška a jablko? Pod slupkou jest maso (dužnina). Co jest pod slupkou jablka a hrušky? Když hrušku neb jablko rozkrojíme, nalezneme uprostřed v takových přihrádkách jádra. Co je uprostřed jablka a hrušky? Jádra nezralých hrušek a jablek jsou bílá. Jaká jsou jádra nezralých hrušek a jablek? Jaké jádro mají zralé hrušky a jablka dle barvy? (Černé.) Jak poznáme tedy, je-li hruška neb jablko zralé? Zasadíme-li jádro jablka nebo hrušky do země, vyrůstá z něho malá jablko nebo malá hrušeň. Co vyrůstá z jádra jablkového, když je zasadíme do země? Co z jádra hrušňového?

K čemu se užívá dříví hrušňového? (Na palivo; truhláři, soustružníci a koláři zhotovují z něho rozličné věci.) Jaký strom jest hrušeň, protože máme z ní užitek? Opakuj a ukonči!

Jednou odpoledne vyšel si dědeček před dům a sedl si pod hrušeň. Za chvíli přiběhli k němu dva jeho vnoučkové. Dědeček jim dal hrušek a bavil se s nimi. Chlapcům chutnaly hrušky velmi dobře, tak že si jich dosti nachváliti nemohli. I promluvil k nim dědeček následovně: »Asi před padesáti lety nestála zde ještě tato hrušeň. Poslouchejte, jak se to přihodilo, že jsem ji sem zasadil! Jednou stál jsem zde na tomto místě se svým bohatým sousedem a řekl jsem mu, že bych rád měl aspoň sto zlatých. »Není

«tak než v zemi a hledal peníze — ale marně. Ráno, když viděl soused před mým domem jámu nově vykopanou, počal se mi smát a pravil: »Tu máte malou hrušeň, zasadte ji do země a brzy se přesvědčíte, že vám na ní ze země peníze vyrostou.« Uposlechl jsem rady sousedovy a hned zasadil jsem mladou hrušeň od souseda do jámy, kterou jsem v noci vykopal. A hle! Hrušeň velmi krásně rostla. Druhého roku přinesla již ovoce. Čím více rostla, tím více rodilo se na ní hrušek. Hrušky jsem prodával, a kdybych měl všechny peníze za ně utržené, bylo by jich již více než sto zlatých.« — Děti pozorně naslouchaly, co jim dědeček vypravoval. Když dědeček vypravování své dokončil, umínili si vnoučkové, že budou, až dorostou, pilně sázeti stromy.

Těž vy, milé dítky, pamatujte si tuto průpověď :

Sázej stromky malé
na každíčkém místě,
ošetřuj je stále,
odmění tě jistě.

Táž průpověď jinými slovy :

Kde je trochu místa jen,
budiž stromek zasazen ;
za ochranu, za práci
bohatě se odplácí.

Říkadlo.

Foukej, foukej, větříčku,
shoď mi jednu hruštičku ;
shoď mi jednu nebo dvě,
budou dobré obě dvě.

Bartoš.

Rozmluva o jabloni.

Jak se jmenuje strom, na němž rostou jablka? Budeme rozmlouvat o jabloni. Ukaž jabloň na obraze! Jabloň jest vysoký strom. Opakuj, N! Jmenuj části jabloně, A! Co přijímá jabloň ze země kořenem? Proč ještě má kořen? Kolik kmenů má jabloň? Co jest jabloň, protože má jen jeden kmen? Co vyrůstá ze kmene jabloně? Co z větví? Co z ratolestí? Tuto donesl jsem ratolest jabloně. Čemu podobají se listy jabloně? Jaké jsou, protože se podobají vejci? Co vidíte po kraji toho listu? Jaký jest kraj

listu jabloňového, protože jsou na něm zoubky jako na pile? (Pilovitý.) Jaké barvy jest květ jabloňový? (Bílý, po krajích červený.) Jak se jmenují větve, ratolesti, listy a květ dohromady? Květ nezůstává vždy na jabloni.

Když s květu listky spadnou, zbude pod nimi malý kalíšek. Pod kalíškem dělá se brzy malé jabličko, to roste víc a více, až jest z něho velké jablko. Za stopku visí jablko na ratolesti a na něm svrchu sedí malý kalíšek. Co uroste pod kalíškem? Zač visí jablko na ratolesti? Co na něm sedí nahoře?

Napřed jest jablko kyselé, nezralé. Takové se jísti nesmí. Potom zraje a je sladké. Zralá jablka jsou zdravá. Když jablka uzrají, přijde hospodář a česá jablka. Děti dávají je do košův a nosí je domů. Maminka schovává jablka do sklepa nebo na půdu. Od rodičů dostávají děti jablka často. Někdy dostanou jabličko červené, někdy žluté, a jindy opět jinak barvené.

Jablka nejsou stejná. Některým říkáme panenská. Jaká jablka znáte ještě? (Vinná, míšenská atd.) Kde roste jabloň? Jabloň roste ze země; napřed jest malinká, potom jí přibývá vždy více a více, až je z ní strom. Stojí na tom místě, kde byla zasazena, nepohybuje se, necítí Jabloň, protože roste ze země, jest rostlina. Co jest jabloň, protože roste ze země? Kdy kvete jabloň? Kdy zrají jablka? Jablka jsou ovoce. Na jabloni roste tedy ovoce, jabloň jest ovocný strom. Jaký strom jest jabloň, protože roste na ní ovoce? Kdo sadí jabloň do zahrady? Kdo ji ošetřuje? Na podzim zahradník okopává jabloň, na jaře sbírá s ní housenky a ořezuje suché větve.

Pokud jabloň roste, přináší nám ovoce. Jablka jíme syrová, pečená, dušená nebo sušená. Když na jabloni jablka více nerostou, přijde hospodář, skátí strom a dělá pak ze dřeva rozličné věci. Vidíte, milé dívky, jabloň nám dává jablka a dříví; jabloň jest užitečný strom. Jaký strom jest jabloň, protože z ní máme užitek?

Rozmlouvali jsme o jabloni. Abych se přesvědčil, zdali jste si to pamatovali, zeptám se na některé věci. Opakuj dle rozvrhu nahoře naznačeného! Ukončiti můžeš následovně:

Byl jeden pocestný. Jednou v létě chodil dlouho a unavil se. Nohy ho bolely, i nemohl dále. Na štěstí byl na blízkou hostinec. Pocestný vešel do hostince, aby si odpočinul. Hostinský dal pocestnému také jídla a nápoje. Když pocestný jedl, přišli do hostince veselí hosté. Ti zpívali a potěšili pocestného. Když se pocestný zotavil, pozval se, co jest dlužen. Hostinský nepřijal peněz žádných a pozval ještě pocestného, až půjde po druhé mimo, aby se u něho zase zastavil.

Víte-li, milé dívky, kde byl ten hostinec? To bylo mistečko pod jabloní. A co asi byly ty pokrmy? Pokrmy byla jablka. Kdo asi byli ti veselí hosté? To byli ptáčkové. — Až přijdete domů, vypravujte svým milým rodičům, čemu jste se naučili.

(Viz článek »Jabloň« v první čítance.)

Jiřík byl lehkomyšlný chlapec. Jednoho jitra spatřil ze svého okna mnoho překrásných, červených jablek na zahradě sousedově ve trávě ležeti. Rychle tam běžel, protlačil se skrze mezeru ve plotě do zahrady a nacpal si těch jablek plné kapsy u kabátu a u kalhot. Náhle však přišel do zahrady dvířky soused s hůlkou v ruce. Když jej Jiřík spatřil, utíkal co mohl ke plotu a chtěl honem zase prolézt. Avšak běda! Pro nacpané kapsy zůstal v úzkém otvoru vězeti. Jak se velice pak leknul, že byl chycen! Styděl se, že tu stál před sousedem jako zloděj. Nakradená jablka musil zase vrátiti, soused ho několikrátě notně švihnul a pravil při tom: »Pamatuj si! Co kradeno jest, za to patří trest.«

Kdo na cizí statek sáhá,
sám si k hanbě dopomáhá.

Říkadlo.

Jablka zrají
za stodolou,
až uzrají
dobrá budou.

Bartoš.

Mladý štěp a pachole.

Ó, co krásných jableček, nad nimiž se srdce směje, plodí již ten stromeček: každý, každíčký mu přeje; všechněm jest až k podivení, ač on starší než já není. Ó, ty mne svou úrodností, stromku, nemáš zahanbiti; přičiním se krásných ctností ovocem tě převýšiti, abych jednou v dospělosti rodičům byl ku radosti.

Klíperova „Prvá čítanka“.

Upřímný bratříček.

Matoušek obdržel
pěkné jablíčko,
na sestru zavolal:
»Koukni, Aničko,

jak je to jablíčko
krásné a hladké!
Až je jen rozkrojím,
to bude sladké!«

Na to jde Matoušek
s jablíčkem k stolu
a praví k sestřičce:
»Sníme je spolu.«

Sestřička hladila
jemu ručičku:
»Sněz ty je sám jenom,
milý bratříčku!«

Nechtěl tak Matoušek
a již je krojí:
»Aby mně chutnalo,
půlku vem svoji!«

Matinka chválila
dětičky obě:
»Buďte jen vždycky tak
upřímní k sobě!«

Doucha.

Jabloň.

Po zahradě chodila,
štěp jabloňku sadila.

Bílým květem prokvítej,
a jablíčkem zasedej.»

Sadila ji z hluboka:
»Rost, jabloňko, z široka.

A když bylo půl roka,
už jabloňka prokvétá.

Když už bylo po roce,
na jabloňce ovoce.

(Macháč, Učivo k náz.)

Sušil.

Rozmluva o ořešáku.

Co pak jest toto? (Ukaž zákům ořech!) Jak se jmenuje strom, na kterém rostou ořechy? (Ořešák.) Ořešák jest veliký, mohutný strom. Opakuj, N! Ukáží vám obraz, na kterém jest ořešák namalován. Ukaž ořešák na obraze, K! Jmenuj části ořešáku, M! Proč říkáme, že jest ořešák strom? (Protože má jeden kmen.) Ukaž korunu ořešáku, R! Větve ořešáku nepnou se do výšky, ale rozkládají se do šířky. Ořešák, protože má širokou korunu, široký koš, jest strom košatý. Jaký strom jest ořešák, protože má širokou korunu, široký koš? Který strom jest košatější, třešně či ořešák? Přinesl jsem do školy ratolest ořešáku. Co vyrůstá z ratolestí? (Listy, květ.) Vidíte na této ratolesti listy? (Ne.) Něco na ní přece vidíte. To, co na ní vidíte, jest květ. Ořešák napřed kvete a pak teprv rozvíjejí se jeho listy. Až se rozvinou listy ořešáku, donesu ratolest opět do školy, abyste se na jeho listy podívatí mohli. Teď se podívejte na list, který jest zde na obraze namalován. Nakreslím list ořešáku také na tabuli. Zač visí listy na ratolestech? Na ořešáku vyrůstá z jednoho řápíku pět nebo sedm, neb i devět lístků, které dohromady činí jeden list ořechový. Z kolika lístků skládá se jeden list ořechový? Když k listu ořechovému čicháme, poznáme, že voní. Co poznáme, když čicháme k listu ořechovému? Také květy ořešáku jsou zvláštní. Ořešák má dvoji květy. Jedny (tyto) vypadají jako nějaké klásky; jsou dlouhé a visí dolů. Říkáme jim jehnědy (kočičky). Jak říkáme květům ořešáku, které vypadají jako nějaké klásky? Jaké jsou jehnědy dle barvy? (Zelené.) Jehnědy nezůstanou zeleny, ony zčernají a opadají. Ořechy rostou ze druhých květů, které má ořešák. Hledte na ně! Vypadají jako zelené pupence a jsou vždy dva pohromadě. Jak vypadají ty druhé květy ořešáku? Protože tyto květy jsou vždy dva pohromadě, bývají také ořechy vždy dva pohromadě? Jaký strom jest ořešák, protože na něm roste ovoce? Ořechy jsou kulaté. Vně jsou ořechy obrostlé zelenou dužninou (šupinou), vnitř mají tvrdou pecku (skořepinu). Čím jsou ořechy vně obrostlé? Co mají uvnitř? Jaké barvy jest ta pecka? Na ořechu, který jsem

vám ukázal, není více zelené dužniny (šupiny). Zelená dužnina ořechová zčerná, oloupne se a odhodí. Co se děje se zelenou šupinou ořechovou? Rozloupnu nyní skořepinu toho ořechu. Zuby ořechů nerozloukávejte! Co jest ve skořepině? (Jádro.) Jádro jest potaženo tenkou, nažloutlou kožkou. Čím jest potaženo jádro? Jádro jest bílé a chutné. Jaké jest jádro ořechové? Jádro ořechové jíme; též se dávají jádra ořechová do rozličných pokrmů. Ve kterou dobu jsou nám ořechy nejmilejší? (O vánocích.) V lékárnách z jader ořechových tlačí ořechový olej. Co tlačí (lisují) v lékárnách z jader ořechových?

O ořechu, protože má vně tvrdou pecku, vnitř jádro, můžeme říci, že má vně kosti, vnitř maso. Kde roste ořešák? Jaký strom jest ořešák, protože roste v zahradě? Kdy kvete ořešák? Kdy zrají ořechy? Kdo ošetřuje ořešáky? Kterého užitku poskytuje nám ořešák, dokud roste? (Ořechy.) Který užitek máme z ořešáku, když se skácí? (Dříví.) Dříví ořechové jest tvrdé a hnědé. Jaké jest dříví ořechové? Truhláři je kupují, dobře za ně platí a zhotovují z něho nábytek. Co zhotovuje se ze dříví ořechového? Nábytek ze dřeva ořechového jest drahý. Ořešák, protože nám dává chutné ovoce a protože z něho jest pěkné dříví, jest stromem velmi užitečným. Lidé by měli více ořešáků sázeti.

Opakuj a ukonči!

Hnědý jsem panáček, maso
mám uvnitř, kosti však zevně.

Čtyři panny v kolébce,
žádná na kraji neleží.

(Ořech.) *Bartoš.*

Ořechy.

Matka na stůl nese
ořechů klín plničký:
»Pojďte, berte sobě
moje zlaté dětičky!«

Liduška hned vzala
nejkrasší dva do ruky,
doufá, že z nich bude
každý jádrem sladoučký.

Rozlouskne je rychle,
ale jak se podívá:
jeden zpráchnivělý
a druhý je červivý.

Tu matička vece:
»Na zevnějšek nemáš dbát;
pod nejkrasším kvítím
ukrývá se často had!«

Jos. Kallus.

Rostliny vůbec.

Jmenuj nějaký ovocný strom, N! V! Jmenuj veškeré ovocné stromy, o kterých jsme se učili, M! Proč jmenujeme tyto stromy ovocné? Kde rostou stromy ovocné? (V zahradě.) Jak nazýváme

ovocné stromy, protože rostou v zahradě? (Zahradní.) Byl z vás již někdo v lese? Tam jest také mnoho stromů. Jak jmenují se stromy, které rostou v lese? Jmenuj nějaký strom lesní, M! D! atd. Roste na lesních stromech také jedlé ovoce? Lesní stromy sázejí se pro dříví. Proč se sázejí stromy lesní? Některé stromy mají koš (korunu) široký. Stromy s košem širokým zoveme košaté. Jak zoveme stromy s košem širokým? Jiné stromy mají koš úzký; ty zoveme stromy štíhlé. Jak zoveme stromy s košem úzkým? Jmenuj nějaký košatý strom, B! nějaký štíhlý, Z!

Mám tuto listy jabloně a listy jedle. Prohlédněte si listy jabloně a nyní listy jedle! Jabloň má listy široké, jedle úzké a špičaté. Jaké listy má jabloň? Jaké jedle? Úzké a špičaté listy nazýváme jehličí. Jak nazýváme úzké a špičaté listy? Stromy s listím širokým nazýváme listnaté. Jak zoveme stromy s listím širokým? Jabloň jest strom listnatý. Opakuj, P! Jmenujte jiné stromy listnaté! Stromy s jehličím nazýváme jehličnaté. Jmenujte některý strom jehličnatý!

Co jsou stromy, protože rostou ze země? (Rostliny.) Na polích a lukách jest mnoho rostlin, které nejsou stromy. Jak se jmenují rostliny, které rostou na polích? (Polní.) Jak ty, které rostou na lukách? (Luční.) Jmenujte některé rostliny polní! některé luční!

Jakého užítka poskytují nám rostliny polní? K čemu se užívá rostlin lučních? Hodné děti umějí jmenovati mnoho rostlin lučních. Aby si jména jejich zapamatovaly, sušívají je, dívají se častěji na ně a jmenují je. Přineste do školy rostliny, jichž jmen neznáte, povím vám je! Ale zbytečně rostlin netrhejte, bylo by jich škoda, vždyť milý pohled jest na louku, na množství různě zbarvených květin.

Kdo pečuje o rostliny zahradní? Kdo o rostliny lesní? (Lesník.) Kdo o rostliny polní a luční? (Rolník.) V zahradě, na polích a lukách smutno jest v zimě. Na zimu listy se stromů listnatých opádnou, a jen stromy jehličnaté zůstávají také v zimě zeleny, abyste z nich mohli mít krásný stromek vánoční. Rostliny na polích a lukách uvadnou, sníh je pokrývá, všecky odpočívají. Na jaře budí je teplé sluníčko, všecky se zase začínají zelenati. Tu zvláště nás těší velice, když se stromy rozvíjejí a kvetou. Když v létě jsme umdleni od horka slunečního, rádi sedáme pod stromy, neboť nás svým stínem občerstvují.

Vzpomeneme-li si pak, jak užitečné jsou stromy a rostliny polní i luční, tu máme chváliti Pána Boha, že jich nechá růsti pro nás. Každý hřeší, kdo větve stromu zbytečně láme, kůru olupuje, kdo rostlinám ubližuje.

Opakuj a ukonči!

(Viz dotyčné články v první čítance!)

Nekaz, kazisvěte, stromků,
není ovoce na zlomku!

Na jaře tě těším,
v létě občerstvuji,
na podzim tě živím
a pak v zimě hřeji.
Nuže, kdo jsem? (Strom.)

Nevěje se,
neseje se
a přece roste.

(Tráva.) *Burtoš.*

Vděčný princ František Josef.

Když byl náš pán císař malinký,
sbíral rád a sušil rostlinky.

Zvěděla to paní z Kolovrat,
chtěla princí radost udělat.

Kašpar ze Šternberka, český pán,
mezi znalce rostlin počítán.

Žádala ho tedy hraběnka,
by mu česká poslal kvítenka.

Hrabě rád tu žádost vyplnil,
kvítkům jména česká připojil.

Princ měl z toho mnoho radosti,
proto nezapomněl vděčnosti.

Kterak má však dárcům dík svůj vzdát,
vždyť pak nedovede ještě psát?

Má to: tištěná písmena vzal,
v slova díků zručně urovnal.

Na papír je pevně nalepil,
list pak náležitě zpečetil.

Listu toho smysl tento byl,
jak se potom zřejmě objevil:

»Šternberku a paní z Kolovrat,
za sbírku vám spějí díky vzdát.

Za rostliny vámi zaslané
brzo jiných se vám dostane.«

Frant. Schönbeck.

Některé nerosty.

Rozmluva o kamení.

Úvod — vlastnosti — co se z něho dělá — druhy —
kdo a jak z něho něco činí — kde se nalézá — stano-
vení — opakování a ukončení.

Na silnici nalezl jsem tuto věc. Podívejte se na ni! Ví z vás
někdo, jak se ona jmenuje? (Kámen.) Ohmatej kámen, A! Kámen

můžeme ohmatati; kámen jest proto hmota. Co jest kámen, protože jej ohmatati můžeme? Jaké barvy jest kámen tento? (Šedé.) Zde v prstenu mám také kámen. Jaký jest kámen v prstenu dle barvy? (Zelený.) Jaké barvy kameny jste ještě viděli? Řekneme tedy: kameny mají rozličnou barvu. Opakuj, N! K! Vezmi tento kámen do ruky, zmáčkni jej, T! Můžeš tak učiniti? Protože kamene zmáčknouti nemůžeme, říkáme, že jest tvrdý. Jaký jest kámen, protože jej zmáčknouti nemůžeme? U kostela stojí kříž, který je z kamene. Co se ještě dělá z kamene? (Sochy, brusy, mlýnská kola, schody, sloupy, mosty atd.) Kamene užívá se také ku stavění. Kameny zasazují se do prstenův a jiných věcí. Kameny mají jména rozličná. Kámen, kterého se užívá na stavbu, zoveme kamenem stavebním. Jak zoveme kámen, kterého se užívá na stavbu? Kámen, ze kterého se dělají brusy, mlýnská kola, kříže, jmenuje se pískový. Jak se jmenuje kámen, ze kterého se dělají brusy, mlýnská kola a kříže? Sůl, kamenné uhlí, vápenec, ze kterého se páli vápno, křemen, ze kterého se připravuje sklo, jsou také kameny. Jak se nazývá kámen, kterým solíme? (Sůl.) Jak se jmenuje kámen, kterým topíme? (Uhlí kamenný.) Jak se jmenuje kámen, ze kterého se páli vápno? Jak se jmenuje kámen, ze kterého se dělá sklo? Jak se nazývá kámen, kterým pišeme na tabuli? Kameny, které se zasazují do prstenů, jsou velmi pěkné, ale také velmi drahé. Říkáme jim proto drahokamy. Jak se jmenují kameny, které se zasazují do prstenů?

Člověk, který z kamene něco zhotovuje, jmenuje se kameník. Jak se jmenuje člověk, který z kamene něco zhotovuje? Když kameník z kamene něco zhotovuje, tesá kámen dlátem a tluče naň dřevěnou palicí. Proč asi užívá palice dřevěné? (Aby veliké kusy kamene neodštípl.) Lidé, kteří ze křemene dělají sklo, jmenují se skláři. Jak se nazývají lidé, kteří ze křemene dělají sklo? Křemen, aby se z něho mohlo dělati sklo, musí se rozetřítí. Potom dá se do pece a tam se roztaví. Z roztaveného křemene dělá se sklo a jiné skleněné věci. Co se musí učiniti s křemenem, když se z něho dělá sklo?

Odkud běreme rozličné kameny? (Ze země.) Místo, kde se kámen ze země láme, nazývá se lom (skála). Jak nazývá se místo, kde se kámen ze země láme? Rostou-li kameny v zemi? (Ne; jsou v zemi, jak je tam pán Bůh uložil.) Kámen necítí, on také nemůže se sám pohybovati. Kámen není ani zvíře, ani rostlina. Kámen, protože neroste, jest nerost. Co jest kámen, protože neroste? Protože kamene k rozličným věcem potřebujeme, je kámen nerost užitečný. Jaký nerost jest kámen, protože máme z něho užitek? Z toho vidíte opět, jak dobrý jest pán Bůh. On i do země uložil mnohé věci, bez kterých bychom se obejiti nemohli.

Opakuj a ukonči!

Na jakém —řemenu se křesá? (Na křemenu.)

Na jakém —brusu nože nebrousíme? (Na ubrusu.)

Jistý klouček, jmenoval se Jaromírek, šel jednou okolo lomu. I chtěl viděti, jak hluboký lom jest a šel až na kraj, aby se dolů podíval. V tom však země pod nohama jeho povolila, tak že do lomu spadl a ach! nohu si zlomil. Měli jste slyšeti pláč jeho a bédování otcovo a matčino! Čemu se z tohoto příběhu můžete naučiti?

Václav, malý hošík, dovoloval se matky, aby směl k lesu na červené jahody. »Jdi,« pravila matka, »nechod' ale pěšinkou okolo lomu, lamači tam trhají skálu prachem; jdi silnicí v pravo!« Václav šel sice silnicí, ale když přišel k pěšině, pomyslnil si: »Silnice se tamhle tuze vine, pěšinkou tam budu dříve.« I šel pěšinkou. Sotva byl k lomu došel, vyšla rána a již se válel Václav na zemi. Kámen jeden odletěl Václavovi na nohu, až mu ji přerazil. Nyní jest mrzákem a bude do smrti litovati, že byl matky své neposlúšen.

Otec rozdělil jmění své třem synům. Nezbylo mu nic než prsten s velikým drahokamem. »Prsten ten,« pravil otec, »dám tomu z vás, kdo do roka nejlepší a nejšlechternější věc vykoná.« Synové se na to rozešli do světa. Když rok minul, vrátili se zase k otci.

Nejstarší pravil: »Můj přítel, odchází na cesty, schoval si u mne mnoho peněz. Když domů přišel, vrátil jsem mu peníze.« »Dobře jsi učinil,« chválil otec syna, »ale tak má jednati každý člověk spravedlivý.«

Druhý syn řekl: »Otcí, který měl mnoho dětí, vyhořel dům a on upadl ve velikou bídu. Daroval jsem mu sto zlatých jako příspěvek na stavbu.« »Dobře, milý synu,« chválil jej otec také, »bys dobročinným.«

Konečně předstoupil nejmladší syn a vypravoval: »Můj nepřítel, který mne mnoho zlého působil, spadl do vody. Byl by se v ní utopil. I vytáhl jsem ho z vody, ve které sám také jsem se mohl utopiti.«

»Ó, milý synáčku!« zvolal otec pln radosti, »tys jednal nejlépe, tu máš prsten s drahokamem. Nepříteli dobře činiti jest skutek pánu Bohu zvláště milý.«

Sklo.

Lidé střepy skla kdes vysypali. Ale brzy bylo po radosti: Ležel na povrchu kousek malý, lidé vysypali popel, kusy kostí, v záři slunka třpytil se a blýskal, a tak skla, jež jasně zářilo, z toho radost měl, až blahem výskal. více viděti již nebylo.

Tak to bývá i v životě lidí:
často v štěstí lidé kohos vidí,
a když se své výše šťastný spadne,
nevšímne si ho víc oko žádne.

Jos. Soukal.

*

Hádanka.

V paláci i domku prostém
nejnutnějším bývám hostem;
nikdo bez pomoci mojí
chutné jídlo neustrojí,
já ovládám kuchyň, stůl —;
kdo uhodne, co jsem? — »Sůl!« *Jos. Kallus.*

Poznámka. Jednotlivé druhy kamenů záklům dle možnosti ukaž. — Rozvrhem rozmluvy této řídili jsme se také při rozmluvách o nerostech ostatních. Na školách méněřídních k dalším cvičením, jichž počet říd se časem, užij především ještě rozmluvy o železe a o nerostech vůbec.

Rozmluva o hlíně.

Z čeho staví zedník zdi domu? Cihly dělají se ze hlíny. Z čeho se dělají cihly? Donesl jsem do školy dva kousky hlíny, jeden je mokrý, druhý suchý. Vezmi do ruky ten mokrý kousek hlíny, M! Zkus, dá-li se smáčknouti! Protože se mokrá hlína dá smáčknouti, říkáme, že je měkká. Jaká je mokrá hlína, protože se dá smáčknouti? Zkus to, dá-li se suchá hlína také smáčknouti, J! Je suchá hlína také měkká, protože se nedá smáčknouti? Suchá hlína jest tvrdá. Opakuji, H! Kousek suché hlíny jmenuje se hruda. Jak nazývá se kousek suché hlíny? Jaké barvy jest tato hruda? (Žluté.) Mám zde ještě jiný kousek hrudy. Jaké barvy jest tato hruda? (Nahnědlé.) Některá hlína jest také bělavá, jiná černá. Jaká jest hlína ještě dle barvy? Pravili jsme, že cihly dělají se ze hlíny. Co ještě dělá se ze hlíny? (Hrnce, mísy, džbánky, dýmky, kalamáře, kamna atd.)

Hlína jest také potravou rostlinám. Čím jest hlína rostlinám? Aby se rostliny lépe v ní dařily, hnojí se hlína, ve které jsou zasazeny. Co dělá se s hlinou, aby v ní rostliny lépe rostly? Hlína, ze které se zhotovují hrnce, nazývá se hrnčířská (jíl). Jak nazývá se hlína, ze které se zhotovují hrnce?

Dobrá hlína na polích jmenuje se prst. Jak se jmenuje dobrá hlína na polích? Kdo zhotovuje ze hlíny hrnce, talíře atd.? Kdo dělá ze hlíny cihly? (Cihlář.) Dříve než hrnčíř ze hlíny hrnce robí, uhněte ji. Poleje ji vodou, načež nohama ji šlape tak dlouho, až se jako máslo krájeti dá. Co dělá hrnčíř se hlinou, dříve než z ní rozličné nádoby robí?

Cihly a hrnce, aby ztvrdly, dávají se do pece, ve které se vypalují. Co se dělá s hrnci nebo cihlami, aby ztvrdly? Vypálená hlína jest tak tvrdá jako kámen. Jaká jest vypálená hlína? Odkud bere hrnčíř neb cihlář hlinu? (Ze země.) Hlína jest v zemi velmi mnoho; ona neroste, jest v zemi jak ji pán Bůh stvořil. Co jest hlína, protože neroste? Jaký nerost jest hlína, protože máme z ní užitek? Věci, které jsou z hlíny, jsou hliněné. Jaké jsou věci, které jsou ze hlíny? Opakuji a ukončím!

Vosk záviděl cihle, že je tvrdá. »Jak jsi, cihlo,« tázal se vosk, »tétu tvrdosti nabyla?« »Ohněm,« odpověděla cihla. »Aj, o to se také pokusím!« prohodil vosk, skočil do ohně a — roztopil se. Co jednomu prospívá, může druhému škoditi.

Chudý ale nábožný muž měl jenom jedno pole. Hlína (půda) v něm byla kamenitá a tvrdá. Muž ten vzdělával půdu pilně, hnojil a oral ji, kamení pilně sbíral a odhazoval. Když do této půdy semeno zaséval, domlouval mu jeho soused, který právě šel mimo, a pravil: »Jak jenom můžete zbytečně tuto práci konati a dobré sítě do této neúrodné půdy zasévatí?« Chudý mu odpověděl: »Svěřuji dobré sítě poli a pole pánu Bohu. Já činím své, Bůh také své učiní.« A skutečně, sítě dobře se dařilo, tak že lidé tomu se divili.

Modlí se a pracuj, a pán Bůh zdaru dá.

Rozmluva o železe.

Z čeho je tento klíč? (Ze železa.) Budeme rozmlouvati o železe. Podívejte se na klíč lépe! Jaké barvy jest železo? (Šedé.) Zkus, dá-li se tento klíč smáčknoti? Jaké jest železo, protože se nedá smáčknoti? (Tvrdé.) Vezmeme-li kousek dřeva do jedné ruky a právě tak veliký kousek železa do druhé ruky, poznáme, že jest železo těžší než dřevo. Přesvědč se o tom, N! (Dej žákovi do jedné ruky kousek dřeva a do druhé právě tak veliký kousek železa!) Říkáme proto, že jest železo těžké. Opakuj, B! Co zhotovuje se ze železa? (Zámky, klíky, kování, sekery, motyky, plech, drát atd.) Co dělá zámečník ze železa? Kdo dělá ze železa podkovy a ráfy na kola? Kdo nože? (Nožír.) Kdo kosy a srpy? (Kosař.) Kdo šavle a meče? (Mečír.)

Železné hrnce a roury se ze železa lijí. Železo, ze kterého se hrnce a roury lijí, jmenuje se litina. Jak se jmenuje železo, ze kterého se hrnce a roury lijí? Železo, ze kterého se zhotovují klíče, nože, kosy, šavle, jest velmi tvrdé a nazývá se ocel. Jak se nazývá velmi tvrdé železo? Železo, ze kterého kovář rozličné věci kuje, zoveme železem kujným. Jak zoveme železo, ze kterého kovář rozličné věci kuje? Aby se ze železa rozličné věci mohly zhotoviti, klade se železo do ohně. V ohni železo měkne a zežeraví. Co stane se se železem v ohni? Žhavé železo se kuje a dá se snadno zpracovati. Protože se železo kuje, říkáme, že jest železo kov. Co jest železo, protože se kuje? Na vzduchu železo zčervená — zrezaví. Co stane se se železem na vzduchu? Rez železu škodí. Odkud máme železo? (Nechej žáků přemýšleti, souditi, a potom teprve jim pověz, že železo nalézáme v zemi.) Železo nenachází se v zemi čisté, nýbrž spojené s jinými látkami — v kamenech. Kameny, ve kterých jest železo, slují ruda železná. Jak slují kameny, ve kterých jest železo?

Ukáží vám rudu železnou. Lidé, kteří v zemi rudu železnou kopají, jmenují se horníci (havíři). Jak jmenují se lidé, kteří v zemi rudu železnou kopají? Abychom nabyli z rudy železa, dává se ruda železná do vysoké peci. V peci rozdělá se veliký oheň, ohněm železo v rudách obsažené se roztaví a otvorem, který je v peci, vytéká. Toto se sbírá a prodává řemeslníkům, kteří ho potřebují. Kam se dává ruda železná, abychom z ní nabyli železa? Co stane se v peci se železem, které jest v rudě obsaženo?

Roste v zemi železo? Co jest železo, protože neroste? (Nerost.) Protože ze železa tolik věcí se zhotovuje, jest železo nerost velmi užitečný. Jaký nerost jest železo, protože se z něho tolik věcí zhotovuje? Bez železa bychom se ani obejíti nemohli.

Opakuj a ukončí!

Všetečnost.

Matka Pavlu napomíná:
»Zanech všetečnosti přec,
sotva přijdeš do kuchyně,
hned máš v ruce každou věc.

Di tak a želízko stavi
na pec celé žeřavé. —
Pavla upírá již k němu
svoje oči zvědavé.

Vždyť přec víš, jak je to nectné
a že se to nesluší. —
Chceš vzít všetečností škodu
na těle i na duši?«

A sotva ven vyjde matka,
sáhá po něm dychtivě,
leč, když se ho rukou dotkne,
vzkřikne bolem vášnivě.

Matka vejde — nelituje,
nýbrž kárá Pavlu dost,
kteráž nyní oplakává
velikou svou všetečnost.

Jos. Kallus.

Rozmluva o mědi.

Z čeho jest tento drát? (Z mědi.) Jaké barvy jest měď? (Červené.) Zkus, dá-li se měděný drát ohnouti, N! Jaká jest měď, protože se nedá ohnouti? (Tvrdá.) Měď jest tvrdší než železo. Opakuj, P! Měď na vzduchu potahuje se rží, ještě více však chytá rez ve vlhku a v moku. Rez, která se tvoří na mědi, jest zelená a jmenuje se plísta. Jak jmenuje se zelená rez, která se tvoří na mědi? Plísta jest jedovatá. Opakuj, B! Není zdravo, pokrm připravovati v nádobách měděných. Co se dělá z mědi? (Kotly, vany, pánve, drát. Také v halířích a ve dvouhalířích jest mnoho mědi. Staré krejčary a čtyřkrejčary byly celé z mědi.) Věci, které jsou z mědi, jsou měděné. Jaké jsou věci z mědi? Kdo zhotovuje věci z mědi? (Kotlár.) Když kotlár z mědi dělá kotly, kuje měď. Co jest měď, protože se kuje? (Kov.) Odkud bĕreme měď? (Ze země.) Měď je v zemi v kamenech. Kámen, ve kterém je měď, jmenuje se skalice modrá. Jak se jmenuje kámen, ve

kterém jest měď? Ukáži vám skalici modrou. Měď v zemi neroste, měď jest nerost. Co jest měď, protože neroste? Jaký nerost jest měď, protože se z ní rozličné věci zhotovují? (Užitečný.) Co jest užitečnější, měď nebo železo? Který z těch dvou kovů jest dražší? Opakuj a ukonči!

Povězte, dítky, slovem,
 kterým jsem kovem:
 červenou barvu mám,
 silným leskem zářívám,
 v podobě drobných peněz
 každému je známa moje lic. —
 Nuž, hádejte! — Nepovím víc.

(Měď.)

Rozmluva o stříbře.

Z čeho je koruna? Podívejte se na korunu! Jaké barvy jest stříbro? (Bílé.) Jaké jest stříbro, protože se nedá smáčknoti? (Tvrdé.) Stříbro není tak tvrdé jako železo nebo měď. Kdybychom vzali do jedné ruky kousek železa a do druhé právě tak veliký kousek stříbra, poznali bychom, že jest stříbro těžší než železo. Povím vám nyní vše, jaké jest stříbro. Stříbro jest bílé, tvrdé a těžké. Opakuj, N! Stříbro se také leskne, ono jest lesklé. Jaké jest ještě stříbro? Na vzduchu stříbro nerezaví, ale zůstává vždy pěkně bílé a lesklé. Rezaví stříbro také? Co zhotovuje se ze stříbra? (Desetníky, dvacetníky, koruny, staré zlatníky, náušnice, hodinky, řetízky, knoflíky, prsteny, kalichy, konvice, svícny, lžice, tabatěrky, střenky k nožům a vidličkám.) Stříbrem se některé věci postříbřují. Ze stříbra může se táhnouti také velmi tenký drát. Říkáme proto, že jest stříbro tažné. Jaké jest stříbro, protože se z něho může táhnouti velmi tenký drát? Věci ze stříbra jsou stříbrné. Jaké jsou věci ze stříbra? Kdo zhotovuje ze stříbra rozličné věci? (Zlatník.) Zlatník, když ze stříbra rozličné věci zhotovuje, dá stříbro do ohně a pak je kuje. Co jest stříbro, protože se kuje? (Kov.) Stříbro jest drahé. Jedna koruna stojí sto halířů. Protože stříbro jest tak drahé, říkáme, že jest stříbro kovem vzácným. Jakým kovem jest stříbro, protože jest tak drahé? Odkud bĕřeme stříbro? Stříbro nalézá se v dolech, v rudách. Ruda, ve které jest stříbro, jmenuje se stříbrná. Jak se jmenuje ruda, ve které jest stříbro? Jak se nazývají lidé, kteří rudy ze země dobývají? (Horníci.) Abychom z rudy dostali stříbro, musí se tato také v pecích taviti. Stříbro v zemi neroste. Co jest stříbro, protože neroste? Jaký nerost jest stříbro, protože se mnoho věcí z něho zhotovuje? Opakuj a ukonči!

Norbert, syn uhlířův, seděl v lese pod stromem, modlil se a plakal. Vznešený pán v zeleném kabátě byl v lese právě na honě, přišel ku chlapci a tázal se ho, proč pláče.

»Ach,« vzdychnul si Norbert, »matka má dlouho stonala a tu mne poslal otec do města, abych zaplatil v lékárně léky, a já ztratil sáček s penězi.«

Pán mluvil něco tajně s myslivcem, který ho provázcl, vyňal pak z kapsy krásný měšec, ve kterém bylo několik nových korun, a pravil: »Je to snad tenhle sáček?« »Není,« odpověděl chlapec. »Můj byl jen špatný a nebylo v něm tolik pěkných peněz.«

»Tedy to bude tenhle,« řekl myslivec a vyňal s kapsy neúhledný pytlíček. »Ano, ten je to!« zvolal Norbert pln radosti.

Myslivce mu ho vrátil a vznešený pán řekl: »Poněvadž jsi se tak srdečně modlil a tak poctiv jsi, daruji ti ještě k tomu tento sáček s penězi.« Oba potom odešli. Norbert poděkoval, spěchal do města, zaplatil v lékárně a pln radosti vrátil se domů.

S poctivostí nejdál dojdeš.

Rozmluva o zlatě.

Tato žákyně má v uších náušnice. Co má tato žákyně v uších? Z čeho jsou její náušnice? (Ze zlata.) Mám tuhle prsten. Z čeho jest prsten? (Ze zlata.) Jaké jest stříbro dle barvy? Jaké jest zlato dle barvy? (Žluté.) Zkus, dá-li se prsten ohnouti! Jaké jest zlato, protože se nedá ohnouti? O stříbře řekli jsme, že jest také tvrdé, ale že je měkčí než železo. Zlato jest ještě měkčí než stříbro. Co jest tedy tvrdší, stříbro nebo zlato? Za to však jest zlato mnohem těžší nežli stříbro. Co jest těžší, zlato nebo stříbro? Jaké jest zlato, protože se pěkně leskne? (Lesklé.) Povím vám vše, jaké jest zlato. Zlato jest žluté, tvrdé, těžké a lesklé. Opakuj, B! U! Zlato jako stříbro na vzduchu ani na vlhku nerezaví, nýbrž zůstává vždy pěkně žluté a lesklé. Rozličné věci, které jsou zhotoveny z kovů, jež snadno rezaví, pozlacují se, aby nerezavěly. Co dělá se s věcmi z kovu, které rezavějí, aby nerezavěly? Také věci ze dřeva a jiné ještě věci se pozlacují, aby byly pěknější. Zlata užívá se tedy ku pozlacování. K čemu užívá se zlata? Věci pozlacené vyhlížejí jako zlaté. Když zlaté věci kupujeme, máme býti opatrní, jsou-li skutečně zlaté, aneb jsou-li jen pozlacené. Nač máme býti opatrní, když zlaté věci kupujeme? Mnohé věci jsou žluté a lesknou se, nejsou však ani zlaté ani pozlacené — jsou z mosazu. Nemyslete tedy, že každá věc, která jest žlutá a leskne se, jest zlatá!

Ze zlata zhotovují se náušnice a prsteny. Co ještě zhotovuje se ze zlata? (Pouzdra na hodinky, řetízky, náramky, jehlice, knoflíky, monstrance, kalichy. Císař pán má zlatou korunu.) Věci ze zlata jsou zlaté. Jaké jsou věci ze zlata? Zlaté věci jsou velmi drahé. Říkáme jim štkvosty. Jak říkáme věcem ze zlata? Zlatý prsten jest stkvost. Opakuj, K! Řekni tak o náušnicích, B! atd. Ze zlata dělají se také niti, a těmi vyšívají se kostelní roucha. Co dělá se také ze zlata? Ze zlata razí se peníze. Peníz ze zlata jme-

nuje se desetikoruna, dvacetikoruna. Které peníze dělají se ze zlata?

Kdo zhotovuje rozličné stkvosty ze zlata? (Zlatník.) Když zlatník tyto stkvosty ze zlata zhotovuje, klade zlato do ohně a kuje je. Zlato dá se roztepati na velmi tenký plíšek, který zoveme pozlátko. Pozlátkem pozlacujeme. O vánocích pozlacují se také ořechy. Jak zoveme velmi tenký plíšek ze zlata, kterým se pozlacuje? Co jest zlato, protože se kuje? (Kov.) Jaký kov jest zlato, protože jest drahé, vzácné? (Vzácný kov.) Stříbro jest také kov vzácný. Zlato jest ze všech kovů nejvzácnější. Opakuj, M! Odkud máme zlato? (Ze země.) Zlato jest v zemi v rudách, také písek některých řek obsahuje zlato. Zlato neroste. Co jest zlato, protože neroste? Jaký nerost jest zlato, protože k tolika věcem se potřebuje? (Užitečný.) Železo jest ze všech kovů nejužitečnější. Který kov jest nejužitečnější? Který nejvzácnější? Opakuj a ukončí!

Zlato a železo.

»Já jsem králem kovů,« chlubilo se zlato.
 »Já jsem dělník pilný,« železo dí na to.
 »Kdybych tebe v dílně pilně nezpracoval,
 kdo by tvému lesku, rci, se obdivoval?«

Co železo v dílně tuží se a robí,
 zlato zas boháče povýšuje, zdobí.
 Tak i lidé pilní obou váží sobě,
 každého však jinde, v jiné také době.

Jos. Soukal.

Dva bratři, Karel a Vojtěch, pluli přes moře, aby v cizině štěstí si našli.

Karel koupil tam za několik korun kus pusté země. S velikou pilností ji vzdělával a brzy měl chleba v hojnosti. Vojtěch obrátil se do hor a hledal zlatá zrna. Při tom musil býti bidně živ; jedl kůru a kořeny stromové. Konečně vrátil se k bratrovi s pytlek zlata.

»Hle, bratře,« zvolal, »jak jsem byl šťasten! Toto všecko zlato je moje; avšak dej mi honem něco jísti; jsem mdlý a slabý hlady!«

»Dobře,« pravil Karel. »Dám ti jísti, ty však mi musíš tolik zlata odvážit, mnoho-li dostaneš chleba.« Vojtěcha to mrzelo, musil si to však dáti líbiti, protože byl slabý a vychřadlý, aby byl mohl dále jíti.

Tak to chodilo několik dní, až Karel měl všecko zlato Vojtěchovo. Ale pak pravil: »Tu máš své zlato zase, milý bratře! Nejsem tak ukrutný, abych ti bral, co tvého jest; chtěl jsem ti jen ukázati, že nepřináší pouhé bohatství štěstí, a že pilnost jest lepší než zlato.«

Nerosty vůbec.

Učili jsme se o nerostech. Jmenuj nějaký nerost, M! J! atd. (Kámen, sůl, křída, uhlí, vápenec, hlína, železo, měď, stříbro, zlato.) V zemi jsou ještě jiné nerosty. Je tam také písek, olovo, cín. K čemu užívá se písku? Co dělá se z olova? (Broky, závaží, koule atd.) Co dělá se z cínu? (Vany, plech, konvice, kotly.) Jmenuj nějaké věci z kamene! z hlíny! ze železa! z mědi! ze stříbra! ze zlata! Pamatujte si: Zlato, protože se z něho něco zhotovuje, jmenuje se látka. Jak se jmenuje zlato, protože se z něho něco zhotovuje? Řekni tak o hlíně, N! o železe, H! atd. Které z těchto látek jsou kovy? Odkud máme všechny tyto látky? Ze země rostou také rostliny, které nás opatřují potravou. Ze země rostou stromy, a z těch máme dříví. Ze země kopeme kovy a jiné látky. Až jednou umřeme, pochovají nás do země. Země daruje nám i poslední lůžko. Můžeme tedy říci, že země, protože vše, čeho potřebujeme, z ní máme, o nás pečuje jako nějaká matka dobrá o své děti. My jsme její synové a její dcery. Povím vám nyní ještě hádanku:

Vší potravou tebe opatřuji,
dříví, všechny kovy ze mne máš,
i poslední lůžko ti daruji.

Hádej, synu, zdaž svou matku znáš? (Země.) *Štěpnice.*

Isidor byl chlapec rozpustilý. Jednou šli žáci ze školy domů. Mezi nimi byl také Isidor. Na cestě byla hromada kamení. Isidor se u ní zastavil, bral kameny a házel jimi po žácích. Tu stalo se, že jeden kámen padl na malou Bětušku. Bětuška se lekla a vzkřikla. Lidé, kteří šli právě mimo, viděli, že Isidor házel kamením a domyslili si snadno, co se stalo. Chytili Isidora, aby neutekl, a pak dívali se na Bětušku. Kámen jí padl k samému oku. U samého oka měla od kamene bouli. Štěstí bylo, že nepadl do oka, síc by byl Bětušce oko vyrazil. Jak přivítal otec Isidora, když ho lidé domů přivedli a mu vypravovali, co Isidor vyvedl, můžete si mysliti.

Neházejte kamením!

Tělo lidské.

Rozmluva o člověku.

Úvod — kdo člověka stvořil — z čeho jej stvořil — části těla lidského — čím jest tělo lidské pokryto — co je uvnitř těla lidského — z jakých látek sestává tělo lidské — změny na těle lidském — co bude z těla lidského — ukončení.

Učili jsme se o mnohých věcech. Všecky tyto věci stvořil pán Bůh pro člověka. B jest člověk. Řekni tak o svém sousedu,

N! atd. My všichni jsme lidé. Kdo jsme my všichni? Kdo stvořil člověka? Co jest člověk, protože jej pán Bůh stvořil? (Tvor boží.) Pán Bůh stvořil mnoho tvorův, ale člověk jest nejpřednější tvor boží na zemi. Jaký tvor boží jest člověk? Člověk chodí, cítí, člověk může činiti, co chce, má vůli; on umí také mluvit, má řeč. Tak dokonalý tvor jako člověk není žádný jiný tvor boží na zemi. Z čeho stvořil pán Bůh člověka? (Ze země.) Pán Bůh stvořil ze země jen tělo lidské. Co stvořil pán Bůh ze země? Co vdechl pán Bůh do těla lidského, aby bylo živo? (Duši.) Člověk skládá se tedy z těla a z duše. Z čeho skládá se člověk? Vidíme duši? Jaká jest duše, protože ji nevidíme? Vidíme tělo? Jaké je tělo, protože je vidíme? Protože tělo lidské vidíme, budeme se nyní o něm učit. Pojď sem, A! Postav se přímo! Co vidíte na těle toho člověka tady? (Hlavu.) Co tady? (Krk.) Co tady? (Trup.) Co tady? (Páže.) Co tady? (Nohy.) Je hlava sama již celé tělo člověka? Co jest hlava, protože není celé tělo? (Část těla.) Řekni tak o krku, S! atd. Jmenuj všechny části těla lidského, R! Pamatujte si: části těla lidského jmenují se jinak údy. Opakuj, N! Čím je tělo lidské pokryto? (Koží.) Co jest pod kůží uvnitř těla? (Kosti, maso, tuk, krev.) Jaká jest krev, protože teče? (Tekutá.) Jsou kosti a maso také tekuté? Kosti jsou pevné. Opakuj, D! Tělo lidské skládá se tedy z látek pevných a tekutých. Z jakých látek skládá se tělo lidské? Tobě, Jene, jest teprv sedm let, jsi tedy mlád; proto máš ještě malé tělo, jsi ještě malý. Já jsem starší než ty, mám tedy větší tělo než ty. Až budeš tak star jako já, budeš snad také tak veliký, možno, že budeš ještě větší. Protože nezůstává člověk vždy stejně veliký, říkáme, že roste. Jak říkáme o člověku, protože nezůstává vždy stejně veliký? Když mnoho pracujeme, unaví se tělo naše a potí se. Co stane se s tělem naším, když mnoho pracujeme? Někdy tělo naše také onemocní. Kdo z vás byl již nemocen? Jste-li nemocní, máte rádi užívati lékův, abyste zase ozdravěli. Až sestárneme, nebo také spíše, když se pánu Bohu zalíbí, umřeme. Umírá také duše? Jaká je duše, protože neumírá? (Nesmrtelná.) Jaké je tělo naše, protože umírá? (Smrtelné.) Mrtvé tělo pochová se do hrobu, do země. Tam shnije a bude z něho zase země. Co bude z těla mrtvého v zemi? Jak dlouho zůstane tělo naše v zemi? (Až do soudného dne.) Potom všichni zase z hrobů vstaneme, a pán Bůh nás bude souditi. Lidi dobré vezme pán Bůh do nebe, lidi zlé uvrhne do pekla. Buďte všichni hodní, dobří, abyste jednou všichni přišli do nebe!

Opakuj a ukončil!

(Viz v první čítance články: »Tělo moje«, »Pozor na tělo«.)

Který člověk se nenarodil a přece umřel? (Adam.)

Každý člověk si mne přeje, a kdo mne má, tomu se nelíbím.
(Vysoký věk.)

Nemocný Karlíček.

Ach, drahá matičko, zle se mi vede,
vpadlé mám očičky, tvářičky bledé!
Hlavička v plamenu, u srdce tíž,
nevím, nač žalovat více a spíš.

»Milý můj Karlíčku, lékař mi pravil,
že bysi těličko jistě uzdravil;
léků jen kdybysi užívat chtěl,
ve které lékař by důvěru měl.«

»Ach, drahá matičko, hořké jsou tuze,
marna je pro léky všeliká chůze;
nechci, ach nechci jich pro celý svět,
nechat je lékárník vezme si zpět.«

»Co z toho, Karlíčku milý, má býti?
Nemoc se nezlepší, zhasne tvé žití —
Potom tě do hrobu musíme dát,
tam budeš dlouho, ach předlouho spát.«

Co pak ty zvony tak smutně dnes znějí,
matička naříká, zpěváci pějí?
Karlíčka mrtvého kladou už v zem. —
Každý si z Karlíčka výstrahu vem!

Jan Slunéčko.

Rozmluva o hlavě.

Podoba — části — čím je pokryta — čím hlavu pokrýváme — pohyby hlavy — nemoci — ukončení.

Budeme se opět učiti o těle lidském. Jak se jmenuje nejhořejší část těla lidského? Kolik hlav má člověk? Hlava lidská jest kulatá. Opakuj, N! Ukaž přední část své hlavy, M! Přední část hlavy jmenuje se obličej. Jak jmenuje se přední část hlavy? Obličej jmenuje se jinak tvář. Jak se jmenuje obličej jinak? Ukaž horní část hlavy, N! Horní část hlavy nazývá se temeno. Jak se nazývá horní část hlavy? Ukaž zadní část hlavy, J! Zadní část hlavy nazývá se týl. Jak nazývá se zadní část hlavy? Ukaž obličej, P! temeno, K! týl, B! Která část hlavy nazývá se obličej? (přední), která temeno? (horní), která týl? (zadní). Jmenuj části hlavy, F! Všichni! Čím jsou temeno a týl kryty? (Vlasy.) Vlasy rostou; můžeme míti vlasy dlouhé neb krátké. Kteří lidé mají dlouhé vlasy? (Děvčata a ženy.) Kteří lidé mají krátké vlasy? (Chlapci a muži.) Dlouhých vlasů chlapci míti nemají, nýbrž mají si je dáti častěji ostříhati. Každý má míti vlasy učešány. Vlasy nejsou u všech lidí stejné barvy. Jaké barvy jsou vlasy tvoje, K! M! R! Jaké barvy jsou vlasy starých lidí? Řekneme tedy: Dle barvy jsou

vlasý rusé, hnědé, černé a šedivé. Opakuj, L! D! Starým lidem vlasý vypadají. Také po některých nemocech lidé pozbývají vlasů. Hlava bez vlasů jest hlava holá (lysá). Jaká jest hlava bez vlasů? Čím pokrýváme hlavu? Čím pokrývají hlavu chlapci? vojáci? děvčata? Co dělám nyní svou hlavou? (Kývám.) Kdy kýváme hlavou takto? (Když chceme naznačiti — ano.) Kdy kýváme hlavou takto? (Když chceme naznačiti »ne«, aby se něco nestalo.) Kývejte všichni »ano«! Kývejte všichni »ne«! Co dělám nyní svou hlavou? (Točím.) Točte všichni hlavou! Hlavu můžeme také vztýčiti a skloniti. Skloňte hlavu — teď! Vztýčte hlavu — teď! Hlavou můžeme polybovati: kývati jí, točiti, skloniti, vztýčiti ji. Co můžeme hlavou učiniti? Někdy vídáme lidi, že mají hlavu obvázanu. Kdy mají lidé hlavu obvázanu? (Když je bolí.) Aby vás hlava nebolela, máte ji denně umývati studenou vodou. Co máte činiti, aby vás hlava nebolela? V zimě z teplé světnice nechoďte s holou hlavou ven! V létě nechoďte na slunce s holou hlavou!

Opakuj a ukonči!

(Viz v prvé čítance článek »Budu se umývati«.)

Za starých časů žil jeden muž, který se jmenoval Eliseus. Eliseus byl velmi nábožný a pán Bůh jej miloval velice. Eliseus byl již stár a měl hlavu holou, lysou. Jednou cestoval, putoval Eliseus do jednoho města. Cestou potkal chlapce, kteří si hráli. Když tito spatřili, že má Eliseus hlavu lysou, posmívali se mu a volali za ním: »Poď sem, lysý! poď sem, lysý!« Eliseus obrátil se a pohrozil jim. V tom vyběhli z lesa medvědi a roztrhali ty nezbedné děti. Tak přísně potrestal pán Bůh posměvače. Nevysmívejte se nikomu, aby vás pán Bůh proto trestati nemusil.

Rozmluva o částech obličeje.

Jmenování částí obličeje — počet — popisování a účel — zakončení.

Poď na stupeň, N! Budeme pozorovati hlavu tvoji. Jak se nazývá přední část hlavy? Co vidíte na obličeji toho žáka zde? (Čelo.) Co jest toto? (Skráně.) Co to? (Uši) atd. oči, líce, nos, brada, ústa. Jest čelo samo již celý obličej? Co jest čelo, protože není celý obličej? (Část obličeje.) Řekni tak o skráních, N! o uších, L! Dívej se na obličej toho žáka a jmenuj všechny části jeho obličeje, M! K! Kolik čel má člověk? Kterou část obličeje máme také ještě jednou? Které části obličeje máme dvakrát? (Dvě skráně, uši, oči, líce.) Co děláme ušima? (Slyšíme.) Co má člověk, protože ušima slyší? (Sluch.) Jaký je člověk, který neslyší? Co děláme očima? (Vidíme.) Co má člověk, protože očima vidí? (Zrak.) Jaký je člověk, který nevidí? Co děláme nosem? (Čicháme.) Co má člověk, protože čichá? (Čich.) Co děláme ústy? (Mluvíme.) Protože

ústy mluvíme, říkáme, že člověk má řeč. Co má člověk, protože mluví? Jaký je člověk, který má ústa a přece mluvit nemůže? (Němý.) Pán Bůh nám dal dvě uši, dvě oči, ale jen jedna ústa, bychom více slyšeli, více viděli, ale méně mluvili. Na ústech pozorujeme části. Tato část úst jmenuje se čelist horní. Jak se jmenuje tato část úst? Ukaž svou čelist horní, J! Dolní část úst jmenuje se čelist dolní. Jak jmenuje se dolní část úst? Ukaž svou dolní čelist, F! Na čelisti horní jest ret horní. Co jest na čelisti horní? Na čelisti dolní jest ret dolní. Co jest na čelisti dolní? Když ústa otevřeme, vidíme v nich dásně, zuby, jazyk a patro. Co vidíme v ústech, když je otevřeme? Části úst jsou tedy: čelist horní a čelist dolní, ret horní a dolní, dásně, zuby, jazyk a patro. Jmenuj části úst, L! Z! Všichni! Co děláme zuby? Kdo si zubů nečistí, neb kdo jídá pokrmy příliš horké neb příliš studené, toho zuby bolí. Koho zuby bolí, ten cítí velikou bolest. Dáme-li do úst okurku, ihned pocítíme, že jest kyselá. Čím asi poznáme, že je okurka kyselá? (Jazykem.) Jazykem chutnáme, je-li něco kyselé neb sladké neb hořké. Protože jazykem chutnáme, máme chuť. Co máme, protože jazykem chutnáme?

Podívejte se ještě jednou na oči toho žáka! Oči leží v jamkách a kolem do kola jsou chráněny tvrdými kostmi. Spíme-li, máme oči zavřeny. Bdíme-li, máme oči otevřeny. Čím otvíráme a zavíráme oči? (Víčky.) Kolik víček je na jednom oku? Oko samo jest pěkná kulička, po stranách bílá, uprostřed tmavá, která se nazývá bulva. Části oka jsou tedy dvě, víčka a bulva. Jmenuj části oka, T! Aby do oka nevníkal prach, aby tam nemohla vlétnouti nějaká muška, jsou na víčkách chloupky, které se nazývají řasy. Jak nazývají se chloupky, které jsou na víčkách? Také nad očima jsou chloupky, ty však jsou husté a nestojí, nýbrž přiléhají ke kůži. Chloupky nad očima nazývají se obočí. Jak nazývají se chloupky nad očima? K čemu dal nám pán Bůh obočí? (Aby pot s čela nemohl téci do očí.)

Člověk slepý jest nešťastný; nevidí ni otce, ni matky, ni bratří, ni sester, on nevidí na modrém nebi krásného slunce, on nevidí ničeho a proto se z ničeho radovati nemůže. Buďme tedy rádi, že dal nám pán Bůh zdravé oči, děkujeme jemu za ten dar. Vážme si zraku a nekazme ho. Čím se kazí zrak? (Tím, když se hledí do slunce, když se hledí do ohně, když se člověk zdržuje, kde se kouří, kde se práší, když člověk čte nebo šije a tuze z blízka do toho se dívá.)

Opakuj a ukonči!

(Viz v prvé čítance článek »Části obličej« a jiné sem se odnášející články.)

Dvě kukačky vedle sebe sedí, jedna druhé nevidí. (Oči.)

Co učinil Bůh před tváří všech lidí? (Nos.)

Kteří lidé by rádi jedním okem viděli? (Slepí.)

Jeden mluví, dva hledí a dva poslouchají.

Na pile mne potřebuješ,
z nože mne hned vybrušuješ,
v ústech potřebný jsem k práci;
zdravý bílé barvy bývám,
nemocen se sem tam kývám,
tvrdé sousto mne vyvrací. (Zub.)

Kdo sám jen povědětí může, co jest? (Jazyk.)

Já mám kurníček,
plu bílých slepiček,
a při nich jen jednoho
kohouta zpěvného. (Ústa, zuby, jazyk.)

Jednou stál na ulici slepec. Ten nevěděl, kudy by domů jíti měl. Tu spatřil ho Jan, malý pacholík. Otázav se nevidomého, kam by jíti chtěl, za ruku ho vzal a domů dovedl.

Jan byl milosrdný.

Budte též milosrdní.

Spící dítětko.

Spí, dítětko, sklop očinky, modravé ty šalínky; bude se ti libě spáti, opatruje tebe máti!	Přijdou k tobě andílkové, s nebe milí poslíčkové; ustelou ti květičkami, líbeznými růžinkami.
---	--

Doucha.

Čistota — půl zdraví.

Divčinka ta hodná nikdy neodmítá, když ji máti myje, vlasy pěkně splítá.	Ona ví, že rozum lidí moudrých praví: »Čistota a slušnost polovička zdraví.«
---	---

Doucha.

Rozmluva o krku.

Úvod — části — vlastnosti — účel — čím jej odíváme — ukončení.

Učili jsme se o hlavě lidské. Jmenujte jiné údy těla lidského! Jak se jmenuje tento úd, na který ukazují? (Krk.) Jedna část krku je v předu, druhá v zadu. Přední část krku jmenuje se hrdlo. Jak se jmenuje přední část krku? Sáhni na hrdlo své a řekni: to jest hrdlo, H! Zadní část krku nazývá se šíje. Jak se nazývá zadní

část krku? Sáhni na šíji svou a řekni: to jest šíje, C! Všichni nemají krk stejný, někteří mají krk dlouhý, jiní krátký. Jaký je dle délky? Též může býti krk tlustý neb tenký. Jaký ještě může býti krk? Nač máme krk? (Krk nosí hlavu a s ní se pohybuje.) Čím odíváme krk? (Nákrčníky, límci atd.) Čím zdobí se krk? (Kříži, řetězy.)

Krku netřeba tuze odívati. Kdo krk mnoho odívá, nastudí v zimě snadno a cítí pak bolest v krku. Abychom si krku snadno nastudili, jest dobře, když jej denně umýváme studenou vodou. Kdo tak činí, má krk vždy čistý a nikdy ho nebolí. máme činiti, abychom si krku snadno nenastudili?

Opakuj a ukonči!

Čti mě z předu, nebo po židovsku, vždy zůstanu stejný; ale uřízneš-li mě, zajde ti navždy chuť hádati. (Krk.)

Rozmluva o trupě.

Úvod — části — vlastnosti — pohyby — čím jej odíváme — ukončení.

Pojď na stupeň, V! Dívejte se na trup toho žáka! Na trup také rozeznáváme části. Jak se jmenuje horní část trupu? (Prsa.) Jak se jmenuje dolní část trupu? (Břicho.) Jak se jmenuje zadní část trupu? (Hřbet.) Po stranách trupu jsou boky. Co jest po stranách trupu? Ukaž prsa toho žáka, M! Ukaž břicho toho žáka, M! Ukaž hřbet toho žáka, T! Ukaž boky, Z! Jmenuj části trupu, K! F! Položte všichni pravou ruku taktó na prsa! Co pociťujete v rukou, když je ruka na prsou? (Jakési tukání, jako v hodinkách.) Co tuká (tluče) v prsou? (Srdce.) V srdci máme rádi tatínka a maminku. Když srdce člověku více netluče, jest člověk mrtev. Kdyby nám někdo zacpal ústa a nos, abychom dýchatí nemohli, zemřeli bychom. Čím dýchá člověk? (Plicemi.) Když dýcháme, táhneme ústy neb nosem do sebe, do plic, vzduch. Nemůže-li člověk dýchatí, zemře. Dýcháme, dokud žijeme, ustavičně, ve dne, v noci. Plice máme jen jedny; máme býti opatrní, abychom si jich nepokazili, abychom nemusili zemřítí. Jak kazí se plice?

V prsou jest tedy srdce a plice. Opakuj B! N! Když jíme, dáváme pokrm do úst. V ústech se pokrm rozkousá. Rozkousaný pokrm polykáme. Kam přichází rozkousaný pokrm, když jej polkneme? (Do žaludku.) V žaludku se pokrm ztráví. Žaludek je v břiše, je to kožený vak, který se natahuje a stahuje. Když někdo tuze mnoho jí a je nestřídmý, nestačí žaludek pokrmu ztravovati, a člověk takový jest nemocen. Kdo jest nemocen od žaludku, toho bolí hlava a často také vrhne. Nejezte, co vám rodiče jísti zakazují, abyste si žaludku nepokazili! Nebudte nestřídmí! Kde jest žaludek? V břiše jsou také střeva. Co jest ještě v břiše mimo žaludek? Řekneme tedy: V břiše jest žaludek a střeva. Opakuj, P!

Kromě žaludku a střev jsou v břiše ještě jiné věci, o kterých až později se dovíte.

Vzduch jde do plic a pokrm do žaludku zvláštními trubicemi, které jsou v krku a sahají až do úst. Trubice, kterou jde vzduch do plic, nazývá se chřtán. Jak nazývá se trubice, kterou vniká vzduch do plic? Trubice, kterou jdou pokrmy z úst do žaludku, jmenuje se jícen. Jak se jmenuje trubice, kterou jde pokrm z úst do žaludku? Když jíte, nemluvte, aby pokrmy z úst místo do jícnu nepřišly do chřtánu. Kdo jí a mluví, dusí se a musí kašlati. Trup není u všech lidí stejný. Trup lidí tlustých jest tlustý, trup lidí hubených jest štíhlý. Jaký jest trup lidí tlustých? Jaký jest trup lidí hubených? Když tělo cvičíme, děláme někdy předklon a záklon. Když děláme předklon a záklon, ohýbáme trup. Co činíme s trupem, když děláme předklon a záklon? Trupem také kroužíme. Co ještě děláme trupem?

Čím odíváme trup? (Košilí, kalhotami, vestou, kabátem, šaty, zástěrou, šátky.)

Onehdy potkal jsem vojáka, který měl na kabátě na prsou zlatý kříž. Proč asi?

Abyste stromky rovně rostly, přivazujeme je k dřevěným kolům. Také lidé mají růsti rovno nahoru. Abyste rostli rovno, musíte trup nositi zpříma. Co máte činiti, abyste rostli rovno? Abyste byli zdraví, máte trup častěji umývatí, v letě se koupati. Co máte činiti, abyste byli zdraví? Opakuj a ukončí!

Každý člověk má mne v sobě
uzavřené jako v hrobě,
mnohá zvonice i vícekrát.

(Srdce.)

Když se pohybují,
větrem se jmenují;
všady jsem u všech lidí,

žádný mě však nevidí;
každý mě mítí musí,
beze mne se zadusí.

Co je to?

Každý člověk, velký, malý,
má u sebe hodinky,
nemají však koleček
ani žádných ručiček.
Pán Bůh sám je natahuje,
andělíček ošetřuje;
neustále klepají,

pokoje si nedají.
Ostanou-li přece stát,
musejí se ve hrob dát. —
Abys bylo beze práce,
tedy ti to povím krátce,
počkej jenom maličko:
je to naše srdíčko.

V. E. Krátký.

Srdíčko.

Mám srdíčko, jež chválívá
hned každý ctnostný čin
a ponouká mě: zůstaníž
jen vezdy hodný syn!

A srdce mám, jež kárává
hned ze všech činů zlých
a varuje mě: ostříhej
se, dítě, podobných!

Mé srdce dobře znamená,
kde pravda jest a klam,
a proto na jeho hlas vždy
si pěkný pozor dám.

B. Dudek.

Dítko o svém srdíčku.

Mnoho se mi vejde
do srdíčka:
nejdříve ta pěkná
modlitbička.

V něm své místo všichni
milí mají,
kteří se mnou doma
přebývají.

Srdíčko též toho
pomiluje,
kdo mi dobrodiní
prokazuje.

Ono zná i tím se
zaradovat,
že se hodlám stále
dobře chovat.

Doucha.

Jednou chtěl se jistý chlapec sám koupati a šel k potoku. Přišel k jednomu místu, nevěděl ale, je-li tam mělko nebo hluboko. A přece tam vlezl; než jaké bylo leknutí, když pořád hloub a hloub klesal a na dno nepřicházel. I byl by se utopil, kdyby nebyl mlynář právě okolo šel a nebyl ho vytáhl. Sami se nechodte koupati!

Několik kloučků na louce jednou si hrálo. Bylo to v létě. Když si byli pohráli a hodně se uhráli, zpomněli si, že se budou koupati. Tři z nich znenáhla se svlékali a nechtěli do vody jíti, až by se ochladili. Ale čtvrtý nedal sobě říci, svlékl se kvapně a ještě upocený do rybníka skočil. Sotva ale byl do vody skočil, klesl a potopil se, a byl by se zajisté utopil, kdyby ho ti tři nebyli vytáhli. Ale trvalo to dlouho, než zase k sobě přišel. Od té doby nikdy do studené vody uhrátý nešel, aby se koupal, ale čekal, až se ochladí.

Rozmluva o pažích.

Úvod — počet — části — pohyby — co jimi děláme
— čím je odíváme — ukončení.

Co jest ke trupu nahoře přirostlé? Kolik paží máme? Jak se jmenuje páže, kterou děláme kříž? (Pravá.) Jak se jmenuje ta druhá páže? (Levá.) Horní část paže nazývá se rameno. Jak se nazývá horní část páže? Ukaž na rameno levé páže, S! Vedle ramene jest loket. To jest loket. Co jest vedle ramene? Páže končí rukou. Čím končí páže? Ukaž na levé své paži rameno, L! loket, ruku! Jmenuj části paže, B! Na ruce je dlaň a prsty. Opakuj, D!

Sevru-li prsty trochu, jest z ruky hrst. Co jest z ruky, sevru-li prsty trochu? Co jest z ruky, sevru-li prsty úplně? (Pěst.) Kolik prstů jest na každé ruce? Povím vám, jak se prsty jmenují: palec, ukazováček, prostřední prst, mezenec, malíček. Prsty ohýbáme. Tam, kde prsty ohýbáme, jsou klouby. Co jest tam, kde prsty ohýbáme? Abychom si prstů tak snadno neporanili, jsou na nich nehty. Co jest na prstech, abychom jich snadno neporanili? Nehty si máme stříhati, aby nám nenarostly dlouhé, ale nikdy nehtů nekousejte. V tělocviku páže všelijak pohybujete. Co jimi děláte? (Skrčujeme, trčíme, ohýbáme, natahujeme, kroužíme.) Co děláváte jindy pažemi? (Pracujeme.) Co činíme, chceme-li věděti, je-li papír hladký neb drsný? (Ohmatáme jej.) Čím? Prsty můžeme se také přesvědčiti, jsou-li kamna studená, vlažná, teplá nebo horká: v prstech máme hmat. Opakuj, R! Hmatem poznáváme, je-li něco hladké neb drsné. Co poznáváme hmatem? Co ještě poznáváme hmatem? Čím odíváme paže? (Rukávy, rukavicemi, rukávnický.) Čím zdobíme prsty? (Prsteny.) Jest pěkné, když mají žáci ruce čisté. Buďte pozorni, abyste si rukou nezašpinili a častěji za den si je umývejte.

Opakuj a ukonči!

Kdo štípe bez nehtů?

(Křen.)

Pět nás, brachu, čilých hochů;
 nás je všechněm třeba trochu.
 S tebou také chodíváme,
 tebe světem vodíváme.
 Jeden-li z nás komu schází,
 ubožák to, — bratří. draží!

Ign. Prokeš.

Co dělají prsty.

Ten vaří —
 ten smaží —
 ten peče —
 ten říká: dej mi kousek!
 ten odpoví: matla-matla-matlafousek.

(Počne se od palečka.)

Erben.

Před domem souseda Jana stal žebrák bezruký. Když ho Václav, devítiletý syn Janův, zhlídl, přikročil k němu a krejcar mu podávaje tázal se ho řka: »Jakou zlou příhodou stal jste se, ubohý muži, mrzákem?« »Ach, synu můj,« odpověděl žebrák, hluboce sobě vzdychna, »jsem sám příčinou svého neštěstí. Když mi bylo as devět let, vlezl jsem na lípu před domem, abych na ptáčata ve hníždě se podíval, ač mě otec v tom zbraňoval. I lezu a vy-lezu hezky vysoko. Tu ale šlápnu na větev suchou, ta se zlomí

a já bez sebe na zemi ležím. Když mne vzkřísili, cítil jsem bolest nesnesitelnou. Lékař dlouho mě léčil, ale mně nebylo pomoci. Ruka má byla zlomena, tak že kost za kostí vylézala. Konečně, když se zanítla, musili mně ji odnítí, abych na živě zůstal. Litoval jsem ovšem, že jsem neposlechl dobré rady otcovy, ale pozdě. Nedlouho potom zemřeli mně rodiče a já nemohu pracovat, dobré lidi o pomoc prositi jsem musil a musím.« Při tom setřel horkou slzu s obličeje svého.

Dvě ruce a čtyři prstíčky.

Dvě ruce a čtyři a čtyři prstíčky,
to jsou čiperné dětičky;
k tomu dva palečky,
to jsou dvě babičky.
Dlouho se již neviděly
a šly, by se navštívily.
Jakmile se potkaly,
pozdravení si daly,
kývaly na se
a klonily se,
ruce si podávaly
a mnoho si povídaly:

O košíčku pleteném,
o jablíčku červeném,
o strnadím hnízdečku,
o slepičím vajíčku;
o holoubcích, kterak stejně
poletují v jednom hejně,
na pole pak sedají
a zrněčka sbírají;
o malých rybičkách,
jak plovou v rybníčkách.
A když odpovídaly,
co asi dělaly?

Prstéčky, nemoudré dětičky,
chtěly se na věž dostat
a s vysoka dolů koukatí.

Babičky je varovaly:
»I to byste tomu daly!
raději půjdem do kostelíčka,
uvidíme tam andělíčka.«

Ale děťátka,
neposlušná robátka,
začaly, na neštěstí
přece jen na věž lézti.
Lezly, lezly na tu věž,
pořád vejš a pořád vejš,
až spadly do hluboké jámy —
pán Bůh budíž s námi!
Vichřice kostelíček zbořila,
babičkám ale neublížila.

Aj, vida!
co se to hýbá?
I prstéčky jsou živý!
a jak se každý diví,
že vylezly zas z jámy
veselý a zdravý!

Pánu Bohu děkuji,
babičkám dítky slibuji,
že po druhé lépe poslouchat budou.

Primus Sobotka.

Rozmluva o nohou.

Úvod — počet — části — pohyby — co jimi děláme
— čím je odíváme — ukončení.

Učili jsme se, že ke trupu nahoře přirostlé jsou páže. Co
jest ke trupu přirostlé dole? (Nohy.) Pažemi a nohami končí trup.

Říkáme proto pažím a nohám okončiny (končetiny). Jak říkáme pažím a nohám, protože jimi končí trup? Kolik noh máme? Jak se nazývá noha na pravé straně? (Pravá.) Jak noha na levé straně? (Levá.) Pojd' na stupeň, B! Pozorujte pravou nohu toho žáka! Noha sestává ze tří částí. Horní část nohy, která sahá až ke kolenu, jmenuje se stehno. Jak se jmenuje horní část nohy, která sahá až ke kolenu? Ukaž stehno toho žáka, A! Prostřední část nohy, která sahá až ke kotníkům, jmenuje se lýtko. Jak se jmenuje prostřední část nohy, která sahá ke kotníkům? Dolní část nohy, kterou chodíme, kterou šlapeme, nazývá se chodidlo. Jak se nazývá dolní část nohy, kterou chodíme? Ukaž stehno na pravé noze tohoto žáka, O! Ukaž lýtko, N! chodidlo, S! Jmenuj části nohy, J! Všichni! Vyzuj pravou botu! (Učini tak žák, který stojí venku.) Pozorujte chodidlo! Co vidíte na něm? (Patu, šlapku, pět prstův a nárt.) Jmenuj části chodidla, C! Které pohyby činíte nohama v tělocviku?

(Viz pohyby paží.)

Co děláme nohama? (Kráčíme, klusáme, cváláme.) Kterým oděvem odíváte nohy? (Nohavicemi, sukněmi.) Kterou obuv obouváme na nohy? (Punčochy, ponožky, boty, střevíce, papuče, trepky.) Kterou obuv obouváme na nohy v zimě? Jest zdravo, obouvati v zimě na nohy teplou obuv. Na paže, na obličej, krk může nám býti zima, ale kdo nastudí se na nohy, ten může z toho také onemocněti. Nohy v obuvi se potí. Jest potřebí proto, aby se nohy častěji myly. Také nehty na nohou musejí se častěji stříhati.

Opakuj a ukonči!

Dvě jsme sestry, povždy spolu
přátelsky se pěstujem;
sem, tam, vzhůru, opět dolů —
pospolu vždy cestujem.
Kdo jsme, na to se nás marně ptáš;
neb ač spolu vždy chodíme,
slova nikdy nemluvíme;
ty nás obě také máš.

Kdysi zahrálo se několik dětí na louce, neboť pouštěly draka a za ním běhaly. I měly žížeň velikou a protož běžely ke studánce, která pod mezí byla. Když byly tu čistou vodu spatřily, jak ze země prýští, dostaly chuť velikou napít se. Ale Dobroslav, nejstarší z nich, je varoval, řka: »Nepijme nikdo ze studánky té, pokud nevychladneme; neboť uhřátému člověku je čerstvá voda jedem škodlivým.«

Okamžitě odvrátily se všechny děti od studánky a opodál se procházely, až vychladly.

Vizte, dítky! člověk má svobodnou vůli, může a má žádosti své přemáhati. Kdybychom nepřemáhali zlých žádostí svých, tuť bychom se zvířatům podobali a krásného jména člověk bychom nezasluhovali.

Anička.

Jako červená růžička
svadla v krátkém čase,
skonala dobrá Anička
v utěšené kráse.

Ona velmi běhávala,
potom rychle pila,
ale pak se rozstonala
a nedlouho žila. —

Běháním kdo zapocení
chladnou vodu pije,
na to sedne — ten, ó dítky,
sotva dlouho žije.

P. L.

DODATEK.

Přání.*)

I.

Přicházím s radostí přátí,
aby Bůh Vám ráčil dáti
zdraví stálé, — všeho dosti;
to vám přeju s upřímností.
Mne pak vždycky rádi mějte,
jako dosud o mne dbejte.

Bož. Studničkova.

II.

Můj (má) zlatý (á) —!
Mé srdéčko malounké
přeje Ti (Vám) vše hezounké:
zdraví a spokojenost
i všelikou blaženost.

Ig. Prokeš.

III.

Já jsem malé dítětko,
skromné, chudé poupátko,
dlouho přátí neumím,
co však cítím, to pravím.

Já Vás rád moc mám,
za Vás vždy se modlívám,
by Vás pán Bůh zachoval,
dlouhá léta Vám popřál.

IV.

Ačkoli jsem ještě malý,
chci být přece pilně dbalý,
bych Vám mnoho radostí
spůsobil svou mravností.

Ať vám dlouho blaho kvete
mezi námi zde na světě,
pokud budete Vy žít,
jest nám milo tady být.

V.

Poslyšte mne dnes maličko,
přináším Vám své přáníčko:
Dej Vám pán Bůh zdraví
a své požehnání,
šťěstí a zdar pravý
ve všem počínání.

Blaho ať Vám ze všad kyne,
libě plynou Vaši dnové,
nešťestí vše ať Vás mine,
radosti vždy mějtež nově.
Já pak nepřestanu Vás ctíti,
dokud mi dá Bůh živu býti.

Šulcův gratulant.

*) Jest obyčejem mým, učiti žáky k novému roku přání rodičům.

VI.

Bez žalosti,
jen v radosti
plyňtež Tvoji (Vaši) dnové,
žádné strasti,
jenom slasti
dej Ti (Vám) Bůh vždy nové.

Já pak zase
v každém čase
chci Tě (Vás) poslouchati,
svou pilností,
bedlivostí
radost Ti (Vám) dělati.

Ig. Prokeš.

VII.

Přijměte dnes k svátku
prosté moje přání:
pán Bůh nechť Vás vždycky
ve zdraví mně chrání.

Se zdravím ať spoji
radosti se kvítko,
aby bylo šťastné
s Vámi Vaše dítko.

VIII.

Všecko dobré přeji Tobě
v této dnešní slavné době,
budu Tě vždy poslouchati,
nechci Tě kdy rozhněvati.

Ukazuj mi pravou cestu
tamto ku božimu městu;
pak mi blaho jisté zkvete
na tomto i onom světě.

Fr. Hora.

IX.

Nemohu nic dáti
vázaného Tobě,
mohu jenom přát
sám co přeješ sobě.

Srdce mé tlukoucí
chová lásku vroucí,
stále vypravuje,
jak tebe miluje.

To srdéčko moje,
ač jest dávno Tvoje,
daruji Ti k svátku
na věčnou památku.

J. Hraše.

X.

Učiteli.

Srdéčko mé ještě malé
přeje Vám dnes zdraví stálé,
sílu a zdar v povolání,
štěstí ve všem počínání;
mnohou v světě blaženost,
poklid a spokojenost.

Ig. Prokeš.

XI.

Citem vděků rozechvěny
přicházíme, velectěný,
za snahu Vám děkovati,
s níž nás učíte,
dobro šířite
v srdci našem, a vám přátelí;

Budečská zahrada.

Vaši o nás péči všecku
by splatil Bůh na nebesku:
my, dětičky maličké,
nemůžeme nežli přátelí
a Vám vděčné srdce dáti —
a to mějte celíčké.

B. K.

XII.

Slavná doba dnešní budi
zvláštní city v srděčku,
a mne bez ustání pudí,
bych Vám v tuto chvílečku
vyjevil své (vyjevila) vřelé přání,
jež se mi tam ozývá;

přál Vám (přála) zdraví, blaho, štěstí,
a vše, co Vás těšívá.
Kéž vám toho všeho pán Bůh
také v hojně míře dá,
síli v těžkém povolání,
Vaši práci požehná.

Ig. Prokeš.

Svatý Mikuláš.

V malé chatce za stolem
dítky hlasně pěji,
v naději a bázní půl
k dveřím pohlížeji.

Vždyť dnes svatý Mikuláš
do chaloupek vchází
a v klín dítkám poslušným
zlaté dárky hází.

A dítky ho čekají,
slouchající s bázní,
až stříbrný zvonku hlas
ve předsíni zazní.

V tom do oken zaduje
sněžná chumelice —
a hle! svatý Mikuláš —
vchází do světnice.

Velká, zlatá koruna
hlavu pokrývá mu,
a na hlavě plno plá
jasných drahokamů.

Dítky strachem chvějí se,
plaše čela kloní,
jak za jitra kalich svůj
kvítky na jabloni.

On však slovem laskavým
chválí jejich mravy,
a v náruč svou přivíjí
mladé jejich hlavy.

Plný koš jim podává
cukroví a hraček,
a pak zmizí ve dveřích,
jako rajský ptáček.

Jásot dítek rozlehne
chaloupkou se chudou;
přislibují radostně,
že vždy hodny budou.

Jos. Kallus.

Na sv. Mikuláše.

Poslyšte, dětičky,
radost vám rozkveté:
hle, svatý Mikuláš
zas chodí po světě.

Jde svatý Mikuláš,
anděl za ním kráčí,
dárky všelijaké
unést sotva stačí.

Ptává se maminky,
ptává se tatínka,
co dětem poslušným
dáti za okýnka.

Tak děti potěší,
všechny je podělí,
že pán Bůh dobrý jest,
aby to věděly.

Proto se, dětičky,
jen rády modlete;
hle, svatý Mikuláš
zas chodí po světě.

Macháè. Uè. k náz.

Sv. Mikuláš.

Dnes Mikuláš svatý
jde do každé chaty.
Z perel koruna mu kryje hlavu,
tělo oděno je v zlatém hávu.
Brada sněhobílá k pasu splývá,
v ruce prut se opětně kývá.

Po boku mu bílý anděl kráčí,
hojné dary sotva unést stačí.
Každé hodné děvčátko a hošík
dostane dnes darů plný košík.
Ale zlé a neposlušné děti
v dar dostanou po březové sněti.

Jos. Kallus.

Sirotek a svatý Mikuláš.

V opuštěné horské chyži
sirý hošík čelo níží.

Hoch se podívá tam plaše:
zří svatého Mikuláše.

Ztratil otce, ztratil matku
a teď žije v nedostatku.

Zlatá zář mu padá s očí,
vrznou dvěře, v jizbu kročí.

Slzy se mu v očích třpytí,
hlad má — kde však chleba vzítí?

A v stříbrném, zlatém kroji
na prahu jak slunce stojí.

Zima, mráz se dere v chatu,
on však nemá teplých šatů.

K sirotkovi náruč chýlí,
podává mu uzlík bílý.

V tom uslyší rajské zvuky
a na okno: tuky, tuky.

Podává mu, co mu třeba:
teplý oděv, pecen chleba.

A než hoch co může říci,
zmizel v zimní chumelici.

Jos. Kallus.

Přijde svatý Mikuláš.

Povídej a vypravuj nám,
drahá babičko ty naše,
co as každý dostane
od svatého Mikuláše?
Tak žebróní dítek řada,
a babička svolí ráda.

Počne a robátka tichnou
jako v oule včelek roje
a pozorně upírají
na rty její očka svoje. —
Venku víchr v okna duje
a babička vypravuje:

»Nevím, nevím, milé dítky,
jest-li něco pro vás chystá,
doufám však, že ze svých darů
naloží vám dozajista,
budete-li poslouchati
tatínka i milou máti.

Musíte též k pánu Bohu
modliti se vždycky vřele
a nesmíte srdéčko mít
nikdy zatvrzelé,
sic vám darů nepřinese,
ale prut, jenž roste v lese.

Neb on všechno dobře vidí,
cokoli se tady děje:
večer s oblohy se spouští,
k chýžkám pod okýnko spěje
a v plášť zahalené lice
tiše patří do světnice.«

A robátka v strachu, bázni
k milé babičce se tulí —
spjaly ruce ku modlení
a nábožně pokleknuly. —
Svatý Mikuláš je slyšel,
dát jim dary na zem přišel.

Jos. Kallus.

U vánočního stromku.

Zase nám nastaly
radostné časy,
na nebi zpívají
andělské hlasy,
a s nimi pje též křesťanský lid:
Sláva buď Bohu a na zemi klid!

V jesličkách dětátko
chudičké dřímá,
Beránek Boží to,
jenž hříchy snímá,
A před ním pastýři poklekají,
dárky mu upřímně podávají.

O tyto dárky se
Ježíšek milý
o každých Vánocích
s dítkami sdílí,
už on je rozdává mnoho set let,
a z nich se těšívá celičký svět.

Také vám, dítkám, dnes
srdéčko plesá,
vizte ten stromeček
z temného lesa:
světlem on září, jak nebe a chrám,
Ježíšek k Vánocím poslal jej nám.

Zelené větvičky
mile se níží,
sladké ovoce je
se všech stran tíží,
a co to dárečků pod stromem zřít: —
věru, dnes dítkám tu blaze jest být!

Tě dobří lidé sem,
Ježíšku, dali,
nás drobné dítky pak
na stromek zvali.
A vše, co dostal, nám Ježíšek dá,
dobře pak všechny své dárce on zná.

Dobře on bude je
v paměti mítí,
až bude volati
k věčnému žítí:
»Co jste kdy maličkým uštědřili,
to jste mně samému udělili.«

V. Šťastný.

Štědrý večer.

Po obloze v bledé záři
ubírá se měsíček,
kolem něho miliony
malých, lesklých hvězdiček.

Každé hvězdě za strážníka
andělíček jest dán,
a ten zvučným hlasem pje:
»Narodil se Kristus Pán!«

S jasnou tváří k zemi hledí,
kde též radost velká jest,
kde i lidé prospěvují:
»Budiž Bohu chvála, čest.«

A hle, v zimě osvětlené
otec, matka s dětmi dlí,
z jejich úst i Ježíškovi
ku počtění píseň zní:

»Radujme se, veselme se!
Ježíšek k nám zavítal;
radujme se, veselme se!
hodným dítkám dary dal.«

Tak dnes chudí i boháči,
v lásce jsouce smířeni,
v nezkaleném blahu slaví
Krista Pána zrození.

Edvard Just.

Vánoční stromek.

Oj vánoce, oj vánoce,
ty radostné svátky!
Čeká na nás štědrý večer,
ba, už je za vrátky.

Čeká na nás, radost vede
do našeho domku,
ba, již dárky zavěšuje
na vánočním stromku.

A vánoční stromek zlatem,
stkvoucím světlem září,
ba, těch svící, zlata toho
jako na oltáři.

Na větvičkách dárků plno,
až se každá chýlí,
»Víte-li pak,« dí matinka,
»kdo to vše nadílí?«

Dítky diví se, co dárků
Ježíšek mít musí,
a než ke všem hodným dojde,
co as v ten den zkusí.

A ty dítky radostí pak
nemohou spát do dne
a v duchu si povídají,
jak že budou hodné.

Jak že budou ctít, si vážit
tatička i matky,
by Ježíšek zas k nim přišel
na vánoční svátky.

Budečská zahrada.

Fil. Hyšman.

Jezulátko.

Šel milý, chudý hošíček,
šel sněhem bosou nohou;
byl oděn bílou košílkou
a chvěl se zimou strohou.

Tři dítky z okna uvidí
pachole s tváří bledou;
hned smilují se nad dítkem
a do jizby je vedou.

»Hřej ty se v mojí postýlce!«
»Já obuv dám ti, robě!«
»A já zas teplý kabátek,
i klobouk přidám tobě!«

A s díkem běře hošíček
ty dárky milé, různé,
do postýlky si ulehne,
až libým spánkem usne.

Druhého rána, jaký div,
po dítku stopy žádné;
snad zaletělo do nebe,
kde věčné blaho vládne? —

Z večera dítky útrpné
milounkým pěly hlasem,
a z okna světla zářila
tak čarokrásným jasem.

Tu lehkým krokem pachole
k okénku přiblíží se,
a zří, jak v září světylek
tři dítky veselí se.

»Aj, přináším vám stromeček
s nebeské říše svojí,
tři kloboučky, tré kabátkův
a střevičky též trojí.

Já pánu Bohu přednesl,
co z lásky jste mně daly,
a pán Bůh splatil vám můj dluh,
jímž mě jste zavázaly.«

Kdož asi bylo, hádejte,
to krásné pacholátko?
Aj, praví dětská srdéčka,
bylo to Jezulátko!

Vil. Ambrož.

Poděkování.

Jakkoli jsme maličké
a málo ještě známe, —
dobře víme, za dobré
vděčný že být máme.

Vždyť i ptáček chudičký,
co nemá ni řeči,
přec za pokrm děkuje,
zpěvem svým se vděčí.

I květinka v zahrádce
vzdá dík kvítky svým:
a my bychom měli být
k Vám snad nevděčnými?

Dnes jsme zase poznali,
jak nás rádi máte:
slibujem, že radostí
na nás se dočkáte.

Fr. Tampoová.

OBSAH.

	Strana		Strana
Předmluva	3, 4, 6	Rozmluva o másle	66
Úvod	7	" o sýru	67
První den školní	13	Pokrmý vůbec	68
Školní světnice:		Nápoje:	
Jméno a části ve školní světnici	15	Rozmluva o vodě	69
Stěny školní světnice	17	" o kávě	71
Strop a podlaha školní světnice	18	" o víně	73
		" o pivě	74
		Nápoje vůbec	75
Věci ve školní světnici:		Nástroje:	
Jmenování věcí ve školní světnici	20	Rozmluva o noži	76
Rozmluva o tabuli školní	22	" o jehle	77
" o tabulce	23	" o nůžkách	79
Tabule školní a tabulka	25	" o sekerě	80
Psací náčiní	25	" o kladivě	80
Rozmluva o knize	27	" o pile	81
" o stolu	30	" o hoblíku	82
" o židli	31	Nástroje vůbec	83
" o lavici školní	33		
" o skříni	34	Řemeslníci:	
Školní nářadí	35	Rozmluva o truhláři	84
		" o pekaři	85
Dům a jeho části:		" o ševci	87
Vnější části domu	37	" o krejčím	88
Rozmluva o dveřích	38	" o zedníku	89
" o okně	40	" o tesaři	90
Vnitřní části domu	41	" o mlynáři	91
Druhy domů	43	" o řezníku	93
Kdo a z čeho staví dům	45	" o kováři	94
		" o zámečnicku	96
		" o sklenáři	97
Oděv:		" o koláři	99
Rozmluva o kabátě	47	" o bednáři	100
" o kalhotách	49	" o hrnčiči	101
" o vestě	50	Řemeslníci vůbec	103
" o šatech ženských	51		
Oděv vůbec	52	Domácí zvířata:	
		Rozmluva o psu	104
Obuv:		" o kočce	109
Rozmluva o botě	54	" o krávě	113
" o střevíci	56	" o koni	115
Obuv vůbec	57	" o oslu	120
		" o ovci	123
Pokrmý		" o koze	125
Rozmluva o polévce	59	" o vepři	128
" o mase. Pokrmý masité	61	" o kouru domácím	130
" o omáčce a zelenině	62		
" o chlebě. Pokrmý moučné	64		

	Strana
Rozmluva o kachně	136
„ o huse	138
„ o holubu	140
„ o pávu	142
„ o krocanu	143
Zvířata vůbec	145

Některé stromy ovocné:

Rozmluva o zahradě	146
„ o třešni	149
„ o švestce	152
„ o hrušni	153
„ o jabloni	155
„ o ořešáku	158
Rostliny vůbec	159

Některé nerosty:

Rozmluva o kamení	161
„ o hlíně	164

	Strana
Rozmluva o železe	165
„ o mědi	166
„ o stříbře	167
„ o zlatě	168
Nerosty vůbec	170

Tělo lidské:

Rozmluva o člověku	170
„ o hlavě	172
„ o částech obličeje	173
„ o krku	175
„ o trupě	176
„ o pažích	178
„ o nohou	180

Dodatek:

Přání	183
Svatý Mikuláš	185
Básně vánoční	187

